ARHIVELE OLTENIEI

DIRECTOR: Prof. C. D. FORTUNESCU

ANUL IX, IAN.—APRIL. 1930.

No. 47-48

In numărul de față articole semnate de:

SICĂ GEORGESCU
ST. NICOLAESCU
A. SACERDOȚEANU
I. N. POPESCU
R. S. MOLIN
N. PLOPȘOR
D. M. TUDOR

★

OLTENIA ISTORICĂ
OLTENIA FOLKLORISTICĂ
OLTENIA ARHEOLOGICĂ
OLTENIA LITERARĂ-ARTISTICĂ
OLTENIA CULTURALĂ
NOTE ȘI COMUNICĂRI
RECENZII

BIBLIOTECA SECȚIA ISTORIE ACADEMIEI R.P.R.

18.772—. „Scrisul Românesc", Craiova.

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BIMESTRIALĂ

Cu colaborarea Domnilor: *Prof. I. C. Băcilă* (București).—*Preot T. Bălășel* (Stefănești-Vâlcea).—*Prof. Al. Bărcăcilă* (T.-Severin).—*R. I. Călinescu* (București).—*George Catană* (Brebu-Banat) — *Prof. Ilie Constantinescu* (Caracal).—*Prof. Lucian Costin* (Caransebeș).—*Prof. N. G. Dinculescu* (Craiova).—*G. Mil. Demetrescu* (Craiova).—*Prof. C. D. Fortunescu* (Craiova) —*I. B. Georgescu* (Craiova).—*Prof. C. V. Gerotă* (Calafat).—*Prof. D. Izverniceanu* (Jimbolia).—*C. J Karadja* (Stockholm).—*Dr. Ch Laugier* (Craiova).—*Prof. C Lacriteanu* (București) —*Prof. C. N. Mateescu* (Râmnicu-Vâlcea).—*Iuliu Moisil* (București),—*R. S. Molin* (Oravița). —*Prof. Stoica Nicolaescu* (București).—*C. V. Obedeanu* (București) —*Prof. N. Plopșor* (Plopșor-Dolj) —*Dr. M. Roșka* (Cluj) —*Prof. Tr. Simu* (Lugoj). — *D. D. Stoenescu* (Craiova). — *M Theodorian-Carada* (București).—*Prof Al Al. Vasilescu* (Târgoviște).—*Ing. Arhitect A Vincenz* (Craiova).

SUMARUL No. 47—48

Jiul și numele lui. Contribuțiuni la monografia județului Dolj . . . . . Sică Georgescu
Documente istorice . . . . . St. Nicolaescu
O chestie de diplomatică românească: „tot satul cu tot hotarul“ . . . . . A. Sacerdoțeanu

OLTENIA ISTORICĂ

Documente: *Diiată din 1829*, com. de I. V. Cârncea. — *Acte referitoare la com. Râmnești-Urșani (Vâlcea)*, transcrise de A Sacerdoțeanu —*Acte despre com. Pietrarii (Vâlcea)*, comunicate de acelaș — *S-ta Mănăstire Govora din sud-Vâlcea*, transcrisă de C. D. Fort.—*Acte privitoare la Tudor Vladimirescu*, comunicate de d-na Maria I. Glogoveanu. — *Acte despre moșia Șopârlița-Brătășanii (Romanați)*, comunicate de Anton Oprescu.—*Documente privitoare la com. Pârșcov (Romanați)*, transcrise de Ilie Constantinescu.

Inscripții: *Din Bis. Sf. Nicolae, com. Dobrosloveni (Romanați); Din Bis. Sf. Nicolae, com Reșca (Romanați)*, comunicate de St. Nicolaescu.

OLTENIA FOLKLORISTICĂ

Cuvinte dialectale. Câteva vorbe înainte. Literile A—F, adunate și explicate de Ion N. Popescu, învățător com Ștefănești-Vâlcea.— *Cântecul Grănicerilor*, din col G. Catană. — *Descântec «de întors»*, culeș de I. Dumitrescu-Bistrița, învățător.—*Jocuri copilărești din Banat*, de R. S. Molin.—*Pătru Haiducul*, baladă culeasă de T. D. Măruță

OLTENIA ARHEOLOGICĂ

Dacii la Drobeta, de Dimitrie Dan.— *Cercetările preistorice și cuaternarul*; *Artă rupestră în Bulgaria*, de N. Plopșor.

OLTENIA LITERARĂ-ARTISTICĂ

Singe ou oiseau? de Julie Hasdeu. — *Trei epigrame inedite*, de B. P. Hasdeu — *Ielele*, poezie de Sabina Paulian. — *Socrate Cărticel*, schiță de Paul Constant. — *Toamna*, versuri de Gabriel Mar. — *Nec pluribus impar...*, *Altum silentium*, versuri de de N. Șegărceanu.—*Prin sat*, poezie de Lucian Costin — *Valea sufletului meu*, versuri de I. Al. Bran-Lemeny.— *Rugă*, poezie de Aurel Chirescu.

OLTENIA CULTURALĂ

Mișcarea culturală în Craiova, de Fortunato. — *Sărbătorirea profesorului George Țițeica.*

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Testamentul Sofiei Caneciu, transcris de Dem. D. Stoenescu. — *Viața maiorului D. Pappasoglu*, de C. D. Fort.—*O cronică a Moldovei la Monaco*, comunicare de D-ra Elena Eftimiu, Praha.—*In chestiunea monumentului Ecaterinei Tudoroiu*, de Dem. D. Stoenescu.—*Indreptări*, de St. Nicolaescu.

RECENZII

Cărți și reviste, recenzate de C. D. Fort.

ANUL IX, Nr. 47—48 IAN. APRIL. 1930

ARHIVELE OLTENIEI

DIRECTOR: PROF. C. D. FORTUNESCU
FONDATOR: Dr. CH. LAUGIER

Jiiul şi numele lui

Contribuţiuni la monografia judeţului Doljiu

Râul cel mai însemnat al Olteniei nu este Oltul cel lăturalnic, de la care întregul ţinut şi-a luat numele, ci *Jiiul,* care străbate Oltenia aproape prin mijloc şi al cărui basin se întinde pe mai bine de trei sferturi din partea de Nord şi de Vest a ei. Pe cursul Jiiului sunt înşirate două din cele cinci judeţe ale Olteniei, ambele purtându-i numele [1]); iar, din punct de vedere istoric, în stadiul de astăzi al cercetărilor trecutului nostru, evenimentele cunoscute din acest trecut sunt în mai intimă legătură cu Jiiul decât cu Oltul.

Taina numelui acestui râu a fost întotdeuna o chestiune interesantă pentru Olteni — şi maicuseamă pentru riveranii Jiiului. Şi, nu întotdeuna, cei doritori şi cei curioşi de a şti s'au simţit satisfăcuţi de informaţiunile culese de pe la scriitorii vechi; fiindcă în general arareori aceste informaţiuni au fost culese la faţa locului şi direct de către autori, şi încă şi mai rari sunt cazurile când ele sunt scutite de confuziuni.

După ştirile date de cei vechi, *Jiiul* s'ar fi numit odinioară *Gilpit* [2]), sau poate, mai bine şi mai exact, *Gilpil* [3]). Insă pasajul din Iordanis, unde se vorbeşte de Gilpil fiind oarecum confuz, identificarea *Jiiului* cu *Gilpil* apare unora dintre cercetători ca problematică [4]). Mai mult încă: sunt cercetători istorici cari cred că *Gilpil* ar fi tot una cu *Crişul Negru* [5]) din Munţii Apuseni.

Fiindcă toată confuziunea provine din faptul că în pasajul cu pricina—şi pe care l'am citat şi noi în nota 3 de mai sus —

1) Gorjiu, de la Горѣ=sus; Doljiu, de la Долѣ. sau Долѣ=jos.
2) *Ravennatis* anonymi cosmografia, IV, 14.
3) *Iordanis,* De origine actibusque Getarum: „...*Gepidas sedent iuxta flumina Marisia, Miliare et* **Gilpil** *et Grissia, qui omnes supra dictos excedet...*". XXII.
4) *Philippide,* Origina Românilor, I, § 212, de la pag. 723—724.
5) *Diculescu,* în Die Gepiden.

autorul încearcă să facă o precizare geografică, credinţa noastră este că trebue să ne mulţumim numai cu numele de la Iordanis şi să analizăm amănunţit informaţia de la Ravennas. Căci prea mult temeiu nu se poate pune pe geografia de la distanţă şi din auzite a celor vechi. Este foarte posibil ca, tocmai în enumerarea lui Iordanis, pomenirea lui Gilpil şi a situaţiunii lui să fie datorite unei confuziuni.

Intr'adevăr, existenţa în vecinătatea *Jiiului* superior de azi a râului *Gilort,* a cărui primă parte din nume, *Gil,* este — cum se vede—identică cu corespunzătoarea sa din *Gilpil,* suggerează ideea că atât *Gilpil* cât şi *Gilort* n'ar fi decât nişte nume compuse. In prima lor parte, amândouă au comun numele propriu *Gil;* iar în partea finală a lor, unul are calificativul *pil* sau, poate, *pel,* pecând celălalt are calificativul *ort.*

Pe de altă parte acest *Gil,* care în documente apare ca un nume atât de straniu şi enigmatic, este în realitate mai răspândit decât s'ar crede, prin centrul Olteniei, atât în forma-i primitivă şi nealterată, ca de exemplu în *Gilort,* cum şi în diferite forme derivate din *Gil.* Astfel, în afară de *Jii,* cum se numeşte realmente şi se pronunţă de către localnici numele cursului principal de apă, întâlnim forma *Jiieţul,* — derivată probabil tot din *Gil=Jil,* cu sufixul românesc *eţu* —, nume dat unor cursuri secundare de apă, atât din partea superioară cât şi din partea inferioară a basinului principal. Tot aci, pe dreapta, în cursul superior al Jiiului este *Jeleşul,* nume format din toponimicul *Jel* şi sufixul trac [6]) *ισσις* sau *εσσις,* care—după analogia Ἄργισσις=Arges, Μορήσσις = Mureş—ne-a dat: Gil+*ισσις* = Jilisu(m)=Jeleşu.

Această îmbelşugată răspândire pe aci a numelui *Gil* este, credem, cel mai puternic indicator că nu mai avem dece să-l căutăm aiurea, în afară de ţinutul Jiului de astăzi.

Dar chiar fonetismul *Gil = Jii* este documentar constatat, prin coexistenţa fazelor intermediare, în documente din veacul XIV până prin veacul XVII. Intr'adevăr, alături de forma actuală *Jii,* întâlnim—câte odată simultan întrebuinţate cu aceasta— formele *Jil* şi *Jul,* atât singuratec întrebuinţate, cât şi în compunere [8]).

Rămâne să discutăm înţelesul calificativului *pil* sau *pel* şi cauza pentru care calificativul s'a perdut la Jii, dar s'a păstrat la Gilort. Mai înainte însă de aceasta, credem necesar să relevăm faptul că acelaş calificativ se găseşte *ca atare* şi în numele localităţii dace *Pelendava,* citată în *Tabula Peutingeriană* ca existând undeva, tot în regiunea Jiiului, „prin părţile Craiovei" [9]).

---

6) *V. Pârvan,* Consideraţiuni asupra unor nume de râuri Daco-Scitice (Mem. Ac. R. Secţia Istorică, Seria III, Tom. 1 pg. 14).

7) Idem, ibidem.

8) Lucrările lui Al. Ştefulescu asupra Gorjului coprind din belşug asemenea documente : ...Дрѣгоешти ѡ сѣлєтко Горжнл... Корыкни ѡ сѣдєво горжна... Кѣлѣтѣркни ѡ горжна (1638, Matei Vodă.—Gorjul istoric şi pitoresc) pag. IX ...чернкдїа ѡ сѣдєтко горжнл (1 lunie 1665, Radu Leon, idem ibidem). Vd. şi *Istoria T.-Jiului,* de acelaş, pentru жѣл. pag. 1—5,

9) *V. Pârvan,* Getica, pag. 271.

Insă cuvântul dac *Dava* şi uneori *deva* sau *dova*—variante sau greşeli—„însemnà probabil *sat* sau *oraş*“ [10]). Acest cuvânt, unit cu calificativul *pel* sau *pil* ca prefix, a putut formà toponimicul *Pelendova* sau *Pelendava*.

Pel sau *Pil* se regăseşte însă în rădăcina πέλος a poeticului πέλλος, η, ον=negru, brun, livid, de culoare sumbră; skr. palità-h (fem. ved. paliknī [11]); lat. pallidus (din palleo)=întunecat livid, palid. Aceasta însemnează că *pil* sau *pel* ar avea înţelesul de negru, de unde *Gilpil* ar însemnà *Jiiul negru;* iar vechea şi hotărât dacica cetate *Pelendava* ar însemna *Cetatea Neagră.*

In toponimia din toate părţile şi din toate timpurile, se observă un fapt, al cărui rost nu şi-a găsit încă o explicaţie satisfăcătoare. Anume, cursurile de apă, cu aparenţa de râuri gemene, primesc de obiceiu calificative antitetice, în care *alb-negru* şi *negru-alb* revin foarte adeseori. Aşa de exemplu, la noi: *Tisa albă—Tisa neagră; Crişul alb—Crişul negru; Bela-Reca—Cerna (reca),* etc. De aci s'a născut în mintea noastră gândul că finalul *ort,* din *Gilort,* ar putea foarte bine fi antiteticul lui *pil* şi deci să însemneze *alb.*

Pe ţărmurile Mării Adriatice, cam în dreptul gurii râului Narenta de astăzi, trăia—până pe la 170 a. Chr., când a fost supus de Romani [12]) -- un popor dacic numit Daorthi sau Δαόρσοι. O invaziune iraniană aruncase acest popor, între 700 – 300 a. Chr., afară din locurile lui de baştină, care erau tocmai Oltenia şi Banatul [13]), şi-l silise să-şi caute o patrie nouă printre Illyrii din N.-V. Peninsulei Balcanice.

Cei vechi [14]) îi socoteau în rândul Illyrilor şi le dau drept origină pe o fică a lui Illyrios, numită *Daortho.* Partea de la începutul acestui nume — *Da,* prescurtare din Δάοι — este „forma archaică a numelui Dacilor“; iar finalul *ortho,* pus în legătură cu iranianul „auruşa“, însemnează *alb. Daorthi* sau Δαόρσοι sunt deci *Dacii albi* [15]). Acest fapt, pe care cu greu l-ar putea cineva pune pe seama întâmplării, transformă în convingere bănuiala exprimată de noi mai sus, că *Gilort* însemnează *Gilul alb,* sau, azi ar însemna *Jiiul alb,* după cum *Gilpil* am văzut că însemnează *Jiiul negru.*

Dacă *Jiiul* de azi şi-a pierdut cu timpul atributul său de *pil* sau *pel=negru,* cauza o vedem în faptul că, în partea inferioară a cursului său el are o albie *unică,* şi deci nu s'a simţit nevoia de diferenţiare în tradiţiunea orală a numelui. In cursul său superior, riveranii desigur că n'aveau motiv să întrebuinţeze atributul, când vorbeau de râul lor, în convorbirile lor zilnice.

---

10) *Philippide,* Originea Românilor, I, § 96, pag. 440.
11) *Emile Boisacq,* Diction. étymologique de la langue grecque, pag. 762.
12) *Philippide,* o. c. I, pag. 265.
13) *V. Pârvan,* Dacia, I, Considérations sur les sépultures celtiques de Gruia, pag 44.
14) *Appianus,* De rebus illyricis.
15) *V. Pârvan,* Getica, pg. 38—39.

Aşa şi azi, de pildă, riveranii de pe Motrul-*sec* sau de pe Şuşiţa-*seacă*, sau de pe Tisa *albă*, nu zic niciodată între ei: vine apă pe *Motru-sec*, sau luăm piatră din *Suşiţa-seacă*, sau vine *Tisa-albă*; ci pur şi simplu: vine *Tisa*, vine apă pe *Motru*, vin lemne pe *Suşiţa*—, cu toate că unele sunt ramurile *seci* ale râurilor respective, iar alta este definită geograficeşte prin atributul *alb*. Dacă totuşi *Gilortul* şi-a păstrat calificativul său şi după ce acesta şi-a pierdut înţelesul, cauzele sunt, poate, fiindcă s'a simţit acolo nevoie de această diferenţiare, pe de o parte; iar pe de alta fiindcă atributul *ort*, începându-se cu o vocală, a atras pe *l* final din Gil în unica sa silabă, ferindu-l de înmuerea totală şi de dispariţia la care ar fi fost—cum a fost—condamnat, în silaba *Gil*, şi denaturând cuvântul compus, l-a lipsit de orice înţeles.

Sică Georgescu.

Documente istorice

relative la comuna Cacaleţi sau Castra-Nova din judeţul Romanaţi

Pentru întâia oară numele străvechei cetăţi romane „*Castra-Nova*" se pomeneşte în *Tabula Peutingeriană*. Cel ce s'a ocupat mai deaproape cu aflarea şi fixarea acestei localităţi la Cacaleţi din judeţul Romanaţi a fost învăţatul german Goss.

Identificarea şi localizarea făcută de Goss în mod ipotetic cu satul Cacaleţi din judeţul Romanaţi, astăzi Castra-Nova redivivă, se adevereşte pe deplin.

In anul 1908, cu prilejul săpăturilor făcute pentru captarea apelor dela Gioroc, s'a dat şi de preţioasa inscripţie romană săpată în piatră, adusă din Cacaleţi cine ştie prin ce împrejurare, purtând numele cetăţii „Castra-Nova".

Placa comemorativă cu această inscripţie s'a ridicat de aci [1]) şi se păstrează de atunci în Muzeul Naţional de Antichităţi din Bucureşti.

Vechea Castra-Nova romană dată uitării a purtat mai apoi numirea străină „*Cacaleţi*", a făcut parte, aflându-se la hotarul celor două judeţe, când din judeţul Romanaţi, când din judeţul Dolj, după timp şi împrejurări. Documentele ce dăm la lumină ne mărturisesc cu prisosinţă acest fapt [2]).

Acum, în ce priveşte numirea mai nouă de Cacaleţi, o curiozitate firească ne face să întrebăm: cum, când şi dela cine a căpătat satul în fiinţă numirea mai nouă în locul vechei numiri romane?

Neîndoelnic, răspundem noi, cercetând istoria şi filologia, numirea de mai sus nu poate veni decât dela Slavi, dela Sloveni, cei ce au dat noui numiri, după aşezarea lor în vechile lo-

1) Fostul meu coleg şi bun prieten, Alfred Vincenz, arhitectul Primăriei Craiova, mi-a făcut această comunicare.

2) Vd A. O. 1929, pag 309—320.

caşe romane distruse de barbari, satelor reîntemeiate laolaltă de ei Slavii mai noui şi de Românii băstinaşi.

Astfel avem în judeţul Romanaţi, între alte multe localităţi de felul acesta, şi satele: Slăvenii, Dobroslovenii şi Recica.

Numele Cacaleţi vine neîndoelnic dela slovenescul singular „*Scacaleţ*", care înseamnă în româneşte *lăcustă*. Scacaleţ în viul graiu a dat cu timpul în româneşte cuvântul la plural Cacaleţi, unde *s* dela început a căzut din pronunţare, şi avem astăzi traducerea exactă a cuvântului slav Cacaleţi în „Lăcusteni".

Sub numirea slavă Românul a cunoscut mai departe localitatea, fără a-şi da seama de procesul petrecut şi de însemnarea cuvântului la origină.

Avem în ţară o serie întreagă de localităţi şi sate cu această numire, în judeţele: Argeş, Buzeu, Doljiu, Ilfov, Vâlcea, Vlaşca, Ialomiţa, etc. [3]).

O mărturie preţioasă despre traducerea exactă a cuvântului slovenesc de mai sus este numirea românească a satului vecin Lăcusteni, din judeţul Doljiu.

Schimbarea numelui Cacaleţi de eri în Castra-Nova de odinioară a fost o fericită inspiraţie, ce desprinde prin acest nume şi leagă din nou firul aurit al frumoasei feerii istorice „înşiră-mărgărite" a neamului românesc, şi ne dă oglinda cea adevărată a trecutului îndepărtat!

St. Nicolaescu.

O chestie de diplomatică românească:
„tot satul cu tot hotarul"

Necesitatea studiilor de diplomatică românească; — documentele şi instituţiile româneşti; — datoriile editorilor; — preciziunea termenilor în documentele româneşti; — *tot satul cu tot hotarul;* — părţile de sat; — obligaţiile satelor dăruite; — care este realitatea ascunsă sub formulele diplomatice; — studiul comparativ al tuturor documentelor româneşti.

Ştiri documentare relative la satul Costeşti; — stăpânirea moşnenilor; — vânzarea către Buzeşti şi către Mihai Viteazul în acelaş timp; — incompatibilitatea vânzărilor; — cercetarea chrisoavelor; — mărturiile; — grămăticii; — chrisovul Bistriţei este un falş târziu; — falşificatorul este un călugăr cunoscător al documentelor originale; — Bistriţa n'a avut la 1600 proprietate în sat; — chrisoavele Buzeştilor şi ale moşnenilor; — *tot satul cu tot hotarul* nu-i formulă precisă; — Buzeştii au numai o parte din sat; — mai târziu mănăstirea Bistriţa capătă două părţi din partea Buzeştilor; — cazuri similare de neexactitatea formulei; — Crasna; — Risipiţii; — Strâmba; — Tismana; — Vlădeşti; — se înţelege şi aici că numai părţi se ascund sub formula *tot satul;* — comparaţie cu Moldova; — satul Bogdăneştii; — chrisoavele precizează a câta parte din moş şi din sat au fiecare; — în Transilvania nu există o atare preciziune; — caracteristicile diplomaticei regionale sunt datorite influenţelor externe; — influenţa polonă; — influenţa ungurească; — donaţiile şi vânzările către micii proprietari; — influenţa sârbo-bulgară.

Cauzele transformării proprietăţii: *nevoile economice, ilegalitatea, sila;* exemple; — falşul în diplomatica românească; — pierderea şi înoirea chrisoavelor o cauză principală a falşurilor; — scopurile momentului uzurpau valoarea documentelor; — falşificatorii; — elementele de bănuială a falşurilor; — discernământul materialului archivalic; — controlul documentelor; — rezolvarea dificultăţilor diplomatice; — termenul *tot satul* nu este precis.

3) Vezi D. Frunzescu, *Dicţionar topografic şi statistic al României*, p. 84—85, cum şi *Marele Dicţionar geografic al României*, al „Societăţii Geografice Române", vol. II, p. 138—139

In notele de față îmi propun să scot în evidență o caracteristică a diplomației românești: *exactitatea,* sau *neexactitatea termenilor întrebuințați în documente.* Mai întâi amintesc faptul că la noi studiile de diplomatică sunt aproape inexistente [1]), și deaceea cercetările istorice bazate pe documente, așa cum ni-au parvenit și s'au publicat fără adnotări, sunt ușor schimbate sau chiar anulate de altele, în care s'a ținut puțin seama de document și din punct de vedere al diplomaticei, nu numai al textului [2]). Cât despre valoarea documentelor interne, pe care se bazează cea mai mare parte din istoria românească, în special din punct de vedere al stărilor sociale și al instituțiilor, ne putem încredința, observând că ele stau, în primul rând, la baza tuturor studiilor făcute în această direcție [3]). Greutatea celor cari s'au ocupat cu acestea a fost dublă, căci, pe lângă chestiunea urmărită, la fiecare pas ei trebuiau să discearnă materialul, să deosibească falsurile, să observe noțiunea fiecărui cuvânt în parte, extensiunea pe care o avea el la un moment dat, deosebirea de accepțiune dela scrib la scrib, din acelaș timp dar cari aveau școli deosebite [4]). In sfârșit trebuia să se țină seama de faptul dacă o noțiune, indiferent grafia ei, este valabilă pentru toate ținuturile locuite de Români, în special în cele două țări: Moldova și Țara-Românească; dacă era sau nu vreo legătură între ele; dacă anumite chestiuni se pot sau nu studia separat, pe ținuturi; sau trebuia neapărat urmărită corelația care există între toate țările românești [5]).

Toate acestea reies din documente. Dar cine ar putea face observațiile necesare mai bune decât cel care le publică? Totuși în mare parte ele au lipsit, sau au fost reduse cu totul. In afară de d. prof. N. Iorga care, pe baza fiecărui volum de documente din imensul număr ce a editat, a făcut toate însemnările trebuitoare, unele ajungând a fi sudii complete [6]), și I. Bogdan, care dă foarte importante însemnări atât diplomatice cât și istorice [7]), toți ceilalți editori s'au mulțumit a le tipări pur și simplu după o copie mai mult sau mai puțin exactă [8]), de multe ori tendențios fals [9]). Și dacă editorii nu remarcă observațiile, atunci cetitorii rar au posibilitatea să observe totul. Deaceea, în însemnările de față îmi propun să atrag atenția asupra unui fapt ce pare de mică importanță, dar de care, dacă nu se ține seama, se riscă afirmații nefundate. Cred că chestiunea se poate pune la punct în stadiul de față al publicării de documente, dacă editorii s'ar ocupa de fiecare document în parte în comparație cu toate cele contemporane lui. Deaceea socot că nu vor fi fără interes dacă, în rândurile de față, vom face câteva observații asupra câtorva documente. Nici timpul, nici spațiul nu-mi îngăduiesc să fac acum un studiu amănunțit. Apoi aici unde mă aflu, îmi lipsesc și colecțiile de documente necesare unui astfel de studiu, și periodicele românești în care sunt multe însemnări referitoare la această chestiune, cum ar fi *Ioan Neculce, Convorbiri literare* și *Arhiva* din Iași.

O cercetare diplomatică amănunţită, din toate punctele de vedere, pentru toate documentele anterioare anului 1600, în comparaţie cu cele următoare, e de cea mai mare importanţă. Incercăm acum numai dintr'un singur punct de vedere. E vorba dacă vânzările şi cumpărăturile de sate pomenite în documente au o valoare precisă, sau nu, Când se zice spre exemplu: „Dă Domnia mea această poruncă a Domniei mele..... să le fie *satul* Costeştii *tot şi în tot hotarul* din câmp şi din pădure şi din apă şi cu şederea satului şi de pretutindenea şi cu toate hotarele lui de prin prejur [10])", formulă general întrebuinţată [11]), corespundea unei realităţi, sau nu?

Acelaş lucru se poate cerceta şi în Moldova [12]).

Mai târziu satele sunt vândute împreună cu toţi locuitorii lor, români ori vecini, cari sunt socotiţi cu moşie [13]).

In afară de aceste vânzări integrale, documentele menţionează şi vânzări parţiale. Astfel ele precizează ce şi a câta parte, fie din moşie, fie din dreptul de moştenire al unui locuitor al satului: „pentruca să le fie moşie în Crasna..... însă partea lor de peste toate hotarele, al şaselea lor de arătură", cum spune un act [14]) din 10 Mai 1627, şi care nu este singurul [15]).

Tot în această ordine de idei avem şi un foarte important act prin care, deşi se dau mănăstirii Tismana 5 sate, totuşi precizează anume pentruce: 1483 Iunie 1: „pentruca să le fie moşie anume Tismana de ambele laturi ale râului Tismana, şi Pocruia cu toate hotarele şi Godineştii cu toate hotarele, şi Sârbişorii şi Ohaba, pentrucă le-a cumpărat jupan Vintilă", şi adaogă actul părţile lui Dobrovoe (poate voie bună) şi Dragomir: „ca să fie sf. mănăstiri moşie şi ohabă *din vamă de oi, de porci, de găleată, de albine, de dijmărit, vinăriciu, cosit de fân... de cărături, de olace* [16]).

Actul explică situaţia satelor cu locuitori fără pământ faţă de proprietar. Nu trebue însă să credem că locuitorii satelor proprietari de pământ nu vor fi avut obligaţii; ele vor fi fost, însă mult mai reduse.

In general acestea sunt formule sub care se confirmă o cumpărătură, se face o danie ori se reînoeşte o stăpânire mai veche, confirmată de alte isvoare. Formule asemănătoare acestora însă se întâlnesc şi în documentele particulare, fie pentru vânzări, fie pentru schimburi. Nu este locul aici să menţionez toate cazurile sub care se prezintă un titlu de proprietate, deoarece ne interesează numai dacă întotdeauna formula „tot satul" însemnează în adevăr *întotdeauna tot satul, sau nu.* Pun problema în discuţie, din acest punct de vedere, deoarece cercetând mai multe documente referitoare la satul Costeşti din Vâlcea — câte cunosc până astăzi [17]) —, am constatat că uneori e dăruit *tot satul,* cu locuitori cu tot fără îndoială, mănăstirii Bistriţa, iar alte ori diferiţi locuitori ai lui îşi întăresc dreptul lor de proprietate pe petecul lor de moşie. De aci întrebarea: este sau nu corespunzătoare unei realităţi formula documentelor respective? La aceasta căutăm să răspundem.

Insă chiar dela început ne dăm seama că *puterea* şi, o putem numi, *ilegalitatea domnească* în această materie — putând să dispue de bunul cuiva, fie că se făcuse vinovat cu ceva respectivul proprietar, ceeace îl făcea să-şi piardă moşia, fie că *se aruncau* banii celui care avea moşia râvnită — erau factorii hotărâtori în multe cazuri. Dar întotdeauna se revenea asupra acestor cazuri particulare şi se refăcea moşia celui deposedat. In cazul nostru nu avem o astfel de problemă.

Cazul acesta particular nu se limitează numai aici. Trebue să se ţină seama de el, în ceeace priveşte evoluţia proprietăţii mici şi mari, în toate celelalte părţi. Cercul problemei nu se restrânge însă numai la Ţara-Românească; se găseşte şi în Moldova ca şi în Transilvania. In fiecare din ţările româneşti, din acest punct de vedere, nu a putut să fie o vieaţă şi evoluţie economică şi socială independentă, deoarece necesităţile economice duceau la aceleaşi rezultate în fiecare provincie, teritoriul lor formând o unitate geografică, în consecinţă şi o evoluţie istorică unitară. Relaţiile Transilvaniei cu Ţara-Românească şi cu Moldova erau aşa de strânse, încât atât drumurile comerciale, cât şi schimbul de produse, erau aceleaşi de o parte şi de alta a munţilor, nestânjenite nici în epoca de groază a năvălirilor Tătarilor, şi pe care respectivii Domni ai ţărilor nu puteau decât să le recunoască, atât de naturale şi de neîmpiedecat erau. Ba încă păstoritul din Ardeal avea absolută nevoie de câmpiile de dincoace de Carpaţi şi de Balta Dunării, pentru iernat [18]); şi pentru care în 1652 Mai 4, Vasile Lupu (pe urmă şi urmaşii lui) dădea muntele Haoşul, ţinut Moldovenesc, orăşenilor din Oşorheiu din Ţara-Ungurească „să-lu ţie şi să-şi pue stănile pre acelu munte [19])".

* * *

Iată cum ni se înfăţişează situaţia după informaţiile pe care le avem:

[..... 1535], Vlad VIII Vintilă (?). Radu Şerban (a. 1610 v. mai jos), spune că a văzut „cartea lui Vlad Voevod de cumpărare, veche şi spartă şi ştearsă", prin care Oprea cumpărase o moşie în hotarul Costeştilor. Din nenorocire documentul nu dă nici o altă explicaţie asupra acestui Vlad, pentru o datare sigură, aşa că socotesc anul cel din urmă al ultimului domn cu acest nume [20]).

[1577—1591], Mai 21. Mihnea Voevod, fiul lui Alexandru Voevod, întăreşte lui Coafeşi şi feciorilor lui toate cumpărăturile ce le-a făcut dela Greul, Dragul, Ignat şi Barbul, „că... au plătit Coafeşi pe Barbul de bir în patru rânduri", dela Stanciul „că pentru acea moşie a Stanciului au plătit Coafeşi de bir", şi dela Bălaur „plătit de bir". Toate celelalte moşii au fost cumpărate pe bani gata [21]). Din nenorocire documentul acesta nu-l avem decât în traducerea nedatată a *episcopului de Râmnic*, servindu-se de el pentru hotărnicia satului Costeşti.

1600. „Tot satul Costeşti, cu tot hotarul şi cu toţi vecinii" se vând panului Radul Buzescul. (Vezi mai jos *Chrisovul Bu-*

zeştilor din 1656, unde se spune aceasta). Şi originalul acestui act ne este necunoscut.

1600—1601, „la ieşirea lui dintru această ţară", Mihai Voevod a cumpărat satul Costeşti şi l-a dat mănăstirii Bistriţa, zice chrisovul lui Radu Şerban Voevod din 1604 Aprilie 12. Originalul ne este iarăşi necunoscut.

1604 (7112), Aprilie 12. Radu Şerban Voevod dă mănăstirii Bistriţa şi egumenului ei Veniamin satul Costeştii „tot şi cu tot hotarul", căci, cumpărându-l Mihai Voevod dela „toţi megiaşii din sat, anume dela Miclea cu ceata lui, şi dela Voicul cu ceata lui, şi dela Barbul cu ceata lui, şi dela Popa cu ceata lui, şi dela Oprea al Moşioaiei cu ceata lui", şi plătindu-i de bir, i s'au făcut lui vecini. Dându-l însă ostaşilor lui când era în mare lipsă de bani, le-a propus să-l lase sf. mănăstiri. Şi ostaşii s'au învoit. Astfel a fost dat satul cu legământ ca toţi locuitorii lui „cât va sta sfânta mănăstire bir să nu dea niciodată" domniei, fiind pentru hrana călugărilor. Proprietarii satului au luat şi 42 mii aspri gata, astfel „apoi au luat aceşti megieşi banii ce sunt mai sus zişi şi s'au închinat a fi vecini; şi după aceea răpausatul Mihai Voevod a adăogat mai sus numitul sat sfintei mănăstiri ce s'a zis mai sus". Pentru aceea şi Radu Şerban Voevod a lăsat „satu Costeşti ca să fie în pace de bir şi de toate mâncătoriile, spre a fi pentru trebuinţa şi întărirea sfintei mănăstiri". Deci şi Radul Voevod întăreşte ceeace hotărâse Mihai Voevod [22]).

1609 (7117), Ianuarie 12. Radul Şerban Voevod întăreşte popei Stanciul şi fratelui său Vintilă ocinile cumpărate de ei în satul Costeşti, adecă: în *Deal* şi din muntele *Neteda,* partea lui Stan, Frâncul, Crăciun, Dumitru, Bucilă, Nestor şi Vâlcul „cât să va alege" (cumpărată cu 1700 asprì); în *Costeşti sat* dela Barbul 3 locuri (300 aspri gata); la *Valea Nisipului* dela Oprea trei fălci (700 as.); în Măgură la *Valea Humelor* dela Diaconul Vâlcu 2 locuri (150 as.); dela Neacşu şi Raduslav 3 fălci în *Glăvoci,* la *Valea Gârdei* 4 fălci şi 3 fălci în *Feregi* (530 as.); 1 loc (nedeterminat) dela Bucilă (130 as..); 3 locuri dela Nestor *sub Măgură* (620 as.); 2 locuri dela Dumitru din *Zăton* (230 as.); dela Dan 5 fălci în *Zlamene* (770 as.); 1 loc în *Buciumete,* dela Stoica (80 as.); 2 locuri în *Sălişte* de la Bucilă (240 as.); 1 loc în *Mlăciu,* dela Ioan (drept o vacă); 1 loc dela Marin din *Zăpodie* (170 as.), neprecisă, în comună fiind mai multe locuri cu acest nume; 2 fălci în *Feregi,* dela Barbul (430 as.); 1 loc în *Sălişte,* dela Costea (200 as.); 2 locuri în *Lazuri,* dela Coman (340 as.). In total au cumpărat locuri în valoare de 6390 aspri şi o vacă. Şi adaogă chrisovul „au vândut aceşti oameni mai sus zişi aceste ocine ale lor de bună voie şi cu ştirea megiaşilor din jurul locului, din luncă, din pădure, din apă, din munte şi din plaiu", pentru care „a dat şi Domnia mea popei Stanciul şi lui Vintilă din Costeşti, ca să le fie ocină din bătrâni, de ohabă, copiilor, nepoţilor şi strănepoţilor [23])".

1610 (7118). Acelaş Voevod întăreşte Oprei şi feciorilor lui moşie la „Bârzeşti din piscul Cornăţelului [care este al satului Costeşti însă în curmeziş peste Ponoară aparţin tot Costeştilor] pân la drumul cel mare şi pân în hotarul Costeştilor", cumpărată încă din „zilele lui Vlad Voevod", a cărui carte a văzut-o „veche şi spartă şi ştearsă". Tot în hotar „din vârful Plopişului la Slemne pă Zăpodie la vârful Lazurilor" cumpără şi Neacşul moşie de la Drăgan din Bodeşti [24]). Actul nu e originalul, cum mi s'a părut la început, ci o copie, din acelaş secol însă. Nu-l am la îndemână pentru o nouă analiză. Este probabil însă că a fost redactat în româneşte, altfel nu se poate explica dece când ar fi fost tradus nu s'ar fi tradus şi formula pisarului.

1656, Iunie 10. Constantin Basarab Voevod întăreşte jupânesei Elena, fostă soţia Banului Radu Buzescu, şi fiului ei Mateiaş Postelnicul, stăpânirea peste mai mult de 120 de sate, între care „să fie lor satul Costeştii din judeţul Vâlcea, tot satul şi cu tot hotarul şi cu toţi vecinii, pentrucă s'au vândut a fi vecini lui pan Radul Clucerul în zilele răposatului Mihail Voevod la anul 7108 dânşii şi cu toţi fii lor, şi cu toate părţile lor de moşie de a lor bună voie pe bani gata". Apoi numeşte pe cei ce s'au vândut: „însă Diicul şi Lepădat fiul lui Lăudat; şi Vlaicul şi Stan şi Stoica şi Popa Vâlsan [25]) şi Lupul ginerile lui Lăudat, şi alţi vecini veri câţi se vor alege că se află în acest sat, drept 7000 aspri de argint". Spunând acestea documentul motivează dece: „Apoi după aceea a plătit el pă sătenii acestui sat de dăjdiile şi birurile şi de nevoile lor şi de toate (globirile) mâncătoriile câte sunt preste an, de a dat 9600 aspri de argint [26])".

1689, Ianuarie 12.. Constantin Brâncoveanu întăreşte mănăstirii Bistriţa satul Costeştii, „ca să fie sfintei mănăstiri 50 case de rumâni într'acest sat, să fie de treaba şi de poslușania sfintei mănăstiri şi de către Domnia mea vor fi în pace şi ertaţi de toate dările [27])".

[1708—1725]. Episcopul Râmnicului hotărniceşte satul Costeşti în 6 funii mari de moşie: 3 ale boerilor şi 3 ale satului, în lungul hotarului. Cele trei funii boereşti s'au dat la trei fete: „de aci din trei fete, o fată au vândut partea ei lui Dumitru şi lui *Belen* şi lui Mogoşi; iar cele 2 fete au închinat părţile lor mănăstirii". Funiile sunt hotărnicite astfel: „din *Feregi* pân în muchia *Dealului* în hotarul Bodeştilor şi latul din vârful *Stogului* drept în jos pă *Mlăci* pă în mijlocul *Feregilor,* pân unde să împreună râul Bistriţii cu al satului şi apucă valea *Lespezilor* în sus pân în obârşia *Văii Bune,* şi de aci pă muchia *Măguri* drept în sus pă deal pă lângă hotarul Bârzăştilor pân în Plopişi în hotarul Bodeştilor". Pe urmă pe *Deal, Zăpodie,* în vârful *Lazurilor.* De aci pe valea *Glăvociului* spre *Furcituri* şi *Târsa.* Din una din aceste funii s'a dat şi la oamenii străini să facă curătură [28]). Această hotărnicie vine fără îndoială dela Damas-

chin, episcopul Râmnicului (28 Ianuarie 1708—5 Decemvrie 1725) vonește, ajutat și de Dionisie Eclesiarhul, care apoi și ține pencare s'a îndeletnicit cu o frumoasă operă de traducător din slavonește ajutat și de Dionisie Eclesiarhul, care apoi și ține pentru opt luni vicariatul episcopiei[29]) și care a tradus multe acte ale mănăstirii Bistrița și ale altora, păstrate odinioară la Arhivele Statului[30]).

1812, Iulie 12. Ilie și Din Bălintescu cumpără un loc în Cornețăl (deal în marginea comunei Costești) dela Simion și Mihăilă Avramuș[31]).

1828, Ianuarie 21. Sătenii din satul Costești se plâng Domniei că având „o chingă de moșie ohamnică de la moși și strămoși", în hotar cu moșia mănăstirii Bistrița, au avut o cârciumă pe ea, care a fost distrusă de Zaveră în 1821, și acum vroind să o facă iar, egumenul mănăstirii nu le îngădue, zicând că moșia lor este lângă a mănăstirii. Ei cer să fie slobozi pe a lor „ohamnică moșie[32])".

In consecință, după aceste documente reese că până la 1600 satul Costești era liber. Atunci s'ar fi vândut unui Buzescu și în acelaș timp și lui Mihai Viteazul — căruia i se vând toți megiașii din sat, spune confirmarea — spre a fi dat mănăstirii Bistrița. Patru ani mai târziu (1604) Radu Șerban reconfirmă aceleiași mănăstiri dania lui Mihai Voevod. Și numai după cinci ani (1609) se constată documentar o întinsă cumpărătoare, în toate părțile satului, a popei Stanciu și fratelui său Vintilă din Costești. Nu este nici o parte din vechiul sat moștenesc, așa cum se constată și azi, în care să nu aibe o bucată de pământ. In adevăr că nici una din aceste bucăți nu trece peste o linie demarcațională care și azi pleacă dela confluența râurilor Costești și Bistrița, împarte satul Feregile în două, taie dealul și satul Mlăcile pe muchie, ajunge în vârful Stogului, un deal conic în mijlocul actualei comune Costești, scoboară împărțind Târsa în două și ajunge la poalele muntelui Arnota. Astăzi drumul nu mai este așa cum a fost atunci, deoarece în 1864 s'a împărțit partea mănăstirească, încât s'au stricat vechile hotare. Cât privește muntele Neteda, el e în al doilea șir în spatele muntelui Arnota, și până acum decurând, când au trecut pe seama statului, satul Costești avea plaiul său întins peste șapte munți, dacă amintirea bătrânilor este exactă (întrucât nu am avut nici o posibilitate de control), și i-au fost luați fiind contravenienți la legea silvică. Precizăm: în acest an 1609 satul era moștenesc și orice proprietar își putea vinde încă ocina lui unui consătean, sau unui megieș, conform obiceiului. Probabil că în vremea aceasta se și făcuse o împărțire, căci deși documentul spune „cât se va alege", totuș precizia care o arată în înșirarea bucăților, și neamintind de vreo parte de moș, denotă oarecare siguranță a proprietății individuale.

Un an mai târziu, în hotar cu Costeștii, un Oprea, probabil tot din Costești, de vreme ce actul s'a păstrat acolo, cumpără și

el dela Bodeşti şi dela Bărzeşti, sate vecine spre Răsărit, iar moşie moştenească. (Actul nu pomeneşte că ar fi fost în hotar cu moşia boerească sau mănăstirească). Dacă aceşti cumpărători ar fi fost vecini, ei nu ar fi avut nici posibilitatea nici dreptul să cumpere moşie de 6390 aspri.

Cu toate acestea după 46 de ani (în 1656) se vede din nou confirmată proprietatea asupra Costeştilor, nu a mănăstirii ci a Buzeştilor, confirmare bazată pe un act anterior cu 56 ani. Iar după 33 de ani o altă poruncă domnească o confirmă din nou mănăstirii, pentruca ceva mai târziu, după aceleaşi hotare vechi, ea să fie împărţită între 3 urmaşe ale unor boeri, proprietari de jumătate de sat, şi săteni. Abia acum, două şăsimi din sat, partea ce se cuvenea la două urmaşe boereşti, e dăruită mănăstirii. Care va fi fost funia lor de moşie, alăturea de cea mănăstirească sau nu, nu putem preciza deocamdată. Ştim însă că a fost în lungul satului, după cum s'a făcut împărţirea. Probabil că va fi ajuns, atunci sau prin cumpărări posterioare, în partea de răsărit a satului, deoarece proprietatea particulară, cum o constatăm în 1812, ajunge în conflict în Cornăţel, în 1828, cu cea mănăstirească. Deci până în secolul XVIII, au fost doi proprietari peste comună: moşnenii şi boerii determinaţi cu precizie şi un al treilea, mănăstirea, asupra căreia revenim. In secolul acesta însă rămân doi proprietari, precis: mănăstirea peste două şăsimi, a treia parte din sat, şi moşnenii, dintre cari unii cumpără şi o treime din partea boerească, deci încă o şăsime din sat.

Ştim că între mănăstire şi sat a fost un lung şi costisitor proces. Păstrez anaforale din sec. XVIII şi XIX în care satul câştigă întotdeauna cauza. Procesul nu se încheie decât târziu, după Regulamentul Organic, în profitul moşnenilor. Deci finalul arată o neîntreruptă proprietate.

Care este atunci rostul dublei vânzări a satului către Mihai Viteazul şi către Buzeşti?

Să cercetăm cazul pe rând.

După chrisovul Buzeştilor, în 1600 (7108), satul se vinde Clucerului Radu pe 7000 aspri bani gata şi plata tuturor obligaţiunilor satului în valoare de 9600 aspri de argint, deci în total pe suma de 16.600 aspri de argint. In aceeaş vreme, după chrisovul Bistriţei, el se vinde şi lui Mihai Viteazul pe 42.000 de aspri gata, cum spune într'o parte, iar în altă parte, pe cum că „vecinii care au fost proprietari i-au zis ca să-i scoată răposatul Ion Mihail Voevod din bir şi din toate mâncătoriile; şi pe aceea le-a fost aşezământul lor". Dar imediat adaugă „apoi atunci au luat aceşti megieşi banii ce sunt mai sus zişi şi s'au închinat a fi vecini". Deci satul s'a vândut Buzèscului pe 16.600 aspri (în bani şi bir), iar Domnului, când era la strâmtoare de bani, pe 42.000 (nu ştim precis dacă erau în bir sau în bani,

sau dacă moşnenii, siliţi de nevoi, au luat banii şi au plătit ei birul).

In această situaţie ne punem întrebarea: care este vânzarea cea adevărată?

Să studiem chrisoavele. Intâi al lui Radu Şerban.

Am posibilitatea să-l compar cu încă nouă acte, publicate în întregime, dela acelaş Domn[33]). Intâiul este din 1602 (7110) Aprilie 15, dat lui Stoica Logofătul; şi este scris de Pantazi în Târgovişte (nu-l avem decât într'o copie din sec. XVIII, publicată după ocolnica satului Rusăneşti-Romanaţi[34]); al doilea din 1603 (7111), fără lună şi zi, dat lui Stoica Log.; e scris de Eremia Logof. în Târgovişte[35]); al 3-lea din 1604 (7112) Mai 9, dat lui Tudoran din Vlădeşti, lacună pentru scriitor, care a scris în Târşor[36]); al 4-lea din acelaş an, Mai 17, dat tot lu Tudoran, e scris de Stan Săvescul în Târgovişte[37]); al 5-lea din 1607 (7115) Ianuarie 12 dat lui Stoica Log., scris de Stan Săvescul în Târgovişte[38]); al 6-lea din acelaş an Martie 15, dat aceluiaş e scris tot de Stan Săvescul în Târgovişte[39]); al 7-lea din 1609 (7117) Ianuarie 12, pomenit mai sus la satul Costeşti, e scris de Neagoe în Târgovişte; al 8-lea, acelaş an Octomvrie 12, pentru mănăstirea Strâmba, e scris de Mircan în Târgovişte[40]); şi al 9-lea din 1610 (7118), fără lună şi zi, amintit la satul Costeşti, e scris de Stan din Săveşti (păstrat iarăşi într'o copie veche). Ştefulescu mai dă şi alte fragmente, pe care nu le menţionez. Din aceste 9 documente, Pantazi, Eremia, Neagoe, Mircan şi un grămătic necunoscut, scriu câte unul; celelalte sunt datorite lui Stan Săvescul. Chrisovul Bistriţei e scris de Stan, fără altă explicare.

Intre toate aceste acte sunt câteva care, caşi chrisovul Bistriţei, pomenesc de Mihai Viteazul. Al 2-lea spune că nişte rumâni au fost cumpăraţi de Stoica Stolnicul „încă din zilele răposatului Mihail Voevod" — scrie Eremia; al 6-lea, Stoica Logof. a cumpărat nişte ţigani tot „în zilele răposatului Mihaĭl Voevod" — scrie Stan Săvescul; al Bistriţei iarăş spune că satul Costeşti dela toţi megieşii, „a fost cumpărat de repauzatul Io Mihail Voevod, Dumnezeu să-i erte sufletul lui, veşnică să-i fie pomenirea" — scrie Stan.. Iată deci în cele dintâi o formă simplă, iar în cele din urmă o pompoasă amintire de evlavie călugărească. E drept însă că în copia din sec. XVIII a primului document din 1602, se face iar menţiune de Mihai: „iar după aceea *când au fost Mihai Vodă Domn în Ardeal* şi când s'au ridicat toate satele din ţară să se judecească: iar satul Loloeştii ei încă s'au sculat şi s'au dus la Beligrad la Mihai Vodă şi s'au plâns la picioarele Măriĭ Sale cum că le-au făcut sluga Domnii Mele Stoica Logof. silă". Documentul, dacă se va dovedi autentic şi mai ales dacă i se va găsi originalul, este o frumoasă pagină de istorie contemporană. Fraza aceasta însă, cu amintirea strălucitului Domn, nu are nici o posibilitate să fie asemuită celeilalte fraze, din chrisovul Bistriţei.

Un studiu elementar comparat al documentelor lui Radu Şerban, cu referire la chrisovul Bistriţei, ne arată şi alte forme care dau de bănuit. Am amintit în treacăt câteva. Acum menţionăm întâi că însăşi titulatura cu Iω pentru răposatul Mihai Voevod, neîntâlnită în celelalte decumente ale lui Şerban, cum şi în nici unul din documentele altor domni ce-mi stau la îndemână în studiile citate aici, este cea dintâi formă care ne surprinde în document. Ea însă nu poate fi categorică.

In afară de acestea remarcăm: *invocatio* şi *subscribtio* nu au nimic de bănuit; *adresa* deasemenea are convenţionala formă; urmează apoi *donaţia* lui, pe care o explică prin cumpărătura lui Mihai Voevod dăruită mănăstirii; adaogă şi motivele pentru care a fost cedată. Deci până aici nimic deosebit. Dar în *expositiu* scriitorul, neîncrezător în ceeace spusese, ţine să precizeze încă mai mult: 1. că satul a fost cumpărat la ieşirea lui Mihai din ţară; 2. când „a fost la multă strâmtorare şi scârbă din toate părţile şi întru împuţinarea avuţiei de monedă"; şi 3. a vroit totuşi din puţinul său să dea şi mănăstirii ceva; atunci s'a gândit ca 4. din „lefile unor ostaşi ce au fost atunci lângă Domnia Sa" să cumpere satul şi să-l dea m-rii, pentru care lucru i-a întrebat dacă vor să lase leafa lor ca să cumpere satul pentru mănăstire; ceeace au şi făcut. Ori, ceeace este logic, Mihai ar fi putut da satul vreunui boer, căci mulţi acumulau moşii în vremea aceasta, pe un preţ destul de bun ca să poată plăti mai degrabă ostaşii spre a duce mai departe campania începută, decât să producă lipsă în rânduirea credincioşilor săi din cauza reţinerii lefurilor chiar cu un scop atât de evlavios. Deaici înainte nimic nu mai e clar, reeşind că: 5. atât din cauza nevoilor din vremea aceea, cât şi din ruga satului ca să fie plătit de bir, Domnul a acceptat să facă sătenii vecini; şi 6. să dea satul mănăstirii, iertându-l de bir. Apoi urmează un lung blestem împotriva celor ce nu i-ar fi ascultat porunca. (In nici unul din documentele româneşti, câte am putut cerceta, nu se repetă blestemul antecesorului, întrucât noi nu avem *vidimus*-uri ca în documentele latineşti). Apoi trece la al doilea legământ pus de Radu Şerban însuşi, dupăcum fusese şi aşezământul lui Mihai. Aproape jumătate din document conţine aceste clauze, atât de *renunţare* la dreptul domnesc asupra satului, cât şi *cominatorii*. In nici unul din celelalte acte nu există o astfel de formulă, în toate fiind numai simpla orânduire: „de către nimeni neclintit".

Să cercetăm şi mărturiile.

Formula introductivă este: Iată şi martori am pus Domnia Mea" (= сеж и свед(ѵ)телїе поставлѣем(ь) гсдво мн) zice chrisovul Bistriţei; „însă şi martori a pus Domnia Mea" (= сеж и свдтелїе поставлєҳ гсвомн), în 1604 Mai 17; deasemenea în 1607 Ianuarie 12 şi Martie 15; = сеж и свдтелїе поставлюҳ гсвомн) apoi „însă şi martori am pus Domnia Mea" zice traducerea celui din 1610. Toate actele acestea sunt scrise de Stan Săvescul[41]).

Martorii. Toate documentele pun în rândul întâi pe Radu Buzescu, numit în 1602 fără boerie [12]), în 1603 „fost mare Clucer" şi pe urmă „mare Clucer", iar în 1604 Mai 14, pomeneşte alăturea şi pe „frate-său jupan Preda". Radu Buzescu lipseşte numai în 1609 Octomvrie 12. Rândul al 2-lea îl ţine „Preda mare Ban al Craiovei", de la 1603 până la 1607 Martie 15, când dispare. Filitti găseşte pe Preda ban al Craiovei între 1602—1611; nu ştiu ce documente cunoaşte, căci în toate aceste documente citate de mine el dispare după 1607. In 1602 el are rândul al treilea şi este numit numai *mare ban,* caşi în chrisovul Bistriţei. De la 1602 la 1604 apare şi un Dumitru „care au fost mare Vornic" menţionat odată (1603) fără boerie şi *Vornic* a treia oară. Iată ordinea boerilor în 1603: 1. Radu Buzescu fost mare Clucer; 2. Preda mare Ban al Craiovei; 3. Dumitru; 4. Miroslav Logofătul; 5. Cernica Vornicul (care mai apare în rândul al doisprezecelea); 6. Stoica mare Logof.; 7. Leca Spătar; 8. Nica mare Vistier; 9. Raţ Giurge Comisul; 10. Constandin Paharnicul; 11. Leca mare Postelnic; 12. din nou Cernica Vornicul; şi 13. Grigore Logofătul. In 1604 Mai 9 sunt: 1. Acelaş Radu Buzescu Clucer; 2. acelaş Preda; 3. acelaş Dumitru Vornic; 4. acelaş Miroslav; 5. [*lacună* (trebue să fie Cernica)]; 6. Stoica Logof. (care apare şi al doisprezecelea); 7. Leca Spătarul; 8. [*lacună* (poate Nica mare vistier)]; 9. Raţ Giurge Comisul; 10. Costandin Paharnicul; 11. [Leca] mare Postelnic; 12. Stoica mare Logofăt. Cu lacunele completate astfel, cu multă probabilitate lista boerilor este aceeaş. Intre aceste două date se plasează actul Bistriţei care are: 1. Preda mare Ban; 2. Cernica mare Vornic; 3. Stoica mare Logofăt (apare şi al zecelea); 4. Leca Spătarul; 5. Nica Vistierul; 6. [Bărcan] Stolnicul (singurul stolnic cunoscut în documentele lui Radu Şerban); 7. Gligorie Comisul; 8. Stanciul Paharnic; 9. Leca mare Postelnic; şi 10. Stoica mare Logofăt. Numai şase din martorii aceştia se găsesc şi în cele două documente, unde lipsesc Bărcan Stolnicul, Gligore Comisul (acolo Raţ Giurge Comis) şi Stanciul Paharnic (acolo Costandin Paharnic).

Dela 1607 la 1610 însă avem o listă de boeri diferită. Cu o singură excepţie în 1609 Octomvrie 12, când lipseşte (în locul lui e Cernica mare Vornic), toate au în frunte pe Radu Buzescu Clucerul. Vornicul Cernica, după 1607, la dispariţia lui Preda ia locul al doilea. In ultimile trei documente, 1609-1610, martorii au ordinea următoare: 1. Radu Buzescu; 2. Cernica Vornicul; 3. Lupul Logof. (care apare şi al zecelea); 4. Nica mare Vistier; 5. Mărzea mare Spătar; 6. Bărcan Stolnicul; 7. Gligore Comisul; 8. Stanciul Paharnic; 9. Leca mare Postelnic; 10. a doua oară Lupul mare Logof. In Octomvrie 1609 exact aceeaş listă, în aceeaş ordine, fără Radu Buzescu, Comparând această listă cu cea furnizată de chrisovul Bistriţei se vede că numai boerii aflaţi după 1604, în special cei dintre 1607 şi 1610, păs-

trând aceeaş ordine, se află aci, unde este aproape identitate cu documentele din urmă.

In ceeace priveşte scriitorul *Stan*, el nu poate fi altul decât *Stan Săvescul*, dar limba în care e scris documentul şi formula iscăliturii e cu totul deosebită. (V. 1604 Mai, 1607 Ianuarie şi Martie şi 1609). Un Stan Logofătul nu întâlnim decât în 1604 Mai 17. Deci grămăticul Stan ar putea fi nepot lui, dacă s'ar dovedi că Stan Log. era din Săveşti. In tot cazul, în toate documentele scrise şi iscălite de Stan, trebue să fie una şi aceeaş persoană care şi-a schimbat iscălitura îndată ce a câştigat o boerie (e logofăt în ultimul), întrucât atât formula cât şi limba ne duc la această constatare. Documentul Bistriţei scrie numai „şi eu Stan am scris în Târgovişte, luna April, 12 zile" şi este deci cu totul asemănător celei din urmă iscăliturî. Dacă însă este vorba de doi piseţi, unul care să fi scris acele acestea din urmă şi altul pe cele dela început, ceeace nu-mi pare verosimil, atunci este şi mai clar că forma se aseamănă cu a celui din urmă.

Având în vedere toate acestea credem că chrisovul Bistriţei este un falşificat imitat după documente din partea a doua a domniei lui Radu Şerban, în care însă falşificatorul, nefamiliarizat cu formulele de intitulaţie dar ştiind că există un Ban, a scris numai *vel ban*, când în toate — afară de copia actului din 1602 — el se intitulează *mare ban al Craiovei*. In restul martorilor el amestecă lista boerilor dela începutul domniei cu cei dela sfârşit, schimbând ordinea lor, fixată oarecum la sfârşitul domniei. Falsul se va fi făcut în sec. XVIII, falsificatorul având sub ochi documente originale, iscălind însă pe scriitor — în afară de celelalte forme neuzitate — într'o formă neatestată de alte documente. In timpul procesului dintre moşneni şi mănăstire, se va fi crezut că vor avea câştig de cauză sigur, dacă vor putea aduce călugării o mărturisire de stăpânire atât de veche, chiar dela Mihai Vodă, când moşnenii aveau chrisoave dela Radu Şerban. Probabil că neavând documente dela Mihai, nu au îndrăsnit să facă un fals relativ la aceea epocă, ci o vagă confirmare a urmaşului său, datată ceva mai înainte decât chrisoavele moşnenilor, şi pentru aceasta aveau de exemplu însăşi aceste chrisoave moşneneşti cunoscute lor în lunga ceartă. Fără îndoială el este opera vreunui călugăr dela Bistriţa. Redacţiunea însăşi o arată. Dacă am mai avea originalele, un examen paleografic ar dovedi cu prisosinţă cele spuse de noi.

Deci rămâne exclusă o proprietate a Bistriţei în satul Costeşti la 1604, eliminând acest act.

Rămâne de discutat numai proprietatea Buzeştilor.

Dar şi aici formula „tot satul cu tot hotarul" nu poate fi valabilă în accepţiunea integrală a cuvintelor. De vreme ce întâlnim moşneni proprietari şi după data de vânzare a satului, şi documentul prim de vânzare nepăstrându-ni-se, această for-

mulă nu poate fi acceptată decât pentru o parte din sat, partea aferentă persoanelor pomenite în reconfirmare. In afară de aceasta când un singur particular, ca popa Stanciul, cumpără câteva bucăți din moșia satului cu o sumă mai mare decât o treime din suma dată de Buzescu, satul întreg nu putea fi cumpărat numai cu 16.000 de aspri, oricât de mult s'ar fi schimbat situația economică; însuși chrisovul Buzeștilor arată sume extraordinar de mari pentru alte sate: Curățeștii-Bratului, Făureii-Popii, Hurezii și altele.

Deci formula „tot satul cu hotarul" nu este categorică. Istoricul proprietății trebue să fi decurs astfel: Buzeștii au intrat în posesia unei părți din sat (poate jumătate) care se menține până în vremea lui Const. Șerban, când se dă o confirmare generală. După domnia acestuia o parte din proprietatea lor a fost dăruită mănăstirii (posibil înainte de 1689, când probabil că această danie fu confirmată de Const. Brâncoveanu) după cum se poate deduce din hotărnicia episcopului de Râmnic. Dar mănăstirea începuse deja să depășească dreptul său și moșnenii se văd siliți să recurgă la judecată. Proprietatea parțială a sătenilor însă nu încetează să existe până în secolul XIX.

In felul acesta este explicabilă atât proprietatea Buzeștilor și a moșnenilor, cât și a mănăstirii, îndată ce au încetat să mai fie Buzeștii. Această concluzie ne arată neclaritatea formulei utilizate.

Dar spre a nu ne face o părere falsă pe basa unui singur caz, vom prezenta și altele, particulare și mănăstirești.

In 1486 Iunie 30 e dăruită *Crasna toată,* iar în 1546 Iunnie 30 se hotărăște „să fie moșie în Crasna partea fratelui Arcă, toată oricât se va găsi [44])", iar în 1627 Mai 10 „partea lor de peste toate hotarele, al șaselea loc [44])".

Buzeștii au acaparat satul Risipiții din Mehedinți, iar Mihnea Voevod, prin lege de 12 boeri, dovedește că nu au „avut Buzeștii nici un amestec și nici un lucru cu dânșii". In 1617 Mai 7 Alexandru Iliaș chiar și dă satul propriilor lui sătenî să fie lor „tot, cu tot hotarul și cu tot venitul și cu viile și de preste tot, din hotar și până iar în hotar [45])". Probabil că după aceea mulți megiași au fost siliți de s'au vândut rumâni. Satul însă nu a încetat să fie liber, cel puțin în parte — în *chrisovul Buzeștilor* din 1656 nu e menționat, — deoarece în 1697 August 20 Const. Brâncoveanu întărește mai multor megiași, cari nu s'au vândut rumâni mai înainte, *stăpânirea pe ocinile lor în satul Risipiții* [16]). Acum însă devine cantacuzinesc, căci în 1711 (7219) Iunie 11, Maria Cantacuzino dă mănăstirii Dintrunlemn „o moșie ce să chiamă Răsipiții-de-câmp ot sud. Mehedinți, partea dumneaei maicăi *(muma Mariei)* du preste tot hotarul [47])", iar mai târziu, într'o scrisoare din 1784 Aprilie 22, e vorba numai de *un peticel* de moșie ce are mănăstirea alăturea de *o cureluță* a vătafului Duțu. In scrisoare însă nu se spune numele

moşiei, dar dintr'o însemnare modernă pe ea, pare a fi vorba tot de Risipiţi [48]). In consecinţă în Risipiţi partea înstrăinată este foarte mică; cuvântul *moşie* nu are o accepţiune largă, echivalentă cu *tot satul.*

In Strâmba, sat în Gorj, în 1549 Iunie 22, se dă să fie moşie unora „partea lor toată, veri cât se va alege"; în 1583 Mai 23 „jumătate de sat", şi în alt document „partea lui Cocoş toată a treia parte din jumătate de sat de pretutindeni"; în 1586 Iunie 15 „partea lui Micul"; 1594 Decemvrie 13 „partea Negreştilor toată şi dela Stan partea toată"; 1595 August 17 „partea Voicăi"; 1596 Iulie 4 „partea lui Neagul, Radoslav, Neagoe... însă partea Negoeştilor toată (şi) partea Voicăi"; 1601 Decemvrie 7, Călugărul Veniamin cumpără şi dărueşte mănăstirii Strâmba „partea lui Radul" din satul cu acelaş nume [49]); în 1607 Martie 15, partea de moşie a lui Dănuţ e dăruită mănăstirii [50]); în 1617 (7125) Iulie 15 se dărueşte m-rii „Strâmba toată, cu toate hotarele şi cu toate veniturile şi cu toţi vecinii [51])". In 1759 Mai 17 satul e trecut ca proprietate întreagă a mănăstirii [52]). Incepând cu 1586 satul trece pe mâna lui Stoica Râioşanul, şi o parte în 1601 şi 1607 direct la mănăstire. Marea lacună a actelor Ţării-Româneşti e că nu precizează, ca în Moldova, nici a câta parte de sat se vinde, ca să poţi socoti de s'a vândut tot sau nu; şi nici măcar ce parte din moş. Aşa că nu putem şti precis nici aici dacă prin actele de faţă s'a vândut tot satul sau nu. Totuşi putem vedea că în 1607 se găsesc, dacă nu vor mai fi existat şi moşneni, doui proprietari de părţi din sat: Stoica şi mănăstirea Strâmba, aşa încât formula întrebuinţată de Dochia Vistiereasa în 1617 Iulie 15 „Strâmba toată" nu corespunde realităţii, decât numai pentru toată proprietatea *ei* din Strâmba; căci nici ea nu putea să intre din nou în posesia unor locuri pe care le avea mai dinainte, cumpărate ori dăruite.

Mergem mai departe. Luăm şi cazul satului Tismana.

El pare a fi mănăstiresc încă din sec. XIV, dar proprietatea a urmat până în sec. XVI sub diferite forme.

1385 (6894) Oct. 3, Dan Voevod dă mănăstirii Tismana „grâul din districtul Jaleşului, câte 400 găleţi pe tot anul... pe râul Jaleş la Dăbăceştí, toţi copacii de nuci... apoi... câte 10 foi de brânză"... (etc.) cum şi „satul Vadul Cumanilor cu jumătate Toporna şi Balta Bistreţu dela Topliţa până la Gârla cea repede, mai sus de Covaciţă, cu satul Hrisomuinţii şi Tismana pe ambele părţi, cât a fost ligăească şi ruşească..." E vorba aici, deci, de anumite drepturi pe care Domnia le avea asupra satului şi pe care le concede mănăstirii nou înfiinţate. Dar numai aceste *drepturi devin mănăstireşti.* Din satul Tismana numai ceeace se referă la *partea care a fost a lui Ligas şi Ruş* [53]).

1419 Oct. 28, Sigismund al Ungariei ordonă supuşilor (săi la Severin, să lase libere „satele şi hotarele şi viile şi morile, nucii, livezile, cum au fost mai înainte", ale m-rii Tismana, în ceeace priveşte datoriile ce trebuiau îndeplinite de cei cari tre-

ceau pe teritoriul de jurisdicție ungurească [54]). Fără să fie numit, e probabil că de acelaș drept se bucura și Tismana-sat.

1483 (6991) Iunie 1, Tismana e dată încă odată de Vlad Voevod, împreună cu alte sate dăruite de Vintilă Logofătul, la care Domnul adaogă partea lui Dobrovoe și Dragomir [55]). Nu pot înțelege din fragmentul lui Ștefulescu dacă părțile lui D. și Dr. sunt din Tismana sau din Pocruia, Godinești, Sărbișori și Ohaba; totuș aci vedem că ele toate au fost cumpărate mai înainte dela Stanciul Cortofleș, de Vintilă Log. de unde au trecut apoi la m-re. De vreme ce acum este dată o parte de Vintilă Log., înseamnă că Tismana nu a fost *toată* a mănăstirii.

1526 (7034) Ian. 8, Tismana e pomenită ca sat al mănăstirii [56]).

[1532—1535] Dec. 18, Vlad Vintilă confirmă m-rii Tismana [57]) satul „anume Tismana toată cu tot hotarul" și se referă la donația din 1483 Iunie 1, citată de noi mai sus.

[1535—1545] Aprilie 18, Radu Paisie constată că satul „Tismana depe ambele maluri ale râului Tismana" este moșie a m-rii Tismana și nu a m-rii Bistrița [58]). Actul acesta trebuește datat înainte de 1538. Intervine un nou proprietar de parte de sat.

1538 (7046) Ian. 10; acelaș Voevod dă chrisov de împăcare între cele două mănăstiri, pe cum că egumenii și frații dela Bistrița și Tismana „s'au tocmit și au schimbat sat pentru sat de a lor bună voie; și au dat Tismănenii satul Ceaurii pentru jumătate din Tismana m-rii dela Bistrița, iar Bistrițenii au dat jumătate din Tismana m-rii dela Tismana pentru satul Ceaurii [59])". Din fragmentul publicat nu rezultă dece se face acest schimb și cărei împrejurări se datorește pretenția m-rii Bistrița; acestea le vedem însă imediat.

1546 Radul mare Logofăt mărturisește că satul Tismana dupăcum a dovedit și Domnul său, e al mănăstirii Tismana, căreia i-a fost dăruit de socrul lui, Drăghici Vornicul, deoarece acestuia „foarte de mult a fost moșie de moștenire" dăruită la moartea lui m-rii [60]). Iată deci, pe lângă Dan Voevod și Vintilă Log., un al treilea, Drăghici Vornicul, care înzestrează m-rea cu acelaș sat. Problema capătă o altă înfățișare..

1547 (7055) Aprilie 26, Mircea Ciobanul lămurește, prin chrisovul lui, o parte a procesului dintre Tismana și Bistrița. El întărește m-rii Tismana „satul Tismana tot și cu toate hotarele și de amândouă laturile râului Tismana" că este al m-rii *încă din vremea lui Mircea Voevod,* dar că Neagoe Basarab și Pârvulești „le-au luat jumătate din satul Tismana întru sălnicia lor" și au dat-o m-rii dela Bistrița fără dreptate, ci numai „pentrucă au fost atunci tari și puternici". Așa dar călugării dela Bistrița rămân de lege, măcar că mai înainte existase o înțelegere între cele două mănăstiri [61]). Deci după o ceartă destul de lungă, ajunsă odată la împăcare, abia acum se lămurește cauza procesului, care urmează însă.

Acelaş an, Iunie 2, Mircea mai dă un chrisov de întărirea stăpânirii Tismanei peste toate satele, între care şi „Tismana„ ambele laturi ale râului Tismana şi cu toate hotarele". Unele sate sunt menţionate ca aparţinând mănăstirii în întregime, altele numai părţi câte se vor alege [62]). De data aceasta nu mai vorbeşte nimic de m-rea Bistriţa în legătură cu satul Tismana, măcar că pentru satul Potoceţ, asupra căruia iarăşi erau pretenţii străine, se arată cum a rămas al m-rii după judecată.

1554 (7063) Sept. 14, Pătraşcu Voevod confirmă m-rii Tismana satul Tismana împotriva pretenţiilor călugărilor dela Bistriţa, cari cereau şi ei jumătate, dar au rămas de lege, căci este Tismanei „bătrână şi dreaptă moşie şi moştenire [63])".

1555 (7063) Aug. 9, deasemenea împotriva Bistriţenilor, Pătraşcu Voevod dă m-rii Tismana „să le fie satul ce se zice Tismana de amândouă laturile râului Tismana şi cu toate hotarele pentrucă este bătrân şi drept sat sfintei mănăstiri şi moştenire". Bistriţenii au rămas iar de lege [64]).

1566 (7074) Ian. 10, Petru Voevod fiul Chiajnei (nu Şchiopul, cum dă Ştefulescu) dă chrisov împotriva Bistriţenilor, prin care confirmă satul Tismana „tot şi cu toate hotarele şi de amândouă laturile râului Tismana" şi alte sate *„cumpărate de jup. Vintilă Log."* să fie m-rii Tismana, explicând că Basarab Voevod şi Pârvuleştii, prin silnicie au dat jumătate din satul Tismana al m-rii T. mănăstirii Bistriţa „pentrucă au fost atunci tari şi puternici" zice actul. Bistriţenii au rămas iar de judecată [65]). Deci chrisovul acesta se bazează pe dania celui de al doilea înzestrător.

1590 (7098) Iunie 9, Mihnea Voevod îl dă tot m-rii Tismana „de amândouă laturile râului Tismana, tot şi cu toate hotarele de pretutindeni", deoarece Bistriţenii au rămas de lege [66]).

1594 (7102) Ian. 4, Mihai Viteazul întăreşte stăpânirea m-rii Tismana peste satul „Tismana de amândouă laturile şi ligăsească şi ruşească", după chrisovul Radului Voevod, fiul Vladului Voevod [67]). De fapt lipseşte această precizare în documentul lui Radu, dar se află în cea dintâi danie a lui Dan din 1385. Deci peste 200 ani se vede iar precizarea părţilor.

[1600] Februarie 1, Giurgi Raţ scuteşte satul Tismana de toate dajdiile ce sunt peste an [68]). Giurgi pomeneşte de satul „Tismana dela sf. mănăstire". Trebue deci să credem că dela m-rea cu acelaş nume [69]).

1607 (7115) Aug. 9, Radu Şerban scuteşte satul Tismana „de bir, de dijmă de stupi, de oi, de porci, de găleată, de fân, de banii de judeţ" şi alte orânduieli [70]).

1616. (7125) Dec. 18, Alexandru Iliaş scuteşte satul Tismana „de lângă mănăstire" de toate dările anuale (ca şi Radu Şerban), pentrucă „a fost iertat de mai de nainte vreme de bătrânii Domni" ale căror cărţi le-a şi văzut [71]).

1635 (7143) Aug. 28, Matei Basarab dă „să fie satul ce

se zice Tismana de amândouă laturile râului Tismana, tot satul cu tot hotarul de pretutindeni", dat înaintea lui de *alți Domni*, întrucât pâra ridicată de călugării dela Bistrița a rămas întotdeauna de lege. Dar ca să ajungă la împăcare, Matei cumpără satul Vaideei și-l dă m-rii Bistrița pentru satul Tismana, „ca mai mult pâră și ceartă între ei să nu fie[72])". Acesta e ultimul act cunoscut relativ la satul Tismana. Probabil că nu a mai urmat cearta.

Devremece Matei Basarab găsește cu cale să despăgubească personal m-rea Bistrița, înseamnă că — chrisovul nu o spune — a existat o îndoială asupra singurei stăpâniri a Tismanei. Insă, prin evoluția proprietății, se observă că abia târziu de tot Tismana a putut să fie singură stăpână a satului. Dacă Basarab, i. e. Pârvulești, nu ar fi avut acolo o cât de mică ocină în afară de partea lui Ligas și Ruș — și trebue să fi existat, deoarece, în afară de această danie mai sunt, în acelaș sat, și ale altora — nu s'ar fi putut da mănăstirii numai o jumătate de sat. Dacă ar fi fost confiscat satul dela Tismana, e sigur că l-ar fi luat tot și l-ar fi dăruit tot întreg. Așa dar nu rămâne decât o posibilitate: mănăstirea a fost înzestrată de trei dăruitori cu părțile lor din sat, iar o parte va fi căzut în mâna Pârvuleștilor și aceștia o dau ctitoriei lor, Bistrița. Altfel rămân inexplicabile atât introducerea Bistrițenilor prin Pârvulești acolo, cât și mai ales, și schimbul acceptat o dată, cum și necesitatea care obligă pe Matei Basarab să facă un dar în schimbul unei posesiuni. Toate acestea ne mână încăodată la constatarea că formula de danie nu este categorică, măcar că a fost acceptată ca atare.

Luăm încă un ultim exemplu: proprietatea satului Vlădești din Muscel.

1562 (7070) Martie 23, Petru Voevod dă lui Dumitru și Mușat „pentru ca să le fie moșie în Vlădești tot satul cu toate hotarele pentrucă le este bătrână și dreaptă moșie și moștenire", după cum spunea cartea lui Radul Voevod, fiul lui Vlad Voevod[73]).

1599 (7107) Aprilie 21, Mihai Voevod confirmă lui Tudoran Pitarul și fiilor lui, stăpânire în Vlădești peste o jumătate de moară și peste un țigan de cumpărătură „să-i fie jumătate de moară în Vlădești partea lui Manea Capot, toată" „căci „a întrebat Tudoran Pitarul pe frații lui Manea... și n'au vroit nici unul s'o cumpere", și a mai cumpărat un țigan anume Stan, dela jupânița Rada și dela fata ei Neacșa cu 1350 aspri gata[74]).

1604 (7112) Mai 9, Radul Voevod confirmă lui Tudoran moșia ce a cumpărat în Vlădești „dela *Zoica* și de la *Maria* și dela *Neaga* și dela *Stana*, părțile lor de moșie toate, din câmp și din pădure și din apă și din siliștea satului și de pretutindeni de pe toate hotarele[75])".

Acelaș an Mai 17, se confirmă „ca să-i fie moșie în Vlădești 3 vecini cu delnițe, din câmp și din pădure și din apă și cu 2 vecini de pretutindeni", căci a cumpărat moșia dela Bă-

nuț, Radul, Ticșul, Șteful, Neagoe, Lăudat, Călin, Vladul, dela fiecare arătându-se ce și cât a cumpărat. Și spune documentul că Tudoran „a întrebat pe toți megiașii și boierii dimprejurul locului, voesc să cumpere, ori nu, și ei nu au putut să cumpere în nici un chip[76])".

1612 Mai 27, Mihnea Voevod îi reconfirmă lui Tudoran satul Vlădești „tot cu toate hotarele", căci au fost cneji acolo cari s'au vânduț, iar Tudoran a cumpărat „dela Radul Brumela și Vasiiu fiul său toate părțile lui (3 delnițe și 2 vecini); dela Vladul toate părțile lui; dela Ticșul și dela fiul său anume Bădica și Stanciul toate părțile lor de moșie; dela Vișa și fiul ei Boboce (o jum. delniță și 1 vecin); dela cumnată-sa Zoica și fetele ei Neaga și Maria", cum și dela Radul, Șteful, Bănuț, Neagoe, Lăudat, Grozea și dela fratele său Trătea *(Târtea)* și dela fiul Trătei *(Târtei)* anume Manea; Radul Păiuș și nepotul său Radul care „s'au vândut de multă vreme din zilele altor Domni, fără de nici o silă și de bună voie", dar „Radul nepotul lui Păiuș s'au sculat... că nu s'au vândut să fie vecin și nici n'a luat vre-un ban" și dându-i lege de 4 boeri, a rămas de lege[77]).

Apoi încăodată în 1612 (7121) Noemvrie 12, Mihnea confirmă stăpânirea lui Tudoran „ca să-i fie satul Vlădeștii tot cu toate veniturile și cu toți vecinii de pretutindeni din hotar iar în hotar", căci la început satul era de cneji, însă sub Radul Șerban Voevod s'a vândut „tot satul peste tot ca să-i fie vecini de a lor bună voie și fără nici o silă", dar că „niște vecini din sat anume Stanca cumnata lui Vasiiu și cu fiul ei Radul și cu fata ei Oprișa și Văsiiu, s'au sculat toți și au venit la pâră înaintea Domniei Mele toți... că nu s'au vândut ei a fi vecini de loc, nici au luat vre un aspru dela Tudoran Pitarul, ci le-a făcut silnicie". Dar s'a dovedit că s'au vândut în timpul lui Radu Șerban (nu spune însă anul chrisoavelor) și deaceea îi dă și el confirmarea de față[78]).

Socoteala nu se închee cu aceasta.

In 1654 (7162) Iulie 5, Matei Basarab confirmă lui Badea Paharnicul și Pârvului Spătarul, fii lui Tudoran Pitarul, „ca să le fie satul Vlădești în jud. Muscel, tot satul cu toate hotarele", căci în zilele lui Șerban Voevod „Radul Brumela și fiul său Văsiu și Vladul și Ticșul și fiu-său Badea și Stanciul și Vișa și fiul ei Bobocea și Zoica și Radul și Șteful și Bănuț și Neagoe și Lăudat și Grozea și frate-său Târtea și Manea fiul lui Târtea și Radul Păiuș și nepotu-său Radu, s'au vândut vecini", dar o ceată de vecini (Văsiiu și cu ceata sa anume Stanca cumnată-sa și fiul ei Radu, etc.) au ridicat pâră că nu s'au vândut, dar Radu Voevod a dovedit cu boeri că s'au vândut. Apoi Matei Voevod a văzut că s'au vândut din cartea lui Șerban Voevod „de cumpărătură... pe tot satul" din anul 7112 (1604) și a lui Radu Mihnea din 7121 (1612), în care au rămas sătenii de pâră. De aceea dă și el „ca să le fie satul Vlădeștii tot satul cu toate hotarele

şi cu toţi vecinii şi cu toate veniturile şi de pe toate hotarele din hotar până în hotar moşie de moştenire şi ohabă lor [79])".

Numai din analiza acestor documente pentru satul Vlădeşti constatăm: până în 1604 toate documentele precizează ce anume părţi a cumpărat Tudoran; şi se vede întotdeauna că are *numai părţi;* în 1612 însă se constată că se întinsese peste tot satul, dar la judecată Radu Mihnea dă lege boerească pe care nu pot puţinii moşneni ce au rămas să o execute şi rămân de judecată, mai ales că spune că *i-a văzut pe sculaţi vânduţi în chrisoavele* lui Radu Şerban *pe care le-a cetit* [80]). Dar Mihnea nu indică anul chrisoavelor, ceeace dintr'o dată naşte bănuiala că nu a voit să fie precis, întrucât în acele chrisoave nu sunt trecuţi aceşti sculaţi — nici numele, nici filiaţia unora nu corespund cu a celorlalţi. Ar fi poate să ne gândim că între timp va fi avut alte chrisoave de vânzare dela Radu Şerban, nu numai cele din 1604. Ceeace iar nu se poate susţine, deoarece Matei Basarab, a cărui cancelarie este o podoabă a Ţării-Româneşti, imitând stilul lui Mihnea, spune că i-a văzut înscrişi în chrisoavele lui (Radul) Şerban şi Radul (Mihnea), însă el le precizează anii: 7112 (1604) şi 7121 (1612), exact acelea al căror conţinut îl cunoaştem. De altele nu are ştire. Aşa dar e exclusă posibilitatea ca în cei 50 de ani de proces să nu fi pomenit de alte documente, dacă ar fi existat, chiar falşe. Deci înşirarea documentelor de faţă este o dovadă clară că deşi Pitarului i se dă confirmare pe *tot satul,* el nu a avut decât părţi, până la sfârşitul domniei lui Radu Şerban, când ilegal a încălcat şi dreptul moşnenilor rămaşi. Aceştia nu s'au mai putut scula chiar sub Mihnea, care consfinţise ilegalitatea. La prima ocazie însă s'au ridicat, ca să cadă iar, sperând totuş într'o viitoare dreptate. Aceasta nu putea veni decât după moartea celui care îşi întărise stăpânirea pe chrisoave, deci după moartea pitarului Tudoran. Şi sub Matei Basarab nu au întârziat să o facă. Dar legea cea nouă confirmă ilegalitatea cea veche, întrucât răsvrătiţii nu sunt pomeniţi în chrisoavele de vânzare ale megieşilor; sunt însă înglobaţi în chrisoave în formula generală, şi deci asimilaţi majorităţii vândute a satului.

Să cercetăm cazul şi în Moldova. Cred că e potrivit să facem o comparaţie în evoluţia proprietăţii, deci şi sensul formulei de danie, la un sat asupra căruia avem mai multe documente. Găsesc în felul acesta satul Bogdăneşti, care a fost înainte în ţinutul Romanului, iar acum în jud. Bacău, în care, în sec. XV, sunt 3 proprietari: „în jumătatea întâia a sec. XV (1400—1450) proprietatea în Bogdăneşti a fost a bătrânului Pojar, în a doua jumătatea... proprietatea a curs pe 2 bătrâni deşi erau 3 fraţi... In sec. XVI în Bogdăneşti stăpâni erau 13 persoane" ne informează Ghibănescu [81]).

Iată ce spun documentele sec. XVI şi următor:

1536 (7044) Aprilie 27, Petru Rareş întăreşte lui Păun cu

fraţii şi surorile lui, nepoţii Mihului Pojar, partea lor „jumătate de sat de Bogdăneşti [82])". In acelaş an tot Păun şi cu fraţii săi Porcul, Biche, Budic şi sora lui Vascana, capătă întărire peste „jumătate din Bogdăneşti, partea lor de sat, după diresul ce l-a avut bunul lor Mihul Pojar dela Ştefan Voevod [83])".

1581 (7089), Iancul Vodă Sasul întăreşte lui Ionaşco şi femeii sale Chelsia, fata Bechiei, a cincia parte din jumătate de sat din Bogdăneşti, cumpărat cu 150 zloţi tătăreşti, dela nepoţii ei de vară primară, nepoţii lui Budic [84]). Deci prin soţie Ionaşco se introduce în Bogdăneşti.

1584 (7092). Acelaş Ionaşco cumpără şi partea cumnatelor lui „partea lor din partea tatălui lor Bechea [85])".

1585 (7093) Mai 3. Acelaş cumpără şi partea Văscanei, după cum fusese moştenită [86]).

1605 (7113) Fevruarie 18, se întăreşte Catrinei lui Ionaşco Prăjescul diac şi fiilor ei Toader, Sava şi Dumitraşco, stăpânirea în satul Bogdăneşti pe partea cumpărată... dela Bejan şi sora lui, copii Nekifoaei [87]).

1617 (7125) Aprilie 16, Radul Voevod întăreşte lui Ureche marele Vornic, stăpânirea peste toate satele sale din Ţara Moldovei, precizând „52 sate întregi, 45 părţi de sate, 17 mori, 6 heleştee, 1 loc de fânaţ, 1 prisacă, 45 fălci de vie", între care şi *partea lui* din sat din Bogdăneşti [88]).

1632 (7140). Pârcălabul Bechea de Bogdăneşti cumpără partea lui Ştefan feciorul Galiei, luată dela unchiul său Andreica; al doilea act din acelaş an arată pe acelaş cumpărând şi partea Candachiei şi fraţii ei nepoţii Anisiei, cari au „vândut... din jumătate sat din Bogdăneşti, din partea de sus din a 5 parte" jumătate din partea Anisiei „ce se va alege, partea tătâne-nostru lui Gligore feciorul Anisiei" [89]).

[1633 (7141), cca], Bechea Pârcălabul mai cumpără din a patra parte din Bogdăneşti, partea lui Ion Măcău, 3 părţi din 5 părţi ale moşului lor Ioachim Helgiul [90])".

1633 (7142) Dec. 18, Vasile Lupul dă lui Bechea „să fie tare şi puternic cu cartea Domniei Meie a-şi opri toată moşia şi cumpărătura câtă a cumpărat în Bogdăneşti [91])".

1634 (7142), Adam şi cu ai lui vând părţile lor din Bogdăneşti lui Bechea Pârcălabul [92]).

1638 (7146) Aprilie 17, acelaş Bechea capătă întărire peste cumpărăturile făcute dela mai mulţi răzăşi din Bogdăneşti [93]).

1638 (7146) Aprilie 27. Incepuseră certurile între moştenitori, în ceeace priveşte partea fiecăruia, deoarece Vasile Lupul se vede silit să ordone o anchetă pentru alegerea hotarelor părţilor Prăjeştilor şi Măcăilor în urma cererii lui Bechea: „s'au jeluit aicea sluga noastră Bechiia... şi cu alţi răzeaşi ai lui că li s'au stricat stâlpii de cătră sat de cătră Prăjeşti. Pentru aceea pre unde veţi afla cu direptul cu sufletele voastre c'au fost hotarile de vac, pre acolo să le ridicaţi stâlpi să li să ştie ho-

tarele... şi acum să nu ştiu că faceţi făţărie sau înblaţi pre voia cuiva, ce numai cum va fi mai cu direptul [91]).

1643 (7151) Ian. 15. Se întăresc lui Ştefan Bechea cumpărăturile făcute la neamul lui în Bogdăneşti [95]) şi dela mai mulţi răzeşi [96]).

1648 (7156) Aug. 12. Iarăşi e silit Vasile Lupul să ordone o alegere a pământurilor între moştenitori, între cari şi moştenirea lui Bechea: „Scriem Domnia Mea... că au pârât de faţă înaintea Domniei Meale Ştefan Bechia cu Nechita şi cu nepotusău cu Ştefan din Prăjeşti şi cu Davidoae şi cu feciorul ei, cu Gurie pentru nişte locuri de fânaţe la Bogdăneşti, să strângeţi oameni buni... şi să socotiţi să le împărţiţi acele locuri ce au de moşie, să le împărţiţi pre cinci bătrâni cum va fi mai cu direptul şi cui unde i se va veni parte acolo să socotească şi să le fie părţile a(le) tuturor tot într'un chip [97])".

In cele din urmă avem un zapis nedatat, care ne mai arată pe Sava fiul lui Pătraşcu vânzându-şi şi el partea lui din Bogdăneşti [98]).

Contrar de ceeace observam în Ţara-Românească, în Moldova vedem că se ţine seamă amănunţit, atât de marea proprietate cât şi cea mai mică, şi de exactitatea posesiunii. Se caută determinarea fiecărei părţi din partea strămoşească, să nu se greşească şi să nu se încalce dreptul cuiva. Cu toate acestea nu trebue să credem că şi acolo nu vor fi fost totuşi ilegalităţi, dar numărul lor va fi simţitor redus, mai ales dacă ne reportăm la Ţara-Românească. Făcându-se determinare fie pe parte de sat, fie pe moş, şi fiecare document aminteşte câţi moşi au stăpânit la un moment dat satul, e foarte uşor de dedus a câta parte din moş, şi prin comparaţie, din sat, s'a înstrăinat prin vânzare.

Cu titlul de comparaţie sumară menţionăm că şi în Transilvania documentele nu au aceeaş preciziune ca în Moldova în ceeace priveşte posesia, însă precizează întotdeauna, când e vorba de vre-o danie regală, ce anume drepturi se acordă [99]).

Rămâne să vedem căror împrejurări se datorau aceste formule, cum şi transformarea proprietăţii.

Evident, se pune chestiunea influenţelor externe. In vreme ce Moldova a fost în strânsă legătură cu Polonia, stat răsăritean de cultură occidentală, unde orice manifestare cât de neînsemnată, era însoţită de un comentar pretenţios, adeseori balast inutil, dar în general adevărat [100]); Ţara-Românească a plutit între două cancelarii: ungurească şi slavă de sud. Dela cancelaria maghiară nu a putut profita; decât, prin imitaţie, a reuşit să producă o mare confuzie în acte, căci pe când acolo exista o clasă de jos, jobagii, şi care se putea socoti în documente ca *utilitas*, şi dărui ca atare împreună cu satul, cu proprietatea pe care stătea, fără ca să fie nevoie de o specificare netă,—în Ţara Românească, în lipsa unei astfel de situaţii, documentele păstrează formulele pentru moşie, însă scot cuvântul referitor la locuitori.

Uneori, ca orice drept regal dat înzestrătorului, Voevozii noştri au făcut acelaş lucru, lăsând să se înţeleagă exact aceeaş situaţie, adecă sat şi oameni daţi împreună, ceeace nu este probabil, deoarece câte odată se precizează ce anume se dă din *dreptuile domneşti.* In afară de aceasta, pe câtă vreme în Ungaria — ne referim numai la documentele pentru Transilvania — donaţiile regale au titlul de *beneficium,* şi deci explicând *pentru ce* şi *ce* s'a dat, proprietatea încetând să mai fie a înzestratului îndată ce nu mai există motivul, la noi deşi se întrebuinţează în mare parte expunerea donaţiei, totuş se înscrie întotdeauna dreptul de perpetuitate „în vecii-vecilor neclintit", adecă *perpetuo possidentas,* ca pentru un *allodium.* Şi totuşi nu acesta era cazul marei noastre proprietăţi, căci putea fi ori când revocată, alta fiind situaţia Ţării-Româneşti. Cu toate acestea în Moldova *uricele* (numele fiind unguresc, *örök,* ar arăta o atare influenţă) *acordate vitejilor* sunt cu drept perpetuu întrucât aici e vorba de micii proprietari cari rămân la moşia lor şi nu se mai interesează de conducerea statului, alergând însă ca ostaşi ori decâteori pitacele domneşti îi vor chema la luptă. Ca atare ei nu puteau face o politică împotriva Domnului şi nici nu puteau fi învinovăţiţi de *viclenie,* motivul principal al reluării sau confiscării moşiilor.

Dar influenţa cea mai puternică exercitată asupra diplomaticei româneşti este cea sârbo-bulgară. Din nenorocire chrisoavele particulare în aceste părţi sunt ca şi inexistente, afară de cele câteva conservate în mănăstiri şi deci referitoare la proprietăţile lor — şi dela o epocă mult mai veche, — aşa încât ne este aproape imposibilă o comparaţie amănunţită. Din ceeace s'a păstrat se poate induce că forma dominantă a donaţiilor era *perpetuitas,* poate şi din cauză că se adresează mănăstirilor cărora nu se pot face daruri temporare. Şi cu toate acestea şi aci sunt restricţiuni, între care principala, cum o arată chrisovul lui Duşan, este *obligativitatea mergerii la oaste.* Aşa dar există aici o nepreciziune a termenilor, atât în ceeace priveşte *donaţia* cât şi *clausele* puse. Prin filiera aceasta slavo-sudică trebuesc urmărite tipicurile diplomaticei din Ţara-Românească, indiferent care ar fi origina lor, acolo, în ceeace priveşte terminologia.

Intre aceste două influenţe, care trebuiesc urmărite de aproape şi cu tot materialul cunoscut, oscilează cancelaria românească. Deaceea în documente, în asemenea împrejurări, nu trebue să se ia nici un termen ca *absolut,* ci numai ca *relativ.*

* * *

S'a căutat de mult să se determine căror cauze se datorau transformările teritoriale. Concluziile la care s'a ajuns nu sunt în general admise. Pe baza isvoarelor putem observa: 1. *nevoile economice* au silit satele să ese din devălmăşie, precizându-şi mai întâi partea în mod abstract, apoi determinând-o chiar pe

teren. Se păstră însă obiceiul ca să nu se lase să se introducă un străin de neam în ocina satului, pentru orice vânzare megieşii având precădere[101]). Dar a venit apoi: 2. *ilegalitatea.* Majoritatea proprietăţilor erau săteşti şi, conform obiceiului, boerii— cari au format apoi marea proprietate — nu se puteau introduce acolo; atunci a trebuit să vie abuzul de puterea lor, ca să se introducă prin mijloace puţin legale[102]), deci prin *silă*[103]).

Astfel documentele ne spun, în afară de cazurile menţionate în studiul de faţă, că Mihai Voevod „au hrăpit moşiile şi cărţile în silnicia sa[104])"; deasemenea spune Mihnea la 1613 (7121) Decemvrie 16, că Mihai a făcut silnicie cnejilor din Apele-vii şi „le-au aruncat lor aspri 50.000... de i-au făcut vecini pe vremea când au fost Mihai Voevod aproape de eşirea lui din ţară înaintea lui Simion Voevod[105])"; mai interesant ni se pare procesul pe care îl judecă Alexandru Iliaş, la 1617 Mai 17, şi prin care da satul Risipiţii moşnenilor „ca să le fie lor, ai lor sat mai sus zis, tot, cu tot hotarul şi cu tot venitul şi cu viile şi de preste tot, din hotar şi până iar în hotar... pentrucă... iaste a lor bătrână şi dreaptă moşie, dela moşi dela strămoşi... până în zilele Mihnei Voevod *(care)* au dat leage 12 boeri... că n'au fost avut Buzeştii nici un amestec şi nici un lucru cu dânşii... După aceea Buzeştii.... s'au pus pe grumazii şi în spatele acestor... moşneni cu silnicie, de le-au luat moşia şi i-au rumânit şi le-au luat toate cărţile lor cu silnicie, fără de cale şi fără dreptate şi fără judecată", iar după judecată „bine am adevărat Domnia Mea, cum că au fost împresurat acest sat mai sus zis de către Buzeşti, fără de cale şi fără dreptate[106])".

In afară de aceste cazuri, care sunt foarte numeroase, ilegalitatea se manifestă şi altfel. Un străin, de obiceiu un boer, odată introdus într'o ocină cu o mică parte, ajungea să cumpere mai multe părţi; la legalizarea actului, deci la confirmarea Domnului, se menţiona că s'a vândut *tot satul,* spunându-se însă dela cine, dar nespunându-se *a câta parte* aveau vânzătorii, deci lăsând să se nască o *confuzie,* voită, sau poate din obiceiu. După câtăva vreme noul proprietar căuta să intre de fapt în această posesie astfel legalizată; de aci procesul, întrucât ilegal el robise şi partea nevândută. Şi mai întotdeauna sătenii pierdeau procesul, deoarece actul spunea clar că s'a vândut *tot satul;* a doua specificare, *numele vânzătorilor,* adeseori fiind numai iluzorie. De multe ori chiar proprietarii au cerut recunoaşterea de drept a robirei numai pe baza faptului că mai mult timp se trăise sub această formă[107]).

Fenomenul acesta s'a întâmplat nu numai în ceeace priveşte proprietatea nemişcătoare, ci chiar şi pentru *rumânie.* De aci s'a crezut că, odată moşia vândută, proprietarul devine robul ei, cu toate că actul de vânzare nu spunea nimic. De fapt *rumânizarea* adeseori era o ilegalitate, un abuz. Un caz ne-o explică: autoritatea obligă pe cineva să ia rumâni cu sila. Astfel sătenii din Hubavi, Gorj, fugiseră din sat, din cauza biruiui, şi atunci au

fost daţi rumâni lui Hamza şi Gherghinii din Alunu „fără voia lor *[a Hamzei şi Gherghinei]* în spinare de ne-au plătit de biruri şi di toate dajdiile", de care găsesc prilejul să se răscumpere acum, în 1644 (7152) Aprilie [108]). In adevăr că nu se întâmplă întotdeauna acelaş lucru; mulţi se vindeau ei vecini, fiindcă nu mai puteau face faţă cheltuelilor [109]).

Un alt prilej pentru săvârşirea ilegalităţilor erau: *confirmarea, reconfirmarea* şi *reconstituirea* chrisoavelor. Un proprietar avea mai multe zapise de cumpărare. El căuta să întărească printr'o confirmare domnească. Insă toate zapisele nu cuprindeau decât o parte din moşie; atunci se putea inversa forma — era un uz al cancelariei — şi Domnul, care nu putea verifica, dădea *„satul tot însă părţile..."*, ceeace în concepţia chrisovului însemna tot satul. Când era *reconfirmarea,* adeseori nici nu mai specifica părţile, ci numai chrisovul prim de *confirmare.* Mai uşor era atunci când dispăreau cărţile, voit sau din întâmplare, deoarece dovedirea adevărului se făcea numai pe mărturii prin lege. Ori cine ar fi putut avea mai multe şi mai favorabile mărturii decât cel care putea întreţine procesul? Astfel Mihai Viteazul întăreşte la 1594 Ianuarie 4, câteva posesiuni ale mănăstirii Tismana după lege, deoarece chrisoavele doveditoare au pierit cu un călugăr trimis la o judecată, prins şi ucis în drum de hoţi [110]); deasemenea alte acte pier lui Stoica Logofătul când a fost jefuit [111]). Este cazul cel mai des întâlnit.

Se întâmplă însă ca de multe ori acte bune să fie declarate false şi deci să se facă altele neadevărate împotriva acestora. Astfel se prezintă cazul cu actul lui Iuga din 1399, declarat fals şi rupt la 1825, păstrat azi în bucăţi la muzeul municipal din Iaşi, şi despre care nu e „nici o îndoială de autenticitatea lui. Cei ce l-au rupt serviau anumite interese ale momentului [112])". Lucrul acesta se întâmpla şi înainte, când *se întinau* chrisoavele declarate false.

Falsificatorii cei mai renumiţi erau mănăstirile. Acolo se păstrau multe chrisoave adevărate, cu ajutorul cărora falşificau altele după împrejurări. De multe ori întrebuinţau chiar pergamente originale, răzuind partea care nu le convenea şi înlocuind-o cu alta, aşa că documentul e bun în totul, afară de adevărul istoric. In asemenea cazuri naşte bănuiala cu *toate documentele* care confirmă donaţii vagi, „ex antiqo fondatores", şi la noi ca şi în alte părţi [113]). Şi cazurile nu sunt rari. Arhivele nu pot acorda întotdeauna o deplină încredere. Ajunge — ca să vedem cu câtă grijă trebue să utilizăm documentele — să citez dintr'o cuvântare [114]) un pasaj referitor la aceasta: „Est-ce à dire qu'il faut puiser sans discernement dans ces vastes arsenaux ouverts aux travailleurs? L'historien peut-il, avec une entière confiance, s'appuyer sur tous les documents, invoquer toutes les chartes pour battre en brèche les assertions mensongères des chroniqueurs? Malheureusement non, car tout n'est pas vérité dans les archives". „Il faut se prémunir contre les actes faux ou falsi-

fiés, et nous voici dans cette situation singulière que si, pour découvrir la vérité, on ne peut se dispenser de recourir aux chartes, il est en même temps nécessaire de nous en défier, parce qu'elles peuvent nous induire en erreur. De là cette conséquence que, tout en proclamant l'utilité des archives, il faut signaler le danger d'y apporter une foi aveugle".

Ţinând seama că şi la noi sunt destule falsuri, trebue să fim foarte precauţi cu utilizarea documentelor, căci „neţinându-se seama de ele, în anumite părţi din istoria noastră politică sau din istoria dreptului nostru vechi, s'ar putea strecura expuneri greşite [115])", şi se ştie că „hrisoavele sau uricele... sunt izvorul cel mai însemnat al istoriei Românilor [116]". In străinătate există o bibliotecă întreagă de studii asupra isvoarelor diplomatice. Nici nouă nu trebuesc să ne lipsească.

In consecinţă, ca să nu se întâmple interpretări greşite, editorii de documente — şi aceasta priveşte în primul rând pe cei cari publică întregi colecţii — să ţină seama atât de întreaga evoluţie a proprietăţii, când isvoarele se referă la aceasta, cât şi de toate posibilităţile de control pe care le oferă toate documentele respective. A le publica unul după altul; a nu te interesa de valoarea lor; a trece peste orice dificultate diplomatică; a nu controla afirmaţiunile lor, este a face nu numai un rău serviciu istoriei, dar a da naştere la infinite interpretări greşite. Şi se ştie doar că în sec. XVIII s'a putut constata o adevărată şcoală de falşificatori [117]). Deci trebue o excesivă grijă; şi pentru un control uşor este neapărat necesar un exact şi minuţios *indice* al numelor, instituţiilor, obiceiurilor, cuvintelor rare.

In urma acestor expuneri, conchidem:

1. Formula chrisoavelor „tot satul cu tot hotarul" nu corespunde întotdeauna realităţii. Urmărirea ei în documentele mai multor moşii (Costeşti, Crasna, Risipiţii — mai puţin clar, Strâmba, Tismana şi Vlădeşti) o arată cu prisosinţă. Termenul trebue interpretat ca *relativ.*

2. Studierea evoluţiei proprietăţii, deci şi istoricul claselor sociale şi economiei politice în trecutul ţărilor româneşti, trebue făcută cu multă băgare de seamă şi numai în baza unei depline convingeri în ceeace priveşte autenticitatea documentului şi exactitatea dispoziţiunilor lui.

. Grija cea mai mare, excesivă chiar, e necesară la publicarea documentelor interne. Nici o lămurire, cât de amănunţită, nu este zadarnică.

Ţinându-se seamă de acestea credem că istoricul va putea ajunge la luminarea precisă şi definitivă a tuturor chestiunilor interne pendinte. Dar munca aceasta nu o poate face un singur om: e necesară *colaboraţia,* care trebue să urmeze aceleaşi principii.

Paris, Mai 1929.

Aurelian Sacerdoţeanu.

NOTE

1. In afară de I. Bogdan. *Relațiile Țării-Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I (1413—1508), București 1905, în care introducerea de aproape o sută de pagini este unicul studiu special de diplomatică românească, și de același, *Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare*, în «Bul. Com. Istorice a României» I, Buc. 1915. pp. 103—161, mai avem foarte interesante note asupra publicării documentelor în N. Iorga, *Note critice asupra culegerilor de documente interne românești*, Buc. 1903 și Id., *Despre adunarea și tipărirea isvoarelor relative la istoria Românilor*, în «Prinos lui D. A. Sturdza» Buc. 1903. pp. 1—127; D. Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, în «Bul. Com. Ist.» I, pp. 5—100, esențiale îndrumări pentru editarea textelor, cum și C. C. Giurescu, *Despre Sirac și Siromah» în documentele slave muntene*, în *Revista Istorică*, XIII, 1927, pp. 23—43.

2. In această ordine de idei putem numi falșurile celebre, care au făcut să se admită un principat românesc al Bârladului în sec. XII (cf. respingerea lui la I. Bogdan, *Diploma bârlădeană din 1131 și Principatul Bârladului*, în «An. Ac. Rom. Mem. Sec. Ist.», seria 2, t. XI, 1888—1889) și să se introducă, pe tronul Moldovei, un voevod inexistent, Iurg Coriatovici (cf. discuția la P. P. Panaitescu, în *Omagiu lui Hrușevski*, Chiev, 1927, și N. Iorga, *Revista Istorică*, XIV, 1928, p. 320); și bibliografia la C. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul marilor dregătorii în secolele XIV și XV*, în Bul. Com. Ist.» V, 1926, p. 33 nota 1).

3. Cf. I. Bogdan, *Io» în titlul domnilor români*, în «Convorbiri Literare XXIII, 1889, pp. 721—738; Id., *Originea Voevodatului la Români*, An. Ac.-Ist. t. XXIV, 1902; Id., *Despre cnejii români*, ib. t. XXVI. 1904; Id., *Câteva observații asupra îndatoririlor militare ale cnejilor și boerilor moldoveni în sec. XIV și XV*. ib. t XXIX, 1906; Id., *Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec XV*, ib t. XXX, 1908 (admite doc. lui Iurg Coriatovici, respingându-l însă în *Bul. Com. Ist.* I, pp. 103—104); N. Iorga, *Constatări istorice cu privire la viața agrară a Românilor*, în «Studii și documente, vol. XVIII, București 1908; C. Giurescu, *Vechimea rumâniei în Țara-Românească și legătura lui Mihai Viteazul*, An. Ac.-Ist. t. XXXVII, 1914—1915; Id., *Despre rumâni*, ib t. XXXVIII, 1915—1916; Id., *Despre boeri*, București, 1920; și mai ales I. C. Filitti, *Evoluția claselor sociale în trecutul Principatelor române*, în «Arhiva pentru știința și reforma socială» V, 1924. pp. 71—113, 337—370, VI, 1926—1927, pp. 318—346; C. C. Giurescu, *o. c.*, l. c.; și I. Vlădescu, *Despre dări sau impozite, I. Birul*, București, 1925.

4. In primul rând ar fi de urmărit de unde vin scriitorii sau grămăticii, sau unde au învățat ei să scrie: în Ungaria, Polonia, Rusia, Serbia sau Bulgaria, căci atât ortografierea numelor proprii, de localități sau persoane, cât și a cuvintelor care desemnează instituții sau obiceiuri, se va face imitând exemplul respectivei țări, de multe ori traducând însuși numele românesc, așă că, mai ales pentru filologie, nu trebue pusă problema pentru același cuvânt—și aceasta în special în toponimie—ca fiind transcris diferit, în consecință că s'ar fi și pronunțat deosebit la un moment dat, ci că același sunet e redat după grafia deosebită, polonă, rusească, maghiară sau sârbo-bulgărească. Aci, în primul rând trebue să se țină seamă de acei scriitori cari au învățat să scrie în țară și cari, deci, transcriu fonetic și nu traduc termenii întrebuințați.

5. Datorită acestui fapt lucrările lui R. Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, I, București 1907, și *Despre originea și transformările clasei stăpânitoare în Moldova*, An. Ac. Ist. t. XXIX, 1906—1907, cum și cele rezultate din polemica sa cu Gh. Panu, intitulate *Răspuns la o agresiune*, Iași 1910 și *Pentru adevăr și dreptate*, ib. 1911, ca și ale lui Gh. Panu, *Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute*, Buc. 1910 și *O încercare de mistificare istorică*, ib. 1910, sunt deja perimate; iar ale lui C. Giurescu, *Vechimea rumâniei*, l. c.; *Despre rumâni* și *Despre boeri*, trebuesc completate; pe câtă vreme studiul lui C. C. Giurescu. *Dregătorii*, etc l. c. nu va putea fi modificat decât numai dacă noui isvoare vor aduce ceva nou.

6. *Studii și documente*, vol. XVIII, XXIV, XXVI, s. a.

7. *Relațiile... ; Documentele lui Ștefan cel Mare*, 2 vol. București 1913.

8. Vezi mai ales marea colecție a lui Th. Codrescu, *Uricariul*, 25 vol.; I. Bianu, *Documente românești*, I, București, 1907; T. Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpu-lungului moldovenesc*, Buc. 1915, și chiar transcrierile lui T. G. Bulat, *Contribuțiuni documentare la istoria Olteniei, secolele XVI, XVII și XVIII*, Râmnicul-Vâlcii, 1925.

9. Aici trebue să pomenim pe Hăsdeu, care, pe lângă imensele servicii aduse istoriei Românilor, a putut să ducă în eroare pe istorici de mai multe ori cu Iurg Coriatovici, în *Foița pentru istorie și literatură*, Iași, 1860, No. 2, p. 41 și *Istoria critică*, p. 89; și cu diploma lui Călliman Assan din 1192, în *Arhiva Istorică*, I, 1,

p. 96, împrumutându-l însă dela Aprilov, *Bolgarschia gramotî,* Odessa, 1845, p. 31; apoi Asachi, în anexa *Gazetei de Moldova*, 1856, publică izvodul lui Clănău, *Fragment istoric scris în vechea limbă română din 1495,* cunoscut sub numele de *cronica lui Huru* (cf. respingerea izvodului la N. Iorga. *o. c.* în *Prinos lui Sturdza*, pp. 51—52 şi D. Russo, *Critica textelor*, l. c. pp. 34—35, unde se dă şi bibliografia).

10. Documentul lui Radu Şerban din 1604, Aprilie 12, în «Tezaur de monumente» I, p. 393, declarat falş de noi.

11. Câteva exemple: «**1486 Iunie 30:** pentruca să le fie... Crasna toată, Ştefulescu Al., *Schitul Crasna*, Bucureşti 1910, p. 13; **1502 Martie 9:** «să le fie satele ce să chiamă Polovragii toţi», Id, *Polovragii*, Târgul-Jiului 1906, pp. 23—24; aici Ştefulescu, nota 1, p. 24, se simte dator să precizeze că «prin «toţi» nu trebue înţeles tot satul, ci toată partea lor din sat»; **1505 Martie 26:** călugărilor dela Tismana «să le fie balta.... Bistriţa şi lângă dânsa 2 sate.... cu toate siliştile şi livezile şi viile ce sânt», Id., *Mănăstirea Tismana*, Bucureşti 1909, p. 208; **1528 August 16:** «ca să-i fie Varatnicul tot cu tot hotarul», Id *ib.* p. 218; **1554 Martie 9:** pentruca să le fie moşii în satele anume Alunu şi Baia (de fer, şi în Polovragi, Id. *Polovragii,* p. 24; **1568 Septemvrie 3:** «Pentruca să le fie lor satul Alunul şi cu tot hotarul, pentru că le este bătrână şi dreaptă moşie şi moştenire Id., *ib.,* pp 22—23; **1569 Ianuarie 8:** pentruca să i fie satul ce să cheamă Elhoviţa tot, cu toate hotarele de pretutindeni veri cât se va alege, şi din câmp şi din pădure şi din apă şi din uscat», Id, *Tismana*, pp. 261 262; **1576 Aprilie 28:** «să-i fie satul..,. Comanii toţi cu toate hotarele» Id, *ib.* p. 270; **1589 Iulie 19:** «să-i fie moşia dela Vârbiţa, însă satele amândouă Vârbiţele cu tot venitul şi din hotar până în hotar, Id., *ib.*, p. 275; **1600 Martie 25:** «ca să-i fie lui satul Dobriceanii întreg, cu tot hotarul», I. Bogdan, *Patru documente dela Mihai Viteazul.* în Prinos Sturdza», pp. 154—160.

12. **1458 Fevruarie 13,** stăpânirea mănăstirii Neamţu peste «satul anume Băloşeşti..,. în vechiul hotar», J. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, I, p. 6; **1468 Fevruarie 5,** deasemenea lui Dragoş «satele,... anume Faurii şi Băhnenii» cu tot ce au pe dânsele: iaz şi mori, Id., *ib.* p. 125; **1488 August 17** satul Ştilbicanii.... cu toate poenile şi muncelele» Id., **ib.**, p. 351, ca să numim numai câteva cazuri; de aci înainte exemplele se înmulţesc.

13. **1558 Iulie 30:** «Drăgoeştii cu 6 rumâni», C. Giurescu, *Vechimea românieî*, p. 486; **1580 Mai 14:** cu tot hotarul şi cu rumânii şi cu morile», Id., *ib.,* p. 486; vezi alte exemple în această lucrare a lui C. Giurescu, cum şi în *Despre rumâni.*

14. Al. Ştefulescu, *Schitul Crasna*, pp. 67—68.

15. Mai numim câteva: **1546 Iunie 30:** «pentruca să-i fie moşie în Crasna, partea fratelui Arcă, toată oricâtă se va găsi», Ştefulescu, *Crasna*, p. 14; **1549 Iunie 22:** «pentruca să le fie moşie în Strâmba şi Lov veri cât se va alege partea lor toată», Id., *Strâmba*, Târgul-Jiului 1906, p. 14; **1583 Mai 23:** «pentruca să-i fie lui moşie în Strâmba jumătate de sat», Id., *ib.,* p. 16; în altul cu **aceeaş dată:** «pentruca să le fie moşie în Strâmba partea lui Cocoş toată a treia parte din jumătate de sat de pretutindeni», Id., *ib.,* p. 18; **1586 Iunie 15:** «pentruca să le fie moşie în Strâmba partea lui Micul», Id., *ib.,* p. 19; **1594 Decemvrie 13,** Stoica cumpără din Strâmba «partea Negoeştilor toată... şi.... dela Stan.,. partea... toată», Id., *ib.,* p. 23 (actul lor personal e datat mai târziu de Ştefulescu); **1595 August 17:** Stan şi Voica vând logofătului Stoica partea Voicăi «pentruca să-i fie moşie în satul Strâmba», Id., *ib.,* p. 25 (actul e fără dată); **1596 Iulie 4:** Mihai Voevod întăreşte lui Stoica Logofătul stăpânirea în Strâmba peste «partea lui Neagul.... Radoslav,... Neagoe,... însă partea Negoeştilor toată... (şi) partea Voicăi, femeia lui Stan», Id., *ib.,* p. 29; **1601 Decemvrie 7:** egumenul mănăstirii Strâmba cumpără partea lui Radul în Strâmba şi o dă m-rii «a lui ocină toot cu vii cu totul cât(u) est(e) a lui loc», Id., *ib.,* p. 45, vânzare şi danie confirmate în 1603 Ianuarie 3 şi de Radu Şerban, vezi *ibid.* pp. 46—47; **1607 Martie 15:** Radu Vodă întăreşte lui Stoica Logofătul cumpărăturile lui din Strâmba «dela Dan Ciorăscul... (şi) dela Neagoe», întrucât cărţile cumpărătoare au pierit când a fost jefuit Stoica, Id., *ib.,* p. 37.

16. Ştefulescu, *Tismana*, pp. 195—196. «Cositul fânului, cărături şi olace», nu le puteau datora decât locuitorii satului şi cari erau obligaţi faţă de proprietarul satului, cele arătate. Ştefulescu nu dă decât un fragment; în tot cazul, rezultă de aci că, deşi dăruiţi mănăstirii, ei nu au alte obligaţii decât acelea pe care le aveau toţi locuitorii satelor faţă de Domnie.

17. Încă o seamă bună de documente referitoare la Costeşti stau transcrise, în parte, între hârtiile mele în ţară. Vor fi publicate mai târziu.

18. Cf. St. Meteş, *Păstorii ardeleni în Principatele-Române,* în «Anuarul Institutului de istorie naţională» III, Cluj, pp. 293—355, şi în «Biblioteca Semănătorul», No. 111—113, Arad 1928; N. Iorga *Politica şi viaţa economică,* în «Buletinul Institutului economic românesc», VIII, 1929, No. 3—4 pp. 121—122.

19. N. Iorga, *Acte românești din Ardeal*, în Buletinul Com. Ist. a Rom.» II, 1916, p. 193; vezi și actele următoare.

20. Iată, după N. Iorga, *Histoire des Roumains et de leur civilisation*, Bucarest 1922, tableau chronologique, anii de domn e ai Domnilor cu acest nume: Vlad I, 1394—1395; Vlad II Dracul, 1435—Decemvrie 1446; Vlad III Țepeși, 1456—Noemvrie 1462; Vlad IV Călugărul, 1482—1495; Vlad V (Vlăduț), 1510—23 Ianuarie 1512; Vlad VI Dragomir, 1521; Vlad VII Innecatul, 1530—Septemvrie 1532; și Vlad VIII Vintilă, 1532—1535.

21. A. Sacerdoțeanu, *Acte referitoare la com. Costești*, în «Arhivele Olteniei» VII, 1928, No. 37 38, pp. 304—305.

22. Documentul e publicat, după copiile lui Odobescu, în *Tezaur de monumente istorice*, I, pp. 391—399; el a trecut apoi «în Arh Stat. mnst. Bistrița», cum ne informează I. Bogdan, *Patru documente....* în «Prinos Sturdza» p. 155.

23. A. Sacerdoțeanu. *Un document slavo-român*, în «Revista Istorică», XIV, 1928, No. 4—6, pp. 160—163.

24. Id., *Un document romanesc dela Radu Șerban Voevod din 1610,* ibid. XIII, 1927, No. 1—3, pp. 51—53.

25. In traducerea publicată de Tocilescu «Vlăsan».

26. Gr G. Tocilescu, *Chrisovul Buzescilor*, în Tinerimea Română» pe 1898, p. 118. Originalul este reprodus în facsimil. Dau aici și textul slavon, întru cât e greu de găsit și de cetit pasajul din fotografie, reprodus tot acolo, p. [98], rândurile 23—29: и пак да ест имь село Коспещіи wт соу.д(ство) вльч, въс селw и със къс(оли) хотарwмь, и със въс(оли) вечнїй, понеж(е) продаль вечнїй пан радꙋлвв ключ(ер) къ дин поконнагw миχаил вокода, а'кіп ≠ зрн wни и със въси синоки нχ и със въсаχ частїйнм за wчнъ wт сконχ Добрw коло по новци гопоки, wкач дїнкоꙋл и лепъдат с(н)нъ лъоꙋдат и вланкоꙋл и спан и спонка и поп вльсан и лоꙋпък зет лъбдатъл и дроуꙗ и вечнин колиці се χокет wбрипіапи късїю сел за ≠ з ас(при) серебро а по пwмь плапіна ест *(se repetă* плапіна ест *în orig)* по сїи сел дажбоке и бирокє нмь и неволъ нмь и късеχ колиці іажденїє сѣпп през а'кіп пере ест дасп θχ ас. за серебрw.

27. Apud C. Giurescu, *Despre rumâni*, p 196 notă. Docum. se afla la *Arhiv. Stat. Bistrița,* pach. 2 netreb. d. 234).

28. A Sacerdoțeanu, *Acte referitoare,* l. c. p. 304.

29. Cf. N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, II, pp. 101—108.

30. V. și C. Giurescu, *Despre boieri*, p. 59, nota 1, p. 61, n. 1 și p. 71, n. 1, unde citează câteva traduceri de ale lui Dionisie pentru Govora și Bistrița; în *Vechimea rumaniei* și *Despre rumâni,* exemplele sunt numeroase.

31. A. Sacerdoțeanu, *Acte referitoare,* l. c. p. 305.

32. Id., *Trei plângeri diferite,* în «Revista Istorică», XIII, 1927, no. 4—6 pp. 141—142 (v. ibid. pag 328 *nota).*

33. Nu știu care sunt observațiile lui Odobescu sau Papiu, *Tesaur*-ul nefiindu-mi la îndemână; copia textului și a traducerii documentului le datoresc prietinului Valeriu Papahagi; deci pe baza acestora, fără comentar, fac însemnările de față. Parantezele nu sunt în *Tezaur,* ci îmi aparțin.

34. *Arhivele Olteniei,* VII, 1928, no. 37—38, pp. 305—306.

35 Al. Ștefulescu, *Strâmba,* pp. 30—33.

36. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade,* I, Iași, 1906, pp. 338—341.

37. Id., *ib.,* I, pp. 341 — 344.

38. Ștefulescu, *o. c.*, pp. 33 —37.

39. Id , *ib.*, pp. 37—42. Nota 1, p. 40, pomenește, în acelaș an, de un nou chrisov identic cu acesta, obținut la 16 Mai, care se află la Arhivele Statului, *Ep. Râmnicului,* pach. 100, doc. 14.

40 Ștefulescu, *Strâmba,* pp. 51—53.

41. «Iată și mărturii am pus Domnia Mea» în 1602; și documentele scrise de ceilalți piseți. Copiile slavonești ale lui Ghibănescu se pare că nu sunt întotdeauna fidele originalului, din punct de vedere diplomatic, în ceace privește limba și grafia, însă nu dau naștere la greșeli.

42. Dar în rândul al 7-lea apare iar un Radul clucer (fără îndoială că e Buzescul, rău plasat de copist), care nu mai apare astfel în nici un document. Tot aci mai apare și Nica vel Vornic—singura dată când e menționat. Documentul acesta, care cuprinde fraza citată despre scularea satelor și ducerea lor la Belgrad (=Alba Iulia) la Mihai Voevod cu plângere, ar trebui studiat mai de aproape de cei cari îi cunosc proveniența.

43. Vezi mai sus notele 11 și 15.

44. Ștefulescu, *Schitul Crasna,* pp. 67—68.

45. Al. Bărcăcilă, în *Arhiv. Olteniei,* I, 1922, no. 2—3, pp. 230—234.

46. V. *Arhiv. Olt.* IV, 1926, no. 23, pp. 29—31.

47. A. Sacerdoțeanu, în *Arhiv. Olt.,* VII, 1928, no. 35 p. 142.

48 Id., *Acte dela mănăstirea Dintrunlemn,* ibid., VI, 1927, no. 34, p. 452.
49. V. mai sus nota 15.
50. Stefulescu, *Strâmba,* p 113.
51 Id., *ib.,* p. 70.
52. Id., *ib.,* p 125.
53. Id., *Mănăstirea Tismana,* pp. 170—171.
54. Id., *ib.,* p. 176.
55. Id., *ib.,* pp. 195—196; şi Venelin, *Vlacho bolgarschia gramotî,* pp. 124 126, unde este dat tot.
56. Ştefulescu, *o. c.,* p. 217 şi *Documente slavo-române relative la Gorj.*
57. Id., *Tismana,* p. 224.
58. Id., *ib.,* p. 227.
59. Id , *ib.,* p. 228.
60. Id , *ib.,* pp. 228—230.
61. Id., *ib.,* p 232.
62. Id., *ib.,* p 238.
63. Id , *ib.,* p 243.
64. Id.. *ib.,* pp. 243—244.
65 Id., *ib.,* pp. 253—254.
66. Id., *ib.,* pp. 278—279.
67. Id , *ib.,* p 287.
68. Id., *ib.,* p 290 şi Hasdeu, *Columna lui Traian,* 1883, no. 3 — 6, p. 236 (facsimil). V şi Ştefulescu, *Gorjul istoric,* p 280.
69. I. C. Filitti, *Banii şi Caimacamii Craiovei,* în «Arhivele Olteniei» III, 1924, p. 211, trece pe Giurgi Raţ între marii bani la 1600; el apare însă ca simplu comis mai târziu, în 1602, 1603 şi 1604 Mai 9 (vezi mai sus discuţia, la chrisovul Bistriţei). Cred că nu putea fi comis după ce a fost *mare ban,* aşă încât la 1600 nu se poate admite un Giurgi Raţ *mare ban al Craiovei,* în vreme ce documentele lui Mihai Viteazul din 1600 pomenesc pe Mihalcea Banul (cf. I. Bogdan, *Patru documente,* l c., pp. 160, 163—164); cum şi de un Calotă, după Filitti. Dacă scrisoarea lui Raţ este autentică, atunci *marele ban* Giurgi Raţ nu poate fi decât un *bănişor* de Gorj sau de Craiova, devenit abia mai târziu comis şi boer în sfatul lui Radu Şerban. Scutirea pe care o face el ca ban se bazează pe documentele domneşti anterioare şi nu este cazul aici de nici una din multiplele atribuţiuni ale funcţiunii. Poate este o simplă adeverire faţă de birari, ca să nu se atingă de dreptul mănăstîresc; deci la Filitti partea aferentă dela p. 205 nota 2 cade. S'ar putea totuşi ca Raţ să fi fost ban, însă mult mai târziu, şi atunci data documentului trebue schimbată.
70. Al. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana,* p. 296 (rezumat .
71. Id., *ib.,* pp. 297—298.
72. Id., *ib.,* pp. 310—315.
73. Ghibănescu, *Surete şi izvoade,* I, pp. 334 335.
74. Id., *ib.,* pp. 336—337.
75. Id., *ib.,* pp. 338—341.
76. Id., *ib.,* pp. 341—344.
77. Id., *ib,* pp. 350—352.
78. Id., *ib.,* pp. 346—347.
79. Id., *ib.,* pp. 352—357.
80. Id., *ib.,* p. 345.
81. *Surete şi izvoade,* I, p. 252, nota 4.
82. Id., *ib.,* pp 248—249.
83. Id., *ib.,* pp. 250—251.
84. Id., *ib.,* II, pp. 88—89.
85. Id., *ib.,* pp. 123—124.
86. Id., *ib.,* pp. 90—92.
87. Id., *ib.,* pp. 92—94.
88. Id., *ib.,* p. 170.
89. Id., *ib.,* pp. 125—126.
90. Id., *ib.,* pp 122—123.
91. Id., *ib.,* III, p. 198.
92. Id., *ib.,* pp. 177—179.
93. Id., *ib.,* pp. 213—217.
94. Id., *ib,* pp. 201—202.
95. Id., *ib.,* pp. 207—210.
96. Id., *ib.,* pp. 210—213.
97. Id., *ib.,* p. 200.
98. Id., *ib.,* pp. 84—85.
99. Dăm câteva exemple: 1360, Ludovic al Ungariei conferă lui Dragoş «quasdam villas nostras olachales *(şase sate)* cum omnibus earum fructuositatibus proventibus nostris quinqua gesimalibus collectis, debitis et aliis utilitatibus uni

versis, novae donationis nostrae titulo dedimus, donavimus et contulimus prefato Dragus ; Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria Romanilor,* I, 2, p. 61; 1360, o mănăstire lângă Muncaci e înzestrată de ctitor (Theodor Coriatovici) cu 2 sate: «cum omnibus proven tibus et contributionibus ab antiquis temporibus ad easdem de iure provenire debentibus simul cum decimis frugum et vinorum.... et molendino ita», şi deasemenea în fiecare an să dea «sex porcos», cum şi din altele «decimas vinorum» şi «etiam decimas frugum et aliorum de campo illius villae» etc.; Id., *ib.,* I, 2, pp. 62 63; 1421, Voevodul Transilvaniei dărueşte lui Costa pos sessionem suam seu villam liberam Kis Barisor vocatam , să se folosească de „ter ris arabilibus, cultis et incultis, pratis, silvis, alpibus, nemoribus, aquis, aquarum que decursibus et generaliter cunctis utilitatibus" avute şi de înaintaşi; Id , *ib.,* I, 2, p. 516; 1450, Palatinul Ungariei cere Conventului din Leles să introducă pe un Mihai în partea sa de proprietate, jumătate din comuna Rajalea şi „quator sessio num jobagionalium in possessione Polyana appellata" din Maramureş, şi „cum cunctis earum utilitatibus et pertinencijs quibus libet: terris scilicet arabilibus, sylvis, pratis, montibus, alpibus, alijsque quibusvis utilitatibus ad easdem undique pertinentibus jure sibi incumbenti perpetuo possidendas", Id., *ib.,* I, 2, p. 766; 1453, Regele Ungariei co firmă credincioşilor săi Mihai, Ion şi Basarab din Râuşor stăpânirea în comunele Serel şi Râuşor (Haţeg) «simul cum cunctis earumdem utili tatibus et pertinentiis quibus libet... sub eisdem conditionibus, servitutibus et con suetudinibus, quibus per predecessores nostros Reges Hungariae, in districtibus Valachorum possessiones et vilae donari consueverant», Id., *ib.,* II, 2, p. 18; 1496, câţiva Români să fie puşi în posesiunile lor „totales possessiones Malomviz pre dictam Malomviztorok. .. Ohaba, Sibisel... vocatas, item directas et aequales posses sionorum medietates Ponor, Baar *(etc...)* nec non portiones possessionarias in pos sessionibus, Pojen, Galacz, Fizesi vocatis", Id., *ib.,* II, 2, 378; 1496, Gaspar Blaj şi Laurenţiu Furca „perstitisse in pacifico dominio equalium medietatum prescripta rumque possessionis Kerezthwr et utriusque Boos(...)um octava parte", de oarece şi vecinii mărturisesc despre proprietatea acestora, măcar că fuseseră pierdute cărţile lor „tam per incursus infidelium Turcorum, quam alijs ex causis"; Id., *ib,* II, 2, p. 376. Şi în sfârşit în 1500 Românilor Mihail şi Nicolae, părăsid religia catolică, li se confiscă moşiile şi se dau lui Ladislau şi Ludovic Fiat „totales portiones pos sessionarias nobilium condam Nicolai", Id., *ib.,* II, 2, p. 451. Ştim însă că aci erau pretutindeni iobagi, aşa încât nu avem a face decât cu posesiunile marilor şi mi cilor nobili. Insă actele sunt interesante în ceeace priveşte ce anume concede re galitatea chiar atunci când satul, care fusese al ei, nu numai când confirmă o sta pânire deja existentă.

100. Moldova a fost influenţată şi de Ţara Românească.

101. C. Giurescu, *Despre boeri,* pp. 36 39.

102. C. C. Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul marilor dregătorii,* Bu cureşti 1925, p. 23.

103. N. Bălcescu, *Despre starea socială a muncitorilor plugari în princi patele Române în diferite timpuri,* în „Magazin istoric", II, 1846, p. 235 (editat şi de P. P. Panaitescu, *Nicolae Bălcescu;* patru studii istorice, Buc. 1928, vol. 2 din Bibl. Aşez „I. C. Brătianu"): „cum că sila asemenea a contribuit mult spre depo sedarea moşnenilor şi robirea lor, hrisoavele şi cronicile care împreună o mărturisesc, nu ne mai lasă să ne îndoim".

104. *Revista istorică,* VI, p. 245 (doc. e din 1622 Iulie 15 ; v. şi I. Bogdan, *Patru documente dela Mihai Vitezul,* pp. 153—157.

105. *Magazin istoric,* II, pp. 265 268.

106. Al Bărcăcilă, în *Arhivele Olteniei,* I, 1922, no. 2 3, pp. 230 234, după trad. eclesiarhului Dionisie

107. N. Bălcescu, *o. c.,* „Magazin istoric", II, p. 236.

108. T. G. Bulat, *Documente domneşti şi particulare privitoare la Oltenia,* în „Revista Istorică", XIII, 1927, pp. 69—70.

109. N. Bălcescu, *o. c.* l. c. pp. 233 235.

110. Al. Ştefulescu, *Tismana,* pp. 287—289. Actul însă s'a păstrat numai într'o veche traducere: „originalul nu s'a putut găsi nicăiri".

111. Id., *Strâmba,* p 37.

112. N. Iorga, *Ştiri nouă despre Iuga Vodă,* în „Revista istorică", XII, 1926, pp. 81 82.

113. V. o amplă discuţie, pentru cazuri în speţă, la G. Wenke, *Die Urkun denfälschungen des Klosters St. Blasien in Northeim,* teză din Marburg, 1912, pp. 30 şi urm.

114. St. Bormans, *Les fausses chartes et la diplomatique,* extras din *Bul letins de l'Académie royale de Belgique,* 3 e série, t. XV, no. 5 , Bruxelles, 1888, p. 5.

115. I. Bogdan, *Documente false atribuite lui Ştefan cel Mare,* l. c. p. 103.

116. N Bălcescu, *Cuvant preliminar despre isvoarele istoriei Romanilor,* în „Magazin istoric" I, p. 4.

117. Cf. N. Iorga, *Un act fals,* în „Revista istorică", X, 1924, pp. 249 250.

DOCUMENTE

„Diiată [1]) din 1829“

† 1829: Dechevr: 22:

De vreme ce întâmplarea cea viitoare este nevăzută şi însăşi îngerilor necunoscută, pentru că numai la Dumnezău toate sânt cunoscute, drept aceaia eu Elene sin Hagi Dumitrache i Zoiţa am socotit mai nainte până a nu mă prinde sfârşitul vieţii mele şi dacă încă sânt minţile întregi şi sănătoasă, să-m fac diiată şi să dovedesc gândul meu către moştenitorii mei ce i-am şi cu care voiu să-mi chiverniseaască ei averea mea mişcătoare şi nemişcătoare după petrecerea mea din viaţă; şi întâi mă rog lui Dumnezău ca unui milostiv să-mi ierte mulţimea păcatelor mele cele ce am greşit ca o fămee întraceastă lume. Mă rog şi tuturor creştinilor cu ce oi fi greşit să mă ierte şi de mine încă să fie iertaţi toţi câţi îmi vor fi greşit şi veri ce rău mi-ar fi făcut. După aceasta mai întâi rog pe Dumnealui Pitariu Ene cumnatul meu, împreună cu Duhovnicul meu Popa Mihai epitrop ca să-mi caute sufletul meu cu toate cele trebuincioase, din agoniselile mele care mai jos le arăt.

O prăvălie în uliţa cea mare lângă a răposatului Tănăsuică o las besericei Sf-tului Gheorghe Nou; chiria ei jumătate să fie a besericii, iar jumătate pentru sufletul mieu pe todauna după împlinirea harizii de la Octovrie 26: leat 1829 până la doi ani mai răspunzând tl: 100 chiriaşu.

5: Suflete de ţigani îi las asupra Pitariului Ene ca să-i....., unul din ei îl dăruesc vară mea Ilincăi de tot, iar patru să să vânză şi cu banii lor să meargă la beserică.

O ladă mare ferecată şi pecetluită o am la Dumnealui Sulgerul Băluţă; să să scoaţă sculele ce să vor găsi, mai fiind şi alte obrază faţă, arăt la vale.

12: Zarfuri de argint cu trei farfurii cu linguriţăle lor.

3: Părechi cuţite de argint cu lingurile lor să să vânză, să dea pentru sufletul meu.

O păreche de paftale de aur cu colanul lor le las besericii.

O candelă de argint să fie la mormântul mieu la beserică.

---

1) Proprietatea d-lui Gigi G. Orman. Comunicată de d l Ioan V. Câncea.

Un sfânt lemn să să vânză şi din banii aceştea să se dea copilei doo rânduri de haine la măritatul ei.

O vie la Cărcea o las să să vânză şi dintr'aceşti bani să să dea copilei tl: 100 şi ceelalţi pentru suflet.

O giubeà de îmblănit de postav să să dea pentru sufletul Dumnealui.

O giubeà cu miel înblănită a mea să să vânză şi să să dea pentru sufletul mieu.

..... Taclit de doo sute de lei să să vânză să să deà pentru suflet.

O rochie de stambă să să deà leicăi Uţii.

O rochie de stambă să să deà fetii leicăi Uţii.

O rochie de batistă noo cu vapeluri i altă rochie de stambă şi cu o scurteică de pambriu să să deà fetii Duhovnicului mieu.

O rochie de stambă nooă cu o scurteică să să facă la noo la noo zile şi să să deà la o fată săracă.

Un rând de haine să să facă la şasă săptămâni să să deà de pomană.

O fermeneà înbrăcată cu miel să să deà nepoatei Hrisafii.

2: Icoane înbrăcate cu argint să să dea besericii.

3: Tăvi, una să să deà popii lui Baluţă, una fetii mele, una să să vânză.

2: Pufuri de batista le dau fetii leicăi Uţii.

O perină lungă de puf cu faţa ei las fetii mele.

6: Talăre de postav, patru să să vânză, doo să să deà de pomană, unul leicăi Uţii, unul la copila mea cu tacămul lor.

6: tipsii să să vânză să să dea pentru suflet.

12: Şărvete i o masă mare să să vânză.

O scoarţă mare noo să să vânză să să dea pentru suflet.

Un lighiian cu ibricul lui de tumbac să să vânză.

O păreche piuliţă să să vânză.

3: Tingiri cu capacele lor, una las copilei, doo să să vânză.

2: Căldări mari să să vânză.

O rochie noo de pambriu să să vânză.

O rochie noo de fludă cu fusta ei de floraţi şi tl: 200: să să dea nepoatămea frăţânemiu.

O rochie de batistă să să dea de pomană.

O ladă mare i oglinda mare să să dea fetii Duhovnicului meu să mă pomenească.

2: Doo inele cu diamanturi mari să să vânză.

Un inel cu diamanturi mici să să dea varămi Ilincăi.

O cruce cu diamanturi i cu rubinuri să să vânză.

O păreche de cercei cu diamanturi i cu rubinuri să să vânză.

O păreche de cercei cu mărgăritar mici să să dea fetii mele.

Una păreche de cercei cu pietruri fărămaţi să să vânză.

O piatră de rubin ver. să să dea fetii Duhovnicului.

O antică neagră să să dea Leicăi Uţii.

Trei rubinuri să să dea fetii mele.

Pietricică cu rubinuri bagată în aur să să dea feciorului de la prăvălie anume Mihai.

O tigae, pirostrii, vătrai, rămân fetii mele.

O scoarţă şi plapomă şi o perină de părete las leicăi Uţii, o solniţă de cositor i un sfejnic de alamă ipac.

Un lighian de aramă să-l ia de la cumnatul Panait să-l dea fetii.

Un prosop, doo mese mici să fie ale sfintei beserici.

O căruţă cu hamurile să să vănză.

O vacă i patru oi ce sănt la finu Ioan ot Ma...(lipseşte, fiind rupt) să să vănză.

Şi când să va putea să să cumpere fetii mele o vacă cu lapte.

Şi o pănză ce este ne nălbită să să facă popii Baluţă doo cămăşi şi cealaltă ce va rămânea şi cu tortul ce este să să dea la mama prioteasa Mitrana să să facă cămăşi şi să mi le dea de pomană unde va găsi cu cale.

4: Coturi de batist le las pentru masa de prastol.

O faţă de cit cu doo perine să să deà la Stana Duţului.

Simizeturile, florile, pantofii să mi se dea de pomană la fete mari.

Şi celelalte mărunţişuri rămăn copilei mele.

Eu roaba lui Dumnezău Ilinca dăruesc şi pentru pomenirea sufletului meu i la tot neamul meu eată ce aceasta voesc ca din prăvălie i din toate vănzările sculelor mele să-mi facă moştenitorii miei pe tot anul căte trei sărindare la gropiştea mea din an în an la ori ce preot va sluji la Sf-tul Gheorghe Nou după moartea mea precum cu dreptatea minţii mele am doru să-mi fac acuşi înainte epitropi de mai sus numiţi fântână, pod şi trei sărindare la trei beserici şi să mă îngroape cu cinste purtându-mi soroacele până la trei ani şi limba mea au grăit şi cu mâna mea am iscălit punându-mi şi pecetea.

Eu Elenca Sin Hagi Dumitrache i Zoiţa înaintea Duhovnicului mieu şi înaintea altor mărturii vrenice de credinţă care s'au aflat faţă m'am iscălit.

Şi ori care din moştenitorii miei mai sus numiţi au din judecători sau din boeri au din cei bisericeşti sau din cei lumeşti s'ar ispiti a strica diiata mea, să aibă a-şi da sama şi răspunsul la înfricoşata zio aceia a răsplătirii înaintea judecătorului celui drept şi nefăţarnic Domnului Nostru Is. Hs. Dumnezăul cel adevărat.

La această diiată am fost de faţă şi le-am auzit din gura Dumneaei rânduri rânduri puindu-le şi sănt şi martor Popa Mihail . . . . . ot Sfântul Gheorghe Nou du(h)omnicu cu popa Băluţă ot Sfântu Gheorghe martor, Nicola Stancu martor.

Această diiată s'au scris de mine Diiaconu Dumitru cu auzul meu din graiul Dumneei Cocoanei Elencăi şi cu învăţătura D-ei şi sănt martor

Mihai Chiriaşul martor.

Cu această diiată viind şi la mine părintele Popa Mihai clericul şi duhovnicul împreună cu Popa Băluţă şi arătându-mi că cu adevărat au fost la facerea aceştii dieţi şi că ieste făcută chiar din rostul şi bunăvoinţa numitei şi văzând şi eu aşezământul, am adeverit şi eu cu iscălitura

Gligore Clirarhul

1830: Ghenar: 7.
S'au cetit în Divan,

1836 N-vrie 4.

M. I. Pleşoianu.

Acte[1])

referitoare la comuna Râmeşti-Urşani, plasa Horez, judeţul Vâlcea

I.

Ion şi Dinul din Hurezi, se plâng Divanului că un neam al lor vânzând partea lui de moşie, cumpărătorul nu vrea să le întoarcă moşia, cu toate că ei i-au înapoiat banii.

1811 August 1.

Către slăvit întâiul Divan,

Jăluim slăvitului Divan că nişte fraţi ai noştri de moşie anume Mihaĭu şi Popa Grigorie din sud Vălce prin taică furiş de noi au vândut partè lor de moşie de munte, stâjini 40 po tl. 2 bani 60 la un cèuş Gheorghe ot Urşani, care vânzare s'au făcut pe la lăsatulŭ secului de postul Crăciunului şi noi am aflat din cèrta lor la săptămâna brânzii, când atunci ca o moşie ce este tot într'un hotar cu a noastră am făcut cum am putut de bani şi ducându-i vânzătorilor ei ne-au trimis la cumpărător, cumpărătorul ne-au zis că pă noi nu ne ştie şi că din mâna noastră nu ia nimic şi cu aceasta ne-au tot prelungit. Acum acel cumpărător nu cere numai banii moşii, ci mai cere dela noi dobândă cum şi alţi tl. 55 iarăşi cu dobândă ce zice că are datorie la numiţi vânzători şi aşà ne va da moşiĭa, lucru ca doar ne vom lăsa noi şi dobânda o cere la lei po parale 2.

Ne rugăm slăvitului Divan să fie poruncă la dumnelor boeri ispravnici să să aducă faţă atât numiţi vânzători cât şi cumpărătorul, şi ori să-i înduplece a-şi primi bani curaţi cât s'au vândut moşia făr de nici o dobândă, find bani şi acum la dânşii şi să nu ne amestece pe noi în bani datorii, că nu avem nici un amestec şi să ni să sloboază a o stăpâni în pace, sau cu carte de judecată să fim soroci toate părţile aici la Divan.

Ai slăvitului Divan

Prea plecaţi

Ion şi Dinul cu fraţi noştri moşneni Canesti din plaĭul Hurezului, sud Vâlcea.

(Poartă rezoluţia:)

Dă la întâĭu Divan şi comitet al Principatului Valahii.

Dumneav(oastră) ispravnicilor ai judeţului veţi vedea jalba aciasta, pentru care poruncim să cercetaţi pricina şi ori să faceţi jăluitorilor îndăstulare la dreptatea ce vor avea, sau cu carte dă judecată să-i soroci la Divan Craiovei.

1811 August 1.

(L. P.) Vel Logofăt

Observaţii. Pecete în chinovar. De jurîmprejur 17 cercuri albe pentru emblemele judeţelor. Intr'un cerc interior e scris «Peceate Prinţipatul Ţării Rumâneşti». Mijlocul rupt. Foaia îndoită e scrisă pe trei pagini.

1) Transcrise de A. Sacerdoţeanu. Originalele sunt în posesia d-sale.

II.

Ion Ciontea vinde nepotului său Gruia 14 stj. moşie în Valea Cornetului.

1820 Ianuarie 8.

Adecă eu celu mă[i] josŭ iscălitu, dau acestŭ zapisu alŭ meu la mâna nepotului Gruia Sântu Nicolae bratu Ciontea, precum să ştie că i-amŭ vîndutŭ 14, adecă patrusprezece stânjini de moşie dinŭ dealu unde să hotăreşte cu mănăstirea spre Răsăritŭ în talere lei 50, adecă cinzeci şi trei stânjini i-amu dăruitu de danie ca să mă pomenească. Şi aceştea totu dinŭ Valea Cornetului până în deal. Şi să stăpânească în veci, nepoţi, strănepoţi, câţi Dumnezeu i va dărui.

1820 Ghenar 8.

Eu Ion sân Dumitru Ciontea, vânzători.
Eu Filipu sân Gligore, martor.
Eu Dumitru Drăganŭ, martor.
Eu Androni Birisoi, martor.
Eu Ion Florincescu, martor.
Şi am scris eu Cobărăscu, cu zisa şi învăţătura numitului şi sântŭ martor.

(Poartă însemnarea :)

«S'a văzut în tribunalul Vâlci. 1829 Dechemvrie 1-iu. Greff. G. Zak».

■■■■■■■■■■■■

Acte [1])

referitoare la comuna Pietrarii, plasa Govora, judeţul Vâlcea

I.

Gherasim Eromonahul dă scrisoare la mâna feciorilor săi, cum că a cumpărat livezi împreună cu fratele său Popa Simion, în hotarul Pietrarilor.

1764 (7272) Mai 24.

† Cu această adevărată scrisoare a mea încredinţezu la mâna feciorilor miei, pentru că am cumpărat eu Popa Grigorie cu frate-mieu Popa Simion, neşte livezi în hotarul Pietrarilor unde să chiamă locul la Râpi, dela Ion Burăiană şi dela frate său Andrei j dela văru-său Dima în bani gata tl. 13. Şi iar am mai cumpărat alte livezi tot alăturea dela Ştepan Gaţea i dela văru-său Grigorie în bani gata tl. 6; şi aceşti i-am dat eu jumătate şi Popa Simion jumătate.

Mai 24 dni, lt. 7272 (1764.

Gherasim Eromonah.

1) Transcrise de A. Sacerdoţeanu. Originalele sunt în posesia d-sale.

II.

Gherasim Eromonahul arată fiilor săi ce locuri a dat de zestre lui Popa Constantin, gineri-său.

1764 (7272) Mai 24.

Cu această scrisoare a mè încredinţată la mâna feciorilor miei pentru că amŭ datŭ Popei lui Costandin, ginere-mieu, o livade de zèstre în Glăvoci; care livade o am cumpărat şi eu dela Ivan Periianul în t[a]l. 6 pol. Iar el niiau luat o evanghelie şi o au vândut-o în tl. 9. Şi iar i-am mai dat un locŭ de zèstre în Sălişte, care loc l-am cumpărat dela Săsăşti în bani gata tl. 2 pol. Ci de va da ginere-mieu aceaşti bani tl. 9 să aibă a-ş ţinè livadè şi locul; iar de nu va da banii să le ţie feciorii miei că eu i-am dat toată zèstre lor ce amŭ vorbit pentru un zapis ce iaste la el pentru un loc ce l-am cumpărat dela Trepturèni acel loc nu i l-am dat de zèstre şi în jos de va fi pus să nu să crèze.

Mai 24 dni, 7272 (1764).

Gherasim Eromonah.

III.

Diata lui Niculae sin Radu Motia din Pietrarii-de-sus, 1807 Decemvrie 3.

Adecăte eu Niculae senŭ (sic) Radu Motĭa, lăsatamŭ această diiată a mĭa la mâna soţii mĭale şi a copiilorŭ miei, findŭ cu limbă bună şi cu minţile întregi: Sălişta cu casa, cu ograda să înparte cu a frăţânemeu Ionŭ în doo cheltuĭala împă(r)ţăli Muretului talere 4 nu mĭ-a întorsŭ nici o pără şi unŭ nărŭ dinŭ bătătura lui *Glighere*, nepotu lui, este alu mieu, şi tre(i) mer(i) în vale şi unu acasă, care să facă cinci osăbiţi ai miei, de preste toţi funaşi la ogrăzi, meri 24, care îi împărţescŭ cu fraţi şi cine să va scula cu împărţală să nu să crĭază că meri sentŭ în părţi; şi unŭ locŭ dela Chelomonŭ dinŭ Sărata, merge drept în dĭalŭ pă lîngă Neteşte, dela Turturĭa, dreptŭ îmĭ dèlŭ, unŭ locŭ şi la Iana unŭ locu la Iana omuĭ cheltuitŭ 4 *pol*, unŭ locŭ dinŭ Culici dela Mărĭia Mani dinŭ vale pă lîngă Negoteşti, merticu mie(u) ce mi s'o veni cu fraţi dreptŭ în valea Cortii; livadia de Sufaţă, ţine dinŭ gorunŭ la vale, Mărica dinŭ gorun la dèlu la râpi în patru părţi să împă(r)ţeşte merticu mieu este slobodŭ şi cosetură de doi omeni care a fostŭ zalojitŭ de moşu, amŭ scos-o eu cu talere 4 şi livadia dela plută este dată a mami cine va căta de ia şi amŭ cheltuitŭ e(u) la mortĭa ei sări(n)dari 16 cu cheltuiala săr(in)da(ru)lui şi eu la morte 12 doo livezi ce sentŭ la Floria zalogŭ în talere 21 *pol*, cândŭ ei orŭ da bani să aibă a pri(mi) bani că nu sentŭ cu sorocŭ şi amŭ vândutŭ su Râpă o falce şi jumătate lu Gligore Stroescu şi ceva trece dinŭ într'o falce şi jumătate să aibă a o stăpâni *(restul unui rând e tăiat cu cuţitul, fiind ultimul rând pe pagină)*.... văzătorĭu şi despre toţi fraţi cu atâta mă găsăscŭ de amŭ stricatŭ şi de aci înainte ce va fi până la o *şopă* să se împarţă de fraţi.

Luna Dechemvre 3, (leat) 7316 (1807)

Şi amŭ scrisŭ eu P(o)pa Ionŭ, cu zisa şi cu învăţitura lui.

*

Şi mi-amu mai adusu ami(nte) eu Nicu(lae) fi(n)du cu limbă bună, amŭ la Tudor Solomon talere 3 *pol.* sălişta du p(es)te vale jumătate a Mărini jumătate a mĭa şi pruni ce se(n)tŭ doozăci a mei şi dozăci ai Mărini şi înŭ dèlŭ locu de vie şi la vĭa Mărgăriti unŭ rozorŭ de vie dinŭ gardu lu Mereşŭ la vale şi me(r)ticu meu de pădure dinŭ Polpetă dintr'al Pricopeştilor la va(le) până în apă şi m....? avemŭ noi o grădină înpreună cu Moteşti din livadiĭa lu Dinŭ Motĭa la vale până în scursura [1]) văi de supra răpi merticu meu.

Observaţie. In întregime actul are o scrisoare deosebită, intercalând aproape după fiecare silabă un «'» şi de multe ori inversînd literile; s. ex. *surcusura.* Formatul hârtiei mare, îndoit; o foaie scrisă pe amândouă părţile.

IV.

Zapisul prin care Ene Antonescu vinde lui Petraşcu sin Petru un petec de moşie.

1826 (7334) Martie 8.

† Adecă eu Enè Antonescu, dat-amŭ încredinţatŭ zapisulu mieu la mâna lui Pătraşcu sin Pătru Ioană i Niculae sin Dumitru Tăndălău dinŭ Petrari-de-sus, precumŭ să să ştie că ĭ-amŭ vândutŭ locŭ celŭ desupra ripi lui Ionŭ Moghină; şi acestŭ locŭ este din pìscu cu cireşu până în piscu lui Gligore Gogu Lungu spre Răsăritu; şi să hotărăşte spre Miază-Noapte cu Davidŭ Stroescu. Şi l-amŭ vândutŭ de a mè bună voie, cu ştirè tuturor fraţilor şi a funarilor şi a nepoţilor miei, statornică, ohamn(i)că în veci, în tl. 30, adecă treizăci, să stăpânèscă cu bună pacea eiĭ şi copii lor' şi câţ Dumnezău le va dărui, statornică în vècŭ. Şi pentru adeverita credinţă nè-mŭ iscălitŭ şi nè-mŭ pusŭ degetele noastre în locŭ de peceate, ca să să crĭază.

7334 (1826) Mar[tie] 8.

Eu Ene, vânzător.
Eu Ionŭ, brat, vânzător.
Eu Costandinu, brat, vânzător.
Eu Tudosie, vânzător.
Eu Statie, vânzător.
Eu Paraschiva, vânzător.
Eu Popa Mărinŭ Duhovnicu, adèverezi.
Eu Popa Gligore, adeverezŭ.
Eu Popa Cheran, adeverezŭ.
Eu Mihăilă Cioacă, martor.
Eu Dumitru Anghelescu, martor.
Eu Păunu, brat, martor.
Eu Dumitru Anghelescu, martor.
Eu Ionŭ sinŭ Ionŭ Moghină, martor.

Şi amŭ scrisŭ eu Dĭaconu Dumitru cu zîsa şi învăţătura numiţilor.

*

Şi acestŭ locŭ s'au măsuratŭ şi cu stă[n]jinu şi s'au găsitu lungŭ, stânjini patruzâci şi optŭ şi curmezişu stânjini cisprăzăce.

*

1) In orig.: *surcusura.*

Şi eu Niculae Tăndălău să amu a da lui Pătraşcu ce vă arată mai susu jumătate şi să fimu amândoi tovarăşi pă locu; iară de nu voi da ban[ii] să aibă a stăpâni numitu sânguru.

Observaţie. Foaie îndoită în două şi o parte scrisă pe amândouă părţile.

V.

Jalba prin care Ilinca Uscătoaie se plânge sub-ocărmuirii în contra ginerelui său Diică.

Ne datată.

Cinstita ocărmuire a judeţului Vâlcia.

plecată jalbă

Cu plângere jeluesu cinstii ocărmuiri ticăloasa de mine ca să amu dreptate cu unŭ Grigore Ionu Mereţ dinu acest sat, ca eu avându o fiică măritată după un fii-său Diică de sânt acumă trei ani trecuţi şi fiemia bolnăviindu-se i-au dat drumu în lume; şi viind la mine au zăcut patru luni, şi pă câtă vreme au zăcut, pomenitulu ginerele, nu l'am văzut pă la dânsa să vază murit-a sau trăieşte. Şi acuma mă pomenesc totu cu numiţii trăgându-mă la aleşii satului şi printr'alte mijloace, mă sileşte ca să-i dau carte de despărţanie de frică unde fiind înaintia aleşilor Păuna, soţia numitului Grigorie muma gineri-meu, m'au şi bătutŭ faţă cu aleşii, dară încă să mă întâlniască pă alte locuri că poate să-mi pearză şi viaţa. De care amu făcutŭ cunoscutŭ şi cinstitei supt ocărmuiri pentru toate cele mai susu pre zise, şi nu mi-am aflatu îndestulare, din care pricină poate să fie mijlocitŭ numiţii şi cu cinstita supt ocărmuire ce va şti că ginere-meu să află dorobanţ al cinstitii supt ocărmuiri; De aceia cu plângere mă rog cinstitii ocărmuiri, a fi o cinstită poruncă ca pă de o parte să-şi dia cuvânt pentru ce-şi lasă soţiia dupăce s'au îndreptatu din boală, eară pe de altă parte să nu mai saie cu bătae asupră mi.

Plecată jeluitoare

Eu Ilinca Uscătoaie, din satul Pietrari-de-sus, plaiu Cozia.

Insemnare. După formatul hârtiei şi după scris, nu poate fi mai veche de anul 1840—1850. O dăm ca interesantă din punctul de vedere al conţinutului.

■■■■■■■■■■■■

Sfânta Mănăstire Govora din Sud-Vâlcea[1])

*F*iindcă prigonirea dintre oroşanii cernăţeni cu această mănăstire Govora pentru locurile ce din vechime au ocupat şi ocupează fiecare într'acel oraş, s'au desăvârşit: Pentru că după cele urmate şi după deslegarea măriei sale fostului Domn *Alecsandru Ghica* dată la raportul cinstitei Eforii a Spitalurilor cu No.:

1) Iniţialele şi cuvintele tipărite cu litere cursive sunt în actul original scrise cu cerneală roşie. Comunicat şi transcris de C. D. Fortunescu.

315 : din trecutul leat : 1839 : supt a căriia îngrijire au fost această mănăstire, s'au cunoscut numiţii de embatichieri, precum adeverează hrisoavele domneşti şi răvaşele vechi ale acestei mănăstiri de plata embaticurilor. *D*upă care făcândusă de către pomenita cinstită Eforie şi un număr de bileturi pentru clădirile şi locurile ce s'au găsit la cercetarea făcută în trecutul leat : 1838 : prin întradins cinovnic orânduit de către cinstitul depertament al credinţii i hotarnic şi inginer, şi de către cinstita Eforie, în care bileturi să arată şi întinderea acelor locuri şi suma de bani ce are a da fiecare pă tot anu drept embatic. *C*are acestea supuindu-să şi la cunoştinţa *Măriei sale prea înnălţatului nostru Domn* prin raportul cinstitului depertament al credinţei cu No. : 1943 : şi după deslegarea dată şi de *Măria sa* supt No. : 1747 : au rămas numiţii a fi şi pă viitor tot embatichieri. *A*cum dar urmând trebuinţa a să împărţi acele bileturi fie cărui oroşan şi a să priimi sumele de bani ce au fost îndatoraţi a da spre despăgubirea fostului arendaş şi a mănăstirii s'au şi orânduit de către cinstitul depertament întradins cinovnic întru aceasta. *C*arele mergând la Cerneţ şi făcând cunoscut, au întâmpinat împiedecare cu propunere din partele că nu văd prin nici un bilet a să coprinde până unde are a le fi mărginit şi raionul acestui oraş, fiindcă din întinderea ce din vechime au avut în preajma oraşului, acum să văd strâmtoraţi de către arendaşii mănăstirii. Şi până nu li să va mărgini şi raionul nu pot răspunde nici un ban, nici a priimi bileturile, mai cu seamă că acum să văd prin bileturi şi încărcaţi la preţul embaticurilor, adecă din lei doi şi patru, să răspunză în viitor lei patru şi opt ; aşa dar sculându-să şi însuşi unii din oroşani anume dumnealor *C*onţipistul Gheorghie Iordache şi conţipistul Costache Petrescu, cum şi eu egumenul, şl viind aici în Bucureşti, după băgările de seamă făcute de către Sfânta Mitropolie şi de cinstitul depertament al credinţii, având în vedere şi planul rădicat de D : pitaru Grigorie Pleşoianul pentru starea moşiei şi a oraşului Cerneţ, s'au chibzuit, ca să lipsească în viitor ori ce prigonire şi ca să nu mai cerce după vremi nici o supărare din partea mănăstirii sau a veri cui, precum nici mănăstirea pagubă cu a lor mai multă întindere în preajma oraşului peste acest raion chibzuit, şi s'au hotărît prin jurnal încheiat de către Sfânta Mitropolie dimpreună cu cinstitul depertament la 5 ale curgătoarei luni, următoarele semne de raion : *A*decă din apa Topolniţii cam spre răsărit şi miazăzi în curmezişul moşiei Cerneţului prin moara Sfintei Troiţi, numită şi a popii lui Ghenadie, (să arată pă plan supt No. : 49), drept peste coasta luncii apii Topolniţii şi pă câmp i peste drumul Şimiianului, ce merge la Cerneţ până în muşuroiul făcut la vizunii de răposatul polcovnic Zamfirache Caluda în moşiia Cerneţului Govorii, (să arată pă plan supt No. : 40 :) stânjăni 1460 *Şărban Vodă*. *D*intr'acest muşuroi numit la vizunii, cam spre miază noapte în lungul moşiei Cerneţului drept prin patru muşuroaie arătate pă plan supt No. : 39, 38, 37 şi 36, până în cel de al cincilea muşuroi din ograda lui Dumitru Galben, (pă plan supt No. : 35), ce sânt făcute aceste muşuroaie tot de răposatul polcovnicul Zamfirache şi tot în moşia Cerneţul Govorii stânjăni 1160. *D*in acel muşuroi din urmă cu No. : 35 : cam spre apus în curmezişul moşiei Cerneţului drept în ogaşul sec de hotar cu moşiia Piatra Albă, însă în capul coastii

luncii Topolniţii, cel după moşiia Piatra Albă (pă plan supt No.: 78) stânjăni 940: *D*e acilea pă scursura ogaşului sec la vale până în apa Topolniţii şi pă apa Topolniţii în jos până iar în dreptul morii Sfintei Troiţi, numită a popii lui Ghenadie (No.: 49), unde să împreună aceste semne.

*P*ă temeiul acestora dar li s'au mărginit şi de mănăstire raionul prin mai sus arătatele semne, şi la care semne după coprinderea jornalului să vor aşăza şi pietre hotară.

*D*rept aceia făcându-să din partea aceştii mănăstiri Govora acest document supt iscălitura mea egumenul i pecetea mănăstirii şi întărit de către cinstitul depertament s'au dat la mâna dumnealor oroşanilor spre a le sluji de temei în viitor. *C*unoscându-să însă tot de embatichieri ai mănăstirii şi tot cu acelaş preţ. Şi ori câţi dintrânşi vor mai clădi după vremi case sau prăvălii în coprinsul acestul raion. Iar acest înscris s'au trecut spre dovadă în condeca cinstitului depertament şi în condeca mănăstirii Govora.

(Semnătura:) Egumenul mănăstirei Govora Eftimie Furdui(?)

(Pecetea în cărbune, cu chipul bisericei şi inscripţia: Mănăstirea Govora—Districtu Vâlcea).

Anul 1844, luna Februarie. 7.

■■■■■■■■■■■■

Acte referitoare la Tudor Vladimirescu

La 26 Martie 1821, Vistieria trimite manifestul lui Tudor Vladimirescu D-lor boeri ispravnici ot Sud Teleorman, cu porunca următoare:

Dintr'această oaste a D-lui Slugerului Teodor ce se trimite şi la acest judeţ ca să o citească în auzul tuturor de obşte, fără de îndoială urmează ca să înceteze ori ce duh de răzvrătire prin capul locuitorilor nici începerea pornirii Domnii-sale nu au fost şi nici nu este după tălmăcirea locuitorilor. Să cere dreptatea Ţărei şi încetarea năpăstuirilor. Dar tot de o potrivă să cere şi supunerea norodului către stăpânire a cele întru obştească ştiinţă datorii fieşcăruia. Aşa dar începându-vă şi D-stră dintru asemenea luminare de cunoştinţă, propovăduiţi, sfătuiţi şi ziceţi şi din partevă câte se cuvine către toţi de obşte, ca să 'şi vie în cunoştinţă şi după aceasta numai decât îmbrăţişaţi interesele judeţului cu tot dinadinsul. Inpliniţi rămăşiturile banilor pe unde se vor dovedi într'adevăr că sunt. Şi răspundeţi după glăsuirea poruncilor ce sunt date de mai nainte, fără de mai aştepta porunci pentru aceasta, căci la mare stenahorie[1]) se află Vistieria, neputându-şi întâmpina netăgăduitele trebuinţe fără de a D-stră urnire.

(ss) Belu Vistieru.

1) Stenahorie necesitate strivitoare.

La 25 Martie 1821, Vistieria către Marin Butculescu, Ispravnicul ot Teleorman.

«Iată că se orânduieşte şi D-lui Medelnicerul Hristache Greceanu *Mumbaşir* [2]) acolea..... cu care împreună îmbrăţişând slujba pentru trebile judeţului, să vă siliţi din toată virtutea sârguindu-vă cu zi cu noapte, ca să arătaţi acum la această vreme, *slujbă plăcută, credinţă* şi *patriotism*».....

(ss) *Belu Vistier.*

La 18 Aprilie 1821, Ispravnicul Marin Butculescu, primeşte dela Secretarul Ghiorghe Olimpiotis [3]) *următoarea scrisoare:*

«Fraţi boeri dela judeţul Teleormanului biv vel Serdare Marin Bulculescule şi Medelnicere Hristache Grecene, am luat înştiinţare cu adevărată ştiinţă şi mai vârtos dela oamenii noştri ce i-am avut într'acest judeţ, că mulţi *panduri* şi *arnăuţi* umblă prin satele judeţului, jefuind pe neguţători şi locuitori cu nume de *ostaşi ai adunării,* precum s'au şi prins dintre aceştia de către al nostru *buluc başa* [4]) legiuit şi iarăşi ni s'au arătat, că fiind orânduiţi de către noi pentru împlinirea rămăşiţelor dajdii Vistieriei şi pornirea zaherelelor, unii din locuitorii satului au sărit cu *zurbalâcuri* [5]) asupra orânduiţilor zapcii şi alţi slujbaşi. Pentru aceea dar, ca să dea un bun *nizam* asupra unora ca acestora, scriem Dv. pe ori câţi *panduri* sau *arnăuţi* îi veţi dovedi umblând prin satele judeţului, făcând cea mai puţină supărare de jafuri, să daţi voie polcovnicilor, căpitanilor şi zapciilor, şi la toţi de obşte ca să sară asupra lor şi cu orice fel de mijlocire să-i prinză, şi dacă vor avea vreo teşchereà a vercăruia din comandirii adunării, prinzându-se să-i cercetaţi cu orce mijloc, spre aflarea de vreo tovărăşie a tâlhăriei lor şi de jafurile ce vor fi făcut, şi aşà cu *tacrir* [6]) de vina lor să-i trimeteţi cu înştiinţare către cinstitul comitet ce se află în Câmpulung, a li se face acolo osânda de către judecători. Iar acei locuitori ce se vor arătà împotrivitori la săvârşirea poruncilor ce vă sunt date de către cinstitul Divan al Ţării, să-i supuneţi Dv. cu orice fel de osândă, spre împlinirea poruncilor ce vă sunt date.

(ss) Gheorghiadıs Olimpiotis.

■■■■■■■■■■■■

2) *Mumbaşir,* executor.

3) *Ghiorghe Olimpiotis* a fost locotenentul lui Tudor Vladimirescu. Sosirea lui Kiaia-bey în ţara noastră, în capul oştirei turceşti, făcu pe Tudor să se retragă la Piteşti. Ipsilante însă, temându-se că are să-i taie drumul. se hotărî să scape de el şi se înţelese uşor cu acest grec criminal şi trădător. *Ghiorgachi,* ci nu *Iordache,* îl ridică cu palicarii lui din cortul său dela Goleşti, îi legară mâinele şi-l duseră la cartierul general al lui Ipsilanti, sub supravegherea şefului de hieroliţi, *Vasile Caravia.*

4) *Buluc Başa,* şeful militar al unei centurii de militari mercenari.

5) *Zurbalâcuri,* răscoală, rezmeriţă, revoltă.

6 *Tacrir,* raport.

Acte privitoare la moşia Şopârliţa-Brătăşanii din jud. Romanaţi[1])

Adecă eu Costandin şin răposatul Ioniţă Brătăşanu încredinţez cu acest zapis al meu la mâna dumnealor Coconu Costaiche Brătăşanu şi fratelui dumisale Coconu Tomiţă, precum să se ştie că am făcut schimb cu dumnealor, adecă eu i-am dat moşia mea ce o am în hotarul de Brătăşani, ce este între hotarul Copuzarii şi între moşia dumnealor Gheorghe şi frate-său Dincă Brătăşanu, iar dumnealor mi-au dat partea de moşie ce au cumpărat o dumnealor în hotarul Dobrunu de la frate-mieu Bănică Brătăşanu i lei trei mii în naht şi alţi lei o mie o sută cinci zeci cu dobânda lor să-i răspunză Sfinţiei Sale Popii lui Matei, bani ce am primit de la numitul preot, arenda moşii mele pe cinci ani înainte, şi să-mi osibească în a dumnealor cheltuială partea de moşie ce îmi dă din hotarul Dobrunu, pentru că aşa ne-am învoit. Drept aceea să aibă a stăpâni dumnealor moşia mea de Brătăşani cu pace în veci, iar spre mai bună încredinţare am iscălit acest zapis cu mâna mea, rugând şi pe alţi oameni de cinste au iscălit de martori.

1833 Ghenarie 18.

Costandin sin Postelnicu Ioniţă Brătăşanu adeverez.
Şi am scris eu Popa Dumitru Dobruneanu cu zisa şi învăţătura numitului şi sânt martor.
Pătru Gâdărel ot Şopârliţa martor.
Radu Gâdărel ot tam martor.
Zamfira zet Stoichiţa martor.

JUDECĂTORIA OCOLULUI ROMANAŢI

Costandin sin Postelnicu Ioniţă Brătăşanul de la Dobrun, cu jalba cea de la nr. 1217, cerând a se adeveri înscrisul acesta ce dau unul la mâna altuia, prin schimbul ce se zice că a făcut cu dumnealor Costache şi Toma Brătăşani, au cercetat judecata toate împrejurările despre cari s'ar împiedica a nu se face adeverirea cerută; şi dovedind din hotărnicia a 12 boieri cu leat 7205 August 12 că moşia ce dă Costandin sin Postelnicu Ioniţă este a sa bună curată, rămasă de la părinţi numai pe singur chipul şi obrazul său, fiindcă arată singur cum că nici fraţi, nici surori n'are, iar din zapisele unul cu leatu 1815 Martie 15 pentru 100 stânjeni din Dobrun, supt iscălitura lui Bănică şi Costandin cu muma lor Băluţa şi altul cu leatu 1826 Mai 10, tot al numiţilor că vinde şi cusurul de stânjeni tot din Dobrun, dovedind că Costache Brătăşanul are această moşie cumpărată de la chiar fratele jeluitorului şi de la însuşi, adeverează schimbul ca să se urmeze întocmai, însă Costache Brătăşanul ca unul ce să leagă prin înscrisul ce să iscăleşte şi de Toma fratele dumisale

1) Moşia Băluţa Brătăşani se găseşte acum în stăpânirea sătenilor din Şopârliţa. Ei au fost împroprietăriţi de Casa Rurală în anul 1910.
Aceste acte ne au fost comunicate de D-l Anton Oprescu.

dator să fie ca negreşit acum în primăvara viitoare să aleagă partea din Dobrunu prin hotarnicul logofătul Răducan ce l'au cerut cu poruncă, să o dea lui Costandin lămurită despre toţi vecinii, ca să nu mai aibă pricini de judecăţi în urmă.

1834 Decembrie 4.

Prezident Sărdaru Petrache Obedeanu.

Sărdaru Costache.

procit Grafier Toma Vasiliu.

TRIBUNALUL JUDEŢULUI ROMANAŢI

Dumnealui Pitaru Toma Brătăşanu, prin reclamaţia registrată la Nr. 4081 leat 1847, a contestat lucrarea hotărniciei moşiei Copuzaru întru învecinarea cu moşia Brătăşani, supt cuvânt că nu s'ar fi păzit semnele grănăţuitoare în urmarea cării reclamaţii punându-să pricina în canalu judecăţii şi sorocindu-să legiuit părţile prigonitoare, la ziua mărginită de către vătafu de aprozi s'au înfăţişat amândouă părţile, fiind însă că dumnealui reclamantu a arătat de părtaşi în moşia de prigonire şi pă: dumnealui Pitaru Grigorie Brătăşanu, Casa mortului Pitar Costache Brătăşanu, Dincă Brătăşanu şi dumneaei Uţa Brătăşanca s'a chibzuit de tribunal a se soroci şi acei părtaşi, potrivit cării punere la cale şi în urma mai multor scrisoraspunderi la 23 Iunie leat 1850, s'a înfăţişat prigonitoarele părţi şi intrând Tribunalul în dezbaterea pricinii dumnealui Pitaru Toma Brătăşanu a înfăţişat:

Leat 1833 Ghenarie 18 zapis supt iscălitura lui Costandin Brătăşanu prin care vinde partea sa din Şopârliţa dumnealui reclamantului şi fratelui dumnealor Costache, fără a arăta însă semne despărţitoare, de cât că despre apus să învecineşte cu Copuzaru şi despre răsărit cu Gheorghe şi Dincă Brătăşani.

Leat 1838 Noemvrie 30. Cartea de hotărnicie făcută de Nicolae Boruzescu, prin care arată despre această parte că a tras linie de la Nr 6 până la Nr 11, unde au arătat asemenea oameni că au fost piatră de hotar despre Copuzar şi că Brătăşani să se mulţumească după arătarea martorilor fără a mai cere suma stânjinilor, pe lângă care alegere au înfăţişat şi planu geometric ridicat de Antonie Cropelea în leat 1838.

Leat 1841 Aprilie 14, adresă către această judecătorie supt iscălitura tot a numitului Borozescu având Nr registrului 1008 şi rezoluţia Prezidentului d-a să pune la delă, coprinzătoare că în urma îndatoriri pusă de tribunal mergând iarăşi în faţa locului cu stăpâni amândorora părţilor prigonitoare, însă din partea Pitarului Târnoveanu vechil Anastasie Triandafil arendaşu cu mai mulţi locuitori din ambele proprietăţi, adecă Şopârliţa şi Copuzaru, cercetându-le ştiinţa ce au despre acele hotare cu toţi într'o glăsuire au mărturisit că ştiu şi au pomenit că hotaru moşiei Copuzaru merge pă de la vale înjugat cu moşia Şopârliţa din Olteţ până în valea Brancului, iar semnele despărţitoare propuseră că nu le ştiu de cât numai că au auzit din vechime bătrâni spuindu-le că ar fi un stâlpu Giocoiul din dealul Olteţului şi altu la leasa lu Neagoe mai de la deal de sat. Acestor coprinderi să împotrivi dumnealui Anastasie Triandafil, cel ce să întâmplă faţă,

că arătarea Boruzescului nu este adevărată căci de şi să chemase el însă neavând împuternicirea proprietarului moşiei nu s'a dus.

Iar dumnealui Pitaru Ianache Târnoveanu înfăţişă:

Leat 1845 Septembrie 21, hotărârea acestei judecătorii supt Nr. 70, dată în cursul judecăţii ce au mijlocit între arendaşu numitului Târnoveanu cu reclamantu pentru nişte locuri, coprinzătoare că îndată ce oameni dumnealui Târnoveanu au făcut arătură pă nişte locuri, dumnealui Pitaru Brătaşanu nu s'au îngăduit şi că din împrejurările descrise în această hotărâre acele locuri s'au lăsat în stăpânirea numitului Brătăşanu.

Adăogând în urma acestora dumnealui Târnoveanu că din stăpânirea acelor locuri s'au depărtat prin silnică putere a numitului Brătăşanu ce într'acea vreme să afla supt administrator, iar că au avut stăpânire într'acele locuri şi că s'a şi folosit din venitu lor, înfăţişă şi dovezi pă: D. Anastasie Triandafil fost pă acea vreme arendaş, care mărturisi că acele locuri fiind fost pline cu buturugi, le curăţiseră clăcaşi dumnealui Târnoveanu şi cosind fân după dânsele, el lua dijma legiuită, până ce într'un an nu ţine minte bine 1841 sau 1842 s'a pomenit că acel fân să cosise nu ştie de cine, el însă l-a ridicat şi l-a dus în curtea sa spre a cunoaşte pă cel ce-l cosise, în urma cării fapte s'a pomenit cu dumnealui Pitaru Brătăşanu, cel ce se afla suptadministrator, trimeţând doi dorobanţi ca să-l ia şi nevoind a-l da, în urmă a trimes un căprar cu trei dorobanţi, ridicându-l pe el fără voe şi ducându-l la taht unde l-au ţinut închis fără a-i arăta cauza până ce alţi oameni şi dorobanţi au ridicat fânu din curte, precum şi pă Zamfir Cornea, Gheorghe Nicola şi Ştefan sin Popa Andrei, locuitori din satul Pârşcoveni mărturisiţi cu dovada aleşilor acelui sat, adeverită şi cu pecetea, că sânt oameni cinstiţi şi necăzuţi în nici o faptă ce ar popri a nu putea mărturisi, care arătară că din vechime, la acea parte, moşiile nefiind lucrate, linia de hotarele despărţitoare nu o cunosc, însă locurile de dincoaci de piatră ce sânt din lac până în valea Brancului, adecă spre apus, până la o vreme s'au stăpânit de dumnealui Târnoveanu, care au luat şi dijma de fân, iar de la o vreme încoaci, să stăpâneşte de dumnealui Brătăşanu.

Intrebându-să însă numiţi martori de ştiinţa ce au pentru piatra din valea Brancului, unde este, au răspuns că piatra din vechime au pomenit-o chiar în locu acela unde să află şi acum, fiind în fiinţă în pământ, iar stăpânirea nu ştiu pă unde va fi fost, neputând da nici o desplicaţie lămurită de poziţia în care s'ar afla acolo locuri.

Acestea desbătându-să şi văzându-să că dumnealui Pitaru Târnoveanu nu are sinet cu semne firesti sau cu sumă de stânjeni precum şi din arătările martorilor aduşi şi din explicaţiunile martorilor aduşi şi din explicaţiile făcute, neputându-să desluşi stăpânirea pă unde s'au urmat din vechime şi fiindcă acele locuri nu sunt însemnate de enginer ca să să fi putut cunoaşte în ce depărtare sânt de linia despărţitoare făcută acum, luându-să ştiinţă numai că au fost în stăpânirea numitului Târnoveanu şi luate în urmă în sălnicie de Pitaru Brătăşanu şi cu toate că dumnealui Pitaru Toma Brătăşanu îşi are act, dar nu dovedeşte că a stăpânit cu el vreo dată până unde suma stânjinilor ar ajunge, adecă precurmând pă Copuzar de tot şi mai luând şi din

Pârşcoveni şi nici cere să stăpânească mulţumindu-să numai pă vechia stăpânire.

Insă fiindcă această stăpânire dumnealui o cere a fi la puţul Tomi, iar hotarnicu său o însemnează pă la deal de acel puţ, s'a văzut că nici însuşi nu cunoaşte afirmativ pă unde este şi fiind că tribunalu din toate cercetările urmate până acum a văzut că alte temeie pă care trebue să-şi rezeme hotărârea sa nu sânt de cât dovedirea vechii stăpăniri şi fiindcă nici într'un fel nu ar putea cunoaşte mai bine, de cât cercetându-să în faţa locului, de aceea s'a chibzuit a se cerceta de un membru al său cu carte de blestem în faţa locului pă unde s'au urmat stăpânirea din vechime între ambele proprietăţi şi dacă acea piatră din valea Brancului este cunoscută de cineva a fi hotar într'aceste moşii, sau ce alt a slujit, potrivit cării puneri la cale la ziua mărginită, s'a primit pă lângă adresa dumnealui orânduitului membru cercetător la faţa locului o înscrisă învoire făcută de toate părţile prigonitoare în faţa locului şi aşa faţă cu dumnealui Pitaru Toma Brătăşanu s'au cetit acea învoire care s'a văzut iscălită de: Toma Brătăşanu, Sevastiţa Brătăşanca, Grigorie Brătăşanu, George Brătăşanu, Petrache Brătăşanu, Ioan Târnoveanu supt însemnată de adevărată şi de dumnealui membru judecătorii şi cuprinzătoare întocmai:

Leat 1851 Aprilie 19, în prigonirea ce mijlocea între noi jos iscăliţi proprietari ai moşiei Şopârliţa ce-i zice Brătăşani şi proprietaru moşiei Copuzaru pă toată direcţia vecinătăţi de la Stâlpu Ghioroiului până în piatră din valea Brancului însemnată pă planu moşiei Copuzaru cel dintâi supt nr. 3 şi cel din urmă supt nr. 9, părăsirăm astăzi toate pretinderile ce o parte şi alta făceam una de la ceailantă şi de faţă cu dumnealui Sărdaru Andrei Prejbeanu cilenu Cinst. judecătorii de Romanaţi ce erea venit cu carte de blestem să cerceteze în faţa locului, ne învoirăm ca de la zisa piatră de supt nr. 9 să tragă linie dreaptă în stâlpu Ghioroiului de supt nr. 3 şi tot aceeaş linie să meargă până în apa Olteţului şi această linie să fie în veci hotar despărţitor între aceste două moşii şi nici odinioară nimeni din noi să nu aibă nici un fel de cuvânt să nu mai putem pretinde vre un fel de prefacere, într'acest chip dar precurmând prigonirea dintre noi dumnealui numitu cilen în loc de altă lucrare, va duce în Cinst. judecătorie acest înscris spre a desăvârşi la ziua hotărâtă de înfăţişare hotărârea sa pă aceste baze.

Coprinderea acestei învoiri s'a mărturist şi verbal de cei ce s'au aflat faţă.

Deci fiindcă această învoire după încredinţarea dată de dumnealui orânduitu membru cum şi de cei aflaţi faţă astăzi dintre prigonitori, s'a urmat cu mulţumirea tutulor prigonitorilor, de aceea şi judecătoria în acord cu art. 20 de supt pagina 93 din pravilă, primind învoirea făcută, să dictează a să urma întocmai după cum coprinde, adecă să să urmeze stăpânirea prin linie dreaptă din piatra din valea Brancului la stâlpu Ghioroiului şi tot pă linie până în apa Olteţului.

Aceasta este hotărârea judecății împotriva căreia apelație nu să va putea da fiind cu mulțumirea tuturor prigonitorilor.

1851 Aprilie 25.

Prezident Pahar. M. Pârâianu.
Căpitân Hr. Marghiloman.
Sărdar Prejbeanu.
Grefier D. Viișoreanu.

JUDECĂTORIA JUDEȚULUI ROMANAȚI

D. Parucicu Ioan Râioșanul cu adresa registrată la Nr. 1165 din 28 Martie anul 1851, au făcut cunoscut judecătoriei că după autorizația ce i s'au dat prin adresa No. 2784, leat 1850, la jalba supt Nr. 1868 D-nei Sărdăreasa Sevastița Rusăneasca, prin care l-au cerut a i hotărnici și a-i osebi din devălmășie partea de moșie ce o are în hotarul Șopârlița, cureaua numită Bălușoai, au făcut urmare și prin urmare așternând alegerea de hotărnicie o depune judecății spre cuvenita formăluire după legi.

In urma căreia chemându-se cu legiuite țitații toate fețile interesante și anume:

1. Sf. Mănăstire Brâncoveni, proprietara moșiei Roșienii și parte din Dobrun;
2. Pitaru Ianache Târnoveanul, proprietaru moșiei Copuzarul.
3. D. Sărdar Grigorie Opran, proprietarul moșiei Roșieni;
4. Pitaru Gheorghe și Dincă Brătășani, proprietarii părtași în hotarul Șopârlița.
5. D. Pitaru Dincă Brătășanul, proprietar părtaș în hotaru Șopârlița și părtașul reclamant în cureaua Bălușoai.

La cel de al doilea soroc, care au fost la 4 Iunie anul din urmă 1851, s'au arătat în judecată Dumneaei Sărdăreasa Sevastița Rusăneasca și s'au înfățișat cu din vecini și părtașii de la Nr. 2, 4 și 5 și în lipsa celorlalți pe temeiu art. 251 din regulament, nu s'au putut însă rezulta, căci însuși reclamanta și părtașul D-Sale Pitaru Toma au propus ca după învoiala ce au făcut cu vecinul Dumnealor cel din sus, Pitaru Târnoveanu, la prigonirea urmată s'au preschimbat cu totul înființatul răzor despărțitor între Copuzarii și Bălușoai, făcut de hotarnic, în cât acum cunosc trebuința de a se înființa alt răzor, prin hotarnic potrivit coprinderii acei desăvârșite învoeli, pe care temeiu pe de o parte s'au mărginit reînfățișarea la 3 Septembrie, iar pe de alta s'au dat în primirea reclamantii alegerea hotărnicii și planul, cu îndatorire ca să ia hotarnic de iznoavă în fața locului și în temeiu hotărârii urmată la prigonirea cu Copuzaru, în temeiu învoieli făcute, să înființeze linii despărțitoare într'aceste două proprietăți și apoi să facă împărțeala din lăuntru acestui hotar, pe două părți și să o aducă judecății până atunci a se regula formăluirea, atât pentru ceeace se atinge de vecini răzași, cât și despre osebirea din lăuntru a părții dumneai reclamantei și fiindcă această urmare nu s'au văzut din partea hotarnicului s'au tot mărginit pricina până la 15 Septemvrie trecut, când arătându-se numai reclamantul, au făcut arătare că Parucicul Râioșanul, încetând din viață, silită au fost de au luat alt hotarnic și împărțeala acestei moșii, din partea căruia au și adus cuvenita alegere precum și

planul ce au aridicat moşii, dar nu s'au cercetat pricina, căci s'au cunoscut trebuinţa a se soroci să vie spre înfăţişare şi D. Sărdar Grigorie Brătăşanul unul din părtaşii moşii Şopârliţa şi pentru această împrejurare pe de o parte s'au mărginit înfăţişarea pentru 6 Octomvrie, iar pe de alta s'au dat în cunoştinţă numitului părtaş a veni la expusa zi spre înfăţişare, la care soroc de şi s'au arătat iarăşi reclamanta, dar pentru nefiinţa dovezi sorociri dată numitului părtaş s'au mărginit pentru astăzi, când arătându-se numai reclamanta în temeiu art. 251 din regulament, s'au înfăţişat atât în lipsa dumnealui Sărdaru Brătăşanul, cel ce primind în vreme ţitaţia n'au venit la judecată, cât şi în lipsa părtaşului dumnea-ei Pitaru Toma Brătăşanul, precum şi a vecinilor răzăşi şi luându-se în băgare de seamă alegerea hotărniciei Băluţoaia şi Şopârliţa s'au văzut că răzulul vecinătăţii despre Copuzari în temeiu desăvârşitei învoeli s'au înfiinţat pe linia şi prin punctele arătate pe plan supt litera a, v, c, d, e, i şi B.

Despre vecinătatea cu moşia Dobrunul a Sf. Mănăstiri Brâncoveni prin punctele de supt litera z, x, r şi k. Despre vecinătatea cu moşia Roşiani, proprietatea mănăstiri Brâncoveni şi a D. Sărdar Opran, pe firescul hotar valea numită Cernelile. Despre vecinătatea cu moşia Şopârliţa a boerilor Brătăşani, Sărdaru Grigorie, Pitaru Toma, Pitaru Gheorghe şi Dincă brat şi unde au parte şi fii reclamantii prin punctele de supt Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 şi 10, iar despre vecinătatea cu Brâncovenii pe firescul hotar Valea Brancului, unde stă capul moşiei fără nici o prigonire, trasă apoi pe zece locuri cu sumă de stânjini şi împărţită pe în două ca una din aceste părţi să fie a reclamantei şi alta a părtaşului dumneaei Pitaru Toma Brătăşanul. După care deslușind au zis dumneai reclamanta că părtaşul dumisale au şi luat partea sa în stăpânire după osebirea făcută pe lângă trupul Şopârliţa. Iar despre cheltuelile ce s'au făcut cu această hotărnicie n'au urmat să o despăgubească, înfăţişând tot deodată şi înscrisul cu leat 1850 Maiu 11, iscălit de numitul Pitar Brătaşanul, prin care zice că de va găsi reclamanta hotarnic a face alegerea şi împărţeala acestei moşii, până la cincisprezece galbeni, este dator şi însuşi pe jumătate să dea, au mai dat judecăţii şi o foae de cheltueli făcută cu hotarnicu, în sumă de lei 202 par. 20, cerând şi pentru cei dintâi şi pentru aceştia din urmă despăgubire precum şi pentru taxa pricinii.

Deci fiindcă răzorul despărţitor de Copuzari este statornicit pe temeiu desăvârşitei învoeli, între reclamanta şi părtaşul dumneaei, cu proprietarul acei moşii, rămâne să se păstreze stăpânirea în viitor pe acel răzor.

Fiindcă sf. mănăstire Brâncoveni, ca proprietară în hotarul moşii Dobrunu şi Roşienii, n'au urmat a veni în judecată ca să se declare de n'ar fi avut mulţumire pe hotărnicie, precum nici despre hotaru Şopârliţa n'au urmat boierii Brătăşani să vie după îndatorirea ce li s'au pus prin jurnalul Nr 223, leat 1851, şi sorocirile date cu două zile ce ar fi avut de împotrivire.

Judecata hotărăşte în temeiu art. 2, faţa 7 din pravilă, ca despre vecini răzaşi să-şi aibă această hotărnicie umarea întocmai iar despre ceea ce se atinge de părtaşul dumisale, de vreme ce zice că s'au luat partea despre Şopârliţa, rămâne şi jeluitoarea să stăpânească partea despre Copuzari, cu urmare şi întocmai

pe linia ce s'au înfiinţat între dumnealor de hotarnicu, punându-să în vreme şi pietri, având drept reclamanta ca să-şi ardice pătulu şi bordeiu ce are pe partea ce au căzut în stăpânirea Pitarului Toma.

Şi fiindcă dumnealui Pitaru Brătăşanul este dator a plăti pe jumătate cheltuielile ce s'au făcut de reclamanta cu această hotărnicie, judecata alegând acele cheltuieli şi anume:

Lei	par.	
236	10	pe jumătate din 15 galbeni plata hotarnicului, deşi reclamanta arată că au dat lei 689.
101,	10	pe jumătate cheltueală făcută cu hotarnicu din lei 202 parale 20.
63:	—	pe jumătate taxa pricini.
400:	20	adică lei patru sute parale două zeci.

Hotărăşte ca să le plătească reclamanţi, iar cei lalţi doi galbeni din taxă, să-i plătească reclamanta ca una ce această lucrare s'au făcut ca să-şi aleagă partea dumnea-ei.

Aceasta este hotărârea, pe care partea ce nu va fi mulţumită, are drept a da apelaţie la Cinst. Curte Apel Secţia 2-a din Craiova, în soroc de două luni, socotit din ziua ce va primi copia de anafora.

Au drept cei judecaţi în lipsă a da apelaţie şi către această judecătorie în soroc de opt zile, socotit iarăşi din ziua ce va primi copia de anafora, aducând mai întâi dovezi de pricina ce i-au zăticnit a veni la soroacile ce li s'au pus şi apoi ori însuşi sau prin vechili să stăruiască ca în legiuitul soroc să se şi dea pricini legiuitul curs.

1852 Noemvrie 11.

Prezident Paharnicu M. Pârâianu.
Căpitan Hr. Marghiloman.
Şef grefier Iord. Bălăceanu.

Documente privitoare la comuna Pârşcov [1])

I

Noi trei boerenaşi ce am fost orânduiţi din cinstită porunca dumnealui Costaiche Caragea hatmanul Caimacanul Craiovei şi din porunca D-lor boerilor ispravnici de sud Romanaţi şi ceruţi de moşneni din satu Parscovu anume Diaconu Gheorghe şi Diaconu Mihai cu cetaşi lor Răbegeşti ca să le alegem o parte de moşie din hotarul Popelui Ene i a cetaşilor lui care să văzu şi de noi că este băgat în hotarniciea de la 24 de boeri intru care arăta stânjeni 13 de moştenire iar stânjeni 14 de cumpărătoare ce iau avut iscăliţi aceea nu iau fost dat 14 i nici de cum la care in hotărniciea cu 24 de boeri cu leat 1762 le au fost dat numiţilor Diaconi buni stăpânitori, iar numitul Popa Ene au ţinut ocolnica la el şi nu le au fost arătat aceşti stânjeni 13 ce

1) Comuna Pârşcov e numită azi oficial Celar, din jud. Romanaţi. Rebegeştii e o mahala din Celariu.

Comunicat de d-l Ion I. Celarian, din Celar. Originalul acestui act este la d-nul Petrache Ionescu din Soreni.

Traducerea documentului e făcută de D-nu Profesor Ilie Constantinescu, de la Liceul din Caracal.

sunt de cumpărătoare deosebit le au fost mai dat stânjeni 13 în Marotin. Ci aceşti stânjeni 13 nu iau fost îngăduind ca să 'i stăpânească din cap până în cap, ci numai pan în jumătate lungul. Iar din jumătate 'i stăpânia tot numitul Pop Ene la care pentru aceşti stânjeni 13 de Marotin nu iau fost subt stăpânire deplin ci numai jumătate iar în hotărniciea cu 24 de boeri şi în cartea de judecată a cinstitului divan sunt daţ toţi pe deplin numiţilor Diaconi Răbegeşti la care şi noi prin cărţile cele vechi şi cu răzaşi bătrâni cu oamin am cercetat şi tot aşa ne au arătat, deci noi după cinstita poruncă am luat stânjân domnesc cât şi am tras moşiea la capu din jos despre răsărit din braniştea lui Stănislav din herul Puiului spre amiază-noapte stânjeni 26 in lat făcând fier in pământ deci in sus tot pe lângă Puiu la fierul drept vartopul Jungheatului al doilea trăsură stânjeni 26 din herul Puiului spre miază noapte tot pe langă Puiul in sus drept in piatra vănătă a treilea trăsură stânjeni 26 în hotarul Bratei, iar de aci ţin Bărăceşti stânjeni 48 in curmeziş care tae toate trăsurile dintracest hotar în sus tot pe lângă Puiu iar să mai ţie tot numiţi Diaconi Răbegeşti până in capul moşiei despre apus până in fântânele stânjeni 26 care stânjeni 'i numeşte ocolnica de câmp şi iar să mai ţâie deosebit in hotarul Marotinului stânjeni 13 din pieatra Domnească despre Păsărei spre amiază-zi până în capul moşiei în drumul Sohoteştilor dupe cum şi ocolnica arată. Aşa sau găsit prin toate cărţăle cele vechi şi noi aşa am ales şi le am hotărât şi am dat această carte la mâna Răbegeştilor care să stăpânească această moşie ce scrie întrânsa cu bun pace.

1794 Februarie 19.

Eu Radu Prejbeanu Capitnu
Marotinescu
Delcea Logofătu ot Parşcov.
sud Romanaţi

Cu acest Zapis viind innaintea noastră Popa Gheorghe Răbegea sau cetit şi sau tras in condică şi sau intărit cu iscălitura acest. 1802 Aprilie 20.

II

Adecă noi moşneni din Parşcov anume Pătru Galcă i Stroe brat ego i Nicoară i Radu sin Ioniţă (?) Mocan (?) i alţi cetaşi moşneni ai noştri datam această scrisoare a noastră la mâna Diaconului Badei i Diaconului Eane sin Popa Mihai i Tudorache sin Muşat i Marin Griştei (?) din Pârşcov precum sas ştie că având pricini intre noi pentru venitu moşiei Parşcovu i pentru cheltueala hotărniciei moşiei cu 24 de boeri ne am socotit intre noi pentru toate câte am avut şi ne am impăciuit, ca de acum innainte să nu mai avem a căuta uni la alţi nici venitul moşiei de ani trecuţi nici cheltueala pentru hotărniciea ei, ci să avem a ne căuta de acum innainte venitu moşiei frăţeaşte după cum arată hrisovul, iar de ne vom mai scula vre unul din noi a căuta vre o socoteala sau judecată pentru ceale ce arată mai sus să fie supt gloabă domnească şi pedeapsă şi pentru credinţă ne am iscălit ca să s crează. Iunie 15. 1765

Eu Pătru Galcă ot Parscov
Eu Stroe Brat ego.
Eu Nicoară... ot tam.
Eu Radu sin Ioniţă (?) ot tam.

INSCRIPȚII

I.

Biserica Sf. Nicolae din comuna Dobrosloveni, județul Romanați.

In ziua de 31 August 1929 am vizitat biserica cu hramul Sfântului Nicolae din comuna Dobrosloveni, județul Romanați, și am rămas urât impresionat de modul cum se repară acest vechiu locaș de închinăciune.

Inscripția de întemeerea sfântului lăcaș, pictată pe zidul din lăuntru deasupra ușei dela intrare, a fost ștearsă prin reparația prostească ce se face bisericii — fără nici un control din partea Comisiunii Monumentelor Istorice — de oameni nepricepuți. De asemenea nu se pot citi nici inscripțiile din jurul capetelor ctitorilor. In naos, lângă fereastră, jos pe podea, la picioarele ctitorilor zugrăviți pe perete, se așterne o frumoasă lespede ornamentată; ea acopere mormântul unuia din ctitori și poartă în litere cirilice următorul cuprins:

„† SUPT ACEASTĂ PIATRĂ SĂ ODIHNESC OSĂLE RĂPOSATEI ROBEI LUI DUMNEZEU CATRINA, SOȚIA DUMNIALUI VEL PITAR DUMITRACHIE BERINDEI. LEAT 7320 (1812).“

Dumitrache Berindei, precum îmi comunică preotul paroh al satului vecin Reșca, a avut o fată anume Maria, măritată după Nae Poenaru din Craiova, și un fiu Grigorie, care a murit în 1877.

II.

Biserica Sf. Nicolae din comuna Reșca, județul Romanați.

Tot în aceeași zi, 31 August 1929, am cercetat și sfânta biserică din comuna Reșca, cu hramul Sfântului Nicolae, sat vecin cu Dobroslovenii.

Inscripția de întemeerea sfântului lăcaș este săpată în piatră cu litere cirilice și se află pusă deasupra ușii, la intrare, cu următorul cuprins:

„† ACEASTĂ SFÂNTĂ ȘI DUMNEZEIASCĂ BISERICĂ, UNDE SĂ PRĂZNUEȘTE HRAMU SFINȚILOR APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL ȘI SFÂNTULUI ERARH NICOLAE ESTE ZIDITĂ DIN TEMELIE ȘI ÎNFRUMUSEȚATĂ, PRECUM SĂ VEDE, CU TOATĂ OSÂRDIA ȘI CHELTUIALA A DUMNEAEI ȘETRĂRESII ILINCĂI DOBROSLOVEANCĂI, ÎN MOȘIA DUMNEAEI CE SĂ CHIAMĂ RECICA, ÎN ZILELE PREA ÎNĂLȚATULUI DOMN ION ALEXANDRU IOAN IPSILANT VOIVOD, CU BLAGOSLOVENIA PREA SFINȚII SALE PĂRINTELUI CHIRIO CHIR FILARET, EPISCOPUL RÂMNICULUI ȘI AM ÎNCHINAT-O PREA CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU GRIGORIE DECAPOLITU LA SFÂNTA MĂNĂSTIRE BISTRIȚA, CA ÎN VECI SĂ SĂ POMENEASCĂ LA ANII DELA ADAM 7289 1781, OCTOMVRIE DIN 5 ZILE“.

St. Nicolaescu.

■■■■■■■■■■■■

Cuvinte dialectale [1])

Câteva vorbe înainte

O parte din «Cuvintele dialectale» ce urmează, le-am avut culese şi însemnate de mai multă vreme; în ziua de 14 Ianuarie 1929 căzându-mi în mână cartea «*Glosar dialectal*» [2]) alcătuit după material lexical cules de corespondenţi din diferite regiuni, de d: *Ştefan Paşca*, am citit-o şi mi-am însemnat mai toate cuvintele, care, în satul meu au alt înţeles. Notarea şi explicarea lor am făcut-o cu toată râvna şi aşa cum m'am priceput eu mai bine, rămânând ca cei în drept pregătiţi, filologii, să redeă forma de săvârşită a fiecărui cuvânt, cu toate amănuntele lui.

Căci, la pag. 1, zice d. Şt. Paşca: «Asemenea colecţii de cuvinte regionale nu pot fi ignorate de filologi; adesea, în haina unui cuvânt sau a unei forme gramaticale dosită în înfundătura unui cătun, filologii au găsit câte un element vechiu, odată general în limbă, înlocuit în cursul timpului de altul»..

Iar la pag. 2, scrie:... «Credem chiar că e bine să se pornească o acţiune de îndemn printre intelectualii dela sate, ca să adune şi să dea la iveală asemenea material, de care studiile de specialitate pot profită. *Preoţii şi învăţătorii dela sate pot fi de cel mai mare folos în această privinţă* .

Potrivit acestui îndemn, m'am ostenit şi eu să dau la iveală cele ce urmează, spre folosinţa lexicografilor noştri.

A.

àca, îcâ! = interjecţie de negare; răspunsul cuiva, care nu vrea să facă ceeace îi zici.

a *albì* = 1) a stărui necurmat şi intens pe lângă cineva, să obţii ceeace doreşti; 2) l-a scuipat până l-a albit în scuipeţi; 3) ochi albi; cel care are ochii albastri de tot, se zice că are ochii albi ca ai gâscanului; 4) l-a albit de minciuni!, l'a plictisit cu ele.

a alintà = a desmierdà, a mângăià pe cineva, mai ales pe copiii mici.

a *amiruì*, miruială = a adunà câte puţin, că n'ai de unde mai mult!

---

1) Adunate şi explicate de Ion N. Popescu, învăţător, Ştefăneşti-Vâlcea.

2) Academia Română, Memoriile Secţiunii Literare, Seria III, Tom. IV, Mem. 3, 62 pag. Bucureşti 1928, tip. Cultura Naţională , preţul 32 lei.

aninàt ă = agăţat, atârnat; ceva, care abia se mai ţine lipit într'o parte.
apă sigilùtă = apă oxigenată.
aşteàmătu = a se luà după cineva, a-l pândì de aproape, a-l supraveghià spre a-l surprinde asupra unei fapte.
a *amorfì* = a începe să îngheţe puţin nămolul, să-l mai strângă.

B.

bàlă numai la singular) = un copil mic, prizărit, pipernicit, slăbănog.
a se *bălăbănì*, bălăbăneală = a se căsni să ridice ceva greu, peste puterile lui.
a se *bălăcărì*, bălăcăreală = 1) copiii mici, când apucă p'afară, se bălăcăresc în baltă, joacă 'n apă de-şi udă şi umplu ţoalele de noroiu; 2) a se ocărî cu fel de fel de vorbe triviale.
bâlbără = foc cu flacără mare.
bălbătàie-i = foc cu flacără mare.
bàle (numai la plural) = 1) scuipatul boului; 2) bale de dovleac, după ce i s'au luat seminţele.
brădoaie-i, brădoiţă, brădoaică = putină mică, în care se acresc murătorii; putină mică în care se face şi se ţine oţetul.
bèjniţă = neagră bèşniţă, despre o fată sau muiere cu pielea neagră, prea oacheşe.
a *beştelì*, beşteleală = a 'nfruntă pe cineva, a-l obrăznicì.
a *benchelùì*, benchetuială = a petrece şi cu lăutari, câteodată.
bleàsc, blescăială = 1) ud de ploaie, plin de apă, cu hainele bleasc de apă; 2) fata aia a pus prea mulţi fluturi pe cămaşe, d'a făcut-o bleasc, că nu se mai cunosc bine nici florile.
bobìcă-i = ulcică, ulceluşe de pământ — mică cât o ceaşcă — cu care se bea rachiu, ţuică fiartă, mai ales îndulcită cu zahăr.
buburòs, arareori şi bubos = plin de bube.
boàlcă = apă caldă şi stătută, care nu mai e bună de băut, fiindcă a stat prea mult în vadră, s'a clocit; vara, la lucru, pe câmp, când nu se poate aduce apă proaspătă, fiind fântâna prea departe de locuri, apa se 'ncălzeşte şi se face boalcă 'n *botă*.
a *bolcănì* — îi bòlcăne apa'n burtă: când bea prea multă, se aude un sgomot din stomac.
boroboàţă-e = năpaste; a face ceva neplăcut, nepotrivit; drăcie; braşoavă, greşală, poznă, nefăcută, năsărâmbă, prostie.
burduşìt-ă, burduşală = 1) l-a bătut rău de tot, de l-a burduşit; 2) când tencuiala nu e lipită bine de perete, se burduşeşte, adică se face loc liber între tencuială şi lemn.
bùture-i = bucată mare de carne tăiată din pulpă, mai ales.
butuhàn = s'a umflat butuhan peste tot trupul, din boală.
buduròiu-oaie = un lemn gros, care s'a scobit şi care se aşază în loc de vizduri la unele fântâni.
a *bodicăì*, bodicăială = a căută ceva prin întuneric, a dibuì.

a *bălmăjì*, bălmăjală = a vorbì degeaba, că nimeni nu-l ascultă.
a *bojbâcăì*, bojbâcăială = a dibuì, a căutà ceva prin întuneric.
a *bolborosî* = a vorbì multe şi neînţelese, ca curcanul.
bolboròşi (numai la plural) = afară plouă cu bolboroşi, plouă de varsă, plouă cu băşici, e ploaie mare — potop, nu al'ceva.
bontiùr-ă = rotund la vârf.
a *boscorodì* = a vorbì multe şi degeaba.
bulùg, îmbulugeală = oile s'au strâns bulug, grămadă, înghesuite.
bùră = ploaie măruntă; se mai zice şi «*bùrlită*».
borobòţ = ai venit boroboţ peste mine, adică nechemat.
l-a *buşìt* = l-a bătut pe 'nfundate, de nu ştie nimeni.
buşită = ştii că treaba asta e buşită? am nemerit-o pe negândite.
buşneàg-buşnigài = fum mult şi gros; fumul iese pe coş, buşneag.
bulvàn-i = trunchiu de lemn mare şi gros.
a se *băşcălul* = a împărţi averea băşca, despărţindu-se.
a se *bălăbănì* = a stăruì cu inzistenţă pe lângă cineva, ca să-ţi împlinească voia.
bertelìe-ii = bantă, făşie de stofă.
bleojàte = urechi bleojate: urechi mari şi aplecate în afară, la unii.
a se *biciuì* = a se căsnì cu de toate ca să muncească, să agonisască, ca să nu ducă lipsă. Se zice despre un om vrednic, harnic.
Brebenèl = nume de bou.
bùmben, bumbenìt-ă = blestem: duce-te-ai bumben să te duci! Duce-te-ai la măru roşu şi să te văz, când oiu mai vedeà pă moşu!
bujdùlă-e = casă mică, neîngrijită, acoperită cu paie ori coceni.
bungineàlă-li = pâclă, ceaţă groasă.
busceà-ele = zăvelcă aleasă cu flori de lâniţă şi cu fluturi pe ea, foarte frumoasă; acum vreo 30 de ani erà la «modă», iar azi nu se mai poartă de fete ori femei.
budènci, budeancă = flori galbene cu miros frumos, plăcut.
boroghìnă (f. pl.)=boàscă=rămăşiţa de struguri, tescovină ce rămâne pe fundul brădoii de oţet.
baschiòlă = batjocură; a-l luà peste picior!
bâzdâc-uri = năravi.

C.

cocolòş-e = 1)—dumicatul, bucata de mămăligă care se bagă 'n gură; 2) mămăliga ce se adună cu lingura, când se *râcâie* căldarea ori tuciul, după ce s'a răstornat mămăliga pe masă; 3) copiii se joacă cu cocoloaşe de zăpadă.
childà-e = o buclă de păr, o şuviţă.
călâu-ie = necopt bine, mai mult crud.
clădărìe-ii = flori multe grămădite la un loc în pământ; urzicile cresc în clădării.
clipici = poreclă, unuia, care când vorbeşte, clipeşte des, închide mereu pleoapele.
cătrănit-ă = năcăjit şi amărît rău de tot, mâhnit peste măsură.

căpistère i = o postavă de lemn mai mare, şi mai mică decât albia, în care se cerne *ţelmul* (făina de porumb) în care se face turta ori mălaiul, ori se frământă coca de pâine.
a *cărcăl*, cărcălit-ă = a încurcà o treabă, a n'o face cum trebuie; se zice şi a *năcărcăl*, tot cu acelaş înţeles.
a *cârti*, cârteală = a vorbì de rău pe cineva.
căţăl-i fiarele de împiedecat caii se încuie cu căţăl.
cebăluit-ă, a cebăluì = rupt, stricat; mi-a cebăluit lemnul, de nu mai poci face nimic din el!
ciongărît-ă, a ciongărì = rupt, stricat; a ciugulì dintr'un codru de turtă.
chiabùr-ă = om bogat, cu avere.
chichirèz = n'are chichirez, haz, la vorbă; nu ne place cum vorbeşte şi ce spune el!
chìdă (numai singular) brumă groasă.
ciocan e — 1) ciocan de băut ţuică; 2) a sta ciocan pe capul cuiva, a stărui fără întrerupere, ca să facă o treabă.
a *contenì*, *contini* = a încetinà mersul, vorba.
a *cobì*, cobeală=a trage rău; a te văietà cam degeaba, uneori.
cârcotă-e = afacere încurcată.
cribda = a umblà cu cribda, să înşele. Vorba aceasta o 'ntrebuinţează mai mult copiii în jocurile lor.
a *cruntà*, crunteală, cruntătură = a crestà puţin marginea pânzei, a tăia marginea foarte puţin.
curătùră-i = loc curăţat, de pe care s'au scos mărăcinii, făcându-l bun de muncă.
curmète (fără plural), *curmètiu* = funie ruptă, scurtă, numai un *crâmpeiu*.
coţopenit-ă = se zice despre cineva care e pus într'o slujbă de care nu e demn.
căţă = un cârlig de fier pus într'o prăjină lungă, cu care se scot unele lucruri ce cad în fântână.
căţa-căţa, căţăneală = se zice despre cineva care vorbeşte într'una vrute şi nevrute, sărate şi nesărate, căţăne ca o coţofană.
clănţău = bun de gură, rău de lucru; se zice unuia care vrăjeşte, vorbind multe şi degeaba.
cărătènie = nu mai e de cărătenie! s'a 'ncurcat, de nu-i mai dă de cap!
crèpăt de zăpuc! = căldură mare, de nesuferit, vara; crăpi de zăpuc!
cioflecit-ă = ai îmbătrânit, nu mai eşti bun de nimic!
cocârlă = s'a făcut cocârlă de frig, a dormit ghemuit, cu genunchii aduşi la gură.
a *curmănì*, curmăneală = a întrerupe o lucrare.
cătìne, *coşcove* = pământ negru foarte greu de muncit; neproductiv, fiind prea brăzdos.
copreà-ele = prăjină lungă.
ciuciuvàse, *ciuciuvèie* = toate vasele din bucătăria săteanului.
a *ceflăi*, ceflăială = a mâncà cu sgomot.
ciolìlă = carne multă tăiată grămadă.
ciomp = cămaşe scurtă, dar mai ales fustă ori rochie prea scurtă afară din cale; ciomp, de! cum e moda acum.,

a *ciopârți* = a tăià carnea bucățele.
a *ciocârti*, ciocârteală = a stricà un lemn, necioplindu-l bine.
ciorofleàcă = nămol apătos, mocirlă subțire.
ciochînă-e = capetele șelii de lemn, care se pune pe cal; de vârful ciochinelor se atârnă căpăstrul, vreo traistă, iar de ciochina dela spate se atârnă disagii.
cesvârte-ți = bucată mare de carne.
a *ciordì*, ciordeală = a furà (vorbă împrumutată dela țigani.
a *se ciuci* = a sta *stârcit* pe vine.
ciùciu = poreclă, unuia mic de statură, scund.
a *ciulì* = calul ciulește din urechi, nu te lasă să te apropii de el, mai ales despre un cal rău.
ciulìt-ă = se zice despre cineva care a făcut o faptă rea și umblă ciulit, cu frica'n sân, că l-o dovedì.
ciupàg-e = partea din cămașà dela brâu în-sus; partea de jos se zice *poală*-e.
ciòpor-oare = oi strânse grămadă la un loc; și despre oameni, cu acelaș înțeles.
codălìe-i — coadă de biciușcă.
còdoșe (numai la singular) = 1) când o femeie se ține cu 'ncăpățânare după cineva, ca să-i afle un secret, se zice còdoșă; 2) *còdoșe* mai e și aceia, care face pe mijlocitoarea cu felurite vorbe între alte persoane.
cemăluìt-ă = amețit de băutură.
clociùmp = piciorul vârtelniței în 3 picioare.
carète-ți = viermi în brânză.
ceas! ceas! = (interj.) i se zice vacii, ca să stea la muls.
chiòmp = chior.
ciovìcă, ciuvicà = frică, teamă.
a *ciumbrì* (-esc) = a știrbì un vas.
copârșteòi (numai p. masculin) = băiat înalt și subțire.
coțofànòs-oasă = bun de gură, vorbăreț, limbùt; îi țăcăne gura ca coțofana.
coconeàță-e = o azmă mică — cât podul palmei — care se coace înainte, pentru a face proba dacă coca s'a dospit, ca pe urmă să facă pâini; coconețele le mănâncă mai mult copiii.
cocoșnèață-e = cocoană dela mahala (ironic, și pentru altele, care se cred a fi cocoane; cocoană...cu...burta goală!).
chiantaùr-ă = zmintit, nebun, cam într'o parte, cam pe-o ureche; zănatic, stricat, pârlit, păcătos.

D.

Dèreșa = nume de iapă.
a *dărăpănà* = a frânge mai toate crecile unui pom, a-l *dărâmà*.
dârjàlă-i = prăjină lungă.
a *docănì*, docăneală 1) a stărui pe lângă cineva; 2) a povățuì spre bine.
dòdă (numai la singular) = zic fraților cei mici surorilor celor mari; dòdă, se zice și oricărei femei.
dăturnìt-ă, v. a dăturnì = alungat, gonit de acasă; Petric'al Stanii un băiat a avut și l-a dăturnit d'acasă, ca p'un câine al nimănui!

doloșàn-ă = copil gras și bine făcut trupește.
dâlmă-e = dungă.
dugòs-oasă = om haîn, câinos la inimă, cu care nu te poți înțelege în niciun fel.
drughineàță (f. pl.) = țandără mare de lemn.
a *duhăni*, duhăneală = a mirosi greu, de nesuferit; *duhăne* a băutură.
dùpla = a lua cu nemiluita; i-am zis să ia și el câțiva porumbi să coacă; dar, văzându-se 'n grămadă, ia cu dupla.
a *dăgrăbi*, *năgrăbi* = a umblà repede, să facă o treabă.
dăsmăndău-i = haimanà, mare și prost.
dăjghinat-ă = s'au desfăcut crăcile de tulpină.
dici, *dicea* = d'aici, d'aicea.
dănănăie-ăi = belèa pe capul cuiva, năpaste.
drângànie-ănii = 1) belèa; 2) am o drânganie de copil, care se ține numai de drăcii.
a se *desbășcălui* = a se despărți; fiecare cu partea lui bașca.
dăsmățăt-ă = tont, haimanà, dăsmăndău.
dodreànc-uri = trèasc, târhot, tòriște, rămășiță dela nutrețul vitelor, coceni, paie, gunoaie.
dudulàn-e = lujerul cepei, care crește umflat ca fusul la mijloc și face semințe în vârf.
Didă = poreclă de om pe care-l chiamă Ilie.
Dida = poreclă de femeie.

F.

fète – se zice unei fetițe; fète, ia vino 'ncoace!
fleànca, *floànca* = mai tacă-ți fleanca (gura) și nu mai vorbì degeaba!
fleășcă = 1) ud, plin de apă; m'a plouat, de sunt fleașcă; 2) nămol, noroiu amestecat cu ploaie și zăpadă.
fleoàrță = muiere rea de gură; curvă, în sens de batjocură.
a *fluștură*, fluștură tură = boul ăsta are năravv de fluștură din cap, amenință să 'mpungă.
fulfàn, *fălfàn*-i = varză care crește numa 'n foi, fără căpățână.
fofològ, *tăfălog* = bobocii mici de gâscă și de rață abia merg....
a *forfotì*, forfoteală = 1) varza 'n sală, mămăliga 'n căldare, adică păsatul, fierb cu sgomot; 2) bețivul forfotește, adică nu mai poate vorbì deslușit, lămurit românește.
a *fàsăì*, fâsăială = a răsuflà greu.
a se *frichinì*, frichineală = a se ține de capul cuiva în fel și fel de chipuri, spre a-i face rău; cutare se frichine de mine, caută nod în papură, motiv de ceartă; se tot freacă de mine, dar i-o fac și eu lui!
fònf, fonfă = fără dinți; e fonf și n'are cu ce mai roade cojile de turtă și de pâine.
floriu-ie = bălțat, pric, cu pete albe printre celelalte; bou floriu.
fundòiu = un maț gros la porc, care, după ce se spală bine de tot, se umple cu tocătură de carne și ficați, după care se fierbe și se mănâncă în zilele Crăciunului.

Cântecul Grănicerilor

Din colecţia lui **George Cătană.**

Frunză verde lemn uscat,
E frumos a fi soldat,
Dar nu la grăniceri dat.
Frunză verde a florilor,
Soartea grănicerilor
Ca şi soartea robilor:
Nu eşti libăr, viaţa mea
Mă năcăjesc cu puşca;
In tot timpul pe hotar,
Viaţa 'mi trece cu amar.
Când îmi aduc eu aminte
Cum trăiam mai dinainte,
Imi scapă Doamne să plâng,
Şi viaţa să mi-o stâng.
Când eram acas la mine,
Umblam sara prin grădine
Cu mândruţa mea de mână,
Ori sub poale de pădure
Şi mâncam cu mândra mure.
Aici însă, pe hotar,
Mi-i viaţa cu amar.
Fie noapte, fie gură (?)
Noi tot mergem în pătrulă;
Stăm la pândă pitulaţi,
Tot gata şi înarmaţi,
Ca nu cumva Unguru,
Unguru şi Muscalu
Să ne calce pământu.
Că Muscalu 'i mare câne:
De nu iai tu sama bine,
Iţi pune capu sùb tine.
Dar eu nu mă tem că mor,
Că mi-s Român brav fecior
Şi stau vecinic la hotare,
Apăr România mare;
Sânt al ţării mele scut,
Apăr cinstea,—al ei avut.
Că de mult, dinspre hotare,
Bate vântul de perzare,
Bate vântul 'nstrăinării
Din adâncurile zării.
Dar noi ni-s în aşteptare,
Tot cu arma pe spinare.
Veniţi duşmani de voiţi,
Pe noi aici ne găsiţi.
Veniţi duşmani deacă vraţi,
Aicia să vă 'ngropaţi.
Că noi aşa am jurat
Când grăniceri ni-o luat:
Fie ploaie, fie vânt,
Toţi cu arma la oblânc,
Să păzim acest pământ,
Că-i moşie strămoşască,
D-zeu să ni-o ferească
De robia ungurească
Şi urgia muscălească.

Făcută de doi grăniceri: Măgina Ionăş din Brebu şi Drăghiţă Nicolae din Fârliug, Banat.

Descântec „de întors"

Nu întorc ăsta stat
şi întorc aruncăturile,
făcăturile,
urâciunile,
legăturile,
de pe capul meu,
de pe scrisa mea.
Ea mi-a aruncat cu una,
şi eu întorc cu patru.
Ea mi-a aruncat cu două
şi eu întorc cu cinci.
(Se numără până la zece).
Cruce dreaptă,
dracul ei să şeadă
şi-al meu să meargă.
Adunai toate aruncăturile,
dătăturile,
făcăturile,
legăturile,
de pe capul meu,
de pe trupul meu,
de pe scrisa mea,
le făcui mănunchi în mâna dreaptă,

le pusăi într'o tecsâie boierească.
Ea mi-le-a trimis rasă şi văspoamă,
eu le'ndesai şi le călcai
şi le ardeìi
şi le sărai
şi făcui brâul colac
şi le mânai în cai de olac,
în bătătura cui mi-a dat.
De-o fi vie în bătătură,
de-o fi moartă la mormânt,
acolo să lăcuiască, că nu-i păcat,
că şi ea mi-a aruncat.
Plecai pe cale, pe cărare,
cu sfântul soare răsare,
olicăindu-mă,
gevelindu-mă.
Nima nu m'auziă,
nima nu mă vedeă.
Decât maica sf. Maria din cer m'auzì,
pe scară de argint se coborî,
de mâna dreaptă mă luă,
din sfântul grai îmi cuvântă:
— Ce te olicăieşti,
ce te gevelesti?
— Cum să nu mă olicăi
şi să nu mă gevelesc, căci
pe mine m'au urât fraţii,
m'au urât surorile,
m'a urât scrisa mea de la ursoaica ursată,
de la Dumnezeu dată.
Buna Precista când auzi,
tare rău se cruci
şi de mine se mili,
căci de mâna dreaptă mă luă
şi 'n leagănul lui Iordan mă băgă,
mă spălă pe faţă,
pe braţă,
peste trupul tot,
cu stebla de busuioc;
Şi-mi luă de pe cap
piele de ţap,
şi de pe umerei
doi căţei,
de pe trup
piele de lup,
de pe picioare
cergă de cânepă.
Mă lăsă curat, luminat,
ca steaua 'n ceri,
ca roaua de pe câmp,
ca'n ceasul născut
pe pământ,
şi-mi pusă pe frunte
steluţe mărunte,
să amurtă lumea cu ochii la ele.
Şi-mi pusă pe umerei
doi luceferei,
să amurtă toţi băieţii şi fetele cu ochii la ei.
Iar la picioare,
două aripioare
să pot zburà, unde soarele răsare.
In faţă, pe braţe, soarele;
în spate luna.
Cum lumină luna peste tot pământul,
cum încălzeşte soarele toate apele şi toate ogaşele,
aşa să se'ncălziască toate fetele şi toţi băieţii de vorba mea, de cuvântul meu.
Şi tu apă, cum speli toate ruginiturile,
toate spurcăciunile,
să mă speli şi pe mine de toate făcăturile,
de toate aruncăturile,
de toate dătăturile.

Se descântă cu un fir de mătasă de măsura celui de-'şi întoarce. Această măsură se numeşte stat. Firul se leagă pe busuioc sau pe mătură, şi se descântă într'o sticlă cu apă. Cu această apă apoi se spală pe tot corpul şi pe faţă. Descântecul se spune însă de vrăjitoare, în numele băiatului sau fetei.

Se descântă în orice zi.

Spus de Ilinca V. Ghinescu, de 38 de ani; din com. Zegaia jud. Mehedinţi.

Cules de: Iosif N. Dumitrescu-Bistriţa, învăţător.

Jocuri copilăreşti din Banat [1])

De-a malaiu spart

De-a malaiu spart să joc copii de ambele sexe, şi adecă ţinându-se unii pre alţii de mâni şi formând un cerc. Doi din cei mai mari ridică mânile în sus, prinzându-se de ele, iară copiii prinşi în cerc trec pe subt mânile celor doi, fără însă a se desprinde unii de alţii. In urmă trec, adecă se întorc şi cei doi pre sub braţele lor proprii, aşa că, după ce au trecut toţi, stau cu dosul unii către alţii şi se întorc strigând : Hai de-a mălaiu spart» !

Când au ocolit aşa de mai multe ori, cei doi iar ridică mânile în sus, ca cercul de copii să treacă îndărăpt; atunci, care cum a trecut dincolo, se pun faţă în faţă, ţinându-se cruciş de mâni şi formând aşa două rânduri sau coloane. La urmă, venind rândul şi la cei doi ce au ţinut mânile în sus, aceştia încă se întorc, toţi copiii îşi ridică mânile în sus, şi trec pre rând unii pre sub braţele altora, până la cel din urmă, formând din nou un cerc în care stau cu dosul unul către altul. Se repetă iar ridicarea mânilor în sus a celor doi, pe sub care trec ceilalţi pe rând îndărăpt; şi care cum trece, ţine mânile la spate cruciş, ca să treacă toţi pe sub ele. Jocul se urmează astfel, până ce scapă vreunul de mâni. Atunci acela sau ambii trec pe sub mânile celorlalţi jucători, cari dau în el cu pumnii în spate, zicând: «Na! că voi aţi spart mălaiul!» Apoi jocul se începe din nou.

O b r o c

joc de tineri, cunoscut şi în satul Pârcosova, jud. Timiş

Juni cu june formaţi păreche se preumblă unii după alţii. Unul care n'are păreche merge 'naintea lor, şi urându-i-se a se preumbla singur, stă în loc întors cu faţa către părechi şi strigă: Obroc. Atunci părechea cea dintâi, şi după aceia toate celelalte, care cum ajung 'naintea lui, se desprind şi fug: fetele, ca să scape a nu le prinde cel ce strigă «Obroc», iar feciorii să nu le lase a fi prinse.

Dacă 'şi poate prinde vr'o fată, se pune în rând cu ea în urma celorlalţi, iar în locul lui rămâne cel fără păreche.

Nu e slobod a cure (a alerga decât după o fată de care i place feciorului.

T u p a

Se face o zgardă (cerc) de feciori şi fete. Imprejur, se preumbla părechi de juni şi fete. Când fetele din cerc strigă: «tupa», părechile se las de mâni, şi fiecare june cure a prinde o fată dinaintea sa, ce a lăsat-o altul din mână.

Dacă vre-unei fete i se urăşte a se preumbla, desprinde pre una din zgardă (cerc), şi o dă junelui spre a se preumbla cu ea mai departe, iar ea se pune în cerc.

---

[1]) Vd. nr. 39—40, pag. 511—517 din 1928, nr. 41 42, pag. 132—134 şi nr. 45 46, pag. 494—496 din 1929.

Intoarcerea pe sub mâni, sprijinit de bât

Să ia un bât carele să pune cu un capăt în pământ, iar de capătul de sus se prinde cu amândouă mânile după voinţă, se lasă pre o parte sprijinit fiind cu mânile care ţin bâtul, cu putere proptit în pământ, şi se întoarce cu dosul în jos pre sub mâni de cealalaltă parte, până iar vine cum a fost la începutul exerciţiului, însă fără a clinti bâtul din loc.

Dacă întorcătoriul nu are muşchii tari, cade pre spate la încercare.

Ridicarea sau luarea unui ban de jos cu gura

Se pune un ban pe vatră (pământ), iar cel voinic va avea să-l rădice cu gura de jos, ţinând mânile la spate. Acesta îşi împreună mai întâi mânile la spate, se pune în genunchi, apoi se lasă încet cu faţa în jos la pământ, cercând să ajungă a lua banul cu gura de jos, ceea ce este foarte greu, dacă nu e exercitat de mai înainte.

Rădicarea banului, luat cu gura de jos, fiind culcat pe spate.

Un om să culcă pre spate. La crescet se pune (pre podele) un ban, carele va trebui să-l ia cu gura de jos, fără a se întoarce de pre spate, ci va avea a-şi ridica corpul pre mâni şi pre picioare ca o coardă, ca să-şi poată întoarce capul preste frunte spre paviment, şi a lua cu gura banul, care stă în dungă jos.

Luarea unui ban cu gura, fiind lipit de părete.

Un ban să lipeşte de părete la o înălţime de 24 25 cm., de paviment. Voinicul carele se prinde a-l *ridica* cu gura de pre părete, se întoarce cu spatele către părete, se lasă cu faţa înainte, sprijinându-se pre mâni şi, cu picioarele proptite de părete, le ridică încet-încet pre zid în sus, iar mânile şi le mută mereu, apropiindu-şi-le de părete, din ce în ce mai mult. Când s'a apropiat de tot de părete, stă cu picioarele în sus şi cu capul în jos, sprijinit pre palme. Dacă banul ar sta lipit de părete la înălţimea gurei, l-ar lua uşor; dar banul fiind mai jos, este silit a manevra cu mânile cum să pricepe, ca să-i fie banul în dreptul gurei, căci altfel nu-l poate lua de pre părete. Dacă nu se ştie sprijini în mâni, cade cu capul de vatră, sau pre spate jos. Lăsându-se însă (mai întâi pre căpăţână sau cealmă craniul capului), se va rădica încet cu mânele până-i va fi gura în dreptul banului, şi atunci îl va putea lua.

R. S. Molin.

Pătru haiducul

Foaie verde iarbă crudă,
Strigă, Doamne, cine strigă,
Strigă 'nălțatu 'mpărat
Din mijloc de Țarigrad.
«Cine mări s'o afla
Sau mări s'o adevăra
Tot mări ca să-mi aducă
Tot pe Pătru, haiduc Pătru,
Din munții Sârmonului,
Din codrii Cadrinului [1]),
De sub frunza teiului,
Din floarea vizdeiului [2]),
De la gazda Pătrului,
Pătrului, haiducului?»
Nimenea nu se află
Fără trei turci mari viziri,
Vinovați cu capetile [3]),
Cu capetile la pierzare,
Cu ochii la dogoreală.
Iară Turcii ce făceà?
Voe din temniță-și lua,
La 'mpăratu se duceà,
De departe 'ngenunchia
Și de-aproape cuvântà:
«'Mpărate 'nălțimea ta,
«Din capete să ne ierți,
«Tot noi mări ți-om aduce
«Tot pe Pătru, haiduc Pătru,
«Din munții Sârmonului,
«Din codrii Cadrinului,
«Că știm gazda Pătrului».
Impăratu i-auzia,
Arestu că li-l ierta,
Numai ei ca să aducă
Tot pe Pătru, haiduc Pătru.
Da Turcii ce mi-și făceà?
De bine ce le păreà,
Nici merinde nu-și mai lua,
Drumul la plai apuca,
Pe plaiul Sârmonului,
In codrii Cadrinului,
Tot trei zile și trei nopți,
Nebeuți [4]) și nemâncați,
Tot ca niște vinovați.
Acolo când ajungea
Ei pe Pătru că-mi găsia,
El un somn că mi-și dormea.
Da Turcii când îl vedea,
De gros mâre ce-mi erà,
Aproape ca și butea.
Turcii rău se spăimânta,
De capete se lipsia
Și 'napoi se 'napoia.
Dar un mic de turculeț
Numai atâta greșià,
De-o frunză se atingea,
Puțin frunza că-mi sunà
Pătru 'n picioare sărea,
De-adurmit ce mi-și erà,
Și-odată când îmi răcnià,
Toți munții se legănà.
Turcii 'n loc înmărmuria,
Și Pătru când îi vedeà,
El la ei că mi-și strigà:
«Turcilor, vizirilor,
«Mai mult ciohodarilor,
«Și 'ncà voi femeilor,
«Cine pe voi v'a mânat,
«Capetele v a mâncat,
«Zilele voastre cele scurte,
«Păcatele mele multe»,
Turcii jos îngenunchia
Și din gură că strigà:
«Petre, Petre, haiduc Petre,
«Cine pe noi ne-a mânat?
«Tot 'nălțatu de 'mpărat
«Să te cuprinză de naș,
«Să-i botezi un coconaș».
Da Pătru când auzià,
Mustăcioara că-i zâmbià:
«Bine, hai, fie și-așa.
«Da de n'o fi nici așa,
«Bine-ați vedea ce-oiu lucrà.
«Duce-vă-ți voi înainte,
«C'oiu veni și eu pe urmă,
«Până m'oiu înciocălà,
«Bine-ați vedeà ce-oiu lucrà».
Turcii 'nainte plecà,
Iar Pătru se 'nciocălà
Paloșelu și-ncingeà,
Pe alt drum că-mi apuca,
Și 'nainte le ieșià.
Când îs Turcii în Bălgrad,
Iată Pătru 'n Țarigrad,

1) In «Novac și Cerbul»: Codrii Catrinului.
2) Vizdeiu—ghizdeiu,—o plantă.
3) Osândiți la pedeapsa capitală.
4) «Nebeuți», în loc de «nebăuți». — E o pronunțare particulară a vorbirii din Gorj.

La 'nălțatu de 'mpărat.
Când la poartă ajungeà,
De tare ce mi și răcnia,
Porțile se deschideà,
Impăratu-afar' ieșia,
Din palat mi se uità;
Când pe Pătru mi-l vedeà,
Impăratul se'ngrozia,
Jos din palat coborà,
Mâna cu Pătru că-mi da,
Sus în palat mi-l poftia,
Și la masă s'așezà
Tot cu Pătru-alăturea,
Și amândoi îmi petreceà.
Iară Pătru ce grăià?
«'Mpărate 'nălțimea ta,
«După mine c'ai mânat
«Și m'ai poftit la palat,
«C'ai cocon de botezat
Sau armată de tocat.
«De nu ai nădejde 'n mine,
«Ca să-ți arăt, să vezi bine,
«Scrie cărți în multe părți
«Și răvașe 'n multe-orașe,
«Strânge oaste 'mpărătească,
«Ca frunza și ca iarba,
«Ca să-mi răpună viața.
«Și pe mine să mă legi
«Cu cinci sfori de ibrișin
«Și cu șase de mătase,
«Să mă cuprindă la oase.
«Să-mi rupi păloșelu 'n două,
«Jumătate mi-l dă 'n mână,
«Jumătate mi-l dă 'n gură.
«De-oiu pieri, pierit să fiu
«De-oiu scăpà, să mai fiu viu».
Impăratul auzia
Și pe umăr mi-l bătea:
«Să văd una c'aceasta».
Scria cărți în multe părți
Și răvașe 'n multe-orașe
Strângeà oaste 'mpărătească
Ca frunza și ca iarba,
Și pe Pătru mi-l legà,
Mi-l legà, mi-l ferecà,
Cu cinci sfori de ibrișin
Și cu șase de mătase,
De mi-l cuprindeà la oase.
Rupea păloșelu 'n două,
Jumătate i-l da 'n mână,
Jumătate î-l da 'n gură.
Iară Pătru ce făceà?
'N mijlocu' lumii intrà
Și-odată Pătru răcnià,
Toată lumea spăimânta,
Și cinci sfori că se rupea.
A doua oar' când răcnia,
Toate sforile rupea.
A treia oar' când răcnia,
Paloșel înzdrăvenia
Și prin lume c'apucà,
Ca un vânt înviforît,
Printr'un pomet înflurit.
Cum pică, zău, florile,
Așa pică capetile;
Și nu tăia cum să taie,
Ci tăia ca verzele
Și clădià ca clăile.
Cât s'o coace-o pâne 'n foc,
Imi făceà lumea polog.
Impăratul când vedea,
De-aceasta se minuna,
Iară Pătru ce grăia?
«'Mpărate 'nălțimea ta,
«De mai ai, mai dă-mi să-ți tai.
«Să fi lăsat Dumnezeu
«Să se taie 'mpărații,
«Acu ți-aș zbura capu».
Impăratul auzià,
Mustăcioara că-i zâmbia
Și pe Petre mângâia,
Sus în palat îmi suia
Și ședea de hodinea
Și cu Pătru petrecea,
Amândoi alăturea.
In cămară că-mi intra
Tot cu Pătru alăturea
Și pe Pătru-l dăruia
C'un caftan, c'un buzdugan,
Cu cinci ferdele de bani,
Și din gură că-mi grăia:
«Petre, Petre, haiduc Petre,
«Haiducește țara'n pace,
«N'are dracu ce-ți mai face.
«De când dracu te-a 'nălțat[5])
«Mulți Tătari că mi-ai tăiat,
«Tătăroaice-ai văduvit,
«Mulți coconi mi-ai sărăcit.
«Cât oiu fi eu în domnie,
«Tu să fii în haiducie,
«Tu cu haiducia ta
«Și eu cu domnia mea».

Colecția T. D. Măruță. Auzit de la Ion Strâcă fer, în Decembrie 1925.

5) te-a 'nălțat—te-a crescut.

Dacii la Drobeta

Aşezarea daco-romană Drobeta, azi în mare parte îngropată sub oraşul modern T.-Severin, a fost desigur unul dintre cele mai importante şi înfloritoare centre ale Daciei pre-romane şi romane, după cum ne dovedesc şi urmele arheologice de aci.

Admirabil punct strategic şi economic, ea atrase de timpuriu atenţia Romanilor şi, după cucerirea Daciei, Drobeta e ridicată în curând la rangul de *municipium* de către împăratul Hadrian [1]), şi apoi la cel de *colonia,* de Septimiu Sever [2]).

Viaţa oraşului Drobeta e asemănătoare cu a surorilor sale dela Dunăre: *Viminacium, Sucidava* şi *Troesmis.* Până la acţiunile militare ale lui Traian în stânga Dunărei, câte-şi-patru oraşe dunărene au îndoită importanţă: economică şi strategică, pentru ca apoi după cucerirea Daciei să devie numai mari puncte de tranzit ale provinciei; şi desigur că Drobeta, graţie podului construit de Traian aci, sta în fruntea lor. Deaceea ele atraseră de vreme o populaţie foarte eterogenă şi din cele mai îndepărtate colţuri ale imperiului roman.

Romanismul trecuse de mult în *dava Drobeta,* care avea o populaţie şi viaţă romană mult desvoltată [3]). Repedea înflorire a vieţii romane a făcut pe unii să creadă, din citirea greşită a unei inscripţii [4]), că oraşul nostru ar fi căpătat dreptul de municipiu încă din timpul lui Domiţian [5]).

De fapt, cum a dovedit W. Kubitschek [6]), Drobeta e *municipium* numai dela Hadrian, şi deci nu poate fi un *municipium Flavium.*

Oraşul intră definitiv în stăpânire romană abea după primul război al lui Traian cu Decebal, când Imperiul capată de la regele dac o fâşie de pământ dealungul Dunării, din Banat şi Oltenia [7]), şi de acum Traian începe construirea marelui pod, care va aduce avântul economic al Drobetei [8]). La Drobeta se mai întâlniau şi trei mari artere de comunicaţie: una care venea dela Viminacium pe malul drept al fluviului, o a doua care venea din Banat pela Ad Mediam şi Dierna, şi în fine o a treia din inima Daciei Malvense.

Faţă de o aşa frumoasă poziţie economică, nu e de mirare să găsim la Drobeta o populaţie foarte împestriţată: *Daci,* pe cari îi vom analiza mai la vale; *Romani,* puţini şi mai mult trecători, ocupând funcţiuni militare şi municipale [9]); *Celţi,* [0]), dintre cari un negustor *Lucius Samognatius Tertius Trever* este tocmai din Belgia [11]), cum şi numeroşi *Greco-orientali* [12]), între cari şi un *Primus Aelius Ionicus negotiator* [13]).

Asupra persistenţii elementului dac în epoca romană la Drobeta avem mărturii linguistice şi monumentale. Dacii sunt înrădăcinaţi aci de mult şi au privirile îndreptate spre S.-V., de unde se apropia *romanismul.* Incă din secolul al II-lea a. Chr., avem o puternică orientare geto-dacă spre S.-V., după cum a arătat V. Pârvan [14]), şi astfel oraşul Drobeta capătă încă din această vreme o deosebită importanţă pentru Daci.

Dacă mărturiile despre Dacii din Drobeta ne sunt puţine, se datoreşte lipsei de informaţii arheologice, căci tocmai aşezarea civilă a Drobetei, unde trebue să fi fost focarul dac, e îngropată sub oraşul modern, şi numai când municipalitatea din T.-Severin întreprinde lucrări de canalizare mai iese la iveală câte un monument.

Să examinăm acum mărturiile, care ne îndreptăţesc a considera Drobeta ca oraş cu un puternic element etnic dac:

1)—Mai întâiu numele oraşului: *Drobeta,* e dac şi rămâne acelaş şi în epoca romană, dovadă de persistenţa unei populaţii gete, care-l impune şi mai departe.

Numele oraşului se întâlneşte în inscripţii şi itinerarii sub două forme: *Drobeta şi Drubeta.*

Credem că trebuesc făcute oarecare deosebiri între cele două feluri de pronunţie al numelui oraşului. Forma *Drubeta* o întâlnim mai rar, şi anume în două inscripţii [15]): pe o cărămidă [16]) şi în Tabula Peutingeriană [17]); pe când forma *Drobeta* se găseşte mai des şi mai ales în inscripţiile care emană dela autorităţile oraşului [18]).

Drubeta ar fi adevărata formă dacă a numele oraşului, care rămâne şi mai departe în epoca romană, dar numai la populaţia de jos, aşa că lucrătorul care a făcut cărămida amintită mai sus, a scris pe ea numele urbei sale, aşa cum îl pronunţa el, iar nu cum îl rostiau domnii din fruntea oraşului, cari erau străini de neamul lui. *Drobeta* e deci forma romană, pe când Drubeta este forma getă.

Să cercetăm acum numele oraşului din punct de vedere etimologico-semantic.

Tomaschek [19]) îl găseşte a fi format din rădăcina thraco-getă: *drobe*=a despica, desface, căreia i s'a adăogat terminaţiunea *ta,* frecventă la numele multor oraşe thraco-gete ca: *Egeta Gemlata* etc. [20]).

Vasile Pârvan [21]) admite etimologia dată de Tomaschek (în *Die alten Thraker)* şi în plus o întăreşte, aducând încă vre-o câteva rădăcini thraco-gete, în legătură cu rădăcina *drobe,* pe care le găseşte în numele thraco-gete ca: Δράβος, Δράβησκος şi probabil şi Drippa-Δρύπεια (cf. Tomaschek. II. 2. 73 sq) [22]).

Am avea, după Pârvan, traducerea exactă a cuvântului *Drobeta* în limba română cu *Despicata,* ceeace e foarte admisibil, căci după cum observă însuşi Pârvan, «în toponimia Daciei rezultă o mare puritate thracică..... şi e plină de formaţiuni transparent thrace de un vechiu răsunet indo-european: *Deusara* = Apa Zeilor, *Sclaieta*=Peştera, *Resculum*=Bogata, *Bersovia*=Mestecănişul» etc. [23]).

Regretatul profesor G. G. Mateescu a emis ipoteza, nesprijinită documentar, cum că Drobeta ar fi luat numele său prin metateză, dela epitetul eroului thrac Deus Dobrates [24]).

Deocamdată noi rămânem la părerea lui Tomaschek şi Pârvan, din care tragem concluzia amintită deja mai sus, că avem de a face cu o aşezare thraco-getă şi că populaţia autochtonă e numeroasă la Drobeta şi după cucerirea Daciei.

Nu numai Drobeta îşi menţine vechiul său nume, dar şi alte oraşe dace ca: *Sucidava, Buridavu Malva, Capidava, Bersovia* etc., iar Sarmizegethusei, deşi i se schimbă numele de către cuceritor în Ulpia Traiana Augusta, totuşi îşi revine la vechiul său nume de Sarmizegethusa [25]).

Astfel avem dovedită în întreaga Dacie din epoca romană prezenţa unei numeroase populaţii băştinase în oraşe, şi care merge cu paşi grabnici spre romanizare.

2)—Sub No. 1585 e publicată în C. I. L. III următoarea inscripţie găsită la Cerneţi, sat aşezat în apropiere de T.-Severin (Drobeta) [26]): *[D(is)] M(anibus)..... iac..... interfecta a latro(ne) et vindicata, Ulcudius Baedari et Sutta Epicadi p(arentes) p(ientissimae) fil(iae) tit(ulum) p(osuerunt).*

D(is) I(nferis) M(anibus) Ulcudius B(ae)dari v(i)xi(t) annos) L. [27]).

Avem aşadar în această inscripţie: o fată, al cărei nume nu ni s'a păstrat, omorâtă de hoţi, şi părinţii ei *Ulcudiu al lui Baedar* cu soţia sa *Sutta lui Epicad* îi ridică monumentul. Mai jos a fost săpat mai târziu şi numele tatălui, care a trăit 50 de ani.

După cum au observat toţi cercetătorii (v. nota 26, jos), avem în această inscripţie o familie de Daci romanizaţi, care trăeşte cel mai târziu în a doua jumătate a secolului al doilea d. Chr.

Numele *Ulcudius* nu se mai întâlneşte în imperiul roman; *Baedarus,* îl mai aflăm într'o inscripţie dela Turda (Salinae C. I. L. III 917) şi are terminaţiunea asemănătoare cu un alt nume dac, *Audarus,* pe care îl vom vedea în inscripţia următoare, iar *Sutta*, nume femenin, are corespondentul masculin *Sutto, inis* (C. I. L. III 1262, Dacia).

Epicadus e pomenit de cinci ori în tablele cerate din Transilvania [28]) şi de trei ori în inscripţiile din Dacia [29]). Tomaschek [30]) a susţinut că *Epicadus* e un nume curat illyric, citând pe: *Tit. Liv.* 44, 30, 3 şi § 13; Sueton. *Aug.* 19 precum şi o inscripţie din Lychnidos (*Hahn* Nr. 1.), unde întâlnim numele *Epicadus* ca şi în inscripţia noastră [30]).

Faţă de ştirile actuale, nu putem preciza dacă acest nume e illyr sau thraco-get; e probabil însă că el era la fel răspândit şi în N. ca şi în S. Dunării.

In partea de jos inscripţia are şi un basso-relief pe jumătate rupt: în mijloc o *mensa tripes* (τρίπους), iar alăturea un coş împletit, din care s'a păstrat numai un fragment. Intre *mensa tripes* şi laturea stângă a inscripţiei avem înfăţişate două personagii, pare-se în luptă cu două animale, pe care Tocilescu [31]) le socoteşte a fi doi urşi. Deasupra mescioarei se află un vas cu două toarte, şi care nu e aşezat pe ea, cum crede Tocilescu, ci e independent [32]). Comentând acest basso-relief, Tocilescu e înclinat a vedea în această reprezentare plastică o scenă din religiunea dacă, în care ursul nu ar fi străin de credinţele religioase ale Geto-Dacilor, ca şi la Greci [33]).

Observând cu atenţie cele două animale de pe basso-relieful inscripţiei noastre, suntem înclinaţi a crede că avem de aface cu

două animale nesigure, pe care, probabil, doi sclavi le înjunghie, spre a fi sacrificate, aşa că am avea o scenă de sacrificiu [34]).

In ceeace priveşte afirmaţia lui Tocilescu, că ursul ar fi jucat un rol în credinţele religioase ale Geto-Dacilor, rămâne de văzut, căci nu avem nici o mărturie scrisă sau monumentală [35]).

3)—Tot în C. I. L III 1559 = 8009 mai găsim publicată şi următoarea inscripţie:

D is) M(anibus) P. Aelio Ariorto (?) IIII *vir o) an(nuali) m(unicipii D robetae interfect o) a latronibus vix(it an(nos) L. Ulpia Digna con iugi) pientissimo et P. Ael(ius fil(ius) et. P. Ael ii) Val(ens) e t] Audarus n(epotes b(ene [m erenti)] p(osuerunt).* [36]).

Deci, decurionului municipiului Drobeta, ajuns *quatuor* IIII *vir,* fiind omorât de hoţi, i se ridică un monument de soţia sa, fiul său şi de cei doi nepoţi, între cari unul e: *Audarus* [37]).

Numele *Ariorlus (?)* e singurul exemplu cunoscut, şi deci ar fi specific pentru Dacia. Dar ceeace ne face să vedem în această inscripţie o familie de Daci pe deplin romanizaţi, e numele *Audarus,* nume curat dac, ce poate fi pus alături de *Baedarus* din inscripţia de mai sus.

Deşi sunt romanizaţi, Dacii nu-şi părăsesc vechile lor nume şi le întrebuinţează alături de cele romane.

Pe lângă că populaţia dacică îmbrăţişează repede romanismul, încât poate aspira şi ocupa funcţiuni, cum e în cazul nostru *quator vir*-ul *Ariostus ?),* rămâne şi acum tradiţionalistă faţă de viaţa strămoşească; acel tradiţionalism respingător, din protoistoria getă, se menţine şi acum aşa, cum ni l-a descris în cuvinte şi fapte vii Vasile Pârvan în Getica sa.

4) In săpăturile de canalizare ce s'au făcut la T.-Severin în 1913, s'a aflat şi un relief de o execuţie cam primitivă, reprezentând pe Jupiter stând pe tron şi cu sceptrul în mâna stângă.

Ceeace ne dovedeşte că avem în acest relief opera unui meşter ţăran dac, e felul cum e tratat chipul zeului: părul tăiat în felul dacic, retezat scurt de-asupra frunţii, cu o coroană pe cap şi cu barbă lungă [38]).

E de notat că această reprezentare a fost găsită în aşezarea civilă a oraşului Drobeta, unde roiau Dacii cu obiceiurile şi tradiţiile, lor ce căpătaseră coloratură latină, şi nu în castrul militar, unde era viaţă cu adevărat romană.

5)—Tot la Drobeta s'a mai găsit un frumos cap de statuă, al unui bogătaş sau fruntaş dac; e un *pileatus* [39]).

Am încercat să reunesc în acest mic studiu toate mărturiile referitoare la existenţa unei populaţii dace la Drobeta, în epoca romană.

Puţine la număr, dar totuşi foarte multe faţă de cele ce ne-au dat alte oraşe din Dacia; ele merită o deosebită atenţie şi contribue foarte mult la urmărirea autochtonilor în viaţa provinciei, de după anul 106 d. Chr.

Ele pot fi însă înmulţite numai din studierea serioasă a materialului găsit la Drobeta, în săpăturile ce le-a făcut Tocilescu aci în 1897 şi 1898, material care se află încă nepublicat la Muzeul Naţional de Antichităţi din Bucureşti [4]).

Cercetarea acestui material, ceramică, diferite arme şi ustensile, e de o mare valoare pentru cunoaşterea vieţii gete în mijlocul vieţii romane şi pentru lămurirea unor capitole din protoistoria şi viaţa daco-romană de mai târziu a Daciei.

Dimitrie Tudor.

NOTE

1) C. I. L. III: 1581—8017; 1559; 8019; 1579 şi inscripţia publicată de D-l Al. Bărcăcilă în *Bul. Comis. Monum. Ist.* p. 192, 1915.

2) C. I. L. III, 1209; 1570; 1580; 2679 şi 8019. cf. V. Pârvan, *Ştiri nouă din Dacia Malvensis*, p. 3 sqq în *Anal. Ac Rom. Tom. XXXVI. Mem. Sect. Ist.* 1913.

3 V. Pârvan, *Getica*, p. 121.

4) C. I. L. III, 1581 8017.

5) Domaszerwski, *Reihn. Mus;* XLVIII p. 240 şi C. Patsch. *Zum Dakerkreiege des. C. Fuscus, Iahr. d. öst. arch. Inst.* VII, p. 71.

6) W. Kubitschek, *Drobeta in Dacien, Klio*, X, p. 253.

7 Dio Cassius, LXVIII, 9.

8) V. Studiul meu *Podul lui Traian dela T.-Severin*, în *Cronica numis. şi arheol.* sub tipar).

9) C. I. L. III: 1584; 14484; 14216 [2]; 14216 [5]; 14216 [6]; 14216 [7]; şi 14216 [9]

10) C. I. L. III. 8014 şi 14216 [8]; (cf. Holder, *Alt. Keltischer Sprachschatz* p. 289 şi 207, vol. II.)

11) C. I. L. III, 8014; cf. V. Pârvan, *Die Nationalität der Kaufleute im romisch. Kaiserreiche* p. 53.—Breslau, 1909.

12) C. I. L. III: 14216 [11]; 14216 [4]; 14216 [13]; 14216 [14]: 14216 [5]; 6280 8 20 (cf. Dr. W. Pape, *Wörterbuch der griech. Eigennahmen*, 1875).

13) C. I. L. III, 14216 [11].

14) V. Pârvan. *Getica*, p. 72—73.

15 C. I. L. III, 6309=8129 Viminacium) şi C. I. L. III, 1570 (Ad. Mediam).

16) In Muz. din T.-Severin (probabil nepublicată .

17) Tab. Peuting: *Drubetis* (cf. K. Miller, *Itineraria romana*, p. 513).

18) C. I. L. III: 1579; 1209; 2679; 8017; 8019; Pârvan, *Ştiri*, ... p. 11, No. 5 şi Al. Bărcăcilă, *Bul. Comis. Monum. Ist.* 1915, p. 192; Not Dig. Orient. XLII; 6=16; 24, 35 (ed. *Otto. Seeck*, p. 95).

19) W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, II [2]., 73. f.

20) Cu altă ocazie (*Les restes de la langue dace*, Louvain, 1883, p. 15.) *Tomaschek* se exprimase: «*Drobeta ou Drubeta,.... peut venir très bien de «druvant», abondant en arbres; il est certain que pour le thrace il faut admettre le passage de* **v** *en* **b** . Din cercetările ce am făcut, nu am putut găsi nicăeri cuvântul thrac franţuzit de Tomaschek *druvant*, care să ni se fi păstrat dela Thraco-Geţi.—De fapt Tomaschek părăseşte aceasta, în cea de a doua cercetare (Die alten Thraker I. c.).

21) V. Pârvan, *Getica*, p. 263, 265 şi 286.

22) Atât Pârvan, cât şi Tomaschek, transcriu greşit numele Drobetei păstrat de *Ptol. III, 8, 10.* Geograful ni-l dă sub o formă conruptă: Δρουφηγύς şi nu Δρουβηύς cum ni-l dau Tomaschek (l. c.) şi Pârvan (l. c).

23) V. Pârvan *op. cit.* p. 286.

24) G. G. Mateescu, *Graniţa de apus a Thracilor*, în *Anuar. Instit. de Ist. Naţion. din Cluj*, 1924—1925, p. 378.

25) V. Pauly-Wissova, *Real Encyclop. der class. Altertumswiss*, II A, 1. p. 25 sqq.

26) Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*, p. 223; acelaş, *Monumente epigrafice şi sculpturale*, p. 290 sqq; L. Jung, *Die romanisch. Landschaften d. roemisch. Reiches*, p. 398; Goos, *Archiw. für Siebenb. Landeskunde*, Hermannstadt, 1874, p. 128; Otto Hirschfeld, *Epigr. Nachlese*, p. 57; Comaszewski, *Suppl.* C. I. L. III, 8021.

27 Din desenul pe care-l dă Tocilescu (*Monumente* l. c.) acestei inscripţii, cred că în rândul prim poate să fie şi *interfecta a latro nibus*), în loc de *a latro(ne)*. (Monumentul nu l-am aflat la Muz. Naţ. de Antichităţi).

28) C. I. L. III, Tabellae Cerate II (text .

29) C. I. L. III: 1784; 1820 şi 1550.

30) Literatura şi amănunte mai multe pentru numele din această inscripţie, vezi la Tocilescu, *Monumente*, p. 292—293.

31) *Op. cit.* p. 290.

32) *idem.*

33) *ibid.* p. 295.

34) Mă folosesc de desenul dat de Tocilescu, *op. cit.* p. 289.

35) Referitor la antropomorfismul şi zoomorfismul în religia getă, v. la V. Pârvan, *Getica*, p. 637 şi următ.

36) Literatura priv. la această inscripţie: Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*, p. 217—239; acelaş *Monumente*, p. 289 sqq; Torma în *Arch. epigr. Mitth.* p. 123 n 71; Arneth, *Sitzungsber. d Wiener Akad.* vol. 40, p. 357; I. Jung *op. cit.* p. 398 şi Tomaschek, *Die alten Thraker* (Sitzungsberichte der. Wien Akad. vol. 131, p. 1 sqq).

37) Mulţimea de inscripţii în Dacia, ce vorbesc de cetăţeni *interfecti a latronibus*, ne face a crede că aci prin *latrones* s'ar înţelege barbarii dela graniţă, despre jafurile cărora avem destule ştiri. — Numai la Drobeta întâlnim trei in scripţii cu *cives interfecti a latronibus* C. I. L. III; 1585; 1579 şi 1559=8009.

38) V. Pârvan, *Ştiri* ... p. 14 şi pl IV, fig. 1. cf; acelaş, *Neue Funde in Rumänien*, în *Iahrbuch d Deutsch. Archäol. Institt.*, Bd. XXVIII, *Arch. Anzeiger* 1913, 3. V. deasemenea Pârvan, *Getica*, p. 124 şi *Începuturile vieţii romane la gurile Dunării, p 176* —Pentru relief. analoage v. Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien*, col. 121, sqq. şi 126 sqq. Wien 19 6; iar p. Jupiter = Zamolxis, v. G. Seure, *Les Images thraces de Zeus Keraunos, în Revue des Etudes Grecques*, tom. XXVI, p. 225—261, 1913.

39) Nu putem da mai multe amănunte asupra acestui cap de dac, deoarece nu a fost încă publicat, şi cred că-l va da la lumină d-l prof. Al. Bărcăcilă, dir muzeului local, în articolul d-sale ce va apărea în curând în «Dacia» vol III.

40) Aşa de ex vizitând muzeul, am observat o frumoasă sabie dacă (în covoiată), găsită de Tocilescu la Drobeta şi nepublicată.

Cercetările preistorice şi cuaternarul

Cercetările noastre asupra paleoliticului şi mezoliticului s'au îndreptat deocamdată mai mult asupra industriilor omului cuaternar.

E drept că s'a dat destulă importanţă şi faunei ce însoţea aceste industrii; dar cum aceste cercetări sunt abea la 'nceput, am putea spune că chestiunea geologică şi paleontologică a cuaternarului nu e nici măcar în faşe.

E vorba de cea mai recentă epocă, dar în acelaş timp cea mai puţin studiată la noi.

Cercetările asupra epocei paleolitice şi mesolitice trebuesc neapărat să meargă mână în mână cu geologia şi paleontologia cuaternarului. Orice strat cuaternar, în care se găseşte vre-o fosilă oare care, trebue amănunţit cercetat, în vederea stabilirei stratigrafiei şi cronologiei acestei epoci.

Observaţiuni asupra cuaternarului se pot face cu mare uşurinţă, fiindcă il întâlnim aproape pretutindeni.

După cercetările de până acum, se vede că pământul ţărei româneşti a fost populat în epoca cuaternară cu o bogată faună.

In catalogul vertebratelor fosile din România, întocmit de d l *A. Barbu* (Va apare în Mem. Sec. Ştiinţ. a Academiei Române), găsim întreaga listă a vertebratelor cuaternare descoperite până azi la noi în ţară.

Este însă până acum o simplă listă mută, căci aproape nu avem nici un fel de observaţiuni între stratigrafia depozitelor cuaternare şi fauna descoperită; cum de altfel nu ştim aproape nimic asupra raporturilor dintre stratigrafia cuaternarului şi glaciaţiuni.

Studiile făcute până acum asupra perioadei glaciare[1]) în Carpaţi, precum şi studiile asupra depozitelor cuaternare, în special asupra loessului [2]), sunt din cele mai savante şi temeinice începuturi; dar *începuturi*. Cuaternarul nostru însă, atât de variat, trebue adâncit mult.

Dela cunoaşterea lui aprofundată se aşteaptă stabilirea precisă a vârstelor industriilor paleolitice şi mesolitice; fiindcă sunt pe deplin încredinţat că paleoliticul şi mesoliticul, atât al ţărei noastre, cât şi al ţinuturilor înconjurătoare, se prezintă nu numai ca industrii puţin diferenţiat de culturile corespunzătoare din Apus, dar diferă şi ca vechime.

Perioadele geologice ale pleistocenului, cuprinse între sfârşitul pliocenului şi holocen, trebuesc rând pe rând cunoscute, studiate şi înţelese, cu clima, flora şi fauna lor. Şi aceste perioade trebuesc stabilite precis pentru ţara noastră, căci ele nu pot corespunde perfect cu cele stabilite pentru alte regiuni.

Va-să-zică, numai pe o puternică temelie geologică şi paleontologică se pot sprijini cercetările serioase asupra paleoliticului şi mezoliticului Daciei.

Vom cunoaşte cuaternarul, vom putea păşi la studiul culturilor umane din această epocă; nu-l vom cunoaşte, cercetările noastre vor pluti în vânt, ne sprijinite pe nimic temeinic.

N. Plopşor.

---

1) *Emm. de Martonne.* Contribution à l'étude de la période glaciaire dans les Karpathes méridionales (Bulletin de la Société géologique de France. T. XXVIII, Paris 1900).

Acelaş. Recherches sur la période glaciaire dans les Karpathes méridionales (Buletinul Societăţei de Ştiinţe, Bucureşti. An. IX, 1900).

Acelaş Nouvelles observations sur la période glaciaire dans les Karpathes méridionales. Comptes-rendus de l'Académie des sciences de Paris, 11 Février 1901).

Acelaş. Remarques sur le climat de la période glaciaire dans les Karpathes méridionales (Bulletin de la Société géologique de France, T. II, 1902, Paris).

Acelaş. Sur les anciens glaciers des Karpathes méridionales (Asociaţiunea română pentru înaintarea şi răspândirea ştiinţelor, Congresul II, Bucureşti 1903.

Acelaş. La période glaciaire dans les Karpathes méridionales. Comptes-rendus du Congrès international de Vienne, 1903.

2) *G. M. Murgoci.* Clima şi solurile din România în decursul erei cuaternare (Viaţa agricolă, An. 1920)

G. M. Murgoci, Em. Protopopescu-Pache şi I. P. Ionescu-Argetoaia Cuaternarul din Oltenia, Dări de seamă ale şedinţelor Institutului Geologic al României, vol. VI (1914—1915), Bucureşti 1923.

N. Florov. Cuaternarul în Basarabia (Buletinul muzeului naţional de istorie naturală din Chişinău, I. 1926).

N. Florov. Die Untersuchung der fossilen Böden als Methode zur Erforschung der klimatischen Phasen der Eiszeit. (Die Eiszeit, Zeitschrift f. allg. Eiszeit forschung, IV. Wien 1927).

P. Enculesco. Le loess de la Roumanie et les sols zonaux formés à ses dépens (Annales Scientifiques de l'Académie de Hautes Etudes Agronomiques de Bucarest, Tom. I, 1929).

J. Bayer. Zur Horizontierung der Lösse Bessarabiens, în *Die Eiszeit*, 1926.

■■■■■■■■■■■■

Artă rupestră în Bulgaria

Nu pot mărturisi bucuria ce am avut, când d-l Dinu V Rosetti mi-a spus că şi în Bulgaria s'au descoperit picturi şi gravuri rupestre. Pentru a cunoaşte în deaproape cum stă această chestiune, am făcut o călătorie de studii până la Sofia. Iată ce am aflat aici cu privire la arta rupestră.

Aproape de satul *Karagui,* districtul *Pleven,* arheologul bulgar d-l V. Mikov a descoperit gravate pe o stâncă «une multitude de figures variées, tant humaines qu'animales, différentes incisions et des cupules simples ou formant des groupes» (v. *V. Mikov,* Skalni iz (obrajenia) vă Bălgaria. –Gravures rupestres en Bulgarie, Bulletin de l'Institut archéologique bulgare, vol. V, 1928 1929, Sofia 1929). Un mulaj al acestei stânci se poate vedea la Muzeul Național din Sofia.

Figuri asemănătoare s'au mai găsit gravate și pe un bloc de piatră, rupt din stâncă și căzut într'o vale aproape de satul *Oreșak,* districtul *Troian.* Blocul acesta se păstrează la muzeul din *Lovețș.*

Studiind aceste gravuri, d-l Mikov crede că «les figures humaines et animales de Karagouy et d'Oréchak ressemblent aux gravures rupestres de Portugal, des pays scandinaves et de l'Italie, qui toutes proviennent de la fin de l'époque du bronze» p. 308.

Intre gravurile bulgare și gravurile oltenești descoperite de mine — încă nepublicate se găsesc unele asemănări; totuși ele alcătuesc un grup cu totul aparte, pe care îl numim grupul balcanic, mult deosebit de grupul nostru carpatic.

Ceace însă va face vâlvă în restrânsul cerc al cercetătorilor de artă rupestră, va fi fără îndoială publicarea desenurilor schematice descoperite în fundul peșterei *Magura.*

Alături de satul *Rabișa,* în districtul *Belogradcic,* la circa 400 m. adâncime spre fundul peșterei *Magura,* d-l V. Mikov a descoperit aproape nouăzeci de figuri, majoritatea reprezentațiuni umane și animalice.

Stilul lor este cu totul aparte. Dacă gravurile rupestre aparținând grupului balcanic au unele asemănări mai ales cu cele descoperite în Spania (v. M. l'Abbé *Breuil,* Roches gravées de la Péninsule Ibérique, Compte-rendu du Congrès de Rouen, 1921, de l'Association Française pour l'Avancement des Sciences, Paris, 1921), desenurile dela *Magura* sunt, după cunoștințele mele, o apariție cu totul neobișnuită.

Cercetări serioase în alte peșteri ale Bulgariei, n'au mai dat la iveală asemenea desenuri, peștera *Magura* prezentându-se singură în fața cercetătorilor cu un șir de întrebări, asupra vârstei, stilului, influențelor și ariei de răspândire.

Insemnăm faptul ciudat, și în acelaș timp cu totul neobișnuit, că toate aceste desenuri au fost făcute pe pereții peșterei cu guano de lilieci.

Nu ne este îngăduit să spunem mai mult decât atât; așteptăm însă pe curând cuvântul fericitului descoperitor.

Ceace trebue să se desprindă limpede din cele spuse mai sus, e faptul interesant că, pe când eu urmăream cu stăruință pricina artei rupestre în Oltenia — luptând cu neîncrederea multora—, aproape în acelaș timp d-l Mikov descoperea gravurile și desenurile balcanice. Fără ca unul din noi să cunoască descoperirile celuilalt, fiecare lucram în aceiaș direcție, deplin încredințați că ne aflăm în fața unor manifestațiuni artistice străvechi.

Continuarea cercetărilor asupra artei rupestre carpato-balcanice ne rezervă dar frumoase surprize. Istoria artei nu are decât de câștigat de pe urma acestor cercetări.

Sofia 8 | III 930. **N. Plopșor.**

Singe ou oiseau?

Darwin et son école, surtout Haeckel, veulent à tout prix nous persuader que l'homme descend d'une variété simienne, d'une sorte de gorille ou de chimpanzé. Et la preuve? C'est l'anatomie comparée.

Mais ce n'est pas par sa carcasse que l'homme est homme; il l'est plutôt par sa perfectibilité indéfinie et par le don de la parole.

Le singe est-il perfectible? Peut-il jamais parvenir à parler? Possède-t-il un rudiment dont nous puissions raisonnablement déduire le développement du langage? Est-il tout au moins capable d'apprendre et de répéter un mot? Voilà la question.

Il y a des oiseaux qui imitent la voix humaine, qui apprennent des phrases, qui réussissent à les employer à propos.

Eh bien, essayez à faire dire à un singe rien qu'un simple bonjour ou bonsoir.

Par ce trait vraiment spécifique, l'homme est plus près de l'oiseau que du singe.

On pourrait facilement bâtir là-dessus une théorie entière.

Il n'y a que l'homme et l'oiseau qui chantent. Ce que Darwin nous dit quelque part d'un gibbon produisant une octave entière, s'applique tout aussi bien à un chat. Ce n'est pas du chant, ça.

Or, le chant est un trait plus caractéristique pour l'homme que l'os intermaxillaire ou telle autre particularité anatomique. Plus l'homme est primitif, et plus il chante. Il y a des peuplades sauvages qui ne parlent guère qu'en chantant. C'est la civilisation qui affaiblit graduellement ce penchant et qui le rend moins sensible.

Il faut donc supposer que l'être qui aurait servi de souche à l'humanité aurait été tout chanson.

Certes, ce ne pouvait être un singe; et, si on veut coûte que coûte que ce soit un vertébré inférieur quelconque, cela ne saurait être qu'un oiseau.

On nous dit que l'embryon humain reproduit exactement par atavisme celui du singe. Nous opposerons un atavisme d'une autre espèce: chaque enfant, sans exception, et quelquefois jusqu'à un âge assez avancé, rêve souvent qu'il vole dans les airs. Ne serait-ce pas un souvenir de son existence antérieure comme oiseau?

Et puis notre goût pour les couleurs et pour les ornements,

un goût singulièrement propre aux sauvages, ne rappelle-t-il pas le plumage des oiseaux?

Pour mon compte, je crois à la série harmonique des espèces, sans jamais les faire descendre les unes des autres; mais, si l'on veut absolument m'imposer une pareille descendance, alors je préfère être oiseau plutôt que singe, et mes raisons sont des raisons, sans être anatomiques.

Julie Hasdeu [1]).

le 3 Août 1887.

Epigrame

de *B. P. Hasdeu.*

I.

Spirìt şi spìrit.

Lumină vreu! Dar niciodată
Lumina 'ntreagă nu ni-i dată,
Ci totdeauna cu-un mister:
Spirìt acum şi spìrit mâne,
Un *i* tot fără punct rămâne
Şi pe pământ şi chiar în cer!

II.

Să râzi!

Mucenicii din vechime
Blestemau pe gâzi;
Tu, nu blestema pe nime,
Dar de toţi să râzi!
Şi vei râde şi mai bine
Dacă râzi întâi de tine!

III.

Lacrima—noroiu.

Pe masă mi-e corpul întins;
Cu duhul, din sus vă zic vouă:
Durerea de 'i mare, nu 'i plâns;
De 'i mare furtuna, nu plouă.
Al vostru făţarnic şiroiu
Preface ţărâna 'n noroiu.

IV.

Moartea femee.

Moarte strig şi zi şi noapte;
Insă moartea sugubeaţă
Pune proapte lângă proapte
De-mi lungeşte hâda viaţă.
Dânsa e-o muere rea:
De-o iubeşti, ea nu te vrea!

1) Manuscrisul acestei fantezii a genialei copile moartă aşa de timpuriu, precum şi acel al versurilor tatălui său, l'am aflat, împreună cu alte mărunţişuri, printre hârtiile rămase d-lui C. M. Ciocazan dela prietenul său Hasdeu.

In numărul viitor vom mai publica şi altele. **C. D. F.**

Ielele

Cine geme 'n pragul porţii?
Strai ţesut din spaima morţii,
Ochi cu lungi păreri de rău,
Rugă fără Dumnezeu,
Mâini ce tremură şi cheamă
Cu nădejde şi cu teamă
Dragostea de altă dată,
Obosită, sfâşiată,
Nedorită,
Nechemată!

Iar tu, dragoste de-acum,
Tremură şi plângi pe drum.
Geamul dinspre sat e închis,
Foc în vatră n'am aprins,
Câinii latră şi te-alungă,
Noaptea cată să te-ajungă,
Şi te mână înapoi,
Umbre albe de strigoi....

Eu pândesc din întunerec
Şi tot ferec şi desferec
Vrăji ascunse, vrăji de noapte,
Murmur despicat în şoapte;
Ingrop fără tămâieri
Visul dragostei de ieri,
Suflu prin gâtlej de câine
După dragostea de mâine,
Şi iar ferec şi desferec
Hohotind în întunerec.

Iată, gem văzduhurile,
Se alungă duhurile,
Se ivesc în danţ de iele
Despletite gânduri rele;
Iese luna ros-aprinsă
Şi 'ngenunche mila 'nvinsă,
S'o sugrume ne'mpăcată
Prima dragoste 'nşelată.

Sabina Paulian.

Socrate Cărticel

Domnul Socrate Cărticel era profesor de istorie la un liceu de băeţi. In orăşelul uitat de provincie, dacă nu-i surâsese nici când soarele unui triumf, anumite amănunte dibuite şi îngrijit cultivate îi înrădăcinaseră neclintita credinţă că într'o zi, fie ea cât de îndepărtată, ostenelile lui pentru şcoală, pentru cultură şi pentru... partid, vor fi însfârşit cunoscute de «cei în drept» şi răsplătite.

D-l Socrate Cărticel era un cercetător şi un colecţionar pătimaş de piese istorice. Deşirat, chel şi timid, forfotea neobosit pe drumul dintre casă şi şcoală, având vecinic sub braţ un maldăr de ziare, reviste, cărţi, acte şi diferite obiecte mai mult sau mai puţin istorice...

Casa dumnealui devenea din ce în ce mai neîncăpătoare, din pricina materialului istoric pe care îl agonisea cu lăcomie şi pe care îl înşira pe mese, pe rafturi, pe zidurile casei...

«Socrate, fi-ţi-ar vechiturile ale dracu, din ce gunoaie le-ai mai adunat?» îl dojenea cu amărăciune soţia. «Ce mai faci cu ele, Socrate? Nu ţi-a fost ruşine să vii cu ele în braţe, omule? Că lubeniţe spui că ţi-e ruşine să aduci copiilor în mână!... Ai să te faci de râsul târgului şi al profesorilor cu damblalele tele...»

Domnul Socrate înghiţia şi tăcea. Peste toate ocările consoartii, simţea că i se aburesc ochelarii de plăcere, privindu-şi agoniseala. Lua binişor şi cu grije fiecare obiect şi începea să le înşire pe mese, pe rafturi, pe zidurile casei. Tot astfel şi cu ziarele, revistele, cărţile şi alte tipărituri, cu care venea regulat încărcat: le rânduia în saltare, în lăzi, în dulapuri. Dupe ce-şi termina munca, defila mulţumit prin faţa comorilor strânse, le zăvorea cu grije şi pleca fie către şcoală, fie pe la librării şi anticari, pentru a mai iscodi vre-o carte, vre-un ziar, vre-o revistă sau vre-un obiect istoric.

Pasiunea aceasta a domnului Socrate era fără urmări: dumnealui cumpăra, strângea, rânduia, citea, descifra, studia..., dar nu scria, aşa dupe cum poate era firesc să se întâmple.

Să nu se creadă însă că «scrisul» erea o problemă fără interes pentru dumnealui. Din contră, era problema care-l muncea necontenit...

«Uite Domnule, vezi dumneata, aşi scrie şi eu, că slavă Domnului! aşi avea ce scrie; dar e o chestie care mă opreşte..: stilul... Stilul domnule, ăsta mă mănâncă».

Retezat de neîncrederea în «stilul» dumnealui, domnul Socrate erea condamnat să rămână un simplu colecţionar de piese istorice şi un arhivar al belşugului de tipărituri adunate.

«Ferice, domnule, de-al de are stil!»... încheia oftând adânc şi cu durere.

Infirmitatea aceasta, a lipsei de stil, mărturisesc că mă îndulşoşa şi pe mine. De câte ori îl întâlneam, în cunoscuta-i forfotă pe drumul dintre casă şi şcoală, deşirat, chel şi timid, cu braţul încărcat de cărţi, ziare, reviste şi mărunţişuri istorice, nu mă puteam opri să nu-l compătimesc din suflet:

«Ce se mai osteneşte, săracu, dacă n'are stil...!».

Intr'o bună zi însă, Domnul Socrate veni la mine radios, cu

pălăria dată pe ceafă, şi-mi întinse o broşurică de patru pagini, scrisă de dumnealui.

«Uite, domnule, am început să public... Te rog s'o citeşti şi dumneata... Este un act de hotărnicie dela 1848, pe care l-am descurcat eu. Asta însă n'are importanţă... Te rog să citeşti «comentariu»; notează bine: «comentariu» asupra acestui act, scris de mine personal.

Ii mulţumii şi mă despărţii cu bucuria sinceră şi profundă, că în sfârşit, înlăturând infirmitatea lipsei de stil, Domnul Socrate isbutise să dea publicităţii traducerea unui document, complectată cu un «comentariu» scris de dumnealui personal. Nerăbdător, răsfoii broşurica şi mă opri la pagina 4-a, la capitolul «comentariu», capitol numărând şease rânduri complecte.

«*Actul este scris pe piele de capră sau de oaie; chestia materialului nu se poate şti exact.*

Actul este mâncat pe la colţuri, de vremuri sau de şoareci; nici chestia asta nu se poate şti exact. Actul este scris cu cerneală neagră. Chestia asta este absolut sigură şi se poate controla. Tot sigură mai este şi chestia că stilul actului este al anului 1848, anul când a fost redactat».

«Uite, Domnule, ce va să zică să ai stil!» cugetai eu bucuros.

Cu acest comentariu, Domnul Socrate începu a dobândi încredere în dumnealui, ceeace îl făcu să se lege că, în maximum 4—5 ani, va da publicităţii traducerea unui nou act, evident însoţită de un nou «comentariu».

* * *

Succesul primei publicaţii făcuse ca în raporturile familiare Domnul Socrate să fie mai puţin timid. Când se întâmpla să-l ia consoarta la ocări, în legătură cu vre-un nou transport de «vechituri», d-l Socrate cuteza să răspundă:

«Lasă-mă, dragă, noi publiciştii... înţelegi tu... avem nevoie şi de material...».

La masă, când era în mijlocul familiei, înfierbântat de gândul aceleiaşi publicaţii, Domnul Socrate se rostea cu încredere:

«Ehei, dragii mei, dacă ar veni ai noştri la putere... înţelegeţi voi, în primul rând noi, publiciştii, vom fi puşi în fruntea bucatelor...!»

«Şi ce-or să te facă, tăticule?», întreba bucuros băiatul cel mare...

«Vreun fleac de deputat, băiete...».

«Ce deputat?! se indigna consoarta dumnealui, ministru să te facă...! Nici nu te mai primesc acasă dacă nu te-or face ministru... Auzi vorbă!... la dracu te-ai mai omorît şi ai scris «comentariu» ăla...?»

Domnul Socrate se lăsa convins:

«Sigur, trebuie să mă facă Ministru: să ştii, dragă, că dacă nu m'or face ministru, dimisionez». In lume, Domnul Socrate continua să rămână acelaşi timid, iscodind permanent şi pretutindeni dupe cărţi, ziare, reviste şi obiecte istorice. Către nimeni alt, şi pentru nimic n'ar fi îndrăznit să ridice pretenţiuni, ca acele pe care le ridica hotărît în jurul mesei familiare şi în volbura aburilor de borş cu perişoare.

Dacă isbutise să învingă pe chestia «stilului», se părea definitiv condamnat să rămână toată viața un timid.

* * *

In ziua în care vânzătorii de ziare anunțau gălăgios formarea noului guvern din sânul partidului Domnului Socrate, bucuria familiei era fără margini.

«Și când te face deputat, tăticule?».

«Ce deputat, mucosule?... întreabă-l și tu când îl face ministru!

«Sigur băiete, ministru...

«Să-ți cauți casă bună, Socrate... și mai aproape de Minister.

«Lasă, frate! Ce? n'o să am mașină?! Voi să aveți grijă de muzeu și de bibliotecă...

La club, schimbarea guvernului produsese o ne mai pomenită fierbere. Se făceau propuneri pentru candidaturi la cameră, la senat, la primărie, la prefectură. De d-l Socrate iarăși nici pomeneală. Se discuta chestiunea slujbelor mai mărunte, de consilieri comunali, județeni, agricoli. De d-l Socrate iarăși nici pomeneală. Se înainta în discuția numirilor de inspectori școlari, director de liceu, revizor școlar.... Par'că le luase Dumnezeu mințile, că de d-l Socrate nu pomenea nici unul. Se complectase toate listele, se mulțumiseră toți partizanii, afară numai de d-l Socrate.

Noroc de d l Tache Cerneleanu, patronul magazinului de «librărie, papetărie și anticărie», care, recules și îndrăzneț, puse chestia mușteriului său, a d-lui Socrate.

«Să-l facem inspector la înfrânarea speculei...

«Agent acoperit la siguranță...

«In vreun comitet parohial.

«Lasă-l domnule, că i-am găsit și dumnealui rostul: trece-l inspector al monumentelor locale». Hotărîse șeful organizației și rămânea bun hotărît.

D-l Socrate primi vestea cu resemnare și nu întârzie să-și ia slujba în serios:

«Dragă, mâine plec în inspecție... Mă duc în mahalaua Orbeților, la monumentul celor șeapte vardiști...

«Du-te, Socrate, da să nu vii cu ceva cioburi, că înebunesc; și vezi, dacă găsești ceva lubenițe bune pe la grădini...

Conștiințios, d-l Socrate se scula cu noaptea 'n cap, își lua geanta cu acte multe și diferite, și se îndrepta către mahalaua Orbeților. Trecea pe la comisariatul respectiv, se legitima în regulă și lua un sub-comisar însoțitor. Când ajungea în fața monumentului își scotea ochelarii, să-i șteargă cu batista, îi da ocol de câteva ori, îl măsura cu atenție, de par'că ar fi fost amator să-l cumpere, după care se rostea grav:

«Domnule Comisar, ce să zic?... nu-mi place... Rău construit, rău întreținut; peste tot urma indiferenții, carîa nestavilită a vremurilor, de care în primul rând D-vs sunteți vinovați.

Sub-comisarul holba ochii aiurit.

«Da, să știi... D-vs sunteți vinovați... Pentru asta am să închei proces-verbal, fiindcă eu, domnule, sunt om al dracului și nu iert... Așa, să știi că sunt om al dracului... și închei proces-verbal».

D-l Socrate se pare că izbutise să se debaraseze și de marele său cusur: timiditatea. Noul său serviciu îl formase îndrăzneț și autoritar... Amenința și încheia procese-verbale.

După inspecții da o raită pe la grădinile bulgarilor, cu gând să-i cumpere consoartei vre-o lubeniță, două. Se încurca însă regulat în tocmeală pentru câte-un pistol turcesc, sau vre-o altă sculă acoperită de rugină istorică, cu care ținea să-și mulțumească bogatele sale colecții.

Acasă, după ce potolea inevitabilul scandal pe chestia «vechiturilor» proaspăt aduse, se așeza la masă în mijlocul familiei și în volbura plăcut mirositoare a borșului cu perișoare. Aci, încet și cu dichis, printre sorbituri, povestea felul înfricoșetor în care a decurs «inspecția».

Hotărît, d-l Socrate devenise îndrăzneț. Când le povestea cum răbufnise dumnealui în amenințarea cu încheierea procesului verbal, toată familia îl sorbea din ochi ca pe un erou măreț și temerar... Singura care nu prea rămânea impresionată, era numai consoarta dumnealui; poate că unde era prea ocupată cu adusul și împărțitul bucatelor...

Intr'o zi, picat tocmai dintr'o asemenea inspecție, d-l Socrate se așează la masă. In mintea dumnealui se înșirau, exacte, amintirile inspecției proaspăt făcută: cum țipase, cum amenințase, cum dresase procesul-verbal. Vedea întregul comitet al monumentului inspectat, dârdâind de frică și implorându-i din ochi îndurarea. Iar dumnealui ca un inspector ce era, executându-i pe hârtie, fără cruțare...

Înșirând aceste amintiri, d-l Socrate se simțea ridicat încet, încet de pe scaun către înălțimile la care îi da drept funcția dumnealui de inspector al monumentelor locale. Și într'un moment de uitare cu totul a locului unde se află, înfricoșetor și plin de sine, tună ca'n ceasurile inspecției, în urechile celor prezenți.

«Asta este ciorbă, domnilor? Ce, credeți că vă puteți bate joc? Să nu uitați că eu sunt om al dracului și nu iert: vă distrug pe toți.

In mijlocul stupefacției generale, madam Socrate, care nu se prea lăsa impresionată, se ridică amenințătoare.

«Ascultă mă, maimuțoiule, unde te trezești aici? Să nu mai sufli, că-ți torn castronul cu ciorbă în cap de te opăresc... Auzi căpiatu!...

D-l Socrate, recules, cu frica de a nu se da loc la regretetabile puneri în practică a amenințărilor consoartei, tăcu chitic și începu să soarbă cuminte din ciorbă. In sufletul său însă, simția adâncă durerea prestigiului terfelit. După masă, ca niciodată, ieși în oraș să se plimbe, să întâlnească vre-un prieten, și cine știe... poate ca să bea și un pahar cu bere. Colindă străzile orașului până târziu, fără să întâlnească prietinul dorit și fără să simtă ceva din plăcerea celor ce's împătimiți dupe plimbare. Fărămat de oboseală și atras de sgomotul veseliei unei grădini de vară, intră înăuntru și, însușindu-și comanda unui consumator vecin, ceru așa la întâmplare.

«*Un semplu mare, băete*».

Sgomotul paharelor, cântecul lăutarilor și veselia clienților, topite într'un huruit asurzitor, isbuti să amețească puțin din durerea «Inspectorului». Ceata chelnerilor cără neobosită țapi spumoși de bere, fripturi și baterii de vin. Sub nasul vecinului său așeză un pahar mare cu vin simplu. Constatând că fusese uitat,

domnul Socrate bătu cu ciocul bastonului în masă şi întrebă răstit:

Ascultă, băete: ce sunt eu aici? !!»

«*Un semplu mare, mă rog*» răspunse chelnerul, cu aerul că ţine cont de ce anume trebue să-i servească.

Domnul Socrate simţi prin creştetul chel al capului ca o lovitură de măciucă, lovitura unui răspuns naiv, care-i lămurea totuş locul pe care-l ocupă în târgul în care aprinsese focul unei vieţi întregi de muncă, fără să poată răspândi un fir măcar de căldură...

«Ascultă, băete: ce sunt aici?

«*Un semplu mare, mă rog!*»...

Desnădăjduit, îşi adună pălăria, bastonul şi teancul obicinuit de publicaţii, pentru a se îndrepta către casa lui, cetate cu averi zăvorîte cu ziduri tari şi protectoare împotriva păcătoşeniei omeneşti, unde îl aşteptau vrafuri de cărţi, reviste, ziare, acte şi obiecte istorice, pentru a fi rânduite în rafturi, în lăzi, în sertare, pe pereţii casei...

Şi pentru a stinge procesul care-i pricinuise atâta amărăciune, să duse mai întâi la consoarta dumnealui, cu umilinţa care simţia că-i face atât de mult bine:

«Draga mea, iartă-mă.., ştii, ciorba dela prânz... a fost minunată... Te rog să mai faci ciorbă şi mâine, şi poimâine şi în fiecare zi, dacă vrei tu.

Pentru tot restul vieţii, domnul Socrate Cărticel a rămas un om chel şi timid, hamal permanent pentru transportul braţelor de ziare, reviste, cărţi, acte şi obiecte istorice...

Aşa a înţeles dumnealui viaţa, şi nu se ştie... poate că avea dreptate.

Paul Constant.

Toamna

Iată Toamna; a venit fără veste.
Ea apusuri roşii clădeşte,
Dar în zadar:
Munca toată se prăbuşeşte.
E ca meşterul zidar
Din poveste.

Vai, desigur un suflet a zidit,
De s'a ridicat zidu 'n înfinit
Şi-acum plânge cevà,
Cinevà.
Vai, Toamna... Toamna!...

Ea din cărămidă şi var
M'a clădit şi pe mine.
Iată-mă.

Meştere zidar,
Ce suflet ai închis în mine
De m'am prăbuşit în ruine
Din picioare?

L-ascult zilnic cum plânge, suspină,
Că se 'năbuşe, moare....
Să-l scot la lumină....

Gabriel Mar.

Nec pluribus impar...

Dorinţă neînfrântă de-a ieşi la iveală, de-a domina prin ştiinţa ta, prin voinţa ta, prin toate manifestările personalităţii tale,— fii binecuvântată!

Elan turburător şi furtunatec, dornic să mă împingi înainte, tu îmi încordezi braţele când sunt pe punctul de a şovăi, mă ţii treaz în orele târzii ale nopţii, scriindu-mi cu litere de foc deviza magică: «Inainte!» şi mă scoli în orele senine ale dimineţelor în ritmul lăuntric, dar tumultuos, al marşului tău: «Inainte!»

Fiinţă ciudată, de care nu mă pot despărţi, degetul tău îmi arată zarea depărtată, munţii înalţi, zorii luminoşi. Dece îmi arăţi strălucirea atât de departe? Cât îmi va trebui să o ajung?

Dar degetul tău rămâne nemişcat. Înţeleg că pentru tine nu există timpul, nici spaţiul, nimic; există numai ţinta pe care vrei s'o atingi!

Sunt una cu tine, gândul tău e gândul meu, şi nu mai văd acuma decât ţinta, miragiul strălucitor şi falnic; drumul a dispărut în faţa ochilor mei învăpăiaţi, timpul a încetat să se mai desfăşoare!

Inainte deci, tot înainte!

Pe vârful munţilor spre care mă îndrept cu înfrigurare, îmi spui că vom avea mulţumirea deplină. Aştept şi grăbesc acea clipă, şi până atunci mă bucur gândindu-mă la freamătul îndelungat al codrilor ce se vor întinde la picioarele mele, la mugetul valurilor care se vor sfărâma neputincioase de stâncile pe care voiu sta, la zarea largă pe care o voiu îmbrăţişa cu ochii mei—dornici să cuprindă «marele» , la ecoul ce-mi va purta departe pe aripele sale cuvintele mele vestitoare ale frumosului şi ale adevărului, la miile de fiinţe cărora le voiu arăta cum se face binele; în sfârşit mă bucur, gândindu-mă că pe culmea acelor munţi voiu găsi tot ce e măreţ şi nobil.

Sentiment neîmblânzit, ce faci să mă tulbure clocotul mocirlei vulgarităţei prin care trec; flacără arzătoare, care mă conduci, în noaptea mediocrităţii ce mă învălue; vânt prielnic, care umfli pânzele corăbiei mele,—fii binecuvântat!

Inainte!

Nicolae Şegărceanu.

Februar, 1925.

Altum silentium

Priviţi bolta albastră,
Natura 'nfloritoare
Şi universul cel nemărginit!
Căci clopotele sfinte vestesc
azi nemurirea;
Iar eu cânta-voiu până în ultima clipă:
Frumosul şi-al său creator!
. . . . . .
Sunete care veniţi de departe,
Sunete prelungi, sau repezi,
grave şi uşoare,
luminoase şi întunecate,
Glasuri ce-mi povestiţi trecutul,
îmi ridicaţi prezentul,
şi-mi prevestiţi viitorul; —
porniţi din nou cascada răcoritoare
a glasurilor voastre de aramă
Spre cer,
dar mâna-mi nu se mişcă,
şi glasul îmi-e mut.
Voi care altă dată mi-aţi dat cuvinte inspirate,
tot voi acum îmi inspiraţi tăcerea.
Tăcere!
S'auzim prin clopote cântând Universul.

Nicolae Şegărceanu.

16 April 1925.

Prin sat

Îşi scaldă aripioarele din floare 'n floare
Sfătoasele albine, fluturii zglobii:
Surâd cireşii 'n horbota de sărbătoare
Şi blânzii ghiocei, ai primăverii cei dintâi copii.
În uliţă atâtea crisanteme—flori de soare—,
Ici-colo îşi răsfiră umbra imensele-i petale;
Ferești deschise larg îşi sorb al liniştei nectar,
Surâd livezile în verdea broabădă de har.
Sub prispă câini cu ochii leneşi, grei,
Îşi dorm în ticnă pacea lor dulceagă
Ciulind arar urechile spre-o mierlă sus în tei.
Un car la cârciumă aşteaptă 'n lung popas....
Bălanii 'şi rumegă un pumn de iarbă
Privind din când în când spre moşul prins între pahare...
Un roiu de mărunţei cu cărţuliile boţite
Împlut-a uliţa din stupul cel de şcoală
Şi-atâtea mâini s'agită pe răchiţi, iar după cuiburi, după oauă
Şi-atâţia 'şi împlu sânul lor cu puişori şi oauă.
Prin bătături întră amiaza... calmă, dulce, blândă;
La vatra încărcată stă, diretică în ceasu-i de orândă;
Cucoşi din aripi bat, în prag îi cer o biată boabă.
Prin nucii somnoroşi şi-aruncă coşul din plămâni iar caiere de fum.
.... Şi iarăşi nime'n jos şi nime'n sus pe drum....
La poarta ţarinei o mână 'ntinde urâtul, ca un cerşitor,
Spre sat o ia apoi trăgând încet picior după picior....

Lucian Costin.

Valea sufletului meu.

In valea mea e freamăt de păduri,
Chemări din codrii noştri seculari,
In valea mea e trăznet de securi,
Ecou prelung din vremurile mari....

In valea mea e muget din Carpaţi,
E chiot dela horile din sat,
In valea mea e şopot dela fraţi
Şi doina plânge-acolo pe 'nserat...

In valea mea e tropot de voinici
Bătătorind pământul strămoşesc,
E ruga 'nsângerată-a celor mici,
Ce fără scut în umbră se-ofilesc....

In valea mea e tânguirea lor,
A celor mulţi, umili, necunoscuţi,
In valea mea e plânsul tuturor
Şi graiul viu al celor orbi şi muţi....

In valea mea e dragoste şi cânt,
E balsam pentru rănile ce dor,
In valea mea e pară din pământ
Şi apă cristalină de izvor....

In valea mea e foşnet de dureri
Ce-şi cată 'nfiripirea 'ntr'un cuvânt,
In valea mea e lacrima de ieri
Şi scâncetul al celor din mormânt.

In valea mea sunt vechi chemări ferbinţi,
Nostalgicul îndemn spre depărtări,
Şi sunt atâtea sacre nizuinţi,
Icoanele apropiatei întrupări....

In valea mea e mândrul colorit
Al pacinicului, vesel curcubeu,
E câte-un strop din largul înfinit,
Un zâmbet dela bunul Dumnezeu....

In valea mea e seva de apoi
Ce va ţâşni din trunchiul genuin,
In valea mea e clocotul din voi,
Potopul sfânt al cerului senin....

I. Al. Bran-Lemeny.

Rugă

Pumnal de foc înfipt de veci în minte
E ruga mea, cerescule Părinte;
Un liliac orbit de zările senine
E ruga mea 'ndreptată către Tine....

E rugă de ateu setos de nemurire,
E urlet de revoltă
— Vulcan aprins de secoli, cu lava 'n clocotire —,
O rugă pătimaşe de ateu
Gelos pe Dumnezeu
Şi pe-omenire.....
. . . . . .

Imi iartă, Doamne, palida scânteie
Ce-aprinse 'n suflet ultima lumină,
Ultima făclie
In sufletul de tină
Intrat în agonie.....
Nu mă lăsa, Părinte, pe stânca colţuroasă
Pe care mintea mea morbidă
M'a aruncat cu ură;
Asvârle din înalt pe trupul meu de sgură
O cât de rea hlamidă
Şi dă-mi în ochi tot focul ce-l ai la tine 'n vatră;
Trimete 'n ochi tot duhul,
Să 'nsângerez văzduhul.....
Aruncă 'n braţe fulgerul peirii,
Să sfarm puterea firii
Şi dă-mi să pun pe pieptul sângerând
Tăioase zale de granit
Şi cerne 'n sufletul flămând
De pofte ameţitoare
Tămâie arzătoare
Şi dă-mi în mâini puteri de heruvim,
Să scot pe morţi din ţintirim
Şi 'n fundul gropilor pustii
Să 'nmormântez pentru vecie,
Cu sufletul într'ânşii, pe cei vii.

Aurel Chirescu.

Mişcarea culturală în Craiova

Societatea «Prietenii Ştiinţei» a continuat seria conferinţelor sale în 1930 după cum urmează:

12 Ianuarie 1930, d-l prof. N. G. Dinculescu: *Rolul Olteniei la întemeierea Ţării-Româneşti.*
19 » » d-l C. V. Obedeanu: *Portretele lui Mihai Viteazul.*
26 » » d-l prof. I. Dongorozi: *Două aspecte din activitatea profesorului Mehedinţi.*
2 Februarie » d-l Dr. M. Uţă: *Freudism.*
9 » » d-l Dr. A. Metzulescu: *Noui îndrumări în tratamentul tetanosului.*
16 » » d-l G. Giugiuc, magistrat: *Un prometeu al picturii noastre: Luchian.*
23 » » d-l I. G. Duca: *Reforma agrară.*
2 Martie » d-l prof. C. Brădeţeanu: *Parfumul, Pudra şi Cremele.*
9 » » d-l prof. T. Ştefănescu: *Tomas G. Masaryk.*
16 » » d-l Liviu Rebreanu: *Coşbuc.*
23 » » d-l J. Th. Florescu, avocat: *Romantismul în politică.*
30 » » d-l C. Garoflid: *Criza agricolă.*
6 Aprilie » d-l prof. I. A. Basarabescu: *Simţul realităţei.*

Din partea Societăţei a conferenţiat d-l prof. C. D. Fortunescu la T.-Severin în ziua de 22 Decemvrie 1929 despre *Poetul Al. Vlăhuţă* şi la Caransebeş, în ziua de 10 Martie, despre *Julia Haşdeu*, iar d-l magistrat Giugiuc a conferenţiat la T.-Severin în ziua de 8 Decemvrie 1929 despre *Arta Munteniei.*

* * *

Universitatea liberă «Prietinii Ştiinţei» şi-a urmat prelegerile în cuprinsul aceloraşi trei cicluri, şi anume:

D-l prof. C. D. Fortunescu: Romănce care au scris în franţuzeşte: 1) *Lucila Chiţu;* 2) *Elena Văcărescu;* 3) şi 4 *Julia Haşdeu.*—Cărţi şi oameni: 5) *Arghezi.*

D-l prof. dr. Mih. Uţă şi-a continuat lecţiile sale de *Estetică.*

D-l dr. a ţinut prelegeri în chestiuni medicale.

* * *

Liceul «Carol I», urmându-şi seria şezătorilor sale publice, înregistrează încă următoarele conferinţe:

8 Ianuarie 1930, d-l prof. Avr Vasculescu: *Obiceiuri de altă dată.*
24 » » d-l prof. G. Tomescu: *24 Ianuarie în istoria noastră.*
25 » d-l prof. I. Dumitriu: *Soarele şi viaţa pe pământ.*
1 Februarie d-l prof. C. Iliescu: *Tuburile Geisler şi Crookes.*
28 » » d-l prof. C. D. Fortunescu: *Profesorul în literatura română.*
1 Martie » Sf. sa Pr. Gh. I. Ghia: *Dumnezeu văzut în natură.*
15 » » d-l prof. Ilie Ion: *Natura emoţiei estetice.*
22 » d-l prof. V. Turtureanu: *Hipnotismul.*
29 » » Sf. sa Pr. Anghel Pârvănescu: *Misticismul creştin.*
5 Aprilie » d-l prof. I. A. Basarabescu: *Insemnătatea socială a romanelor lui Duiliu Zamfirescu.*

* * *

Liceul «Fraţii Buzeşti» a organizat de asemenea, cu anul şcolar 1929—1930, un ciclu de conferinţe, care se ţin săptămânal în aula şcoalei respective.

Notăm cu acest prilej că acest local a fost ridicat din temelie, în excelente condiţiuni de soliditate, confort şi estetică, şi nu a costat decât 16 milioane,—în vreme ce etajul ridicat (fără a răspunde vreunei nevoi a Şcoalei) deasupra Liceului «Carol I», a cărui meremetiseală ca fel de construcţie şi ca material întrebuinţat a descoperit-o cu indiscreţie tutulor ochilor incendiul de acum două luni, a costat, împreună cu alte ziduri începute şi tot aşa de inutile, peste 42 de milioane! Şi noi nu mai avem azi la liceul «Carol I» nici sală de gimnastică, nici amfiteatru! Gospodărie şi..... gospodărie, ca să nu mai zicem altceva. La liceul «Fr. Buzeşti» era însă director d-l prof. Ionescu-Argetoaia, dar la liceul nostru, era, vai! altcineva.

S'au ţinut următoarele conferinţe:

D-l prof. Ştef. Ciuceanu: *Arta Renaşterii.*
» » D. Teodorescu: *Petrarca.*
» » M. D. Ioanid: *Realitatea şi fantasticul în literatură.*
» D. Dănescu: *Universul şi unitatea sa materială.*
» » Alex. Teodorescu: *Societatea romană în epoca decadenţii (Juvenal, Tacit.)*
» A. Schenker: *Curentele principale în literatura germană.*
» Gh. Neagoe: *Educaţia morală.*
» » N. Cruceru: *Când au apărut Slavii la Dunăre.*
Sf. sa Pr. V. Marghescu: *Creştinism şi Ortodoxie.*

* * *

Teatrul Naţional se apropie de sfârşitul stagiunei, cu un bilanţ de sforţări meritorii din partea Direcţiunei cşi a colabo-

ratorilor săi directori de scenă şi actori, cu câteva succese de înregistrat şi cu inerente neisbutiri pe alocurea.

S'au jucat până la începutul lui Aprilie următoarele piese ca premiere: *Vlaicu Vodă*, *Bujoreştii*, *Puişorul meu* (trad. Hennequin), *Diavolul* (trad. Fr. Molnar), *Înşiră-te mărgărite*, *Eroul şi soldatul* (trad. B. Shaw), *Un faliment* (trad. Bj. Bjornson), *Corbii* (trad. Becque), *Călătoria lui Perrichon* (trad. Labiche), *Un fiu din America* (trad. Veber şi Gerbidon), *Noaptea regilor* (trad. Shakespeare) şi *Boubourroche* (trad. Courteline).

Vom observa mai întâi că, din 12 piese jucate, numai 3 sunt originale, ceea ce e prea puţin pentru «Teatrul Naţional». Din toate acestea constatăm însă cu plăcere că Vlaicu Vodă şi Bujoreştii, alături de alte două piese străine: Diavolul şi Un faliment, au obţinut un succes adevărat, fiind preţuite după valoarea lor artistică evidentă, tot aşi după îngrijita lor prezentare pe scenă. Căci, desigur, nu putem lua drept criteriu al calităţei lor numărul de reprezentaţii.

Notăm de asemenea că, atunci când e vorba de traduceri, teatrul trebue să adopte un text dat pe româneşte de un cunoscător al limbei din care se traduce, iar nu de un cârpaci. Mi-a fost dat să aud astfel la «Călătoria lui Perrichon» tradus «huissier» prin *uşier*, «Vallée des Glaces» prin *valea îngheţată*, «pot au feu» prin *oala la foc* şi alte năsdrăvănii de felul acesta.

O măsură excelentă este acea a menţinerei tradiţiei şezătorilor de Vineri, cu câte o conferinţă şi puţină muzică, citiri, declamaţie şi piese într'un act. Ele urmează însă a căpăta un mai pronunţat caracter educativ, pentru ca să poată atrage mai mult şi tinerimea şcolară.

S'au ţinut la aceste şezători următoarele conferinţe:

Literatura de după războiu, de d-l Ion Foti.
Scriitorul Merejkovsky, de sf. sa Pr. A. Pârvănescu.
O personalitate a scenei româneşti: *Ion Anestin*, de d-nul Radu Gyr.
Un trio artistic dispărut: Anestin, Popescu, Tănăsescu, de d-l G. Mil. Demetrescu.
Evoluţia teatrului românesc, de d-l C. D. Fortunescu.
Amorul în sec. XIX în Principate, de d-l Romulus Dianu.
G. Clemenceau, de d-l Pamfil Şeicaru.
Menirea teatrului, de d-l Victor Eftimiu.
Technica teatrului român, de d-l Ion I. Demetrescu.

* * *

Cercul cultural al Corpului Contabililor adaogă la cele 17 conferinţe anterioare, ţinute în anul trecut, pe următoarele:

Patruzeci de ani dela moartea lui Eminescu, de d-nul prof. Păunescu-Ulmu.
Electricitatea în industrii, de d-l L. Ionescu.
Comerţul în anticitate, de d-l Eugen Constant.
Industria în România după războiu, de d-nul prof. N. G. Dinculescu.
Evoluţia monetară în sec. XIX şi XX-lea, de d-l Iul. Proorocu.
Concordatul preventiv, de d-l avocat N. D. Fortunescu.
Cultură şi artodoxism, de sf. sa Preot Anghel Pârvănescu.

* * *

Expoziții de pictură în Craiova am avut în timpul din urmă mai multe, câteva din ele organizate de artiști veniți din București, cum au fost bunioară acea a Doamnei *Bacaloglu* și mai ales acea a D-lui *Marin Georgescu,* un maestru al culoarei.

D-sa e un pictor consacrat, pe care Craiovenii îl vedeau la ei pentru întâia dată și cu încântare. Și totuși, lucrările expuse aci nu erau de forța acelor pe care le-a înfățișat Bucureștenilor în ultima sa expoziție din Capitală, de acum doi ani, în care se întrecuse pe sine însuși.

In timpul de față imobilul Băncii Comerțului găzduește două expoziții: una a Doamnei *Maria Strâmbeanu* și a D-lui *George Billek,* craioveni amândoi, iar cealaltă a pictorilor din Caransebeș *Gheorghe Baba* (tatăl) și *Corneliu Baba* (fiul).

D-na Strâmbeanu, din diletanta timidă de acum 2-3 ani, a ajuns să mânuiască pensula cu o vigoare adesea bărbătească, atacând subiecte și teme variate în peisagii, flori și natură moartă, — acestea din urmă mai cu succes.

D-l Billek învederează simțitor progres în aquarelele sale— când lucrează după natură —, cu o siguranță de sine deosebit remarcabilă de astă dată în punerea coloarei și a accentelor de lumină, în așa fel că de acum desenatorul și coloristul ies în față, lăsând în planul din urmă pe arhitect.

D-l Baba senior merită adevărată admirație, de a fi păstrat, în mediul micului oraș de provincie în care s'a așezat de ani de zile, încă destul din focul sacru ce l'a însuflețit odinioară—acum 25 de ani , când picase în orașul nostru din Münchenul în care își desăvârșise studiile sale picturale.

Tânărul Baba, ale cărui începuturi școlărești le-am urmărit cu interes plin de speranțe în ajunul războiului, și-a împlinit cu prisosință promisiunile. Azi e un artist care înțelege a-și căuta un drum al lui, și mi se pare că l'a și dibuit. Cele 3—4 portrete ale sale, de o atmosferă și colorație puțin mistică, dar caldă și oglindind în el o viață sufletească intensă și spiritualizată par'că, sunt chezășia unui mare talent în devenire.

Menționăm că în lunile acestea de iarnă au expus în București pictorii craioveni I. Nițescu, Sever Burada, D-na Vera Nițescu-Veslovschi și Teodorescu-Romanați.

De dincolo de ocean gazetele americane aduc vestea succeselor artistice repurtate de *Eustațiu Gr. Stoenescu* la New-York, unde a expus, în sala Durand-Ruel, peste 60 de pânze alese, învederând calitățile sale de maestru colorist elegant și robust în acelaș timp, în nud și portrete cași în peisagiu, flori și tablouri de gen.

* * *

A 12-ea comemorare a Unirii Basarabiei s'a făcut în orașul nostru în ziua de 6 Aprilie a. c., prin grija societăților următoare: Asociația «Cultul Patriei», Soc. «Prietenii Științei», Liga Culturală», secția Craiova, Federația Corpului Didactic doljean, «Uniunea ofițerilor de rezervă» și Societățile unite de demobilizați.

Intrunirea a fost prezidată de d-l general C. Dumitrescu, fostul comandant al Corp. I de armată.

Au luat cuvântul d-nii Marin Ștefănescu, prof. universitar

dela Bucureşti, General Popovici, fost inspector general de armată, prof. C. D. Fortunescu, General Referendaru, fost inspector general al Artileriei, General Anastasiu, Dr. A. Metzulescu, G. Mil-Demetrescu, Vintilă Ardeleanu şi C. M. Ciocazan.

* * *

Sărbătorirea lui Toma Garrigue Masaryk, preşedintele Republicei Cehoslovace, cu prilejul intrării sale în al 80-lea an de viaţă, s'a făcut şi în oraşul nostru cu toată cinstea cuvenită bărbatului de stat, profesorului şi amicului României, în ziua de 7 Martie trecut.

Potrivit unei sugestii bine venite, inspectoratul şcolar local a dispus ca în dimineaţa acelei zile în ultima oră de clasă toţi elevii învăţământului secundar să fie adunaţi în şcoalele respective, unde un profesor a schiţat viaţa şi opera lui Masaryk, unul din făuritorii şi apărătorii păcei şi a concordiei popoarelor de după războiu.

La Liceul «Carol I» a conferenţiat în acest sens profesorul C. D. Fortunescu.

In prima Duminecă ce a urmat după această dată, D-l prof. Teodor Ştefănescu, inspector secundar, a ţinut o conferinţă la Soc. «Prietenii Ştiinţei», în care a scos în evidenţă activitatea ştiinţifică şi politică a marelui om de stat cehoslovac.

La sfârşit s'au înfăţişat pe pânza proiectorului o serie de vederi din Cehoslovacia, şi mai ales din Praha, menite a învedera frumuseţile naturale ale acestei ţări amice, caşi bogăţia ei, realizată prin disciplinata muncă a omului în industrie, comerţ, construcţii, caşi în domeniul artistic.

In vreme ce în chip sincer şi entusiast o lume întreagă sărbătoria, la noi caşi aiurea, pe profesorul şi învăţatul care este actualul Preşedinte al republicei cehoslovace, un alt profesor şi mai învăţat încă, şi tot aşa de luminat patriot ca acesta — unul de al nostru — colindă întinsul noului continent între cele două oceane, ca să ridice prestigiul ţării sale şi să dreagă multe din câte au stricat şi strică atâţia acestui prestigiu. Şi cum Masaryk în Cehoslovacia este preşedinte al Republicei, valorificându-şi această calitate prin faptul de a fi şi profesor şi învăţat, în România profesorul şi savantul Iorga este contestat de politicianul fără profesiune şi scrupule şi «trimis la catedră», aşa cum ei ar trebui să fie trimişi la şcoala muncii şi a cinstii, prin care n'au trecut niciodată.

Fortunato.

■■■■■■■■■■■■

Sărbătorirea profesorului Ţiţeica

Cu ocaziunea împlinirei a 10 ani de când instituţiunea Caselor Naţionale este condusă, ca autoritate culturală, de d-nul profesor Ţiţeica, Societatea a ţinut, împreună cu atâţia prieteni, admiratori şi foşti elevi ai profesorului, să-şi sărbătorească preşedintele şi animatorul ei.

In zilele de 3 şi 5 Martie trecut, această festivitate culturală s'a desfăşurat, în ciuda modestiei şi discreţiei celui sărbă-

torit, cu participarea a tot ce are mai distins intelectualitatea acestei țări: Academia și Universitățile—și cu reprezentanții oficialității, Școalei și ai Presei.

Rând pe rând omagiile, ca drapele plecate înaintea învingătorului, s'au adus omului, profesorului, savantului, aceluia care, cum bine zicea d-l Onicescu «e conștiința însăși a activității noastre științifice». In repedea curgere a orelor, amintiri s'au depănat evocative și emoționante, elogiile cele mai fastuoase avea aerul înregistrărilor unei simple recunoașteri de demult și unanim acceptată; și cine nu și-a șters o lacrimă la citirea mișcătoarei scrisori a d-lui G. G. Longinescu?

Liceul «Carol I» și soc. «Prietenii Științei» și-au exprimat de asemenea sentimentele lor de aleasă prețuire pentru acela care a onorat cea mai înaltă școală a Craiovei ca elev, și care a înființat — cu Victor Anestin — societatea noastră.

George Țițeica s'a născut la Severin în anul 1873. Liceul la făcut la Craiova, ca bursier, fiind șeful promoțiunei sale. In ultima clasă a fost printre acei câțiva cari au înființat «Revista Școalei» (1891—1892), și în care, firește, dânsul era titularul rubricei «Matematice», unde semna Gețiț or Gerați. Aceasta nu împiedeca însă de a ne da și articole de critică (Cicerone, Lucrețiu, E. Caro, Guyau). Studiile universitare și le-a făcut la București, unde a trecut licența în Matematici. In 1895 a luat parte la înființarea minunatei *Gazeta Matematică*, pe care a susținut-o până astăzi. La Paris se duse să-și desăvârșească studiile, intrând ca bursier la Școala Normală Superioară, unde se distinse printre cei mai înzestrați elevi ai maestrului geometru G. Darboux. La sfârșitul anului al treilea, în Iunie 1899, obține cu mare succes doctoratul la Sorbona, cu teza sa: *Sur les congruences cycliques et sur les systhèmes triplement conjugués*, după care, întorcându-se în țară, este numit, în 1900, prin concurs, profesor de geometria analitică la Universitatea din București. Inființează, cu prof. G. G. Longinescu, revista *Natura*, care continuă a apare și azi. Dirijează o vreme publicația înființată de Spiru Haret: *Revista generală a Învățământului*. La moartea fostului mare ministru al școlii, în 1914 Țițeica e ales membru al Academiei Române. Din multele sale lucrări de specialitate — cele mai numeroase răspândite prin reviste franceze, italiene, germane, engleze, etc. și necunoscute de publicul nespecialist — citățm *Géometrie différentielle projective de réseaux*, din 1924, sinteză a concepțiilor sale geometrice.

Cunoscut în lumea savantă de aiurea cași la noi, d-l Țițeica a fost solicitat să țină prelegeri la universități străine și să-și expună luminoasele sale concepții originale la congresele internaționale de specialitate, cum a fost în 1908 în Italia, în 1912 la Cambridge, în 1924 la Toronto în Canada, cum și de mai multe ori la Sorbona.

Matematician cu reputație mundială, profesor strălucit, stimat și iubit de elevii săi dela Universitatea și la Școala Politechnică din București, veșnic însuflețit și însuflețitor, organizator și îndrumător fără pereche, suflet de elită, «om întreg» în cea mai nobilă accepțiune a cuvântului, George Țițeica cinstește nu numai Țara sa, dar Umanitatea ea însăși.

Arhivele Olteniei.

NOTE ŞI COMUNICĂRI

Testamentele Craiovenilor
cari au avut gânduri bune pentru oraşul Craiova [1])

III.

Testamentul defunctei Sofia Caneciu

TESTAMENT

In numele lui Dumnezeu, zic că ultima mea voinţă este aceasta:

Neavând rude în linie directă, nici de alături, care chiar de ar fi, fără să le ştiu eu, le depărtez, las să mă moştenească şi institui legatară universală a întregei averi, după moartea mea, pe Primăria Oraşului Craiova, cu condiţiunile şi sarcinile ce-i pun mai jos, ca să conserve, să administreze şi să întrebuinţeze averea şi veniturile ei în mod strict aşa cum îi prescriu.

Averea mea şi veniturile ei să nu se confunde cu bunurile şi veniturile comunei, ci să constitue o casă deosebită sub numele de «Fundaţiunea Alexe şi Sofia Caneciu». Tot capitalul mobiliar, precum numerar, creanţe, depozite sau efecte la purtător, ce se va găsi la decesul meu, după ce se va lua din el numai ce trebue pentru cheltuelile de înmormântare, se va realiza sau incasa şi se va transforma în rentă de Stat sau scrisuri funciare rurale, care se vor consemna la casa de depuneri, ca să formeze un fond de ale cărui venituri, împreună cu veniturile imobilelor, să se dispună pentru scopurile ce arăt aci.

1. In casele mele din Calea Târgului să se facă un ospiciu numit «Alexe şi Sofia Caneciu», unde să se primească două spre zece femei văduve, trecute de patru zeci de ani, de bună moralitate şi condiţie socială, lipsite de mijloace de trai prin împrejurări de care ele nu sunt de vină.

Admisiunea în ospiciu se va face de Consiliul Comunal prin alegere, şi dacă sunt mai multe cereri decât locuri, prin tragere la sorţ în şedinţă publică. Nu sunt admise ca pensionare rude sau afini până la gradul al patrulea inclusiv cu vreunul din membrii Consiliului Comunal sau secretarul Primăriei. Pentru întreţinerea acestui ospiciu destin să se cheltuiască anual lei cinci spre zece mii, iar nu mai mult—adică lei trei mii pentru repa-

1) Comunicate de D-l Dem. D. Stoenescu. Vezi Arhivele Olteniei», Nr. 39—40, An. VII, 1928, pag. 534 şi Nr. 41—42, An. VIII, 1929, pag. 161.

raţii, foncieră şi salarul unui servitor şi lei două spre zece mii (câte o mie de fiecare) ca ajutor în plăţi lunare sau trimestriale, pensionarelor. Nici un personal afară de un singur servitor nu se va numi, şi privegherea interioară se va încredinţa unei pensionare, fără nicio retribuţiune. Economiile ce vor rezulta din locurile vacante sau alte cauze se vor întrebuinţa, ajutând la înmormântarea pensionarelor.

Acest ospiciu se va deschide în primul an după decesul meu. Se va elabora un regulament de ordine şi disciplină.

2. In al doilea an după deces şi pe fiecare an să înzestreze câte trei fete sărace, române, de bună moralitate ele şi părinţii lor, dând la fie-care câte trei mii lei sub regim dotal şi cu vorbire în act că este dată dela Alexe şi Sofia Caneciu. Alegerea fetelor de înzestrat aparţine Consiliului Comunal şi de vor fi mai multe cereri decât zestre, vacante, se vor trage la sorţ în şedinţă publică. Se vor prefera şi avantaja, pe cât e posibil, căsătoriile cu meseriaşi.

3. In al doilea sau al treilea an după deces, Primăria (Sofia A. Caneciu) a oraşului Craiova va da şease burse, a câte o sută lei lunar, la şease elevi buni şi săraci, ca să înveţe şi să absolve şcoalele de meserii din Bucureşti şi cea de agricultură (câte trei burse de fie-care şcoală. Să se prefere la aceste burse, înainte, copii de săteni, mai ales cei depe moşiile mele Greceşti şi Frumuşei din Gorj, şi numai în lipsă de copii de săteni să se dea burse copiilor de orăşeni. Celor corigenţi sau cu aplicaţie slabă, să li se retragă bursa şi să o dea altora. Va îngriji şi va lua garanţii ca aceste burse să-şi atingă scopul, adică să producă meseriaşi şi agricultori buni, iar nu postulanţi de funcţiuni. Bursierilor absolvenţi le va da un ajutor de câte lei o mie două sute, ca să se poată stabili ca meseriaşi sau agricultori. Deci pentru executarea acestei dispoziţii se va cheltui anual lei şapte mii două sute pentru şease burse; iar dela data când încep să iasă absolvenţi, alţi şeapte mii două sute lei ca ajutor lor.

4. In al treilea an al decesului meu, să dea anual Epitropiei Bisericii Madona-Dudu din Craiova suma de lei trei mii, ca să înfiinţeze patru posturi în ospiciul de alienaţi şi să ţină în el gratuit patru bolnavi, aşezaţi în o cameră, sub denumirea Alexe şi Sofia Caneciu.

5. Bisericei din comuna Greceşti, judeţul Dolj, îi va da pe fie-care an, începând în al doilea an al decesului, câte lei cinci sute, care să se întrebuinţeze pentru ţinerea ei în bună stare, cumpărare de vestminte preotului, de cărţi, lumânări şi alte obiecte necesare cultului.

6. De patru mii lei pe fie-care an din venitul averei ce-i las Primăria Craiova va dispune, întrebuinţându-i la lucrări de folos obştesc în oraş, iar dela data stingerei datoriei la Creditul Rural va mai putea dispune încă de alţi două mii lei anual pentru acelaş scop şi destinaţiune.

7. Să dea D-lui Ghiţă Popescu din Craiova câte lei o mie pe fiecare an şi cât va trăi pentru serviciile ce mi-a făcut.

8. Să dea asemenea D-lui Avocat I. Peruianu din Craiova câte lei două mii anual şi cât va trăi, ca legat remuneratar. D-sa va continua şi va termina procesele mele pendinte la instanţele judecătoreşti din Craiova la decesul meu.

Este în acelaş timp executorul meu testamentar cum arăt mai jos.

Ca legate în numerar, obiecte de valoare şi imobile, ce mai îndatorez Primăria Craiovei să dea, sunt acestea:

a). Epitropiei Bisericii Sf-ţii Apostoli din Craiova îi va da pogoanele de livadie din comuna Balta Verde, ce le-am închiriat D-lui Titu Andreescu.

b). In credinţa ce am că un popor cade nu numai prin viţii, dar şi prin lipsă de virtuţi, dispun ca în al doilea sau al treilea an dela deces, să se dea Academiei Române din Bucureşti, o singură dată, suma de lei cinci spre zece mii, ca să-i întrebuinţeze pentru a premia şi imprima una sau mai multe opere scrise într'o românească frumoasă şi pe înţelesul tutulor, şi în care să se trateze cu citaţiune şi exemple, alese de ori unde, subiecte ca acestea: .Muncă şi datorie, Moralitate, Religie şi Iubire de Patrie. Aceste publicaţii se vor scoate în ediţii populare eftine (urmează coala a doua (ss) Sofia A. Caneciu).

c). Finelor mele Eliza şi Sofia, fiice ale doctorului Gh. Miletici din Craiova, le va da la fie-care câte lei zece mii, în cei doi ani după decesul meu, şi tot lor la amândouă le las cele nouă şiruri de mărgăritare, iar în parte Eliza va mai lua fermoarul de briliante şi cerceii solitari şi cerceii de briliante, şi Sofia va lua de asemenea broşa de diamante şi solitarii cei mici de briliante, zaharniţa cu ele, stele de argint. d). Lucreţiei Anastase Cionea, ca semn de dragoste, îi las acul de pălărie de briliante. e). Las Angelei Iulian Vrăbiescu, nepoatei mele, ca amintire, două brăţări, una de email împodobită cu rubine şi briliante, şi alta cu trei rozete împodobită cu briliante. f). Tava mare de argint o las Margaretei Mărăscu. g). Candelabrele mari de argint să fie ale Constanţei Colonel Goruneanu. h). Portretul soţului meu şi al meu le las, împreună cu cele trei gobelinuri, brodate de mine, lui Iulian şi Elvira Vrăbiescu. i). Candela de argint din odaia mea de dormit o las Bisericei Sf-ţii Apostoli din Craiova. k). Avocatului meu I. Peruianu, ca amintire, îi las pendula cu statueta de bronz din salon. l). Fetelor Sappha şi Maria Hariton Pascali le las câte lei cinci mii de fie-care, care li se vor plăti la trei ani după decesul meu, şi cu condiţie pentru Sappha, dacă la acea epocă a plăţei legatului nu va fi măritată.

Tot Sappha Hariton Pascali va mai avea un porte-bonheur împodobit cu patru rubine şi două briliante, serviciul de cafea, adică, tava, maşina şi ibricul de lapte, serviciul de ceai de două spre zece persoane cu 12 linguriţe, tava şi coşuleţul de argint de China, iar sorei sale Maria Har. Pascali îi las cerceii de briliante cu legătură la fel cu ai mamei sale Elena Pascali şi tot serviciul—Sofia A. Caneciu—de argint pentru masă de două spre zece persoane, cu tacâmurile tot de argint pentru desert şi solniţă. m). Femeei din casă, aceia care mă va îngriji până la ceasul morţii, îi las lei cinci sute, mobila din odaia mea de dormit, rochiile şi rufaria mea. n). Servitorilor mei dela epoca decesului le va da salariul pe două luni. o). Obiectele de artă, precum şi gobelinuri sau covoare de perete, tablouri, vase de porţelan etc. se vor pune la Muzeul Aman sub numire de Colecţia Caneciu. p). Finei mele Elvira Caton Simion, născută Strâmbeanu, îi las

broşa de diamant cu o singură piatră şi sfeşnicile de argint de la pian. 2. Lei cinci mii îi las D-nei Maria Caletzeanu.

Toate aceste legate se vor da sau servi persoanelor desemnate, libere de taxele de înregistrare, care se vor plăti din averea mea.

Primăria, după ce mă va înmormânta cu pompa cuvenită, îmi va face un monument la mormântul meu, pomeniri şi parastase în fiecare an.

Fără păsuiri sau străgăniri, care să dea loc la pierderi, va căuta să realizeze şi să incaseze curând creanţele active şi să transforme banii în efecte la purtător producătoare de venit, cum arăt mai sus. După ce va achita taxele de înregistrare, va plăti şi preda legatele particulare, va înfiinţa ospiciul de femei, zestrele fetelor, burşele şi toate cele prevăzute aci, numai din venituri. Orice bani ar mai prisosi din venituri, îi este interzis în mod riguros Primăriei ca să-i întrebuinţeze în lefuri pentru funcţionari, creanţe, gratificaţii, subvenţiuni, sub orice denumire, căci să-i fie bine cunoscut gândul meu, că nu voesc ca averea mea şi veniturile ei să servească a declasa lumea, şi a o strica mai rău, făcând-o să fugă de muncă folositoare şi producătoare, ca să umble după căpătueli.

Prin urmare orice venit va prisosi, se va capitaliza şi întrebuinţa astfel: De va veni războiu peste ţară, venitul capitalizat şi aflat în acel moment îl va da Ministerului de Resbel sau Crucei Roşii Române, ca să caute pe răniţi. Până atunci, va ajuta sau subvenţiona pavilionul de boale contagioase, ce se va înfiinţa prin iniţiativa privată a mai multor doamne din Craiova, şi la care am contribuit şi eu cu 17.000 lei.

Subvenţia sau ajutorul să fie de lei 3000 pe an. Tot din venit va cumpăra loc spaţios la marginea oraşului, va zidi un ospiciu sau azil de copii găsiţi, sub numele de Alexe şi Sofia Caneciu. Pe scurt, va întrebuinţa venitul la opere de folos public.

Numesc executor testamentar pe D-l Avocat I. Peruianu, cu însărcinarea să ceară şi să stăruiască pentru îndeplinirea întocmai a tuturor dispoziţiunilor prevăzute în acest testament şi respectarea intenţiunilor ce am manifestat prin el, ca să nu se calce sau să se abată de la el. Nerespectarea şi neîndeplinirea acestor dispoziţiuni şi a intenţiunilor mele ce domină în ele, atrage pentru legatara universală, Primăria Craiovei, decăderea din beneficiul acestui testament ce se revoacă, iar averea mea întreagă să fie a Academiei Române, cu această indicaţie generală ca să întrebuinţeze pentru instituţiuni sau fondaţiuni, care să formeze, prin o educaţie naţională şi desvoltarea energiilor în luptă pentru existenţă, buni, morali, muncitori şi folositor cetăţeni ai ţărei noastre.

Pentru publicarea acestui testament nu va putea cheltui mai mult de 50 lei, de va voi Primăria să-l publice.

Localul Azilului de copii găsiţi, despre care zic mai sus, să se facă pe loc afară din oraş. Se poate înfiinţa şi pe un loc la periferia oraşului, dar spaţios.

(ss) **Sofia A. Caneciu.**

(Nota).—Testamentul a fost depus la Tribunalul Dolj. s. III, la 6 Februar 1906, sub formă mistică. Pe plic actul de subscripţie poartă No. 801 şi autentificarea făcută de D l Preşedinte C. Caletzeanu.

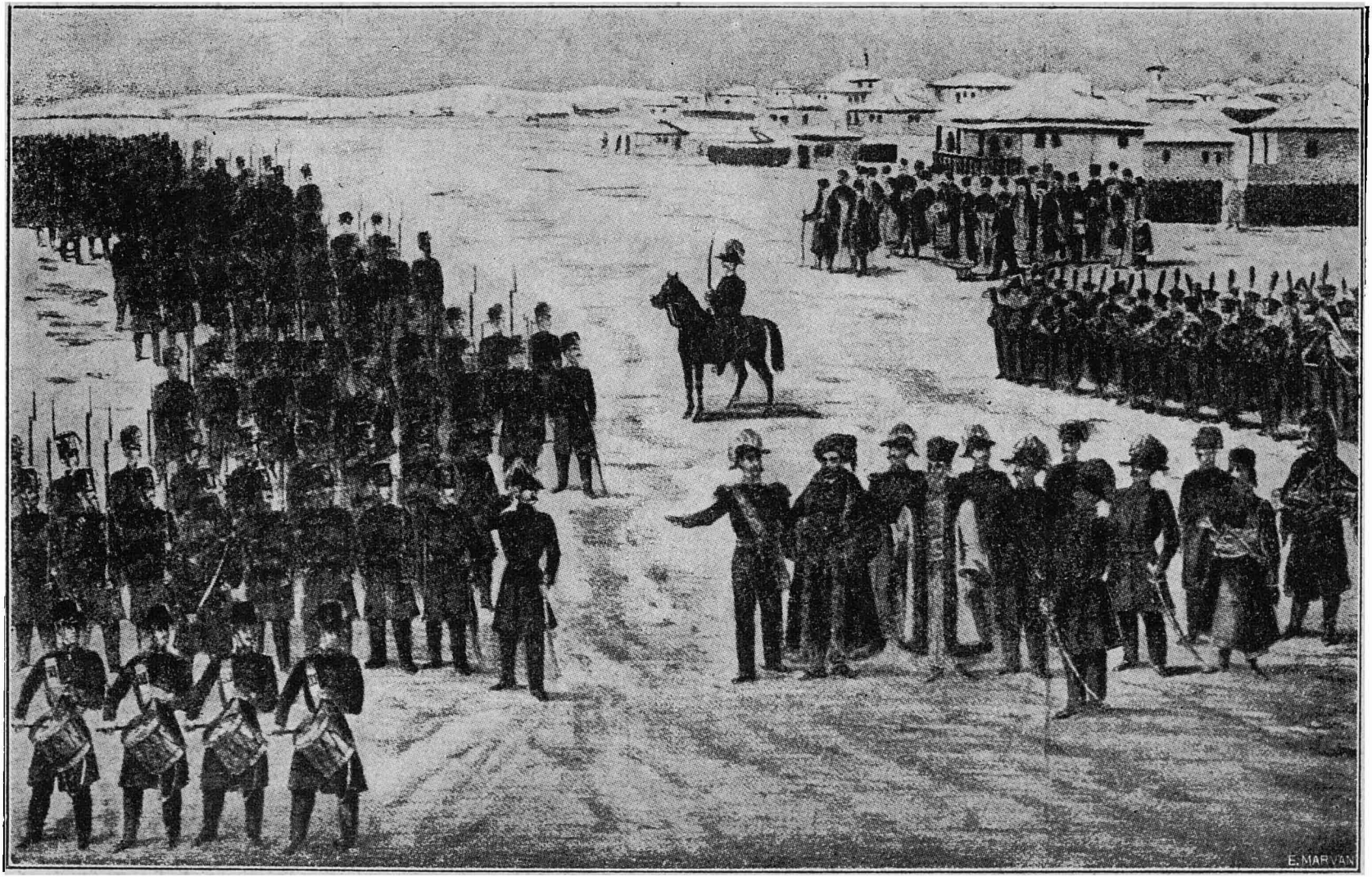
E. MARVAN

Viaţa Maiorului D. Pappasoglu

După o broşură de 8 pagini 21×14, fără copertă şi indicaţie a tipografiei unde a fost trasă, scrisă cu literă măruntă, culegem următoarele note biografice privitoare la acest ofiţer, care a trăit şi în Craiova. Maiorul Pappasoglu e cunoscut ca autor al multor gravuri, în care «a popularizat prin creionul său figurile domnitorilor şi oamenilor de stat ai României şi a lăsat mai multe scrieri, între care şi Istoria Bucureştilor» (Enciclopedia Română a D-rului Diaconovici, tom. III, p. 522). Broşura ne-a fost pusă la dispoziţie de D-l C. C. Neamţu.

D. Pappasoglu s'a născut în Bucureşti la 28 Martie 1811. La 1815 părinţii săi fug cu el la Ploeşti, apoi la Câmpina, din pricina ciumei. La 1817 intră în şcoala de clinică a lui Vardalà. La 1821, fugind cu familia, din cauza eteriei greceşti, la Braşov, e dat aci la şcoala săsească, unde învaţă şi nemţeşte şi ungureşte. La 1827 înapoiat în ţară, ia lecţii de desen cu pictorul francez Jaquin. La 1830 intră în armata naţională, de curând organizată, cu gradul de iuncăr în reg. (polcul) I Inf., bat. 2, comp. (roata) 5 şi este pornit la Craiova, unde se organiza oştirea sub îngrijirea generalului rus Staroff, şi având ca comandant de regiment pe colonelul (polcovnicul) Em. Băleanu. In anul următor se duce cu regimentul la Bucureşti, chemaţi pentru a face streaje în jurul capitalei, bântuită de holeră. E făcut sub-locotenent (praporgic) în acelaş an 1831, când se dau pentru prima dată epolete ofiţerilor, după moda celor ruşi. In 1832 e comandant al postului de pază al graniţei dunărene dela Olteniţa, pichete care de acum înlocuesc căpităniile de margine; în această calitate e avansat locotenent (parucic). In 1833 e numit comandir al comp. I din reg. 2, servind apoi în oaste şi la Focşani, Telega, apoi în 1836 în Bucureşti şi Ploeşti, şi după aceea doi ani la Braila. In 1839 îl aflăm iar în Bucureşti şi în urmă la Celeiul din Romanaţi străjuind la Dunăre cu compania sa. Trece în 1840 la Reg. 2, sub comanda excelentului instructor Col. Engel. In 1841 e trimis cu un batalion la Zimnicea, iar de aci în marş forţat la Braila, unde era «răsvrătirea bulgară», cu care prilej fu decorat cu ordinul Nişan Eftihar. In 1842 ia parte la «potolirea celei de a doua revoluţii, numită a Dascălului». Căsătorindu-se în 1843 în Bucureşti, peste puţin e permutat la Calafat, «când pentru prima oară s'au făcut pichetele pe stâlpi la Dunăre, şi când a dat Turcia 4 tunuri Românilor». In 1846 iar la Bucureşti, unde se distinge în lucrările de ajutor şi de păstrarea ordinii în marele incendiu al capitalei. In 1848, la 13 Septemvrie, fiind de serviciu la cazarma din Dealul Spirei, se luptă cu coloana de armată otomană ce intră în Bucureşti. Ataşat după aceea la oştirile turceşti ce pornesc dela Cotroceni spre Craiova, în calitate de ofiţer de ordonanţă pe lângă comandantul de divizie turc respectiv, făcu mari servicii ca agent de legătură între oştirile turceşti şi ruseşti ce cantonau în capitala Olteniei. In 1850 fu numit aghiotant ataşat pe lângă gen. rus Danieleschi, comandantul garnizoanei din Bucureşti. In 1853, în timpul războiului ruso-turc, primeşte însărcinări de încredere din partea şefilor armatelor ruseşti. In 1855, după un serviciu de

25 de ani în armată, prinţul Gh. Ştirbei îl înaintează maior al bat. 2, reg. II în Braila. După puţin timp apoi Pappasoglu demisionă din oştire, trecându-se la pensie. De atunci, devenind liber, îşi utiliză vremea desemnând şi publicând tablouri istorice în litografie, chipurile domnitorilor, vederi ale monumentelor vechi ale ţării, a podului lui Traian «întocmai precum s'a văzut la scăderea apei», monumentul lui Leon Vodă Tomşa şi altele. Tot el a publicat prima hartă a Principatelor Române Unite, «de un stânjen quadrat», în 1300 exemplare, şi lucrată după harta austriacă. Activitatea aceasta fiindu-i preţuită de guvern, Pappasoglu fu orânduit în 1860 comisar însărcinat cu revizuirea mănăstirilor din jud. Olt, Muscel, Dâmboviţa şi Prahova. In această calitate, anticipând grijile de mai târziu ale Com. Mon. Ist. actuale, el inspectează 60 de mănăstiri, catalogând obiectele preţioase şi de artă ce a aflat aci, desenând, copiind inscripţii, pe care le-a publicat în bună parte cu propriile lui mijloace. Dela el au rămas tablourile cu Unirea Principatelor, Lupta din Dealu Spirei, Defilarea din Craiova—pe care o reproducem în acest număr[1]),— chipuri de domnitori cu iscăliturile lor în facsimile, cum şi portretele lui Vodă Cuza şi a Doamnei Elena. Din acestea din urmă a trimis gratuit «ofiţerilor din detaşamentul ce au luat parte la lovirea cu Polonezii la Costangalia», iar 50 să se dăruiască bisericei din zisa comună, «unde s'au înmormântat cei căzuţi în acea lovire».

Altă lucrare a sa este un ghid în româneşte şi franţuzeşte, al cursului Dunărei, cum şi un «Răspuns ortodox contra criticului Renan, pentru viaţa lui Isus», ambele tipărite în 1864.

Pappasoglu s'a ocupat şi de arheologie. In 1864, din însărcinare oficială, face o excursiune arheologică în districtele României mici, unde în curs de 4 luni descopere câteva monumente istorice ignorate, şi recoltează pentru muzeul statului 115 obiecte, între care un mare sacrofag de piatră. Muzeul său particular fu vizitat în 1865 de arheologii francezi Budry şi Boissier, trimiş aci pentru studii arheologice de Napoleon III; francezii Baligoti secretarul Domnitorului, şi Marsillac, redactorul foaiei franceze, bucureştene La voix de la Roumanie, însoţesc pe oaspeţi.

Pentru ultimul an ce consemnează broşura aceasta în viaţa maiorului Pappasoglu, se spune că a mai publicat un tablou religios «după copia adusă din Vatican, în onoarea înaltului sinod al României».

La urmă autorul broşurei — şi care se vede a fi chiar maiorul însuşi—spune ce proiecte de lucrări artistice are în minte or chiar schiţate, şi sfârşeşte, după ceva cuvinte elogioase, dându-şi adresa: Bucureşti, str. Văcăreşti, 151.

Maiorul Pappasoglu a încetat din viaţă în anul 1893.

■■■■■■■■■■■■

1) Textul tipărit sub această gravură, «dedicată bravei oştiri a regatului român», a fost publicat în această revistă, an. III, p. 527.

O cronică a Moldovei la Monaco[1])

La şedinţa extra-ordinară din 17 Iulie 1929 a Academiei din Varşovia, sub conducerea D-lui X. Jan Fijatek, profesorul polon Olgierd Górka face cunoscută o cronică a istoriei Moldovei, scrisă în limba germană şi aflată la Königl. Hofbibliotek (Staatsbibliotek) din Monaco, în colecţia de materiale istorice Schedeliana (după numele istoricului din Norymberk, Hartmanie Schedel, autorul acelei «Chronicon mundi» din anul 1492).

Codexul cu No. 952, în 23 pagini, cuprinde o cronică a lui Ştefan cel Mare, între anii 1457—1499, întitulată: «Dy Kronycke des Stephan Vayvoda aus der Wallachay», iar sub acest titlu este altul, în limba latină: «Cronica breuiter scripta Stephanus dei gratia Vayvoda Terrarum Moldannensis, nec non Valachyensis». Manuscrisul, scris înainte de Schedel şi păstrat în părţi, se termină cu data de 28 Mai 1502.

Urmează apoi o serie de liste, cuvântări, satire, fără nici-o legătură cu cronica, dar cu cuprins şi de inspiraţie humanistică.

Prima parte a acestui codice s'a pierdut. D-nul Górki crede că ar fi fost un fragment cu totul necunoscut. Cronica este scrisă în limba literară germană şi cu ortografia schimbată destul de des. Până la anul 1457 sunt expuse în mod cronologic toate evenimentele creării lumei; urmează apoi, mai pe scurt, evenimentele din Valahia, iar mai pe larg cele între anii 1457—1498, când revine la epoca lui Christ.

Fiecare eveniment este însoţit de multe detalii. Este pe larg expus războiul lui Ştefan cel Mare cu Matei Corvin, din 1467, războiul cu Radul Vv. 1472 cu Ţepeluş, luarea Caffei, războiul cu Turcii, luarea Brăilei, Romanului, asediul dela Colomea, lupta dela Cătlăbuga, războiul cu Hroiot, lupta pentru Pocuţia, dela Rohatyn. Despre războiul din 1497, la Codrul Cosminului, nu se pomeneşte aproape nimic şi se trece deadreptul la anul 1499, în Iulie, unde se termină cronica.

Pentru epoca dintre 1457—1486 sunt aproape aceleaşi ştiri caşi în cronicile moldoveneşti cunoscute, adică, tot ca în Letopiseţul dela Bistriţa, Putna şi Brzeski. Intre anii 1486—1499 sunt date multe alte fapte noi, proprii.

D-l Górki, după multe fapte care îi dau de bănuit, crede că autorul acestei cronici este Hermann, pârcălabul de Cetatea Albă şi apoi staroste de Hotin, un personagiu foarte apropiat de Ştefan, şi care a obţinut cariere diplomatice între 22 IV 1475 —14 IX. 1499, la regele Jan Albert.

Din Cracovia trebue să fi trecut la Norymberk, unde Schedel căuta material pentru istoria moldovenească.

Cronica aceasta pare a fi cea mai veche cronică din istoriografia românească, înainte de opera călugărilor din mănăstiri.

Elena Eftimiu

Praga, 1930.

1) Notele cuprinse la această cronică le-am găsit în «Sprawodzania Z czynnosci i posiedzen Polskiej Akademiji umiej, entnosci». Tom. XXXIV, pg. 29, No. 6, Iulie 1929.

In chestiunea monumentului Ec. Tudoroiu

In nr. 43—44 al revistei noastre, la pag. 377 din an. VIII, este publicat un articol: *Monumentul Ecaterinei Tudoroiu?*, în care se pune întrebarea: ce s'a făcut cu sumele de bani trimise Comitetului?

Cum eu sunt casier al comitetului înfiinţat la Craiova, la 10 Mai 1919, în scopul de a strânge fondul necesar unui monument în satul natal al eroinei, dau următoarele lămuriri, spre a lua cunoştiinţă de ele şi ziarul «Gorjanul»:

1. Până la data de 31 Decembrie 1929 sub-semnatul aveam depus la Banca Comerţului din Craiova, pentru acest fond, un capital de lei 651.200 (şease sute cinci zeci şi una de mii două sute), pentru care se ţin scripte în bună regulă.

2. La 26 Februarie 1929, D-na Atena C. Călugăreanu, azi Fiinţescu, mi-a comunicat, în scris, că din sumele ce a primit d-sa, există depus la Banca Chrisoveloni, un capital de lei 625.690 (şease sute două zeci şi cinci mii lei şease sute nouă zeci), la 31 Decembrie 1928.

3. Sumele acestea depuse pot fi controlate de oricine.

Noi suntem în aşteptarea primirii unei cantităţi de «bronz» oferit, prin promisiune, pentru a putea înfăptui un monument de artă, pentru ale cărei fonduri, noi, personal, ne-am străduit, ca să le strângem.

Dem. D. Stoenescu
Avocat—Craiova.

17 Martie 1930.

Indreptări

Asupra „*Tezaurului dela Coveiu*", studiat şi descris amănunţit de d. Nicolaescu-Plopşor în No. 39—40 din Arhivele Olteniei pe 1928, şi de d. Sică Georgescu în No. 43—44 pe 1929, atragem atenţiunea, că s'a cetit şi tradus greşit inscripţia slovenească de pe «vasul cu sfinţi», şi anume data de an, care sună din sloveneşte pe româneşte exact: şapte mii şi douăzeci şi trei *(Sedăm hiliadi i dvaiset i tri)* şi se îndreaptă astfel întreaga citire şi traducere în româneşte:

«† Făuritu-s'a acest pahar în anul şapte mii şi douăzeci şi trei. S'a cumpărat a bea întru slava lui Dumnezeu».

Ceea ce arată în anii dela mântuirea lumii data de:

7023=1515, iar nu: 1500.

Şi că este aşă, se poate vedea adevărul şi din faptul că după fiecare literă cirilică, ce reprezentă data de an, este pus deasupra fiecăreia din litere semnul de cifră şi punct după ea. In inscripţia de pe cupă nu există nici un nume de cucernic.

St. Nicolaescu.

RECENZII

CĂRȚI

Il giornale di politica e di letteratura, Roma, V, Dec. 1929, apărând sub direcția d-lui Umberto Biscottini, e dedicat în întregime țării noastre.— Primul articol e: *Italia și România*, semnat de directorul revistei, care lămurește cu sinceritate, fără deșerte complimente de circomstanță, raporturile actuale ale celor două țări, cu neînțelegerile ce le separă încă puțin și posibilitățile ce le pot apropia foarte mult; ar dori politica noastră externă condusă nu de interese schimbătoare ale partidelor, ci de o înțelegere și prețuire reciprocă mai învederată pentrn viitor, fără norul pe care alianța cu Jugoslavia îl proiectează asupra prieteniei ce trebue să ne lege de frații italieni.—*Lineamentele geografice ale României Mari*, de Riccardo Riccardi, surprinzător de bine informat, depășind titlul articolului, întru cât cuprinde note cu privire la etnografie, geografie economică, obiceiuri, îmbrăcăminte, locuință și alte amănunte interesante.—*Din lirica românească de azi* se dau câte o traducere în versuri albe din poeții Nichifor Crainic, T. Arghezi, Adrian Maniu, Ion Pillat, Camil Baltazar, Ion Al. George și V. Voiculescu. Traducător: Al. Marcu.—In *Arta românească și Italia*, d-l prof. N. Iorga semnalează asemănarea bătătoare la ochi a unor fresci vechi, descoperite sub tencuelile posterioare în Biserica Domnească dela Curtea de Argeș și pictura lui Giotto. Penetrație și influență artistică occidentală venită la noi indirect pe căile Orientului bizantin, or ale vre-unor meșteri sași umblați prin lumea Apusului? Calea negoțului Veneției și Genovei ne va fi adus și ea multe asemenea înrâuriri, în stofe, arme, giuvaeruri și îmbrăcăminte. Influențe italiene se constată și în caligrafierea cirilicelor din inscripții, ca la mormântul lui Neagoe, la acel al lui Radu dela Afumați, cum și în felul de a lucra baso-reliefuri ca cel dela Vieroș, sau cel reprezentând lupta lui Preda Buzescu cu Tătarul la Stănești. Tot așa și cu primele noastre tipărituri, prelungiri ale unui meșteșug trecut poate prin Raguza și pornit dela Veneția, caști cu vignetele, ornamentele florale și gravurile în lemn, ce împodobeau vechile noastre tipărituri religioase. Lăpușneanu cere printr'o scrisoare pictori la Veneția, ca să-i jugrăvească mănăstirea la Slatina, ctitoria lui. Sub Brâncoveanu înrâurirea artei italiene culminează, ca în pictura dela mănăstirea Hurezi. In timpurile noi un Gh. Asachi și un Tătărescu leagă iar firul influenței artei italiene asupra celei românești.—*Curente în lit. rom. contemporană*, de Ramiro Ortiz, informează suficient pentru străini despre mișcarea noastră literară, chiar dacă nu totdeauna destul de obiectiv. — *Poezia românească din zilele noastre*, de Pomp. Constantinescu, se estinde în caracterizări judicioase, care completează schițarea evoluției trasată de d-l Ortiz, fixând mai precis locul fiecărui scriitor în cadrul acestei evoluții. — Ca studii privitoare la folklor publică D. Găzdaru: *Literatura populară românească, cu o privire specială asupra basmelor*, și D-na Venera Isopescu: *Costumele naționale românești*. — *Proză românească contemporană*, de R. Ortiz.—*Italia și începuturile teatrului dramatic și muzical românesc*, de Claudiu Isopescu, e un studiu foarte conștiințios și aprofundat, dovedind înrâurirea exercitată asupra debuturilor teatrului nostru de către repertoriul teatrului italian și de către muzica italiană, pe care artiștii lor au adus-o și la noi.— Despre *Teatrul român contemporan* notează, G. Mih. Zanfirescu câteva însemnări critice, limitându-le la litera-

tura dramatică de dinaintea războiului mondial.—La Cronică semnalăm: *Cultura română în Italia*, de Augusto Garsia, bogat informată, şi *Italia in România.—Recenzii*, între altele, despre cărţile româneşti „Suflete tari" a lui Camil Petrescu, „Servilia" (o parte din „Adam şi Eva") a lui L. Rebreanu, «Madam Cuparencu» a lui D. Pătrăşcanu, „Două iubiri" a lui Agârbiceanu, „Divorţul" de Caragiale, şi „O scrisoare pierdută" de acelaş — Revista e înfrumuseţată şi cu multe şi foarte reuşite ilustraţii, înfăţişând tipuri, monumente şi vederi din Ţara Românească.

Cuvine-se directorului revistei şi editorului o mulţumire recunoscătoare din parte-ne.

L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie, depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle. Nouvelles recherches. Etude iconographique, par *I. D Ştefănescu*, Paris, Libr. orientaliste Paul Geuthner, 1929. Apare ca vol. VI din colecţia publicată de Millet sub titlul general „Orient et Byzance", fiind o complectare a volumului anterior acestuia: «L'évolution de l'art religieux en Bucovine et en Moldavie», mai ales cu privire la pictură şi decoraţia bisericilor din sec XV şi XVI. Studiile acestea noui stabilesc mai bine locul picturei moldoveneşti şi a iconografiei sale în cadrul artei, precizându-i caracterele distinctive ale ei. Se cercetează rând pe rând înfăţişarea arhitecturei, decoraţia externă, planul, mormintele şi pictura din interiorul bisericilor următoare: Dolheştii-mari a lui Ştefan-cel-Mare, Sf. Nicolae din Dorohoi, Sf Nicolae din Bălineşti, mănăstirea din Dobrovăţ, Sf. Nicolae din Popăuţi, măn. Humorului, măn. dela Vatra-Moldoviţei, măn. Sf. Ilie a lui Ştefan-cel-Mare, bis. Sf Dumitru din Suceava, măn. dela Voroneţ, deosebit de remarcabilă, paraclisul dela Zemca, bis Episcopiei de Roman, bis. Sf. Gheorghe din Hârlău, măn. Sf. Gheorghe din Suceava, măn. Neamţului, bis. din Pătrăuţi, măn. Secu, măn. dela Hlincea, măn. Cetăţuia, bis. Goliaşi, măn. dela Putna şi bisericile refăcute în sec. XIX: Sf. Nicolae şi Trei Erarhi dela Iaşi. Partea doua, cea mai preţioasă prin informaţie şi sinteză, cuprinde iconografia Decoraţiunile bisericeşti din Moldova, zice autorul, «formează un ansamblu de o mare unitate artistică... Ele revelează de asemenea un sistem iconografic, o cugetare de ordin religios. O riguroasă logică de execuţie se aliază, în ansamblurile picturilor moldoveneşti, cu logica de cugetare; aci se găseşte adică imaginea cu sistemul iconografic». Urmează o cercetare comparativă a elementelor constitutive din arhitectura unei biserici: cupola, altarul, naosul, apoi gropniţa, nartexul şi exonartexul, căci exteriorul nu prezintă nimic deosebit. Comparaţia se face între bisericile din Muntenia şi cele moldoveneşti, cu referinţe şi la cele similare din afara hotarelor noastre. Inceputurile artei moldoveneşti nu se pot studia însă, din lipsa primelor monumente religioase şi a vechilor jugrăveli, care s'au tot refăcut, stricându-se de cele mai multe ori. Admiţând şi o influenţă a meşterilor străini veniţi la noi, autorul crede că se poate afirma că arta moldovenească nu e făcută din împrumuturi; ea are o evoluţie proprie, logică şi unitară. Tehnica şi stilul decorativ provin firesţe din arta bizantină, ale cărei caractere s'au conservat în Moldova în esenţa lor. La sfârşit d-l Stefănescu precizează accepţiunea ceva mai redusă în spaţiu ce trebue dată azi termenului de artă „bizantină" faţă de cea de odinioară, însă având rădăcini mai îndepărtate de cum se crezuse.

Albumul care ilustrează textul acestui volum formează un corp separat, cuprinzând 2 planşe colorate şi 58 în fototypii, după fotografiile luate de însuşi autor în stăruitoarele sale cercetări prin bisericile Moldovei şi Bucovinei.

Traduceri din literatura română în italieneşte ne aduce, ca un dar de mare preţ pentru ţara sa, profesorul *Claudiu Isopescu* dela Roma. Aşezat de mulţi ani în capitala Italiei, d-sa a muncit neştiut şi neajutat de oficialitate, scriind la ziarele şi revistele din Peninsulă articole de informaţie binevoitoare pentru ţara sa, stabilind legături cu ziarişti şi oameni de litere şi ştiinţe de acolo, şi făcând un curs liber de limba şi literatura română la Facultatea de litere din Roma, care de cu anul acesta a devenit oficial, iar d-l Isope-

scu a fost numit profesor conferenţiar al Universităţei regale italiene. Cu concursul şi sub direcţia sa, 14 din studenţii şi studentele italiene care urmează cursul d-lui Isopescu au tradus o seamă de scrieri româneşti în italieneşte. Din acestea un număr de schiţe şi nuvele au fost publicate în două numere, dedicate scriitorilor români, din colecţia d-lui Alfio Berretta «Due lire di novelle» (nr. 14 din 1928 şi nr. 6 din 1929). În timpul din urmă, în mai puţin de un an, a făcut minunea de a tipări 7 volume şi anume: *Il divorzio*, bozzetti, di I. L. Caragiale, în traducerea d-lui Lilio Cialdea, cu prefaţa de Liv. Isopescu; *La sinfonia fantastica*, romanzo di Cesare Petrescu, în traducerea d-nei A. Silvestri-Giorgi, cu prefaţa de Augusto Garsia, profesor şi apreciat poet şi romancier modern; *Due amori*, di Ion Agârbiceanu, traducere de d-na Nella Collini, prefaţată de Aug. Garsia; *La Signora Cuparencu*, novelle umoristiche di Demetrio Patrascanu, în traducerea d-nei Venere Isopescu şi cu prefaţă de Umberto Biscottini; *La pazzia di Andrea Pietraru*, dramma in tre atti, di Camillo Petrescu, tradusă de d-na Silvestri-Giorgi, prefaţată de d-l Cl. Isopescu —acestea toate în editura „La nuova Italia", Venezia-Perugia—; *Servilia*, capitol din romanul lui Rebreanu „Adam şi Eva", tradus de Enzo Loreti; *Nicolino Bugia*, în traducerea aceluiaşi, de J. Al. Brătescu-Voineşti — acestea două din urmă publicate în editura „Maia" din Milano. În răstimp trebue să fi apărut şi traducerea „Năpastei" lui Caragiale, şi poate şi altele încă. Deosebit de aceasta a isbutit a pregăti un număr special, dedicat Romăniei, din preţuita revistă „Il Giornole di Politica e di Letteratura" de sub direcţia d-lui Biscottini, preţuit scriitor. Însuşi d-l Mussolini, căruia d-l Isopescu i-a prezentat în omagiu traducerile sale şi pe traducătorii lor studenţi şi studente în Noemvrie trecut, în prezenţa d-lui Balbino Giuliano, ministrul de instrucţie al Italiei, a apreciat în mod elogios opera solidă şi rodnică ce însemnează aceste traduceri, menite a iniţia publicul italian în câte ceva din frumuseţile noastre literare.

Pentru informaţie consemnez aci titlurile lucrărilor de natură ştiinţifică ale profesorului Isopescu: 1) Alcuni documenti inediti della fine del '500, Roma, 1924.—2) Alcuni documenti inediti della fine del '500 (seconda seria), Roma, 1925.—3) Antiche attestazioni italiane della latinità dei Romeni, Roma, 1928 — 4) L'Italia e le origini della nuova letteratura romena, Livorno, 1929.—5) Il poeta romeno G. Asachi a Roma, 1808—1812, Roma, 1929 — 6) Notizie intorno ai Romeni nella letteratura geografica italiana del '500 (Atti dell'Accad. Romena di Bucarest), 1929.—7) Una predica romena tenuta a Roma nel 1608, Ginevra, 1929. — 8) La pittura sacra moldava nelle chiese di Bucovina, Milano, 1929.—9) Documenti inediti della fine del '500 (Atti dell' Accad Rom. di Bucarest), 1929.

La loi des trois états dans la philosophie d'Auguste Comte, par *Michel Uţa*, docteur ès lettres. Paris, Librăria F. Alcan, 1928. — Autorul caută să precizeze care anume sunt influenţele exercitate asupra lui Comte de filosofii secolului al XVIII-lea. Câteva din acestea le mărturiseşte chiar filosoful francez; sunt însă altele ce trebuesc descoperite. E ceea ce face d-l Uţă în remarcabila sa lucrare ce prezentăm cititorilor noştri. Notăm că d-sa este autorul operei „La crise de la théorie du Savoir", publicată tot în 1928 la acelaş editor din Paris.— Legea celor trei stări «nu e decât o formă particulară a ideei de progres, care începe a se învedera cu cugetarea franceză în a doua jumătate a sec. XVIII». În Enciclopedia lui d'Alembert nu se găseşte cuvântul „progres". În filosofia lui Turgot apare întâia dată ideea de progres, legată de studiile istorice şi sociale în evoluţia popoarelor. D-l Uţă examinează rând pe rând concepţia despre acest progres în filosofia lui Turgot, a lui Condorcet, a lui De Bonald, a lui Joseph de Maistre, a lui Saint-Simon, cari toţi, într'o oarecare măsură au anunţat, măcar parţial, ideia legei celor trei unităţi înaintea lui Comte. După această pregătire autorul trece la însăşi filosofia lui Comte, aşa cum reiese din opusculele sale care au precedat magistralul său Curs de filosofie pozitivă. Din cercetarea acestor lucrări vedem că filosoful ajunsese la un sistem: „coordinarea cunoştinţelor pozitive într'o concepţie globală şi creiarea sociologiei, care vor constitui cele

două probleme principale ale cursului său de filosofie pozitivă", stabilind în acelaş timp „raportul care există între legea celor trei stări şi principiul clasificării ştiinţelor". Un capitol de fond face expunerea generală amănunţită a legii celor trei stări, corespunzând la trecerea succesivă a cugetării omeneşti prin starea teologică or fictivă, starea metafizică sau abstractă şi starea ştiinţifică or pozitivă. De aci trei feluri de filosofie, care se exclud una pe alta: „prima este punctul de plecare necesar al inteligenţei omeneşti; a treia, starea sa fixă şi definitivă; a doua este destinată numai la a servi de tranziţie". Sunt deci trei atitudini în cercetarea naturei, trei metode şi trei concepţii deosebite: una indispensabilă dar provizorie, a doua critică şi tranzitorie, iar ultima singură e organică şi definitivă. Spiritul teologic explică un fenomen natural printr'o cauză supranaturală; spiritul metafizic printr'o cauză abstractă, şi numai spiritul pozitiv îl explică printr'un alt fenomen natural: legea. Legea fiind un raport constant între fenomene, ea nu e în realitate decât un fenomen mai mult or mai puţin general. Ştiinţa e produsul observaţiunii, constant controlată de raţiune. E un raport social între ordine şi progres: ordinea e baza progresului, iar progresul este desvoltarea ordinei. Filosofia pozitivă sistematizează concepţiunile ştiinţifice ale societăţii şi în acelaş timp provoacă reorganizarea vieţei active. Tot legea celor trei stări constitue legătura fondamentală între filosofia pozitivă şi sociologie; ea este în acelaş timp baza coordinării cunoştinţelor şi principiul fondamental al sociologiei.

Despre „Lexicon Marsilianum", de *Carlo Tagliavini*, membru coresp. al Acad. Rom. şi profesor la Univ. din Bologna. Ed. Ac Rom. Mem. s. lit. 1929. — Învăţatul tânăr italian, care ne cunoaşte bine limba şi ne iubeşte, face o interesantă comunicare asupra unui dicţionar latin-român-maghiar din secolul XVII-lea, aflat de d-sa, şi care este cel mai vechi şi mai important din cele cunoscute până azi, anterioare Lexiconului de Buda. Manuscrisul lui Marsigli conţinând acest dicţionar se păstrează în Bibl. Universităţii bologneze; are 81 de foi, cuprinzând în el 2394 de cuvinte. Partea latină arată că autorul ştie bine latineşte; partea românească e scrisă cu caractere latine, dar cu o ortografie ungurească. D-l Tagliavini cercetează amănunţit particularităţile fonetice ale textului, ca şi cele morfologice şi mai ales lexicale. Marsigli însă nu este autorul dicţionarului. Acesta, după particularităţile scrisului, va fi fost un sas care ştia ungureşte.

Anuarul Comis. Monum. istorice pentru Transilvania, pe anii 1926—1928, Cluj, 1929. — *Probleme şi metode arheologice în Dacia Superior*, de Em. Panaitescu. Deşi în totalitatea lor aceste probleme şi metode sunt aceleaşi pe tot întinsul României, există însă şi unele particulare, de natură regională. Astfel cele arheologice din Transilvania, aşa de deosebite de cele din Dobrogea bunioară, sunt tot atât de importante, variate şi bogate ca şi cele din urmă. Începând cu perioada migraţiilor, problemele din Transilvania par chiar mai complexe şi mai complicate, zice autorul. Se face un scurt istoric al cercetărilor arheologice din Ardeal de sub stăpânirea ungurească până azi, menţionând ce s'a făcut şi ce ar urma să se realizeze de acum înainte, anume: ridicarea unei hărţi arheologice a Daciei, publicarea unui Corpus care să cuprindă „Inscriptiones Daciae", cum şi săparea, cercetarea şi studierea completă a cetăţilor dacice şi a limesului roman danubian, cât şi al celui din nordul şi estul Ardealului.—*Zugravii bisericilor române*, de St. Meteş, se deschide cu o bibliografie a chestiunei. Urmează apoi capitolele: Şcolile de zugravi din trecut (aci se citează un Hristache Mladenovici, care studia la Viena, în 1822, „zugrăfiia"), ca acea dela R.-Vâlcii, a lui Ioan zugravul, dela 1785, al cărui elev trebue să fi fost un Mincu, cel care la 1800 se afla în satul Gârdeşti (jud. Vâlcea), unde învăţa pe nişte copii meşteşugul zugrăviei; Breslele zugravilor şi pictorilor; Cărţile pentru meşteşugul zugrăvitului; Zugravii bisericilor din Ţara-Românească în veacul al XIV—XVII-lea—aci se citează zugravii Dobromir, Dumitru şi Chirtop, cari lucrează la măn. Bistriţa a Buzeştilor olteni (cel d'întâi din ei e şi faimosul zugrav al măn. dela C. de Argeş);

la schitul Stăneşti-Vâlcea e zugrav un grec Eratudi; la Cozia ieromonahul Maxim, cu un David şi fiul acestuia Radoslav; la Căluiu (R-ţi) aflăm pe Mina zugrav; la mănăstirea Strâmba (Dolj) este un Matei; icoanele dela Arnota sunt ale lui Stroie zugravul din Târgovişte; la Topolniţa (M-ţi) aflăm zugravi posteriori, în 1878, un Gheorghe grecul şi Dima românul; la schitul Fedeleşcoiu (Vâlcea) sunt jugravi Lupul şi Popa Grigorie din Costeşti;—Zugravii bisericilor din Moldova în sec. XV—XVII-lea, zugravii din Ţara-Român. în veacul XVIII şi XIX-lea, în care epocă numărul zugravilor creşte mult, pictori de biserici caşi de icoane; cei din Moldova în aceleaşi două veacuri; cei din Ardeal, Banat şi Maramureş în sec. XV—XIX-lea; la sfârşit câteva consideraţiuni generale: tipicul bizantin în zugrăveala bisericească, curente apusene ce vin şi străbat încet în pictura noastră, din Italia şi Polonia. La sfârşitul studiului un indice alfabetic şi 48 de ilustraţii. — Câteva rapoarte şi dări de seamă, anume: *Un ghid latinesc al Transilvaniei*, comunicat de I. Marţian — *Cercetări preistorice în Ardeal în 1928* de Dr. M. Roska. — *Cercetări la Cetăţuia dela Otomani*, de M. Roska — *Raport asupra cercetărilor arheologice dela Sarmisegetuza în anii 1924—1928*, de C. Daicovici.—*Asupra săpăturilor dela Cristeşti*, de Al. Ferenczi.— *Descoperiri arheologice în Cluj*, N. D. Covaciu. — *Raport despre săpăturile dela măn. din Cârţa săsească*, de Dr. V. Roth.— *Două biserici din Ţara Oltului* — cea din Oprea Cârţişoara şi cea din Streza Cârţişoara—, de Val. Literat.— *O excursie arheologică în jud. Trei-Scaune*, de Al. Ferenczi. — La urmă un *Necrolog al lui M. Csaki*, fostul custode al Muzeului Brukenthal din Sibiu.

Dacoromania, an. V, 1927—1928, Cluj, 1929, cuprinde studiile următoare: *Scheii dela Cergău şi folklorul lor*, de Ion Muşlea Sunt locuitorii unui sat dela sud de Blaj, de pe valea Secaşului, şi cari vorbesc româneşte, dar sunt luterani, fiind bulgari românizaţi în Ardeal. Satul e aşa de noroios, că umblă oamenii pe „chicioroage" o bună parte din an. La port nu se deosebesc aproape deloc de românii noştri. De limba lor veche bulgărească au mai păstrat doar amintire şi câte un cântec pe care îl cântă fără a-i înţelege textul. Se descrie cu amănuntul obiceiurile lor în ceea ce au original, apoi ni se dau mostre de folklor variat cules de la ei —*Câteva capitole din terminologia Calului*, e un extras din lucrarea de doctorat a d-lui Sever Pop, pe care o întregeşte studiul d-lui St. Paşca: *Terminologia calului: părţile corpului.* — Din *Etimologiile* domnilor N. Drăganu, A. Procopovici, C. Lacea, S. Puşcariu, G. Dom Serra, Leo Spitzer, Th. Capidan, C. Daicovici, Dr. V. Bologa, Em. Petrovici şi Eug. Herzog. — *Articole mărunte* diferite; de remarcat notiţele d-lui G. Giuglea despre unele asemănări între poezia sârbească şi acea a noastră poporană, cum bunioară pentru «Mioriţa», în varianta dela pag. 526 «Cântecul Dunării», care ai zice că este o continuare a celei d'întâi şi un epilog al ei. Interesante, ca curiozitate doar, notele unui rus de pela 1844 despre literatura românească, extrase din o revistă germană a timpului, de către d-l V. Bologa. Despre cel mai vechi rojdanic (zodiar), din 1620, aduce o bogată comunicare d-l N. Cartojan. Intregiri pentru «Bibliografia noastră veche» ne dă d-l Aurel Filimon. Cuvântul «teleleică», de care vorbeşte d-l Muşlea ca folosindu-se la aromâni, se întrebuinţează curent şi în Oltenia; e o femeie ilecară, care umblă cu vorba dela unu la altu.—*Recenzii şi Dări de seamă* la sfârşit.

Anuarul Institutului de Istorie Naţională, vol. IV, pe 1926—1927, Cluj 1929.—*Regele Ferdinand I*, discurs comemorativ, rostit în Sibiu la 4 Dec. 1929, de I. Lupaş, în care se pun în evidenţă înaltele calităţi sufleteşti şi patriotismul regretatului rege. Articolul e însoţit de o gravură reproducând un bun portret al lui Vodă, de Costin Petrescu. — *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în sec. XV şi XVI*, publică Silviu Dragomir. Sunt 70 de scrisori scrise în limba medio-bulgară, adresate unor sibieni. Documentele se dau mai întâi în regeste, apoi textul cu caractere slavone, şi la urmă în traducere românească. Cel mai vechi, dela Radu

III cel Frumos, fiind din 1467. Fiecare act e însoţit de o notiţă privitoare la monogram, pecete, hârtie, semnături sau alte însemnări lămuritoare. Cele 20 ultime din aceste acte provin dela mitropoliţi, boeri şi obştii mănăstireşti sau orăşeneşti. La nr. 55, în 1454 or 1455 scriu «banii din Tismeana jupan Stan i jupan Craciun» pentru o pricină cu un cal furat. La nr. 56 din 1504 — 1508, „jupan Barbul ban" către burghermeşterul din Sibiu şi celor 12 pârgari de acolo prin cnezul Dumitru din Sălişte, curier de încredere. La nr. 57 «jupan Pârvul, mare ban al Craiovei» scrie, între 1523 şi 1528, un răvaş prin Opriş, cnezul de Cacova. La nr. 60 scrie Stan, Pârcălabul cetăţii Poenari, cerând să i se trimită Gaşpar şi Ivan (cnezul) dela Răşinari, pentru lămurirea unei neînţelegeri. Se adaogă şi 8 facsimile din aceste scrisori — *Un episod din anii 1848—49 în Transilvania:* Apărarea Munţilor Apuseni în primăvara şi vara anului 1849, de R. R. Rosetti, cu o hartă şi mai multe schiţe ale terenului.—*Adaos la relaţiile bailului Marco Venier*, cu privire la campania din 1595 a Domnitorilor noştri, de N. Bănescu. Se înregeşte povestirea luptelor lui Mihai Viteazul cu Turcii, prin publicarea unor rapoarte ce au scăpat vederei lui Esarcu din publ. Col. Hurmuzachi III, apend.—*Zavera din 1821 şi regimentul năsăudean*, de V Şotropa, arată grija ce avea comandamentul militar transilvănean, ca nu cumva mişcările din Ţara Românească să aibă vre-o repercusiune şi pe acolo. In acest scop se iau măsuri severe de prevenire. — *Bejenari din Ardeal*, de I. Marţian. In sec. XI începe cucerirea Ardealului de către Unguri; supremaţia lor nu s'a putut însă valida aci de cât în a doua jumătate a secol. XII, prin mijlocirea colonizărei de Saşi şi Secui în masse compacte printre Români. Primele bejenii vor fi început deci de atunci, şi anume în spre Moldova. Se citează o asemenea menţiune la 1359, ca cea d'intâi. Emigrări mai puternice au pornit după 1789, de cu oprimarea crescândă a Ungurilor. Regimentele de graniceri, instituite de cu 1762 pentru paza fruntariilor—47 la număr spre Moldova — păzesc trecătorile, să nu fugă bejenarii români.— *Macedoromânii;* vechimea şi însemnătatea lor istorică în Peninsula Balcanică, de Th Capidan subiect al unei conferinţe.—*Clădirea şcoalei româneşti din Braşov de către popa Mihai, în anul 1597*, de A. Mureşianu. Descoperirea e scoasă dintr'un document scris într'o nemţească săsească, şi aflat în arhiva oraşului Braşov. In el se spune ce bani s'au cheltuit spre a se ridica un nou turn bisericei, a o acoperi cu ţiglă şi a face o clădire lângă biserică, din dania lui Aron Vodă al Moldovei — *Două zeci de scrisori ale lui Moise Grozea din Războiul dela 1877*, de Sextil Puşcariu. Ofiţerul ardelean cade mort la Griviţa, la asaltul cel mare.— *Scrisori şi acte privitoare la mişcarea revoluţionară a Românilor din Ardeal şi Ungaria la 1848—49*, de St. Manciulea, culese din Arhiva lui Ladislau Csángi din Arad.—*Cinci acuarele inedite de Ch. Doussault privitoare la Ţara Românească*, de G. Oprescu, cu reproducerile lor. — *Antecedentele istorice ale Independenţii române*, de Al Lapedatu. — *Două lecţii de epigrafie*, ţinute la Universitatea din Cluj în lunie 1927, de regretatul şi învăţatul profesor G. G. Mateescu: una despre «Monumentum Ancyranum», inscripţie bilingvă uriaşă, găsită în Asia Mică, şi alta: „Contribuţie epigrafică la istoria regelui Byrebistas".—*Doi umanişti români în sec. XVI-lea:* Nicolae Olahul şi Mihai Valahul, comunicare la Ac. Rom. de I. Lupaş.— *Câteva extrase din presa engleză*, dela 1877—1878, de gen. R. Rosetti, arată aprecierea măgulitoare ce fac reporterii marilor gazete străine cu privire la contribuţia armatelor şi comandamentului nostru în acest războiu. — *Documente privitoare la domnia lui Const. Movilă*, de I. Moga. — *Cei d'intâi studenţi ardeleni la universităţile apusene*, de N. Drăganu. — *Un nou exemplar din „Mântuireà Păcătoşilor"*, de acelaş. — *Inscripţii de la mănăstirea Neamţu*, de Ioachim Crăciun.—*Un inventar românesc de haine şi scule din 1778*, din arhivele Braşovului, de A. Mureşianu.—*Contribuţii la eraldica vechiului Ardeal*, de I. Marţian. — O notă interesantă: *Cum a scăpat N. Bălcescu din mâna Ungurilor în 1849.*— *Chr. Schesaeus despre Români*, de St. Bezdechi, cu nişte note scoase din „Ruinae Pannonicae" a umanistului sas, scrise în versuri latineşti.—*Note*

bibliografice de V. I. Bologa —*Dări de seamă*, din care notăm interesându-ne mai mult: «Gli Illiri dell'Italia Imperiale Romana», de Radu Vulpe. —La urmă un *Repertoriu bibliografic* al istoriografiei române din anii 1925 şi 1926, întocmit de Ioachim Crăciun De data asta autorul a grupat materialul după fazele principale ale desvoltărei noastre istorice, precedând bibliografia de un studiu asupra lucrărilor bibliografice ce s'au făcut până azi la noi. Lucrarea poate sta cu cinste alături de cele mai bune similare ce s'au tipărit undeva în Apus.

Glozel. O mare „afacere" arheologică, de *P. Constantinescu-Iaşi.* 1929, Chişinău. — Chestiunea pentru care s'a vărsat foc şi pară în taberele arheologilor, într'o discuţiune contradictorie, care a ajuns la parchet şi la sentinţe judecătoreşti, dar care nu se consideră o afacere închisă, pasionează şi pe autor, care ne-a expus-o sumar, pentru informaţia noastra. Staţiunea aceasta preistorică—admiţând-o şi noi ca atare—e la vre-o 20 de klm. de Vichy In 1924 s'au aflat acolo primele materiale. Dr. Morlet, arheolog, atrage atenţia savanţilor asupra descoperirilor făcute acolo, din care ce era mai deosebit era o scriere necunoscută, presupusă ca egeană. E un entusiasm la început, furtună în urmă; de cu 1926 Reinach e convins, Marcelin Boule de asemenea; câţiva sunt sceptici; unii se înscriu în falş, contestând autenticitatea lucrurilor desgropate şi socotindu-le falşificări de acum. O literatură pro şi contra glozeliană se produce, bogată şi pasionată. D-nu O. Tafrali şi autorul acestei broşuri se duc să se informeze pe teren la Glozel; cel d'întâi semnalează analogii cu ceramica dela Cucuteni şi Pomârla. Anchete peste anchete, polemici nesfârşite, azi ceva mai potolite Obiectele aflate sunt din piatră cioplită sau şlefuită, obiecte de os or dinţi de animale, harpoane, ceramică decorată şi cu inscripţii indescifrabile, idoli de argilă, cărămizi cu amprente digitale pe ele şi inscripţii, gravuri artistice pe oase, piatră, galeuri, reprezentând mai ales cervidee, reni, cai, bovidee. Taina cea mare a lor sunt inscripţiile cu un alfabet necunoscut nouă, din 106 semne, cu asemănare a celui fenician, alfabet ce pare a fi tatăl scrierilor cunoscute până azi. Morlet socoteşte că această staţiune arheologică ar fi de la finele paleoliticului, între acesta şi neolitic, vechi de 8—10 mii de ani. Admiţând ca autentice descoperirile dela Glozel, însemnează a conveni că 1) n'a existat hiatusul închipuit între paleolitic şi neolitic (el ar fi glozelianul); 2) alfabetul nu e o invenţie feniciană orientală, ci s'a format în Europa vestică mai dinainte; 3) civilizaţia nu e exclusiv orientală, ci s'a continuat din paleolitic prin glozelian până la neolitic.

Un student român la Pisa şi Paris, către 1820: Simion Marcovici, de *Alex. Marcu.* Vălenii-de-Munte, 1929. — Adeptul lui Eliade, profesorul Simion Marcu, zis Marcovici, a fost un răspânditor al culturei franceze şi italiene la noi în Muntenia, acum 100 de ani şi ceva E unul din cei patru bursieri trimişi la Pisa în 1822 pentru studii, de unde trecu după câţiva ani la Paris, spre a se înapoia în ţară în 1827. Eforia Şcoalelor, care îi înlesnise studiile în străinătate, îl luă şi pe el profesor de matematică elementară la Sf. Sava, „Colegiul Naţional". Dela 1831 trece la catedra de franţuzeşte, apoi la cea de retorică. E un apărător al culturii franceze, faţă de Ion Maiorescu. Ocupă la sfârşitul vieţii înalte demnităţi politice şi administrative. Moare în 1877, fiind de 76 de ani. A lăsat multe traduceri din literatura franceză şi italiană; traducerea lui din Saul a lui Alfieri e cea mai bună şi mai exactă ce s'a dat, între mai multe, în tot sec. XIX-ea la noi.

Catagrafie oficială de toţi boerii Ţării Româneşti la 1829, publicată de *I. C. Filitti*, Buc. 1829. Acest recensemânt e făcut prin mijlocirea ispravnicilor de judeţe, după porunca gen. Jeltuhin, în vremea administraţiei provizorii ruseşti din Sept. 1829. Tablourile formulare au rubricele: numele şi porecla, locul naşterii, vârsta, cinul, al cui fiu este, locul hălăduirii şi starea ce are fiecare. Dosarul păstrat la Arhivele Statului din capitală, poartă titlul: «Delă pentru catagrafia boerilor caftanlâi, după cererea prezedentului comitetului din Bucureşti. Leat 1829. Septemvrie 11». Adăogirile nouei catagrafii din 1830

—1831 o complectează. Pentru Bucureşti, unde sunt boerii mari (aci nu sunt notaţi ai cui fii sunt), însemnăm ca *născuţi în Craiova* pe Nestor Predescu juristul logofăt de ţara de jos, Dumitrache Bibescul vornic, Şerban Grădişteanu clucer mare, Barbu Ştirbey, viitorul Domnitor, mare clucer şi el, apoi Gheorghe Bibescu, de asemenea viitor Domnitor, atunci căminar. Din *jud. Olt* sunt: serdarul Gr. Urianul, Ioniţă Gigârtul pitar, Andrei Balşanul pitar, Mihalache Izvoranul clucer za arie, Gh. Urianul, treti logofăt, Const. Rătescu idem, Const Linaru, vtori vistier, deosebit de numeroşi feciori de boeri. Din *Craiova*: vel clucer Ioan Vlădăianul, vel clucer Const Brailoiu, vel căminar St. Bibescu, vel căminar C. Vlădăianu, vel paharnic N. Brăiloiu, vel pah. St. Gănescu, vel pah. Stănuţ Jianu, vel pah. Gh. Coţofeanu, vel stolnic C. Zătreanu, vel st. l. Otetelişanu, vel st. C. Brăiloiu, vel stolnic Dincă Zătreanu, vel st Barbu Socoteanu, vel st. Gh. Argetoianu, vel comis C. Ologoveanu, vel serdar Dumitrache Haralamb, vel serdar Titu Bengescul, vel serd. Petrache Obedeanu, vel serd N. Prisăceanu, vel serd. Iordache Otetelişanu, vel serd. C. Otetelişanu, vel serdar Dumitrache Cnezu, vel serd C Brăiloiu, vel serd. Grig. Bengescu, vel medelnicer Scarlat Măinescu, vel med. Gh. Iordache Măcescu, vel med. C. Argetoianu, vel med. Dumitrache Bibescu, vel sluger Băluţă Goescu. vel sl. C. Viişoreanu, vel sl. Marco Măinescu, vel sl. Ion Solomon, vel sl. I Sâmboteanu, vel sl. C. Argetoianu, vel sl. C. Socoteanu, vel pitar Niţă Alboteanu, vel pit. l. Pleşoianu, vel pit. Mih. Alboteanu, vel pit. Dumitrache Urianu, vel pit. Nic. Vladimirescu, vel pit. Gh. Tetoianu, vel şetrar Teodorache Pălanu, vel şetrar Ion Rioşanu, clucer za arie Ion Săndulache. Din *jud. Dolj:* Grig. Murgăşanu, clucer za arie, Manolache Pârâianu, vtori logofăt, Nic Georoceanu polcovnic, Teodor Târnăveanu polcovnic, Ioniche Cacaleceanu polcovnic şi Nic. Strâmbeanu polcovnic, apoi vel post. Alecu Argheropol, vel clucerul Alecu Samurcaş, căminarul lancu Teohari, sărdarii Panait Dâlgeanu, Costache Teoharl, Dem. Aman şi Dumitrache Polizu; medelnicerii Nic. Caloianu şi Petrache Poenaru; prapargicii N. Pălanu, N. Otetelişanu, Gh. Otetelişanu, St. Bengescu, St. Vlădăianu, Barbu Vlădăianu, Ioan Laloescu şi N. Pleşoianu; clucer za arie Hristache zet Deşliu, boernaşii N. Rusănescu, R. Fratoştiţeanu, N. Chintescu, V. Lăcusteanu, St. Zătreanu, Dumitrache Poenaru, D. Musceleanu, Statie Stolojanu, Ioniţă Stănescu, Manolache Pârâianu, Mih. Iliescu, Teodoraş Craioveanu, Sc. Protopopescu, C. Stănescu, I Sultănoiu, N. Andreescu, T. Cernilescu, Sc. Stănescu şi D. Polizu. Urmează apoi lista boerilor din judeţele Gorj, Mehedinţi, Romanaţi şi Vâlcea. Rezultă din această catagrafie că, în 1832, erau în Muntenia 566 de familii boereşti, cum şi vre-o 200 familii de boernaşi, faţă de o populaţie de 165,000 de familii.

Un proiect de constituţie inedit al lui Cuza Vodă, dela 1863, de *I. C. Filitti*, 1929, tip. Cluj.—Improprietărirea ţăranilor prin exproprierea moşiilor, temă de—cum am zice azi: reclamă electorală — pentru mulţi din luptătorii politici dela 1842 nu a găsit mai statornic şi curajos sprijinitor ca în N. Bălcescu, după cum tot acesta se pronunţase singur atunci pentru votul obştesc şi direct. Teama de expropriere unise pe boeri, aşa că această reformă nu afla sprijinitori în cele două partide politice existente, care menajau pe boeri. I. Brătianu nu a cutezat s'o propună în 1859 în memoriul său din Febr. către Domnitor. Cuza însă dela început a voit-o. Pentru a isbuti în reforma sa agrară, în faţa partidelor politice interesate, se gândi la o modificare a constituţiei şi regimului electoral. Kogălniceanu vedea la fel. La 1863 Voda încearcă să obţie dela puterile garante dictatura pe cinci ani, tocmai spre a isbuti să înfăptuiască gândul său. I. Brătianu, B. Catargiu, caşi Eliade, deopotrivă nu înţeleg pe Cuza. In astfel de împrejurări, era firesc ca Domnitorul să voiască a înlătura adunarea. El plănuia o constituţie cu următoarele idei generale: scăderea censului pentru alegători, fuziunea colegiilor, limitarea şi definirea atribuţiilor adunărei, crearea unui Senat numit de Domnitor, unui consiliu de stat pentru elaborarea legilor şi a unei curţi de conturi Credea că votul obştesc ar fi prematur pentru un popor încă prea incult şi uşor de rătă-

cit de demagogi. Dacă nu putea lucra cu adunarea, gândea s'o disolve, suspendând-o pe 5 ani, în care vreme avea de gând să facă el reformele necesare ţării. La 30 Iulie 1863 trimite lui C. Negri proiectul de constituţie elaborat de el. Acest proiect, necunoscut până azi, este amănunţit studiat şi comentat de d-l Filitti. Din el reiese odată mai mult în relief nobila figură a lui Vodă Cuza, inteligenţa şi patriotismul său. Proiectul, revizuit de Domnitor, se dă în anexele cărţii d-lui Filitti. El „se pare" a fi fost acelaş cu cel pe care l'a promulgat prin lovitura sa de Stat la 2 Mai 1864. La 21 Ian. din acel an Kogălniceanu anunţase intenţia lui Cuza de a propune adunării schimbarea Constituţiei. La 13 Martie se propune adunării de Kogălniceanu legea rurală. Actul dela 2 Mai se petrece fără turburare şi fără amestec din afară ca urmări, graţie înţelegerii situaţiei politice din afară, şi a curajului său inteligent şi hotărît înăuntru. Consecinţele fericite ale acestui gest sunt recunoaşterea puterilor garante, apoi legea rurală din 15 August şi deschiderea în Decemvrie a unei adunări ieşite din noua lege electorală a lui Cuza.

O pagină din istoria medicinei în Muntenia (1784—1821) de *Ioan C. Filitti* Buc. 1929, extras din „Revista ştiinţelor medicale". — Primele noastre informaţiuni despre vechii noştri medici le află autorul în cartea grecească a doctorului Const. Caracaş, tipărită de Eliad în 1830: „Topografia Ţării Româneşti şi cercetări antropologice privitoare la sănătatea şi bolile locuitorilor acestei ţări" şi a cărei traducere în româneşte, de G. Sion, a aflat-o d-l Filitti şi a dăruit-o Academiei. Cartea merită tipărirea, confirmă şi d-l N. Iorga. Caracaş ne dă amănunte cu prlvire la nişte medici vechi. Tatăl său, tot doctor, Dim. Caracaş, a fost rânduit medic al Bucureştilor în 1784. Citează pe Silvestru Filitti şi Const. Darvari, medici cari întrebuinţează pe atunci vaccinarea. In 1802, zice Const. Caracaş, — el învăţase la Viena — vaccinarea era generală în Capitala noastră. Doctori stabiliţi la noi, veniţi din străinătate, greci mai ales, aflăm dela finele sec. XVII. In timpul lui Brâncoveanu găsim 6 medici aşezaţi în Bucureşti. Din aceştia cei mai mulţi studiaseră la Padova or la Veneţia. Intre 1685 şi 1785 găsim 18 medici stabiliţi statornic în Bucureşti, mai toţi din universităţi italiene. Dimitrie Nicolae Luca, zis Caracaş, tatăl lui Const. Caracaş, de fel din Macedonia, a stat şi în Craiova între 1782—1784, după ce fusesese chemat şi la paşa din Vidin. Primul serviciu sanitar în România se poate zice că datează din vremea domniei lui Al. Moruzi (1793 — 1796), care spori numărul medicilor politiei dela 1 la 3, anume fiind Dim. Caracaş, Silv. Filitti şi Const. Darvari. Aflam şi o „orfanotrofie", adică azil de orfani, în Capitală, înfiinţat de Al. Ipsilanti în 1781, cu medicul Polihronie Dimitriu. Sunt, firește, şi şarlatani, pseudo-medici în Bucureşti, zice Caracaş în cartea sa. Cei trei medici ai politiei introduc vaccinarea în ţară după 1801; trebue ţinut seamă că Jenner abia cu 5 ani înainte pusese descoperirea sa la punct, iar în Franţa ea nu se răspândise de cât cu un an înainte doar, din 1800. Tot ei au întrebuinţat chinchina cei d'întâi la noi. Iar Silv. Filitti, cu ginerele său C. Caracaş, au introdus în Muntenia cultura cartofului, în grădina lor dela Ciurel, de lângă Bucureşti; în Moldova ea s'a răspândit de pe vremea lui Sc. Calimah (1812 — 1819) La 1799 se stabileşte în ţară, venit din Germania dela studiu, doctorul Panaiotache (Panait) Nicolaide, aşezându-se la început vreo 10 ani la Craiova, de unde a trecut apoi la Bucureşti. Din 1804 se urcă la 6 numărul doctorilor politiei. Pe la 1824 erau în capitală 15 medici învăţaţi. Depe la 1809 era la Craiova un medic învăţat, Petre Ferrari, zis Fierarul, doctor în medicină dela Padova; mai târziu a plecat şi acesta în Bucureşti. După câte a putut culege ştiri d-l Filitti, se mai găsesc citaţi ca doctori în Craiova, afară de Dim. Caracaş, Nicolaid şi Ferrari, câţiva ca: Hagi Gheorghe între 1764, 1785; în 1795 Pal şi Spiru, în locul unui oare care Palas; tot atunci un Gheorghe Martin Heinlein; în 1797 Iosif Botca, mort în 1801; Petru Veron (Berovici), care a avut proprietăţi pe locul unde azi se află Prefectura de Poliţie a municipiului.

Istoria Românilor din Dacia Traiană, de *A. D. Xenopol*, ed.

III-a, revăzută de autor, îngrijită şi ţinută la curent de I. Vlădescu, în editura „Cartea Românească", a ieşit de sub tipar în iarna aceasta cu vol. IX şi X, epoca fanarioţilor. Cel d'întâi cuprinde domniile Mavrocordaţilor şi urmaşilor lor dela 1711 până la Pacea dela Bucureşti, iar al doilea dela această dată până la răsturnarea fanarioţilor (1812—1821). Între gravurile volumului din urmă, o litografie din Col. Ac. Rom. înfăţişând pe Tudor Vladimirescu în fruntea panduriior. Caşi celelalte volume anterioare, acestea din urmă sunt tipărite îngrijit, pe hârtie bună cu adnotaţii numeroase şi gravuri alese

Librăria editoare face un frumos dar culturei româneşti prin retipărirea istoriei lui Xenopol şi un act de pomenire pentru cei 10 ani ce s'au împlinit dela moartea marelui nostru istoric şi filosof care a fost Xenopol. Am dori s'o vedem cât mai repede terminată în întregime această monumentală operă.

Des survivances paléolithiques dans le milieu néolitique de la Dacie, par *I Andrieşescu*, Directeur du Musée d'antiquités de Bucarest. Bul. Secţ. Ist. al Acad. Rom. tom. XV, Buc. 1929 — Dare de seamă a rezultatelor săpăturilor făcute de autor înainte şi în urma războiului (1916, 1919, 1920) la Sălcuţa, comună de lângă Vela din Dolj în timpul ocupaţiunei germane C. Schuchhardt, arheologul din Berlin, a cercetat de asemenea aceleaşi locuri. Recolta consistă în multe instrumente de silex, de piatră şi de os. ceramică interesantă, şi chiar de cea cu desenuri colorate, statuete de pământ ars înfăţişând animale şi chipuri umane. D-l Andrieşescu prezintă aci în special câteva vase şi torsul unei figurine modelată într'un chip remarcabil Se adaogă câteva obiecte de bronz şi aramă, constituind aci un terminus ad quem al acestei staţiuni preistorice, cu urmele sale de locuinţe şi de vetre de incineraţie şi morminte. Remarcabilă şi o statuetă dintr'o rocă foarte dură, neagră, cu granulaţii alburii, şi în chip de cap de oarecare animal, aducând cu hipopotamul, descoperită la 6 Sept. 1920. Se face o comparaţie între această figurină şi o alta, aflată la Fedeleşeni în 1927, cu care prezintă oarecare similitudini. Statueta de tradiţie (?) paleolitică dela Sălcuţa s'a aflat însă într'un strat de teren superficial, la 40 ctm. dela nivelul solului, cu abia 10 ctm mai jos de unde începe stratul civilizaţiei noastre, în mediul ceramicei zugrăvite. E un exemplar, care, „având în vedere mediul căruia aparţine, caşi materialul din care e făcut, aceste reprezentări constituesc, după părerea noastră, un element de preţioasă orientare în plastica zoomorfică a epocei neolitice, plastică atât de bine reprezentată de altmintrelea (deşi într'un material puţin durabil) în Europa sud-estică şi în Dacia mai ales" zice autorul. E aci un document al persistenţei unei arte paleolitice care nu a dispărut, preţios pentru istoria artelor. Ele îndeamnă a crede că faimosul hiatus între paleolitic şi neolitic—ca manifestare artistică—nu există, dar că e o continuitate între aceste două epoce.

Protoistoria Daciei. Opera lui V. Pârvan, de *Em. Panaitescu.* 1929, Cluj. —Notele despre opera lui Pârvan, cu care se începe volumul, au fost scrise pentru „Dacoromânia"; ele privesc deci latura filologică a activităţii învăţatului nostru, din operele: *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului dacoroman* (1911), unde explică genetic termenii creştini din limba română; *Consideraţii asupra unor nume daco-scitice*, cu explicarea numelor Argeş, Buzeu, Siret şi Prut, primele două dacice, iar ultimele scito-dacice; *Getica* cuprinde de asemenea studii filologice cu privire la elemente trace şi scitice. Toate acestea demonstrând că la aşezarea Slavilor la noi în Dacia „toponimia era în majoritate tracică, şi mai rare ori romanică". — In „Protoistoria Daciei" se ocupă în special cu *Getica*, opera monumentală a lui Pârvan. Prin acest studiu se lămureşte, intrând în lumina istoriei, o perioadă lungă de 12 secole, „între epoca miceniană şi cea romană a Daciei, dela primul contact al acestei ţări cu cultura villanoviană şi până la sfărâmarea regatului lui Decebal". Opera se împarte în 6 capitole: c. I migraţiunile cimmeroscite, c. II, III şi V cercetează isvoarele literare şi interpretările glotologice ale materiei de studiat, c. IV dă rezultatul săpăturilor dela Crăsani, iar în c. VI înfăţişează protoistoria Daciei pe baza materialului arheologic

prezentat, anume din vârsta fierului în Dacia, Hallstattianul şi epoca La Tène. Protoistoria—zice Pârvan—este introducerea cea mai potrivită la istoria romanismului oriental. Ultimul capitol din lucrarea lui Pârvan în englezeşte, conţinând lecţiile pe care el le-a ţinut la Cambridge în Martie 1926, poartă titlul „Carpato-Danubienii şi Romanii". Acest capitol întregeşte opera completă constructivă a lui Pârvan şi „Getica" sa; el ar fi trebuit să înceapă o nouă operă, asupra „Romanismului" din centrul şi răsăritul Europei, pe care nu a mai avut vreme să o scrie. Va rămâne deci ca altcineva să scrie cartea asupra romanismului Daciei în legătură cu Panonia, cu Moesia inferior, cu Dalmaţia şi cu Moesia superior, de oarece acest romanism dacic nu poate fi pus în legătură cu cel balcanic, întru cât, cum o afirmă Pârvan, Balcanii nici nu au fost romanizaţi.

Judeţele din Ardeal şi din Maramureş până în Banat; Evoluţia lor teritorială, de *V. Meruţiu,* prof. la Univ. din Cluj. 1929, Cluj, tipărit în seria „Lucrările Inst. de Geografie al Univ. din Cluj", vol. V. —Un istoric al vechilor diviziuni teritoriale la început. Până în sec. XII—XIII Românii au trăit de ambele laturi ale Carpaţilor de-a'mpreună, nedespărţiţi, cu organizaţii patriarhale, conduse de cnezi sau chineji şi voevozi. Cnezatele durează în Maramureş până în sec. XVI, iar în Transilvania până la finele sec. XVII. Cu aşezarea Ungurilor şi întinderea lor de cu sec. XI până la al XIII, autoritatea voevozilor români începe a scădea, ajungând a fi supuşi castelanilor şi comiţilor regeşti. Condiţiunile geografice ale aşezărilor româneşti ne induc a crede că a fost o vreme străveche în care populaţia noastră era organizată *pe văi.* Numele de Ţara Bârsei, Ţara Oltului, Ţara Jiului, Ţara Crişurilor ne-arată aceasta. Peste aceste aşezări au venit Unguri în pâlcuri împrăştiate, apoi scaunele săcueşti şi cele săseşti, adese-ori cu privilegii speciale şi în paguba băştinaşilor Români. Astfel s'au înecat treptat vechile organizări, vechile orânduieli şi jurisdicţiuni româneşti. Sub Unguri, în afară de ţinuturile Şaşilor şi Secuilor, cu scaunele lor, erau 7 comitate şi 2 districte. Autorul urmăreşte modificările suferite în cursul timpului cu privire la această împărţire administrativă. Ţinuturile din Nordul şi Vestul Ardealului, Banatul şi ţinuturile denumite „din Ţara Ungurească" au trecut prin aceleaşi schimbări şi au suferit aceeaşi soartă rea, ajungând de asemenea a fi împărţite între comitatele ungureşti, din Maramureş până în Banat. Unele au fost alipite Ardealului şi pe urmă date iar Ungariei. Or cum, aceste împărţiri s'au făcut fără voia şi în potriva intereselor româneşti, cu intenţia de a ajuta la îmbucătăţirea şi apoi maghiarizarea fraţilor de sub stăpânirea ungurească. Studiul urmăreşte apoi evoluţia teritorială a judeţelor (comitatelor, cum li se zicea) Maramureş, Sătmar, Sălaj, Someş, Năsăud, Cluj, Bihor, Turda, Mureş, Odorhei, Ciuc, Treiscaune, Braşov, Făgăraş, Sibiu, Târnava-mare, Târnava-mică, Alba, Hunedoara, Arad, apoi fostul comitat al Zărandului, jud. Caraş-Severin, şi jud. Timiş-Torontal. Capitolul final—Concluziuni—constată că diviziunile acestea teritoriale româneşti vechi au ajuns să fie în majoritate ca ale Ungurilor, iar pământurile lor înstrăinate. Satele s'au păstrat însă mai toate ca româneşti; puţine s'au desnaţionalizat înspre Tisa or printre Secui. Odată România reîntregită, s'a căutat a se face o nouă, mai bună şi mai dreaptă orânduire a judeţelor de peste munţi, în cadrul şi interesele statului nostru unitar. Proectele şi realizările în acest sens sunt expuse aci. — Lucrarea deosebit de meritoasă a d-lui Meruţiu e însoţită de 16 planşe geografice vechi şi noi, un indice de alte hărţi vechi privitoare la Ardeal şi o listă de numiri de localităţi aşa cum au fost schimbate în 1925 şi asupra căror autorul socoteşte că ar trebui să se revină la vechea numire, sau să o modifice altfel. — La sfârşit un rezumat în franţuzeşte al lucrării.

Arborele genealogic al Familiei Bujoreanu, originară din Vâlcea. Note şi acte cu privire la această familie, alcătuite şi culese de *Alex. Al. Fălcoianu.* Buc. 1928. — Se publică în regeste acte începând cu anul 1561, Mai 31, hrisovul de danie al moşiei Bujoreni (şi Olteni) din jud. Vâlcea, din partea lui Dumitru Bujoreanu către sora lui Stanca. Altele sunt reproduse în întregime sau par-

ţial, cum şi inscripţii din biserici, diate, jelbi, scrisori, etc. până la data de 19 Aug. 1864. Urmează apoi un tablou arbore genealogic al Bujorenilor, de cu începutul sec. XVI până în zilele noastre, cu cinci anexe, cuprinzând şi descendenţa din partea femeiască a familiei, prin Zoe Bujoreanu, Maria Bujoreanu, Elena Bujoreanu, Ancuţa Bujoreanu şi Olga Bujoreanu.

Ştiri mărunte şi note relative la istoria armamentului la noi; când s'a adoptat steagul tricolor la noi, de Gen. *Radu R. Rosetti* Mem. Ac. Rom. secţ. ist. 1930.—Autorul aduce informaţia că Niculai Olahul, umanistul din sec. XVI, a fost şi un militar distins, făcând lucrări de fortificaţie; el a pus să se toarne şi două tunuri, unul fiind la Viena şi altul la Peşta. Semnalează nişte scuturi din muzeul Ermitage, ce sunt la fel cu cele nouă existând la Viena, provenind de la „un voevod valah". O altă menţiune dintr'un muzeu din Moscova arată că există acolo o sabie mare, dăruită de V. Lupu Ţarului Mihail în 1641. In privinţa săbiilor ce se atribuesc lui Brâncoveanu, d-l Rosetti crede că sunt de provenienţă constantinopolitană, căci în Moldova nu s'au putut fabrica în asemenea condiţiuni de fineţe. Câteva cuvinte din terminologia militară veche: arc, arbaletă, tunuri şi alţi câţiva termeni arhaici.— Despre adoptarea tricolorului,—despre care s'a crezut că porneşte din Ardeal dela 1848, sau dela tineretul revoluţionar din Bucureşti din aceeaşi vreme, sau că el a provenit la 1859 din unirea steagului muntenesc cu cel moldovenesc,—d-l Rosetti arată că tricolorul nostru a fost adoptat ca steag al armatei munteneşti în 1834, sub Alex. Ghica Vd. Colorile erau însă aşezate orizontal, deci perpendicular pe hampă. La 1867 domnitorul Carol modifică aşezarea culorilor în poziţie şi ordine faţă de hampă, aşa cum au rămas până azi.

Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti. Vol. I. Acte şi scrisori (1527—1572), cu 4 facsimile, publicate de *Dr. Andrei Veress.* Bucureşti, „Cartea Românească", 1929.—Publicaţie tipărită sub auspiciile Fundaţiunei „Regele Ferdinand I", îşi propune să continue marea şi preţioasa „Fontes Rerum Transylvanicarum", preluată în chip firesc de Români, şi din care au apărut 4 volume înainte de războiu, al treilea fiind al profesorului Veress, cu privire la relaţiile dintre Ungaria şi Ţările Româneşti între anii 1468 şi 1540. Documentele aci publicate, sub îngrijirea d-lui Const. C. Giurescu, au fost revăzute de d-sa; sunt cele mai multe inedite, puţine din ele retipărindu-se după cele ce au fost date necomplet sau cu erori în alte colecţiuni. Volumul de 368 pagini este editat într'un chip ireproşabil, ca tehnică a tiparului cât şi ca prezentare a materialului istoric—In Introducere d-l Veress dă câteva note biografice lămuritoare pentru obiectul studiilor în care d-sa s'a specializat—paleografia şi în deosebi literatura istorică a Ardealului din epoca principilor Báthory, dintre anii 1571 1613. Tot aci d-sa ne spune că, în editarea actelor a urmat regulele stabilite de istoricii germani în congresul lor dela Frankfort din 1895, şi adoptate apoi de toate publicaţiunile apusene moderne de specialitate, conform următoarelor norme: Publicarea documentelor exact aşa cum ele se prezintă în textul original, păstrând particularităţile, caracterul lor, cum şi greşelile lor chiar. Textul documentelor se publică conform regulelor paleografice, iar scrisorile autografe ale oamenilor distinşi literă cu literă, relevând curiozităţile scrisului or ale stilului în note. Tot în note se dau şi deslușirile cerute, fără a folosi pe *sic* în corpul textului. Micile erori şi cuvintele greşite din documente se îndreaptă fără observaţii, punând însă în notă pe cele greşite. Cuvinte a căror citire e dubioasă se înseamnă cu un (?), iar expresiunile or formele gramaticale neobişnuite cu un (!), dacă sunt prea bătătoare la ochi; cuvintele omise or rămase în condeiul scriitorului să se întregească, în paranteză dreaptă [ ], iar cele neciteţe or şterse, dispărute, se vor însemna cu-------, pe când părţile din text ce nu voim a le mai reproduce, ca fără interes, să le însemnăm cu.....- fără a indica lungimea acestor ştersături sau omisiuni. Părţile din text scrise în altă limbă decât a documentului, or scrise cu semne tainice (cifre), se vor reproduce în cursivă, caşi interpolările şi transcrierile

după acte mai vechi, la toate acestea menţ onându-se faptul în notă. Numele proprii se vor da exact ca în original, chiar când un cuvânt e redat într'un acelaş act în forme diferite. Datarea documentelor să fie riguros exactă; data să se pună sus, în capul lor, într'un rând deosebit, după numele oficial respectiv de astăzi al locului (Aşa Bucureşti, Iaşi, Warszawa, Praha, Beograd, Istambol, etc.) cu trimiteri la indicele volumului. Punctuaţia rea sau superficială trebue îndreptată după sensul adevărat al actelor. (In această privinţă, noi înclinăm a crede că e de preferat să respectăm şi aci exactitatea formală a textului. N. R.) — Autorul publică în acest volum 395 de acte scrise cele mai multe în latineşte sau italieneşte, iar un număr mai redus de scrisori în ungureşte, nemţeşte şi spanioleşte, după normele de mai sus enunţate, adică 1) datarea şi data, 2) cine scrie către cine, 3) obiectul scrisoarei în 2—3 rânduri rezumative, 4) actul, cu note în josul paginei când e cazul, şi 5) note eventuale privitoare la locul de proveniență actuală al documentului, or altă însemnare cu privire la forma or rostul său în desfăşurarea evenimentelor.

Contribution à la question d' Orient. Esquisse historique suivie de la correspondance inédite des envoyés du Roi des Deux-Siciles à Constantinople (1741—1821), par *André Oţetea* (prof. conferenţiar la Universitatea din Iaşi), 1930, Cultura Naţională, Buc. Ed. Acad. Roum Etudes et recherches. — Autorul pleacă de la ideea că aşa zisa chestiune „a Orientului" e mai degrabă o problemă esenţial europeană în sec. XVIII, problemă ai cărei factori determinanţi trebue căutaţi în decadenţa Imperiului Otoman şi în rivalitatea dintre marile puteri europene, abandonându-se procedarea incadrărei sale într'un plan naţional or geografic. Precedată de o simplă bibliografie a isvoarelor de natură specială sau generală, lucrarea d-lui Oţetea cuprinde mai întâi o schiţă istorică, tratată în patru capitole, şi o concluzie, apoi prezentarea documentelor pe care se întemeiază cercetarea de faţă.— Cap I: Factorii chestiunei Orientului; Cap. II: Preponderanţa rusă în Orient (1768—1774), începând cu urcarea pe tron a Ecaterinei II şi până la Pacea dela Kuciuk-Kainargi; Cap. III: Aplicarea acestui tratat şi înţelegerea austro-rusă în vederea împărţirei imperiului otoman (1774—1792), adică până la Pacea dela Iaşi; Cap. IV: Chestiunea Orientului în timpul Revoluţiei şi a Imperiului (1792—1815), încheindu-se prin Congresul dela Viena.—In rezumat vedem din această expunere următoarele: Interesul statelor europene se îndreaptă cu pricădere asupra Orientului, de când Rusia şi Prusia intră activ în jocul politicei europene, deplasând astfel centrul de gravitate al politicei continentale. Decadenţa Turciei şi creşterea puterei moscovite, după ce aceasta redusese la tăcere pe Suedezi şi Polonezi şi căpătase un prestigiu faţă de ceilalţi creştini ortodoxi orientali, fac să se deştepte gelozia celorlalte mari puteri. Jocul alianţelor se deplasează şi el: rând pe rând Franţa, Prusia, Engiitera iau partea Imperiului Otoman şi-i cer conservarea, contra intereselor ruseşti. Rusia încearcă a pune mâna pe Constantinopole cu complicitatea rivalelor sale, pe care le momeşte cu împărţirea prăzei, dar fără a isbuti nici astfel Austria şi mai ales Franţa stau în calea dorinţelor de cucerire a Bizanţului. In timpul lui Napoleon, rivalitatea franco-engleză garantează şi ea existenţa Turciei. Rolul de garantă a integrităţei teritorului turcesc il la asupră şi Anglia, de cu sec XVIII; rivalitatea anglo-rusească domină tot veacul al XIX-lea. Această rivalitate între marile puteri pentru hegemonia orientală foloseşte emancipărei popoarelor balcanice creştine. Istoria deşteptărei acestor naţiuni şi constituirea a noui state pe ruinile imperiului otoman este strâns legată de istoria războaielor ruso-turce şi de răspândirea ideilor Revoluţiei franceze în Balcani. De cu aceste evenimente începe însă o nouă perioadă a chestiunei Orientului. Documentele ce urmează—344—provin din Arhivele Statului Italian, secţia Napoli, şi au aparţinut legaţiei napolitane de la Constantinopole. Nr. 86, din 14 Iulie 1773 spune că umblă vestea (la C.-ple) că Izet-Ahmud Paşa din Vidin a trecut în Oltenia cu un corp de 12 mii de oameni, că a isbutit a lua în stăpânire Craiova şi judeţul. Nr. 132, din 14 Iunie 1777 şi următorul despre creiarea unui început de

flotă comercială a Principatelor. Nr. 165, din 20 Ian. 1787, despre sondagii făcute pe Dunăre între Belgrad şi gura fluviului pentru Austria. Nr. 186: cucerirea Lugojului şi Caransebeşului de către Turci, în Oct. 1788. Nr. 188 din 24 Nov. 1788 cu privire la luptele de mai jos de Craiova, unde sunt bătuţi Austriacii. In cea următoare, cu data 10 Ian. 1788 (dacă nu e greşit anul, adică 1789) şi consemnează svonul unei victorii a Ruşilor contra Turcilor în împrejurimile Craiovei. Nr. 324 din 10 Martie 1821 foarte interesantă pentru aprecierile făcute despre Tudor Vladimirescu, om fără avere, care ar fi putut pune mâna pe banii ridicaţi de Domnitor din biruri, dar care a lăsat liberă trecerea acestui convoi, ca un lucru ce nu-i aparţine, şi că el îşi plăteşte şi-şi întreţine pe socoteala sa, aşa sărac cum e, trupele sale. Note interesante ale călătoriei ministrului Const. Ludolf dela Bucureşti spre Sibiu prin Turnu-Roşu, pe Oltul ce duce pulbere de aur în valurile sale şi pe care ţiganii îl strâng pentru jupâneasa Domnitorului. Ultimul act e un memoriu al aceluiaşi Ludolf despre ţara noastră, cuprinzând între altele consideraţiuni însufleţite de simpatie deosebită pentru ţară şi locuitorii ei ţărani (Vd. în special capitolul: Population, pag. 350, cum şi 351—2).

Există o scrisoare de trădare a lui Mihai Viteazul?, de *N. Iorga*. Comunicare la Acad. Rom. Mem Sect. Ist. 1929, Buc. — In arhivele Vienei se păstrează o scrisoare, fără dată şi indicaţia locului de proveniență, ce s'a atribuit lui Mihai Viteazul, ca fiind scrisă de el în 1601 vizirului Ibraim, când tocmai se întorcea dela Viena; în ea Voevodul îndeamnă pe vizir să lupte contra Imperialilor, pe cari tocmai el, în numele lui Rudolf II şi cu ostaşi plătiţi din banii acestuia spre a servi pe Impărat se angajase a-i fi credincios slujitor. In latineşte, s'a publicat textul în Hurmuzaki IV, 278, iar în 1925 s'a dat textul slavon. Abia acum, în 1929 s'a putut procura de Acad. Rom. o fotografie a documentului, prin d-l Prof. Bianu. Abia acum deci se poate pune serios întrebarea şi a se răspunde dacă acest act e autentic or nu. Este ceea ce face d-l N. Iorga. D-sa dă mai întâi textul în reproducerea slavonească, apoi traducerea latină cea cunoscută, şi la urmă cea românească. Se constată mai întâi că traducerea latină e defectuoasă, eronată uneori. Lăsând la o parte logica lucrurilor şi a împrejurărilor istorice neacceptabile ca cuprins al actului şi ca psihologie, obiecţiunile în contra admiterei autenticităţii acestei scrisori sunt multe, în ce priveşte forma diplomatică şi cea grafică a actului. Cercetate din acest punct de vedere, comparat documentul acesta cu specimenele autentice ale scrisului lui Mihai Viteazul câte le avem, rezultă din toate că această scrisoare e un falş. Mai mult: el se poate atribui vreunui secretar din Moldova ai Mileştilor, duşmani neîmpăcaţi ai lui Mihai.

Educaţia şi învăţământul în Rusia sovietică, de *Dr. Iosif Gabrea*, cu o prefaţă de d-l prof. G. G. Antonescu. 1929, Buc. ed. «Institutului Pedagogic Român».—Lucrarea aceasta face parte dintr'o serie de comunicări pe care numitul institut din Capitală le-a organizat cu privire la învăţământul actual din diferitele ţări. Am citit-o cu un interes crescând la fie-care pagină şi nu o pot îndestul recomanda atenţiunii colegilor mei din învăţământ, caşi orcui socoteşte că nu trebue să ignoreze ce se face la vecini, la nişte vecini aşa de puţin comozi ca Sovieticii, nebuni umblând pe căi rătăcite, dar la cari afli uneori idei ce te reţin, şi care sunt de luat în consideraţie de cel cuminte. — Bolşevismul e un fenomen social-politic post-belic, născut, crescut şi hrănit de mentalitatea specială rusească în cuprinsul fostului imperiu ţarist. Spre a studia educaţia şi învăţământul lor, se începe prin a expune cum se prezentau, înainte de războiu, şcolile lor de toate gradele, şi care erau înapoiate ca desvoltare şi insuficiente ca număr pentru atâta populaţie. Urmează o schiţare a sistemului de filosofie a bolşevismului — căci el are una —, arătând cum răspunde el la întrebările pe care şi le pune o minte cugetătoare cu privire la lume, la viaţă, la rostul omului pe pământ. Din aceste răspunsuri reiese că bolşevicul e *materialist* (în afară de materie nu există alt nimic); el e *mecanicist*, considerând lumea ca o mare maşinărie ce se mişcă dupe legi generale fixe, excluzând urmărirea unui

scop, şi că omul trebue să tindă a se depersonaliza, a deveni o rotiţă automată a unui mecanism colectiv; e *pragmatist*, căci tot ce cunoaştem, numai prin simţuri, prin experienţă, le cunoaştem; este *ateu;* este *determinist*, căci tăgăduieşte libertatea omului exprimată prin voinţă şi judecată. Morala bolşevismului e că „fericirea omenirii poate fi îndeplinită numai prin constrângere, iar liberarea sa numai prin oprimare teroristă", moral fiind numai ceeace serveşte interesului de clasă. Dispreţ deci pentru personalitate şi robie de stat. — Trecând la funcţiunea social-politică a învăţământului, arată cum toate ostenelile lor au fost la început să pregătească o generaţie de adepţi fanatici ai ideilor lor, luându-şi Statul asupră-şi creşterea şi educarea copiilor şi a tinerimei „în sens comunist". Şcoala urmăreşte un scop politic utilitarist, punându-se în slujba unui regim de clasă socială (Un fapt de recunoscut însă: analfabetismnl a scăzut simţitor în Rusia). Spre a isbuti mai repede, activând indirect şi asupra adulţilor recalcitranţi la comunism, au pornit lupta de distrugere a două instituţii sociale: familia şi biserica. Familia o disolvă prin stârpirea sentimentelor ce leagă pe copii de părinţi; religia o prigonesc cu turbare. Exemplele din aceste capitole— luate din scriitori ruşi cum şi anchetatori nepreveniţi în contra bolşevismului — sunt înmărmuritoare, spre a învedera ce spirit anarhic, păgân, sălbatic de brutal domneşte azi în Rusia sovietică Învăţământul este integral în slujba clasei muncitoreşti, inculte, condusă în taină de o infimă minoritate de nebuni iluminaţi sau de cinice brute; el este numai în funcţie social-politică bolşevică. Practica lui e o minciună, o falşificare a tot ce este mai bun în sufletul omenesc.— Foarte interesantă şi instructivă partea studiului care ne prezintă organizarea învăţământului, din punct de vedere teoretic, tehnic, filosofic aş zice. Făcând abstracţie de scopul şi rezultatul ce urmăreşte, acest sistem este minunat construit, coordonat şi logic. Şcoala cu tendinţe clasice, ca una ce era „cetate a culturei burgheze", e înlăturată; teoria, abstractizarea e înlocuită prin practica profesională până chiar la învăţământul superior. Din teoria marxismului — raporturile forţelor de producţie — se inspiră tot învăţământul sovietic, în programe şi metode: şcoală activă-materialistă organizată pe baza principiului coeducaţiei şi antereligioasă. Astfel conceput, coborât la mijlociul intelectual al păturei plebei, nivelul învăţământului a scăzut foarte mult în adâncime, chiar dacă în suprafaţă s'a întins sub comunişti. Din 100,000 de membri ai corpului didactic din Rusia, abia 25 % sunt comunişti. Leafa profesorului este de abia 75 % din cea mai mică leafă ce o primeşte un lucrător de ultima categorie inferioară a unui muncitor industrial. Dezastrul moral al coeducaţiei în şcoli, cu astfel de creştere, este de neînchipuit. In privinţa încercărilor făcute în pedagogie, ca programe şi metode, sunt de luat însă în consideraţie multe din ideile ventilate în şcoala lor.

Documente inedite din preajma Unirii Principatelor. Din actele austriace păstrate în arhivele Ministerului de Răsboiu dela Viena, publicate de *Mihail Popescu*, Bibl. «Aşezământul Cultural Ion C. Brătianu», IV, Buc. 1928 — E vorba de epoca începutului Răsboiului Crimeei, când Ţarul Rusiei,—impotriva promisiunei făcute împăratului Austriei că va păstra „statu quo ante bellum" în timpul conflictului cu Turcii în ce priveşte teritoriul României —, dăduse ordin trupelor sale să treacă Dunărea şi să atace Silistra, ocupând Principatele române. La somaţia Austriei, Ruşii încep din April 1854 evacuarea Olteniei mai întâi, pe care o ocupă atunci trupele turceşti comandate de Sami Paşa dela Vidin, pe lângă care se aflau câţiva refugiaţi munteni încă din 1848: Tell, Magheru, un Golescu, P eşoianu şi alţii, în vreme ce la Şumla se găseau alţii din comitetul naţional revoluţionar, ca un alt Golescu, Eliade, Cernătescu şi alţii. La 22 August trupele turceşti intră în Bucureşti, stabilindu-şi cartierul la măn. Cotroceni. Intre 19 şi 22 Aug. 1854 trec şi trupele austriace Carpaţii, sub gen. Coronini; ele intră în Capitală la 6 Sept. Astfel, în toamna lui 1854 Ţara Românească, evacuată de Ruşi, sufere dubla ocupaţie, şi mai apăsătoare, a Turcilor şi Nemţilor. Moldova cel puţin avu numai ocupaţie austriacă, oştirea intrând în Iaşi la 2 Oct. 1854. Austriacii cer revenirea la tron

a domnitorilor fugiți din țară, așa că B. Știrbei veni la 5 Oct. în București, iar Alex. Ghica sosește la Iași în 4 Nov. 1854. Administrația țării intră deci în normal, cu toată ocupația străină. Nemții își caută de interese, asigurându-și foloase materiale; încearcă, dar nu isbutesc, a răsluí frontiera noastra dinspre Bucovina. Se lucrează cu bani și spioni la formarea unei partide politice filo-austriace, persecutând pe cei independenți. Eliade e exilat; gazete sunt suprimate. Memoriile baronului Wimpffen pentru Muntenia și ale lui Stokera, comisar imperial în Moldova, sunt publicate de d-l Mih. Popescu spre a jugrăvi tocmai această atmosferă și această politică a timpului. Caracterizarile boerilor și înalților demnitari și personalități ale timpului sunt remarcabil de exacte, meticuloase, chiar dacă sunt și puțin răutăcioase uneori la Wimpffen. Proorocirile sale însă nu au fost exacte. Memoriile lui Stokera, mai puțin îndemânatec scrise, au o egală importanță. Singurul folos ce rămâne Austriei din această efemeră ocupație de doi ani este înființarea Comisiunei Danubiene Europene, care stingherește și azi desvoltarea comerțului nostru și jignește amorul nostru propriu de țară de sine stătătoare.—Un al treilea act publicat aci este un raport adresat de agentul austriac Simon președintelui Von Krieg, povestind încercarea de rebeliune a Sârbilor și Bulgarilor de la Braila, din 23 — 26 Iulie 1841, sub protecția Rușilor. Faptul are importanță, căci de pe urma lui se trage în parte scoaterea din domnie a lui Al. Ghica — Se dau mai întâi textele în nemțește, apoi traducerea lor în limba română. Un indice alfabetic la sfârșit.

Nicolae Bălcescu, de *P. P. Panaitescu*. Bibl. „Așezământul Cultural Ion I. Brătianu" II Buc. 1928.— Volumul acesta s'a publicat cu prilejul împlinirei a 75 de ani dela moartea scriitorului nostru. Studiul dela început este numai un rezumat al valoroasei lucrări a d-lui Panaitescu: „Considerațiuni la o biografie a lui N. Bălcescu", din 1924. Cartea a fost recenzată la vreme. Ne mărginim a nota aci punctele atinse în tratarea rezumativă a acestui articol: Bălcescu în cadrul istoriei culturii românești; copilăria și prima tinerețe; primele studii; legături literare și politice; călătoria în Apus; rolul său în revoluția dela 1848; exilul lui: la Constantinopol și în Ungaria, la Paris și la Londra; sfârșitul său; N. Bălcescu ca istoric; ideile sale politice.—Bibliografia cuprinde: scrierile sale tiparite, manuscrisele; scrierile despre Balcescu.—Urmează reproducerea a patru scrieri din ale istoricului nostru, care nu au mai fost tipărite până azi în volum, și care se aflau înmormântate în vreo veche și inaccesibilă tipăritură din timpul vieței autorului. Acestea sunt: *Mersul Revoluției în Istoria Românilor*, extras din ziarul „România Viitoare" din 1850, Paris; — *Logofătul Miron Costin, istoricul Moldaviei*, total necunoscută până azi în această formă amplificată, față de articolul publicat în „Mag. Ist. p Dacia, I, din 1845; — *Comentarii asupra bătăliei dela Câmpii Rigăi sau Cosova*, extrasă din „Propășirea" dela 1844; *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, tipărită întâi în Mag. Ist. p. Dacia, II, 1846, apoi reprodusă printre articole cu privire la Chestiunea Agrară de către Sturza-Scheianu. — Volumul are și două reproduceri după portretul lui Bălcescu facut de Tatărescu în 1851, cunoscut, și unul inedit, din 1852, după o fotografie aparținând Bibliotecei lui Ion I. C. Brătianu, înfățișându-l în timpul din urmă al vieței.

Documente inedite privitoare la Istoria Transilvaniei între 1848 — 1859, din actele Arhivei de Stat a Ministerului de Interne și Justiție dela Viena, publicate de *Mihail Popescu* în Biblioteca „Așezământul Cultural Ion C. Brătianu", VII, din 1929, București. — Ca introducere la publicarea acestor documente, autorul face un scurt istoric asupra mișcărei dela 1848 în Transilvania. Mișcarea revoluționară începe în Martie la Viena. Încurajați, Ungurii cer concesiuni speciale și unirea Ardealului cu Ungaria. Constrâns, Ferdinand admite această unire, pe care parlamentul imperiului o votează la 11 Aprilie. De aci agitație între națiuni: Secuii și Ungurii satisfăcuți, dar Românii și Sașii îngrijorați de noua situație creiată acum. Dieta transilvăneană

dela Cluj urmă să ratifice această unire. Slavii din imperiu, conduşi de banul lor, colonelul Ielacici, iar după ei Sârbii din Banat, văd că interesul lor e să lupte alături de Români şi Saşi. Intruniri pe naţionalităţi se succed La 3 Mai fac şi Românii una la Blaj, ca naţiune, nu ca confesiune. Cei peste 40.000 de Români, cu Şaguna în frunte, hotărăsc a trimete o delegaţie de 30 persoane la împărat şi o alta de 100 la dieta dela Cluj. La Impărat n'au ajuns; la dietă n'au fost lăsaţi să vorbească. Rămânea calea revoluţiei. Românii s'au organizat şi au pornit la luptă crâncenă, înfrânţi ici, dincolo învingători până la sfârşit, ca în Munţii Apuseni, cu Avram Iancu, regele Moţilor. Răscoala înfrântă, reîncep tratativele cu Viena, Românii ardeleni, caşi cei din Banat, cerând unirea pe picior de egalitate cu celelalte naţionalităţi. O nouă deziluzie a fost tratamentul aplicat Românilor de către împăratul cel tânăr. Atunci şi-au dat seamă că nu pot aştepta ajutor dela alţii şi că mântuirea numai prin ei înşişi le poate veni. Aceasta e epoca şi împrejurările în care se încadrează documentele publicate aci de d l Mih. Popescu. Aceste acte sunt foarte preţioase Ele nu reprezintă decât o mică par e din cele care se păstrau în subsolul Palatului de Justiţie dela Viena, şi care au ars complet în vara lui 1927, când cu mişcări · comuniste din Capitala Austriei. Pentru istoria Românilor incendiul acesta însemnează o foarte mare pagubă. — Volumul cuprinde 83 de documente, cu bibliografie, nume de localităţi în ungureşte şi nemţeşte cu traducerea lor în româneşte, apoi un indice alfabetic.

Studii asupra folklorului bănăţean, partea I, de *Lucian Costin*. Tip. „Cartea Românească", Timişoara, 1930.— Cartea folkloristului dela Caransebeş şi studios profesor, poet în orele de răgaz, este dedicată „decanului specialiştilor români", d-lui Artur Gorovei. A fost distinsă şi cu un premiu pentru folklor. Cuprinde în primul capitol consideraţiuni generale asupra Esteticei artei poporane şi realizăreí sale artistice în operele în proză şi în versuri; Morfologie şi lirism; Balada bănăţeană, gen în care excelează provincia soră a Olteniei; Reflexe ale vieţei sale istorice şi sufleteşti; Fragment dintr'un studiu asupra ghicitorilor bănăţene; „Dragostea" în folklorul bănăţean, cu numeroase mostre exemplificatoare pentru fiecare din capitole; Concepţia ţăranului bănăţean despre Viaţă, cum şi despre Moarte, în lirismul nostru poporan.

Amintim că d-l Lucian Costin a făcut să apară în „Biblioteca folkloristică a Banatului" 8 broşuri cu următorul cuprins: Doine şi romanţe; Balade; Basme şi istorioare; Legende; Strigături la joc; Snoave; Anecdote, formând toate o contribuţie preţioasă de specialitate O aşteptăm însă continuată.

Sănătatea şi fericirea în viaţă. reeducaţia prin sine însuşi, de maiorul *I. M. Petrescu*. „Scrisul Românesc", Craiova, 1930 — Este o carte care suprinde, fiindcă iese din comun. Ea îşi propune să iniţieze pe cititor într'o chestiune care nu preocupă azi nici pe unul singur dintr'o mie de inşi: acea cu privire la necesitatea reeducaţiei, „cât şi asupra mijloacelor de întrebuinţat în educaţia prin sine însuşi". Autorul porneşte de la constatarea că viaţa înfrigurată de azi face că cei mai mulţi se agită şi se istovesc privind tot spre ziua de mâine, şi nu dau atenţie clipei ce trece. Halucinaţi de o ambiţie, or de pofta de îmbogăţire, nu se îngrijesc nici de trupul lor,— pe care îl ruină, şi prin belşug necumpătat tot atât cât prin lipsurile mizeriei — şi mai puţin încă de sănătatea lor morală. Duşmanii fericirei ne aşteaptă cu momeli meşteşugite, intoxicându-ne sănătatea sufletească şi echilibrul ei. Şi totuşi, putem trăi o altă viaţă decât acea mizeră, pe care noi înşine ne-o pregătim Sănătatea şi fericirea noastră atârnă în bună parte de noi, de voinţa noastră; noi suntem făuritorii sănătăţei noastre trupeşti şi morale. Nu căutaţi fericirea aiurea, când o puteţi afla în voi înşivă, zice autorul, căci „fericirea nu constă în a avea, ci în a fi; nu constă în a poseda, ci în a se bucura de ce ai". Isvoarele fericirii sunt optimismul, veselia, voia bună, râsul şi surâsul, speranţa, credinţa, iubirea şi armonia sufletească, iar mai presus de toate sănătatea, căci fără aceasta din urmă nicio satisfacţie deplină nu poate exista. Factorii sănătăţei corporale

sunt aerul, apa şi alimentele, care întreţin economia generală normală a organismului. La acestea se adaogă practicarea unor exerciţii fizice rezonabile, băi, viaţă cumpătată, linişte sufletească şi, în plus, „practica auto-sugestiei optimiste". O lacună a educaţiei noastre — pe care nici şcoala şi nici familia nu o umplu — este că nu învăţăm din timp *arta de a trăi*, adică „modul cum trebue să ne comportăm în viaţă pentru a putea avea un fizic sănătos şi armonie între toate facultăţile sufleteşti". Această artă se poate învăţa. La cunoaşterea ei s'a ajuns prin lungi tatonări, experienţă şi amar de ani Higiena ne este în acest sens un îndrumător, dar numai pentru corp; asupra spiritului tot prin spirit trebue să acţionezi. De aci necesitatea acestei „reeducaţii" a omului de orce vârstă şi orce condiţiune. Scopul ce se urmăreşte prin cultura umană — cum o numeşte Paul Nyssens — este desvoltarea fiinţei noastre din punct de vedere fizic, intelectual, practic, energetic, moral şi social. De cu acest capitol autorul ne expune istoricul educaţiunei prin sugestie, apoi prin autosugestie, oprindu-se pe larg asupra sistemului Coué şi legilor formulate de discipolul acestuia: Baudouin. Despre practica acestei metode, asupra căreia nu s'a scris, în afară de traducerea d-lui Barnovschi, nimic în româneşte, amintesc pentru craioveni interesanta conferinţă ce a ţinut acum doi ani la Soc. „Prietenii Ştiinţei" d-şoara Colette Colin. La sfârşit ne iniţiază în acest secret al lui Polichinelle care este meşteşugul de a contracta o deprindere, aşa în cât, d n voită, cum trebue să fie la început, să devină inconştientă, automată, şi prin aceasta să înrăurească viaţa noastră fizică şi sufletească. Aceste deprinderi sunt referitoare 1) la sănătatea noastră, 2) la fericirea noastră şi 3) la succesul nostru în viaţă. Despre partea aceasta urmează să se trateze într'un al doilea volum.

Cartea de faţă poate fi citită cu nebănuit folos de orşicine. Ea e ca un dar care se aruncă în drum de un făcător de bine Ridice-l şi folosească-l cine află vreme să se oprească ceva mai mult la ale sufletului.

Lucrările Inst. de Geografie al Univ. din Cluj, de sub direcţia d-lui prof G Vâlsan, vol. III, 1926—1927. Cluj, Tip. „Ardealul", 1929.—*Contributions à l'étude de la formation du delta du Danube*, par Gr. Vasilescu, articol destinat, „a determina, în limita posibilului, rolul jucat de vânturi în formaţiunile deltei". — *Ţinutul Săcuilor. Contribuţiuni de geografie umană şi de etnografie*, de Sabin Opreanu, este un studiu care depăşeşte cu mult modestul titlu de „contribuţie". Urmează şi un rezumat în franţuzeşte şi bune gravuri cu privire la tipul Săcuilor, portul, locuinţele şi satele lor. *Judeţul Ciuc, Samt Toplita, und der Mureşenge*, von Heinrich Wachner, urmată de traducerea în româneşte a textului, făcută de d-na Herta R. Călinescu. Lucrarea e însoţită de planuri, hărţi şi gravuri.

Iniţiale, litere ornate, chenare şi înfloriturі din documente muntene şi moldovene din veacul XVII şi XVIII, culese şi reproduse de d-ra *Magdalena N. Iorga*. 1928—1929. Tip. «Scrisul Românesc», Craiova. Publicaţie din colecţia „Documente de miniaturistică românească", scoasă la lumina tiparului prin îngrijirea d-lui Const. Moisil, directorul general al Arhivelor Statului. Sub forma unui album 24×32, cu un înveliş-copertă în stil, delicat colorată, se prezintă cu o pagină de introducere de d-l N. Iorga şi una de note informative asupra subiectului de d-l C. Moisil, urmate de 6 planşe pe foi separate; cele d'întâi patru cuprind litere iniţiale, iar celelalte două ornamente şi vignete. Fondul pe care sunt reproduse este gălbui-deschis, tonalitate discretă şi plăcută ochiului, pe care se detaşează policromia variată a acestor podoabe grafice. Ele sunt numai începutul unei serii ce urmează a se continua. Se cuvine toată lauda gustului fin care a prezidat la alegerea motivelor şi la copierea lor — ceea ce este al d-rei Iorga—, cum şi d-lui Molin, directorului tehnic al Tipografiei, care a isbutit să reproducă atât de exact şi perfect nuanţat isvoadele modelelor.

Stampe privitoare la Istoria Românilor, de *Ioan C. Băcilă*, extras din „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", vol V. Cluj, 1929.—Academia Română păstrează între bogăţiile ei şi o remarcabilă colecţie de

stampe şi hărţi, cum şi oarecare discursuri, aquarele fotografii şi picturi referitoare la istoria Românilor. D-l profesor Băcilă, director al acestei secţiuni, face un mare serviciu cercetărilor trecutului nostru publicând această cărticică. E o bibliografie a gravurilor cu privire la luptele purtate de străini pe teritoriul românesc şi la cele ale Românilor, cum şi la chipuri de voevozi, personagii istorice, cetăţi, steaguri şi armament, nelipsind nici gravurile ce înfăţişează tipuri de locuitori de pe la noi, prinse de călători străini în drumurile lor prin ţară. Cel mai vechi document iconografic de acest fel este o miniatură din sec XIV, reprezentând lupta lui Basarab Voevod cu regele Carol Albert, de mare interes pentru costumele militare de pe la 1330. Din cele 371 de piese înregistrate în acest catalog, sunt multe referitoare la Oltenia şi Banat. Revista noastră ar trebui să reproducă în paginele sale pe cele mai însemnate; ea ar face-o bucuros, dacă am fi ajutaţi în acest sens de vre-o autoritate, care să-şi ia asupră-şi cheltuiala confecţionării clişeelor necesare.

Biserica Basarabiei, de *Em. Hagi Mosco,* broşură cuprinzând un extras al unui articol de gazetă din 1929, face un scurt istoric al bisericei acestei părţi a Moldovei, care nu a avut nici odată un «Mitropolit» al ei, în afară de rusificatul Gavril Bănulescu, considerându-se ca parte integrantă a Moldovei, de a cărei mitropolie atârna eparhia basarabeană Moldova a avut odinioară un singur mitropolit; astăzi are trei, pe când Muntenia numai unul. E o mare greşeală fapta politicianilor de a fi creiat noui şi inutili mitropoliţi în Moldova, nerespectându-se tradiţia. Ea ne-a dus la actul de răzvrătire şi schismă al celor cari au împărţit poporul în două tabere la prăznuirea Sf Paşti de anul trecut!

Atitudinea Mântuitorului faţă de Legea Vechiului Testament. Contribuţie la exegeza Noului Testament, de Pr. prof. *Gh. I. Ghia.* „Ramuri" Craiova, 1929. — Îndemnul de a scrie această carte a pornit, spune autorul, din anumite constatări: Evreii sunt azi definitiv educaţi pentru a trăi ca popor internaţional, risipit printre alte naţionalităţi. Cei ce, foarte puţin numeroşi, s'au dus să colonizeze Palestina, sunt bieţi oameni săraci şi necăjiţi; cei bogaţi s'au ţinut la locurile lor unde, prin comerţ şi finanţe, ocupă o situaţie privilegiată faţă de băstinaşi. Coloniile palestiniane sunt mai mult «loturi demonstrative şi creaţiuni artificiale ale unui capitalism generos (cu conaţionalii evrei) faţă de cei săraci, decât întrupări ale unor energii naţionale». Arabii s'au aşezat statornic în Palestina, după risipirea Evreilor, şi-au muncit pământul şi azi formează o majoritate; faţă de dreptul lor real istoric, romanticul drept al poporului lui Israel n'are valoare. Protectoratul Englezilor asupra Palestinei indică mai puţin o protejare a Evreilor, dar mai mult un interes al lor de a se înstăpâni în apropierea Canalului de Suez, când Egiptul le scapă din mână. Un stat naţional evreesc este o utopie. Singura lor coeziune o formează „zestrea lor sufletească: religiunea Vechiului Testament". Pe nedrept însă s'a condamnat în bloc adesea de unii creştini claici acest V. T., susţinându-se chiar că trebue înlăturat din învăţământul nostru religios. Lucrarea părintelui Ghia îşi propune a dovedi că problema raporturilor dintre Legea Veche şi Legea Nouă interesează pe toată lumea creştină, şi că ea trebue văzută obiectiv, lucru ce sf. sa încearcă a face. — După o introducere, autorul tratează despre atitudinea evlavioasă a Domnului nostru Isus Christos faţă de V. T. în general, arătând cum Isus s'a folosit de V. T. în cursul activităţei Sale de propovăduitor în popor, şi că nu a desabrobat niciodată aşezămintele şi obiceiurile cultului mozaic curent. In a doua parte, intitulată: Considerarea Legii V. T. de către Mântuitorul sub raportul explicărei ei tradiţionale şi a formulărei în Pentateuh, discută chestiunea atitudinei lui Isus faţă de cărturari şi farisei, pe cari El îi demască în faţa poporului; arată apoi antitezele din Predica de pe munte, privite prin prizma morală şi în legătură cu legea mozaică — capitol deosebit de lămuritor al superiorităţei moralei noastre creştine —, întemeiat pe foarte multe pilde luate din Noul Test. şi cel vechiu; conchide că Legea nouă a Mântuitorului întrece Legea veche, păstrând

totuşi o legătură organică cu ea. Partea treia: Un cult nou pentru Legea cea nouă, dovedeşte că Isus a pus un duh nou în interpretarea legii mozaice, fixându-i şi noui idealuri morale, rezumate în legea iubirei de oameni. In general, nu e o contrazicere între V. şi N. T. Spiritul conservativ al celui d'ntâi şi cel înoitor al Domnului nostru Isus Christos se armonizează în persoana Sa, a Fiului lui Dumnezeu, cu drept cuvânt obiectiv al unui nou cult. El a spiritualizat Legea veche, întrupare vie a unei noui legi morale. In locul templului din Ierusalim—simbol al mozaismului—El ridică, a treia zi după moarte, unul nou, care este al creştinismului învingător. Iar prin instituirea Sf. Eucharistii,—jertfă şi ospăţ în acelaş timp—El statorniceşte legătura mistică între Christos şi creştin. Căci, după cum V. T. tindea spre venirea aşteptatului Mesia, T. N. ridică templul în care Mântuitorul ocupă locul central: Novum Testamentum in Vetere latet, Vetus in Novo patet.

Românii ardeleni din vechiul regat şi activitatea lor până la războiul întregirei neamului, de *Iuliu Mosil*, se începe cu un scurt istoric al împrejurărilor în care au trăit Românii ardeleni în trecut, în epoca Unirii cu biserica Romei şi în secolul din urmă, al redeşteptărei ideei naţionale, până în vremea Memorandului. După aceasta face o catagrafiere a Ardelenilor cari s'au manifestat în Regat în diferite ramuri de activitate: cler; armata (Vlad Victor dela Marina, care a făcut Şcoala Militară în Craiova); învăţământ primar (Axente dela T.-Severin, Ardeleanu — tata lui P. S. Aurelian—dela Slatina, D. Pamfiliu dela Craiova); cel secundar (Dr. Banciu dela Craiova, Tr. Biju dela Slatina, St. Bobancu dela T.-Jiu, St. Bodiu dela T.-Severin, N. Bran pictorul, I. Bumbăcilă dela Craiova, I. Faur dela Craiova, caşi St. Fontanin şi Simion Mihali-Mihalescu; tot aşa Aurel Mircea, Nic. Saftu, Mih. Străjanu şi St. Velovan, tot din Craiova); cel superior (Ion Maiorescu, dascălul dela Umanioarele din Craiova; apoi academicieni, scriitori (Coşbuc, St O. Iosif, Nicoleanu, Veronica Micle, I. Creangă, Rebreanu, Slavici); ziarişti, oamenii de ştiinţă, artişti (pictorul C. Lecca a stat o vreme în Craiova); artişti dramatici (Bobescu, înfiinţătorul operetei la Craiova), apoi magistraţi, medici (Dr. D. Culcer din T.-Jiu, tatăl generalului, şi care a fost medic primar la Dolj între 1858—59; de asemenea, tot la T.-Jiu, Dr. Urbeanu); farmacişti, ingineri (Paul Lazăr, fost inginer-şef la Olt, apoi aşezat la Craiova); comercianţi şi agricultori de seamă — Înşirarea nu poate pretinde a fi completă şi nici fără erori; ea impune însă, dovedind cu evidenţă ce parte însemnată de contribuţie au dat Ardelenii patriei lor mame.

Calendarul revistei „Doina", pe an. 1930. Tip. Lupaşcu, Bârlad. — Publicaţia care scoate acest almanach este o revistă pentru „limbă, literatură şi artă populară", tipărită de sf. sa Preot P. Gh. Savin, din Jorăşti-Covurlui.—„Autorul unor poveşti româneşti transpuse în franţuzeşte, de care nu ştie nimeni", cum se numeşte pe sine d-l prof. Iorga în articolul d-sale despre chipul cum se culeg povestirile populare, dă judicioase sfaturi celor ce se îndeletnicesc cu adunarea folclorului. Aceştia trebue să fie «ca un om din mulţime, al cărui fel de a simţi şi a gândi caută a-l reproduce, creindu-i din nou în sine", refăcându-l „cu suflet ţărănesc", orcât de cărturar şi de artist ar fi culegătorul. — *Cuvânt ţinut la desvelirea bustului Loc.-Col. Tudor Pamfile*, la 17 Iunie 1928, ţinut de I. P. S. S. Iacov, episcopul Huşilor, cu o scurtă biografie a folcloristului moldovean. —Un alt discurs, în aceeaşi împrejurare, de sf. sa Pr. econ. D. Furtună. — *Amintiri despre St. St Tuţescu*, de L Costin —Note şi biografii despre folcloristii şi scriitorii cari au făcut diverse cercetări asupra ţăranului, ca *Pompeiu Hossu Longin*, someşan— din colecţia căruia se publică basmul cu „Mândra lumii"; *Aurelian Borşianu*, mureşian; *L. Costin*, bucovinean; *N. I. Dumitraşcu*, doljean; *Mihail Lupescu*, moldovean; *Iosif N. Dumitrescu-Bistriţa*, mehedinţean; şi atâţia şi atâţia şi mai bătrâni şi mai tineri colaboratori ai acestei colecţii de folklor ce este Calendarul Doinei. — Atrag în deosebi atenţia asupra culegerei de la pag. 111—119, cu privire la credinţe, cântece şi jocuri pentru prunci, din col. profesorului Virg. Tempeanu din Fălticeni

C. D. Fort.

REVISTE

L'Europa Orientale, Roma, IX, 1—2, se deschide cu articolul d-lui profesor N. Iorga: *Venezia şi Românii*. Primele atingeri între elementele înrudite prin sânge, Veneţieni şi Români, vor fi fost foarte vechi, pe coasta dalmatină, în special în zona albaneză, în vremea când aceste regiuni erau ale Veneţienilor, cari numeau Adriatica „mare nostro"; aci elementul roman era foarte vechi şi puternic. Pătrunzând de pe coastă în Albania întâlnirâ şi aci pe Români. Statul Zeta, creat pela 1370, e al dinastiei aromâne a Balsczizilor. Uscocii şi Morlacii de lângă coasta istriană sunt folosiţi de Veneţieni în luptele contra Turcilor. Când cu a IV-a cruciată, condusă de Veneţieni şi instalaţi la Constantinopole, dau piept cu românii lui Ioaniţă Asan, fundator al ţaratului româno-bulgar. Principatele noastre întemeiate, leagă intens raporturi comerciale cu Veneţienii, caşi cu Genovezii rivali lor. De aci încolo se urmăresc istoriceşte raporturile dintre acei fraţi italieni şi cei din Principatele Române pe cale culturală—tipografie, pictură—, politică şi comercială. O mulţime de amănunte istorice, drame caşi idile, evocate de condeiul magic al autorului, de prin sec. XVI şi XVII, căci, de cu sec. XVIII raporturile acestea scad, caşi influenţa veneţiană în Orient. — Urmează sfârşitul articolului *Evoluţia regimului fluviilor internaţionale europene*, cu capitolul Convenţiei cu privire la statutul definitiv al Dunărei, dela Paris, 23 Iulie 1923, care ne interesează, studiu de Roberto Chastel.— *Constituţia dela Vidov-Dan*, în continuare.

Arta şi Arheologia, an. II, fasc. IV, Iaşi, 1930, incepe cu studiul d-lui Louis Bréhier, *Les visions apocalyptiques dans l'art byzantin*. Distinsul specialist semnalează faptul că, pe când viziunile şi temele apocaliptice sunt frecuente în Occident, în decoraţiunea murală pictată, la vitralii, pe timpanurile portalurilor şi în motivele sculpturilor de pe capiteluri, ele nu apar decât excepţional în decorul bisericei din Răsărit, înainte de sec. XV. Articolul explică pentru ce este aşa. O cercetare critică, în mod cronologic, urmăreşte desvoltarea şi evoluţia iconografiei bizantine. Textul apocalipsului e socotit necanonic la inceput în Constantinopole; abia din sec. XII, şi mai ales din al XIV se revine asupra acestei păreri, admiţându-l câte puţin în biserică. In Egypt, Siria şi Occident el e admis foarte de timpuriu. In Peninsula balcanică, arta bizantină reînoindu-se de cu sec. XIV, decoraţia bisericilor devenind mai vie şi mai bogată, viziunile apocaliptice încep a pătrunde, ca de ex. la Mistra, unde Millet nu le-a remarcat. Aşa şi la mt. Atos. — *Pictorul Octav Băncilă*—cu numeroase reproduceri după tablourile sale, cu pronunţat caracter naţional şi social—, de C. Săteanu.—*Despre arta în genere şi ceramica românească*, de Vl. Mironescu.—*Incercare de creare a unei olării cu motive curat naţionale* prezintă d-l Tafrali o planşe cu desenuri colorate, modele pentru olărie, ale arhitectului Mironescu. — *Noui achiziţiuni ale Muzeului de antichităţi din Iaşi*: o oenochoe bachică de lut ars; o statue de femee, marmoră, capul şi un braţ lipsă; o stelă funerară de piatră calcară; o icoană datată din 1589, şi care e mult mai veche; câteva fragmente de vase greceşti, prezintă d-l Tafrali. — Tot d-sa descrie *Un Panaghiarion interesant*, de fină sculptură în lemn, din sec. XVIII poate.— *Palatul cultural al Dobrogei*, unul după planul arhitecţilor I. A. Popescu, Moşinski şi H. Teodoru, şi altul după acel al arhitecţilor Horia şi I. Creangă, ridicate cu prilejul serbărilor semi-centenarului Unirei Dobrogei la ţaramamă. — *Ecouri despre arte*, cu recenzii de cărţi, reviste şi chestiuni în legătură cu istoria artelor la noi şi aiurea.

Analele Dobrogei, an X, 1929, cu un bogat cuprins istoric, etnografic, artistic şi literar, din care cităm: *Informaţiuni etnografice şi mişcări de populaţiune în Basarabia sudică şi Dobrogea în sec. XVIII şi XX, cu specială privire la coloniile bulgăreşti din aceste regiuni*, de Al. P. Arbore, profesor la Focşani. Din nomenclatura geografică a sudului Basarabiei, deosebită de a nordului, dar asemănătoare cu acea a nordului şi centrului Dobrogei, cum şi cu a câmpiei muntene din faţa ei, reiese că au fost locuite de aceiaş populaţie, Români cari circulau între

ambele ţărmuri ale Dunării, după împrejurări istorice şi necesităţi economice. Autorul cercetează cu de-amănuntul aspectul etnografic al acestei regiuni, care a luat caracterul actual din a doua jumătate a sec. XVIII încoace, de când cu ciocnirile aci petrecute între Ruşi şi Turci. Toponimia e aci turco-tătară. Pe la finele sec. XIV se întăreşte aci elementul tătăresc în paguba celui românesc. In sec. XVIII Ruşii colonizează aci Bulgari, iar de cu sec. XIX se aduc şi Germani în sudul Basarabiei, cum şi puţini Francezi. La gurile Dunării se aşează Ucraineni cazaci, cum şi Ruşi. Bulgarii sunt amestecaţi printre celelalte populaţii. Urmează o cercetare a localităţilor populate din noua Dobroge românească, şi la urmă se reproduce manifestul Ecaterinei II din 1763 pentru a atrage colonişti în Rusia.—Studiul d-lui C. Blum despre *Zalmoxis*, referitor la viaţa religioasă a poporului geto-dac, reia şi adânceşte o problemă pe care o atinsese în treacăt, în a sa „Getica", răposatul Pârvan. Zalmoxis a fost un adept al orfismului tracic, mişcare etico-religioasă, care a început a se răspândi printre triburile tracice încă de cu sec. VII a. Cr. El a introdus misterele orfice la Geto-Daci, orfismul devenind aci o religie populară, pe când la Traci el s'a introdus numai la o minoritate din stratul de sus. — *Arhitectura nouă şi cea românească în lumina teoriilor lui J. Guadet*, de arh. G. Brădescu.—*Românii transilvăneni în Dobrogea* cu, la sfârşit, o gingaşe creaţiune a geniului popular, o poezie culeasă dela aceşti dobrogeni, de I. Georgescu.—*Note asupra expoziţiei lui Stoica din Martie 1929*, de L. Bachelin, cu câteva reproduceri după compoziţiile pictorului.—*Istoricul comunei Inancesmè*, din jud Constanţa, de lul I. Sassu, monografie deosebit interesantă pentru notarea obiceiurilor şi apucăturilor speciale ale Bulgarilor din partea locului. — *Constanţa; consideraţiuni generale pentru sistematizarea oraşului*, de arh. G. Brătescu. — *Intre Dunăre şi Mare*, de N. Al. Rădulescu —*Câteva notiţe despre „Grecii" din satul regele Ferdinand* (jud. Tulcea), de C. Brătescu, urmate de însemnări etnografice şi folklor din acel sat, culese de N. Bonjug. — Se intercalează acestor articole şi literatură.

Revue Historique, VI, 4—6, publică, din conferinţele ţinute de d-l profesor Iorga la Sorbona: *Creaţiunea religioasă din sud-estul european*. E un ciclu format din trei prelegeri, cu încercarea de a da o sinteză, de a propune o soluţie cu privire la originea unor oarecare legende împrăştiate în largul lumei, despre Dumnezeu, Diavol, Sf Fecioară, Ingeri şi Sfinţi. Care e origina lor, cum s'au împrăştiat în sud-estul european şi pentru ce cutare din ele prezintă o mai mare importanţă ici şi nu dincolo? Acei cari ştiu ce osteneală de migală şi adesea ingrată este cercetarea nenumăratelor legende ce au servit conferenţiarului pentru a ţese aceste studii, vor rămâne minunaţi de cât a trebuit să citească şi să culeagă d-sa pentru a face din asemenea material interesante şi luminoase contribuţii la cunoaşterea filosofiei poporului român.—*Scrisori militare româneşti* (1862—1863) publicate de d-l Gen. R Rosetti, arată interesul ce purta Cuza Vodă armamentului oştirei sale, secondat de Gen. I. Em. Florescu.

Nr. 7—9 cuprinde seria întreagă a conferinţelor pe care d-nul Charles Diehl, bizantinologul, le-a făcut la Bucureşti în Aprilie 1929, sub titlul general: *Societatea bizantină la epoca Comnenilor*. Palatul imperial şi viaţa de curte la epoca Comnenilor; Viaţa religioasă, cu aşezămintele de binefacere; Astrologia, magia şi gustul miraculosului la Bizanţ; Bizanţul şi Răsăritul în epoca Comnenilor. Învăţatul francez face o evocatoare descriere a variatelor aspecte ale societăţei bizantine din sec. XII, Bizanţul fiind pentru Orientul european ceea ce a fost Roma pentru Occident pe vremea evului-mediu, adică educatoarea şi marea iniţiatoare a lumii pe care o ţinea sub influenţa sa. Terminând, d-l Diehl exprimă ideea că ar fi de dorit să se înfiinţeze la Bucureşti un Institut de studii bizantine.

Nr. 10—12 cuprinde articolele: *Un martor critic austriac de pe la începutul războiului cel mare*: *Baernreither*, de d-l N Iorga. Memoriile acestea sunt interesante mai ales pentru că nu sunt ale unui diplomat de cabinet, ci ale unui om care a ţinut să se informeze la faţa locului şi să vorbească cu toţi cei ce pot fi ascul-

tați cu folos. Pentru aceasta a venit și în România. Vede obiectiv politica lui Aehrenthal și a lui Berchtold, pe care le critică, cum și intransigența trufașe a U gurilor față de Români. Atrage atenția Germaniei că s'ar putea prea bine să iese învinsă dintr'o luptă pe două fronturi — *Două scrisori ale dragomanului Alex. Amintas*, din 1739, comunicate de d-l C I. Karadja.—*Observațiunile d-lui de Peyssonnel în 1777 asupra executării tratatului dela Kuciuk-Kainargi*, de d-l G. I. Brătianu —*Câțiva călători străini prin Basarabia*, de C. J. Karadja.

Revista Istorică, XV, 10—12, continuă seria cărților reprezentative din viața omenirei, a d-lui prof Iorga, cu următoarele opere: *Viața lui Sforza* (de Lodisio Crivello), *Bonfinius* napolitanul, istoric, *Jurnalul lui Barillon* din sec. XIV, *Macchiavelli* și noua politică europeană, apoi *Erasm* olandezul din Rotterdam.—*Încă o bucată a lui Ion Văcărescu* socotește d-l Iorga a fi aflat în stihurile de circomstanță puse lângă stema Catavasierului dela 1793 —*Notele lui Rolamb despre Muntenia (1657)* ni le comunică d-l C. J Karadja. — *Dări de seamă* și *Cronică* la sfârșitul fiecărui fascicol.

Arhiva p. Știința și Reforma socială, VIII, 1—3, de 524 pag. cu următorul cuprins: *Cu prilejul aniversării de 10 ani dela Unire*, de d-l D. Gusti.—*Physiologie des moeurs*, de G. L. Duprat, prof. univ. la Geneva. Se înțelege prin aceasta „l'étude scientifique des comportements collectifs habituels et caractéristiques de chaque groupe humain persistant, au point de vue des rapports constants entre les variations de ces comportaments et celles des diverses fonctions sociales ou du milieu social dans son ensemble. Elle a pour objet l'explication des manières d'être et d'agir des groupements humains de toutes sortes, dans ce qu'ils ont de stable pour une période donnée.....". Studiul cuprinde părțile următoare: 1) moravurile și firea omului; 2) mediul social și moravurile; 3) factorii religioși ai transformărilor moravurilor; 4) factorii lor politici-judiciari; 5) factorii lor tehnici și economici; 6 factorii lor intelectuali și afectivi; 7) civilizația și transformările moravurilor. Această civilizație însăși tinde spre o emancipare din ce în ce mai mare de sub imperiul automatismului, „recherche une autonomie morale conciliable avec les exigences de la vie en commun". — *Trends of social science*, de Edm. E. Dag. Tendințele științelor sociale trebue să fie mai întâi obiectivitatea cât mai mare și un standard științific mai ridicat, căci nu oricine are drept să se numească economist or sociolog pe baza unui articol de diletantism în materie de științe sociale.—*Soziologie als Forschungsgebiet und Lehrfach*, de L. von Wiese.—*Evoluția demografică a orașelor și minoritățile etnice din Transilvania*, de Dr. Sabin Manuilă. Autorul cercetează problema populației în sine, apoi a populației noastre dela sate și din orașe; înfățișează evoluția stării demografice a Transilvaniei, cu o privire deosebită pentru Cluj, problema aglomerației la orașe și în sfârșit situația Ungurilor și Nemților în orașele Transilvaniei față de populația românească; la urmă, relevând dezastrele biologice ale civilizației orașelor—unde Românii au un excedent de natalitate mult mai redus ca celelalte naționalități minoritare—autorul constată necesitatea intervenției guvernanților întru ajutarea și salvarea elementului autohton din orașele Transilvaniei, ferindu-l de o descreștere numerică. Trebue să existe și la noi o «politică de populație» și o acțiune întru susținerea ei. Împroprietărirea a fost impusă ca o reformă de ordin social, și rezultatele ei sunt bune pe teren economic. Introdnarea unei noui politici științifice de populație, preconizată de eugeniști străini, se așteaptă încă. Din punct de vedere național ea e de mare urgență, căci „inaugurarea unei politici naționale de populație are ca scop influențarea prin toate mijloacele a populației țării spre o cale menită să asigure, atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ, progresul optimal al națiunii noastre". Trebue să evităm proletarizarea populației, cași emigrarea ei. Pentru garantarea existenței neamului nostru, „*Statul trebue să inaugureze o politică permanentă și definitivă de protecție a capitalului uman, în special a celui rural.* Studiul d-lui Manuilă e impresionant. Ar trebui

să-l citească mai ales toţi acei cari au pretenţia să guverneze — de cele mai multe ori fără voia noastră şi nici a lui Dumnezeu—ţara aceasta.— *Concepţia naţionalistă şi istorică a culturii* dela Rousseau la Nietzsche, de Tudor Vianu.— *Cum să sistematizăm Bucureştul?* de Cincinat Sfinţescu, director general al Casei Lucrărilor oraşului Bucureşti. — La rubrica „Arhiva documentară" notăm titlul articolelor: *Politica României în marele război*, de V. G Cădere; *Principiile conducătoare ale anteproiectelor unui cod penal unitar pentru Austria şi Germania*, de C. Chiseliţă; *Filosofia culturii*, de Tudor Vianu; *Legi asupra bibliotecilor populare*.—Din «Arhiva legislativă»: *Anteproiectul organizării culturale*. —Bogate recenzii şi cronică.

Arhiva, XXXVI, 2, cu articolele: *Iuga Ologul Koriatovici, domnul Moldovei (1399 — 1400)*, de C. Kogălniceanu.—*Contribuţiuni la istoria Spătarului N. Milescu şi a lui Gh. Ştefan*, cu documente, de I. Hudiţă. —*Motive româneşti în lit. semi populară cehă*: teatru de marionete: Horia şi Crişan (în urmare din nr. trecut), de Dr P. Caraman — *Boerii lui Mihai Viteazul*: Mitrea Vornicul, (din fam. Greceanu), Cesar vornicul, Dan vornicul, Nica vornicul, Danciul vornicul (tatăl lui Matei Basarab), Vintilă vornicul, în urmare din numerile trecute, de Th. Holban.— *Familia Hâjdeilor*, în continuare, cu anume viaţa şi opera lui Alexandru Hâjdeu. — La „Comunicări" însemnăm: *Mormântul lui Radu I. Basarab* din Bis. domnească Sf. Nicolae din C. de Argeş, recunoaşte d-l C. Kogălniceanu că este cel pe care îl indicase d-l V. Drăghiceanu, adică cel ctitoricesc, iar nu, cum crezuse odinioară d-sa, Vladislav I zis Vlaicu. Acesta din urmă e înmormântat în groapa din mijlocul bisericei.

Nr. 3—4 reia continuarea întreruptă a marelui studiu al d-lui Ilie Bărbulescu: *Individualitatea limbei române şi elementul slav.* — In urmare, din *Boerii lui Mihai Viteazul* se mai dau logofeţii Teodosie Rudeanu, Stoichiţă Rioşanul dela Gorj, Mirislău (zis Mirişte şi Miroslav), Andrei, Bărcan, Buzescu, credinciosul lui Vodă, cel care i-a îngropat cu evlavie capul la m-rea Dealu.—*Codex Dragomirnensis*, din vremea lui Ştefan-cel-Mare, de ero monahul Rafail dela Dragomirna (Bucovina), manuscris aflător la Praga se înfăţişează în studiul conştiinţios' al d-rei Margareta Ştefănescu. — *Românii de dincolo de Carpaţi sub dominaţiunea Ungurilor până la întemeierea Ţării-Româneşti şi a Moldovei*, de C. Kogălniceanu. Prima parte urmăreşte întâmplările de până la năvălirea Tătarilor din 1241. E deosibit de interesantă pentru noi, ca Olteni. Studiul pleacă dela constatarea că însăşi cronicele ungureşti, caşi primele lor diplome, afirmă că la venirea Ungurilor în Ardeal au aflat aci pe Români, cu organizaţia lor, cu cnezi, voevozi şi un jus valachicum. Maghiarii dau chiar ei numele de voevod celui mai înalt demnitar român din Ardeal, cum dau nume de bani — sau pani, or iupani — căpeteniilor sârbo-croate. Primul voevod al Ardealului se menţionează la 1091. Instituţia cnejilor vor fi luat-o Românii de la Sloveni, cu cari au trăit la un loc multă vreme, dar nu dela Bulgari; tot dela aceia trebue să fi adoptat şi instituţia voevozilor, cu oareşicare modificări. Aceste căpetănii militare —cum vor fi fost la început—au devenit sub Unguri mai mult şefi administrativi şi judecătoreşti, superiori cnejilor. Dincoace de Carpaţi, deja dinainte de ocuparea Ardealului de Unguri, aflăm dealungul munţilor mai ales aşezările Românilor, organizaţi cu cnejii lor şi sub dominaţia Cumanilor sau chiar sub a Pecenegilor mai înainte. Ungurii nu încep a se întinde din Panonia în Ardeal decât după anul 1000, sub regele St Ştefan. Acesta cuceri între anul 1000 şi 1010 ducatul slavo-bulgar al lui Kean de pe Someş; în 1028 cuceri ducatul lui Ohtun din Banatul Timişoarei, întins cel mult până la Severinul de azi. Spre sfârşitul veacului aceluia regele Sf. Ladislau îşi întinde stăpânirea peste valea Mureşului şi Târnavei mici, iar la jumătatea sec. XII regele Gheza II în valea Târnavei mari până 'n Olt, şi însfârşit pe la începutul veacului XIII se înstăpâneşte şi în Ţara Bârsii şi în Trei-Scaune. Prima menţiune despre existenţa Românilor la sudul Carpaţilor—Vlahii — e a islandezului Gnorri Sturlson în partea istoriei sale unde descrie o expediţie a lui Alexis Comnenos (1080—1118) în potriva barbarilor nord-dunăreni,

în care deosebește ținutul șesului, locuit de Pecenegi, de al Vlahilor de sub linia munților. Acești Pecenegi nomazi supun dominației lor toată populația dintre Carpați și Dunăre. In timpul ocupației lor (la 892 apar întâia dată la Dunărea de jos) populația slavă dispare, mai ales prin emigrație peste Dunăre, restul romanizându-se între noi. Urmele lor rămân doar în topografie. Românii împreună cu Pecenegii fac uneori incursii în imp. bizantin, cum va fi fost și sub Alexis Comnenos, ceeace a nevoit pe acesta a face expediția de pedepsire a sa pomenită de Sturlson. De sub Pecenegi, Românii acelor vremi, așezați în masse compacte dincoace de Carpați, trec sub dominația Cumanilor, cari apar la Dunărea de jos la finele sec. XI. Stăpânirea pecenegă e efemeră, căci au fost puțin numeroși și mai slabi. Cumanii, de aceeaș viță cu Pecenegii, rămân la noi până la sfârșitul veacului al XIII-lea, când sunt sdrobiți de Mongoli. Pe atunci se numește de străini Cumania pământul românesc dela sudul munților; Cetatea Albă și Chilia sunt orașele lor de seamă. In 1147, sub stăpânirea lor, Românii din Muntenia sunt pomeniți sub-numele de „Brodnici". In 1150 aflăm pe cei din nordul Moldovei ca „Bolohoveni". E deci un fapt dovedit existența neamului nostru dela Severin și până în Galiția chiar înainte de așezarea Ungurilor în Ardeal și Banat, așezați în grupuri, pe regiuni, mai ales în Oltenia, ținutul Câmpulungului și Argeșului, al Brodnicilor, milcovean, moldovean și al Bolohovenilor. Ce au cucerit Ungurii dincoace de munți a fost în tot cazul dela Cumani, iar nu dela Bulgari, cari nu mai aveau nici o stăpânire dincoace de Dunăre, odată ce trecuseră dincolo. In 1165 Românii sunt menționați în nordul Moldovei, când Andronic Comnen e prins acolo de niște „Vlahi". „Primul ținut românesc dincoace de munți care fu supus de Unguri sustrăgându-l dela Cumani a fost neapărat, după cum era și firesc, ținutul oltean sau severinean". După 1028, când au cucerit ducatul lui Ohtun, regele Stefan al Ungurilor împinse hotarul stăpânirei sale efective până la Severin. Tot Ungurii numiră după această localitate „Țara Severinului" toată Oltenia, cum o aflăm întâia dată la 1236 ca „terrac Cevrin" într'o bulă papală. Numele de Oltenia nu-i fu dat, probabil, de cât „după întrunirea deosebitelor cnezate românești care existau în această regiune, cel puțin de trei; cum rezultă din diploma ungară din 1247". Pe la finele sec. XI, regele Ladislau al Ungurilor întinde stăpânirea asupra văii Mureșului și a Târnavei-mari până în Carpați. Astfel înglobă între teritorii cuprinse de ei, era firesc să pună stăpânire și pe Oltenia, ceea ce trebue să se fi întâmplat pe la finele secolului XI, de bună seamă —zice autorul—când regele a înfrânt pe Cumani la Poganis și Orșova Din tributari Cumanilor. Românii din ținutul Jiului trec sub dominația Ungurilor. Ei formau aci cel puțin trei cnezate, dar nu voevodat; „organizația Voevozilor nu le-a fost adusă decât de către Românii de dincolo de munți, după supunerea lor de Unguri". Prima descălecare este în Oltenia, a unui Voevod venit din Hațeg; a doua a lui Negru-Voevod din Făgăraș la Câmpulung; a treia a lui Dragoș-Vodă și a patra a lui Bogdan, ambii veniți din Maramureș în Moldova. E de remarcat că, dacă ținuturile de dincolo de Carpați au fost incorporate regatului unguresc, teritoriile, ca Țara-Severinului, ce au ocupat dincoace de munți, le-au numit chiar ei „confinii", țări supuse influenței lor și tributare, dar numai atât. Mai multe diplome dovedesc această distincție între Regnum și Regni confinia. Doar ținutul Loviștei va fi făcut efectiv parte din regatul maghiar dincoace de munți, cum reiese din diploma din 1285, unde se spune că voevodul Litovoi cel din țara Hațegului a ocupat „aliquam partem de regno nostro ultra Alpes existentem". Voevozii români dela noi erau stăpânitori; cei de dincolo erau domnitori exercitând o autoritate în numele patronilor lor Unguri. Banul Severinului exercita autoritatea sa numai în Banatul Severinului, care nu era identic cu Țara-Severinului. „Acestei împrejurări fericite—menținerea organizației românești și lipsa de demnitari unguri — se datorește desvoltarea organizației politice, sub supremația ungară, după eliberarea de sub stăpânirea pecenegă, cumană și mai târziu tătară, și formarea unor state autonome și apoi chiar de sine stătătoare dincoace de Carpați, pe

când dincolo încetul cu încetul orce organizaţie română fu distrusă şi poporul român adus la stare de iobagi". Aşteptăm urmarea acestui interesant articol.—*Familia Hâjdăilor*, în continuare, de L. Predescu.— Cu privire la *Două cuvinte specifice Moldovenilor*, dela Comunicări, însemnăm că expresia „de atâta *aman* de vreme" bunioară, caşi „*amar* de vreme" e foarte răspândită şi în Oltenia, unde se spune şi *a amirosi*

An. XXXVII, nr 1 cuprinde în continuare: *Individualitatea limbii române şi elementul slav*, de Ilie Bărbulescu.—*Boerii lui Mihai Viteazul*, anume Vistierli Stoica, din familia Mehedinţanu, Andronic Cantacuzino, Pană Filipescul şi Pangratie; Spătarii Stanciul, Negrea, Mârza, Leca Rudeanu şi David din Brâncoveni; Paharnicul Şerban, numit Radu după moartea lui Mihai Viteazul —*Familia Hâjdeilor* cu bibliografie la sfârşitul acestui studiu asupra lui Tadeu şi Alexandru Hâjdău. — *Erori ştiinţifice în manualele de limba română pentru Liceu* semnalează în cărţile de cl. VI a d-lui G. Nedioglu şi a d-lor Adamescu, Russu, Dragomirescu, d-ra Marg. Ştefănescu. D-sa îi învinueşte de a nu se fi pus în concordanţă cu rezultatele noi ale ştiinţei în unele afirmări cu privire la influenţele slave exercitate asupra limbei şi literaturii noastre vechi.— Din darea de seamă a *Congresului filologilor slavi în Praha* notăm ca dintre Români au făcut o comunicare d-l P. P. Panaitescu. — Dintr'o notă a d-lui L Predescu reiese că Ion Ghica s'a născut la 25 Dec. 1817. De acelaş mai multe rectificări însemnate pentru istoria literaturii noastre (Cârnova, Russo, St. O. Iosif. Despre acesta din urmă, cele „Patru scrisori" publicate de mine în „Ramuri", 1913, p. 369, vor fi lămurit încă de atunci locul naşterii, numele, origina familiei şi studiile sale). — Cu privire la proiectul unei *Reforme a ortografiei Acad. Rom.* d-l Ilie Bărbulescu susţine — socotim şi noi ca dânsul – că trebue să ne întoarcem la folosirea lui *ĭ* şi *ŭ*, absolut necesari organismului fonetic al limbei noastre, cum şi la însemnarea sunetului *â* exclusiv prin *î*, şi alte lucruri mai mărunte. In concluzie se pronunţă pentru un fonetism complet, pe bază de pronunţarea generală a limbii literare.

Revista Critică, III, nr. 2—3, este dedicat d-lui profesor dela Facultatea de litere din Iaşi, Alexandru Philippide, cu prilejul împlinirii vârstei sale de 70 de ani. D-l G. Pascu ne înfăţişează mai întâi *Omul şi opera*. D-l I. Iordan se ocupă cu lucrarea de căpetenie, sinteza ştiinţei învăţatului filolog: *Originea Românilor*, în două volume; în primul se cercetează problema acestei origini din punct de vedere istoric, iar în al doilea din punct de vedere filologic. D-l Iordan se ocupa aci numai de cel de al doilea, dând largi citate cu concluziile autorului.—*Principii de Istoria limbii*, *Introducere în ştiinţa limbii şi Fiziologia sunetelor*, apoi *Operele lui Philippide*, de Roşculeţ. — Alte articole sunt *Arheologia preistorică*, epoca neolitică anume, articolul fiind în continuare din nr. anterior, de P. Constantinescu-Iaşi. — *Un episod istoric* în istoria problemei agrare din România, de St. Zeletin.—*Un molitvelnic româno-slav din sec. XVII-lea*, aflat de d-nul Ilie Bărbulescu în Transilvania, se cercetează de d-ra Eufrosina Simionescu.—*Studiile filosofice şi cartera administrativă*, de I. Petrovici. — *Domniea lui Simion Movilă în Muntenia*, cea mai bună şi mai completă monografie asupra acestui subiect, de N. C. Bejenaru. — *Ediţiile lui Creangă* ce avem sunt defectuoase. Manuscrisele originale în bună parte nu mai există. Păcatul ediţiunilor existente e că nu au respectat limba lui Creangă şi nu au dat explicaţia bună şi exactă tutulor cuvintelor dialectale, zicătorilor şi expresiilor ce aveau nevoe de a fi lămurite.—*Note de istorie literară românească* dă d-l D. Găzdaru despre un manuscris italienesc al „Ceasornicului Domnilor" de Nicolae Costin, şi despre probabilul împrumut al subiectului „Pastramă trufandă" dintr'o nuvelă italienească.

Nr. 4 înfăţişează, prin G. Nichifor, un manuscris din Biblioteca Seminarului Veniamin Costache din Iaşi: *Aritmetică*, traducere după un curs al lui Bezout. Traducătorul e moldovean de pe la începutul sec. XIX.— *Nume de plante*, etimologii populare, de G. Pascu.

An. IV, 1, este în întregime ocupat de articolul d-lui Pascu despre *Examenul de Capacitate de L. Română* din Bucureşti, April 1929.

Țara Bârsei, Brașov, an I, 2. — *Ce e românesc în literatura noastră?* (continuare din numărul anterior), de S. Puşcariu. Plecând de la constatarea generală că avem o adaptabilitate deosebită din punct de vedere artistic, autorul crede că şi din punct de vedere literar suferim de lipsa de originalitate. Avem însă „simțul pentru armonie". Arta noastră populară seamănă mult cu acea a Sârbilor şi Bulgarilor. In literatura populară elementul predominant e cel liric, în special din doine; forma de expresie este aci deosebit de originală, față de acea a popoarelor învecinate, unde fondul e adesea acelaş In literatura cultă tot prin lirism ne distingem. Schițând evoluția curentelor din literatura şi întreaga noastră cultură a sec. XIX, d-nul Puşcariu ne surprinde cu fraza „Haşdeu, care acum 30—40 de ani trecea de cel mai mare învățat al neamului ...". Dece: *trecea?* Au nu era într'adevăr pentru vremea lui un mare învățat?!—*Din istoria teatrului român în Braşov*, de G. Bogdan-Duică.— *Prefectura română a Țării Bârsei din 1848 şi 1849*, de A. A. Mureşianu.—*Țară, Țara Bârsei şi Ardeal*, de Dr. C. Lacea. „Țară" e pentru cei de dincolo de munți Țara Românească, Muntenia, termen pe care l'au înprumutat şi tradus exact aşa Saşii cu acelaş sens Cu totul alt înțeles are, „țară" în denumirea de „Țara Bârsii", care desemnează cutare anumit ținut din sudul Transilvaniei, numire veche dela 1211. Tot aşa se zice şi Țara Severinului şi Țara Maramureşului. Numele oficial maghiar de „Ardeal", cu înțelesul general de tot ținutul Transilvaniei, de la Carpați la nord şi vest, nu este acceptat de poporul de dincolo de munți cu această accepțiune largă. Prin Ardeal un braşovean înțelege ținuturile de dincolo de al Braşovului şi de Țara Oltului sau a Făgăraşului. Saşii tot aşa. Ar fi deci să înțelegem, prin Ardeal, după cei vechi, mijlocul țării româneşti de peste munți, fără marginile ei dinspre vechiul regat.— *Observațiuni morfologice în regiunea Braşovului*, şi anume basinul Vlădeni şi basinul Şinca-Nouă, de N. Orghidan.—*O comemorare* a d-rului Aurel Mureşianu.—Cronici şi Recenzii la sfârşit.

Analele Banatului, Timişoara, II, 2.—*Necrolog pentru Emanuil Ungureanu*, îndrumător al celor din jurul său şi sprijinitor al instituțiilor culturale din oraşul Timişoara.—*Date şi documente noui referitoare la pictorul bănățean Nicolae Popescu*, însoțite de multe ilustrații, de Dr. Ioachim Miloia, directorul revistei. — *Valurile romane* din Banat se întind dela Dunăre până peste Mureş, formând linii duble, paralele, iar pe alocurea triple, trecând peste văi, culmi, ape şi mocirle. Linia întâia porneşte dela hotarul comunei Grebenaț şi trece prin Oreşat, Parta, Zăgaița, Podporani, Vârşeț, Jamul mic, Gherman, Butin (aci cu o întrerupere de vreo 10 km.), apoi prin Şipet, Stamona-română, Moşnița, Bucovăț, Remeta, Ianova şi Bencecul-român A doua pleacă dela Cuvin pe Dunăre, apoi prin Deliblata, Mramorac, Petrovoselo, Alibunar, cu întrerupere de 30—40 km. în regiunea mlaştinelor, continuându-se prin Opatița; aci după o altă întrerupere a liniei întâia, pornesc prin pădure trei şanțuri paralele la interval de 5 m. între ele, apoi urmează spre nord prin Folia, Jebel, Păduricea (Lighed), Chişoda, Timişoara, Cerneteaz, Fibiş, unde dispar spre Mureş, apoi iar reîncep valurile romane şi merg până la com. Gioroc din jud. Arad. Din aşezarea lor reiese că au fost făcute de Romani în contra Dacilor, sau a popoarelor de răsărit, care locuiau în părțile muntoase ale Ardealului, şi anume înainte de cucerirea Daciei, după ocuparea Panoniei.—*Drumurile romane din Banat* se înfățişează tot de d-nul Ing. Adam Cucu, cu noui şi personale contribuțiuni, autorul cunoscând bine locurile.— *Valea Almăjului* din Banat se cercetează, din toate punctele de vedere, de d-l P. Nemoianu, care face propuneri pentru ridicarea materială şi morală a acestei regiuni.—*Districtus Walachorum*, de Iuliu Vuia, foarte interesant pentru noi, cu ştiri despre „Căpitanul Severinului" şi „Banul Severinului", demnitate care ființă din anul 1387 cu Banul Ştefan Losonczy, şi de care depindea Almaşul. Cetatea Severinului, cade în mâna Turcilor, dar în 1424 este reluată, rezidindu-se atunci, sub regele Sigismund La 1430 era Ban al Severinului Nicolae Redvicz La 1432 cetatea e cuprinsă iar de Turci, cu ajutorul lui Vlad Dracul al Munteniei. Totuşi Redvicz continuă a purta titlul de Ban

al Severinului. In 1440 altă năvală şi jaf al Severinului de către Turci. Regele Albert dă fraţilor Huniade Banatul Severinului, ca să-l apere de Turci La 1463 altă pustiire turcească. Banul era şeful civil al celor 8 districte româneşti, Caransebeşul fiind principalul, şi asistat de 2 castelani or pârcălabi, judeţul fiind condus de un solgăbirău — *Elementul de baştină în Banat*, de P. Nemoianu — *Eftimie Murgu şi marea adunare naţională din 1848 dela Lugoj*, de Dr. Aurel Cosma jun.—*Colonişti armeni în Banat*, de I. Miloia.

Nr. 3, de pe Iul.—Dec. 1929, continuă articolul d-lui Nemoianu: *Elementul de baştină în Banat.— Patru icoane de zugravul Nedelcu* ne prezintă d-l Miloia.— *Populaţiunea Banatului la diferite epoci*, după autori străini, arată în ce chip neruşinat falşifică Sârbii, bunii noştri aliaţi, statisticele lor «oficiale», arătând că noi aproape nu existăm în românescul ţinut ocupat pe nedrept de ei. — *Districtus Valachorum*, în continuare, de d-l Iuliu Vuia. — *Inventarul vechei biserici ortodoxe-române din Buziaş*, de Protop. Ioan Geţia.—*Bibliografia Banatului*, contribuţie la acest subiect, de Vicenţiu Bugariu — *Cronica artistică* în ambele numere ale revistei, de I. Miloia. — *O Dare de seamă asupra activităţei Muzeului Bănăţean* pe anul 1929, arătând cu câtă râvnă se munceşte la îmbogăţirea colecţiunilor şi bibliotecei instituţiei. — *Banatul turistic* e un prea folositor ghid al regiunei.

Analele Brăilei, an. I, nr. 1, apărut cu anul 1929, sub conducerea d-lui Ing. Gh. Marinescu, „îşi propune să studieze de aproape viaţa oraşului şi ţinutului Brăila, în toate aspectele ei", căci numai un asemenea studiu poate conduce la „o concepţie ştiinţifică a vieţei locale, singura pe care se poate sprijini o înaltă şi obiectivă politică de îndrumare a vieţii unui oraş şi a unui ţinut". — *Viaţa din 1927 a portului Brăila faţă de activitatea din trecut*, de Ing. Paul Demetriad.—*Monografia lipovenilor (staro-obreadţilor) din oraşul şi judeţul Brăila*, de Andrei Antipov.— *Emigranţii şi refugiaţii bulgari în Brăila*, rolul Brăilei în renaşterea naţională şi culturală bulgară, de S Semilian —*In jurul pregătirii marei sărbători a Brăilei*: 100 de ani dela eliberarea de sub Turci, de Ing. Gh Ţ. Marinescu.—*Tâlcul bibliotecei „Petre Armencea" din Brăila*, de V. Băncilă.—*Consideraţiuni asupra industriei Brăilei*, de Mihail Trufaşu.— *Documente şi informaţii privitoare la Brăila*, iar la urmă *Note şi Insemnări.*

Nr. 2, număr festiv, scos cu prilejul comemorărei centenarului eliberării Brăilei de sub stăpânire turcească, se deschide cu articolul d-lui prof. Iorga: *Unde e istoria Brăilei?* D-sa îndeamnă să se cerceteze cu răbdare, pe nepripite, arhivele turceşti. Acolo se poate afla material pentru cine ar întreprinde această cercetare. La Ruşi de asemenea va trebui pe viitor să se pornească cercetări, întru cât au stăpânit şi ei o vreme acest ţinut dunărean, când l'au luat de la Turci. La Viena de asemenea rămâne de căutat prin bogatele-i arhive Până atunci, să se cerceteze hârtiile vechi ale negustorilor şi autorităţilor brăilene.— *Raiaua şi cetatea Brăilei*, de Mih Popescu. — *Raiaua Brăilei*, de Şerban Ciuntu.—*Asediul din 1828 al cetăţii Brăila*, compilaţie după memoriile Mareşalului Moltke, care a asistat la luptele ruso-turce de atunci, de Col. C. G. Demetriade. — *La Brăila în preajma Unirii (1857)*, de Emil Vîrtosu.—*Din aspectele Brăilei în prima jumătate a sec. XIX-lea*, de Ion Vârtosu.— *Evoluţia negoţului internaţional al Brăilei*, probleme economice regionale, de R. Portocală — *Brăila-port*, de Ing Cor. Stănulescu. — *Ioan Slătineanu*, cel d'intâi ocârmuitor al Brăilei după 1829 Notiţă biografică, de I. C. Filitti,—*Titu Dinu*, amintiri despre acest tânăr cu aplicare pentru clasicism, cu remarcabil talent poetic, traducător, în colaborare cu Pomp. Pâltânea, al Satirelor lui Horaţiu şi Comediilor lui Plaut, şi care a semnat multe pagini bune în «Viaţa Nouă» şi «Graiul Nostru». — *La 100 de ani de la eliberarea Brăilei de sub Turci*, de Ing. Gh. T. Marinescu.—*Documente şi informaţiuni privitoare la Brăila.*

Milcovia, revistă regională de studii, An I vol. 1, Focşani, Tip. „Cartea Putnei", 1930. — Pe drumul deschis cu noroc de „Analele Dobrogei" şi precizat apoi la „Arhivele Olteniei" porneşte şi noua publicaţie de-

la Focşani, sub conducerea d-lui profesor N. Al. Rădulescu. Primul articol e semnat de d-l prof. I. Mehedinţi-Soveja: *O socoteală pentru tineri*, cu sfaturi şi îndrumări pentru organizarea unui muzeu etnografic şi colecţionarea de material etnografic şi folkloristic pentru acea regiune de triplex confinium care e ţinutul putnean şi vrâncean. — *Toponimie putneană*, de Al. P. Arbore, dă câteva însemnări asupra unor nume toponomastice mai caracteristice din ţinutul Vrancei, dela Ajud, Alba, etc. etc. şi până la Zabala şi Zeica.—*Note istorice asupra moşiei Câmpurile*, veche organizare răzeşească din ţinutul Putnei, de d-l Sava V. Aurel. Această moşie era prin sec. XVII mult mai întinsă ca acum, cuprinzând satele Soveja, Câmpuri, Răcoasa şi Verdea, stăpânită de urmaşi a patru moşi, curgători din Pătru Rugină, bătrânul, stăpânind toţi în devălmăşie pământul lor.—*Date asupra oraşului Focşani, în legătură cu planul de amenajare*, cu privire la situaţia geografică, climatologică, populaţie, situaţia economică, apoi ceva despre edificiile publice, pieţele, străzile şi lucrările edilitare, de ing. T. Rădulescu.—*Aspecte din folklorul vrâncean* (fragment dintr'un studiu în pregătire), de prof. Ion Diaconu. Dat fiind că „poezia populară dintr'o regiune oarecare este reflexul sufletesc al ei şi într'un timp dat corespunde stadiului sufletesc actual", aspectul folklorului din Vrancea oglindeşte sufletul localnicilor în ceea ce are el mai autentic. Sunt în aceste pagini foarte juste consideraţiuni generale asupra subiectului, cum şi a metodei de lucru. In genere poezia aceasta poporană e lirică, genul epic ne fiind — zice autorul, după Duiliu Zamfirescu—caracteristic rasei latine. Aici e însă leagănul «Mioriţei», din care ar fi 90 de variante locale. Poeziile lirice sunt aci spuse mai mult de fete şi femei; baladele aproape exclusiv de bărbaţi — ceea ce nu se întâmplă aiurea. Interesantă aci discuţia problemei dispariţiei folklorului; el se datoreşte pătrunderii civilizaţiei orăşeneşti şi ştiinţei de carte Să ne grăbim deci a-l culege în ce a mai rămas, până mai e vreme. — *Clima Moldovei de sud*, de N. Al. Rădulescu — *Condica bisericii din Herăstrău*, a preotului Toader Tătaru, cu privire la date meteorologice, istorice şi economice, din 1848 până la 1882, transcrise de d-l A. V. Sava — *Documente râmnicene* din 1698, 1748 şi 1786. — *Folklor: o variantă a Mioriţei*: „Cântecu Mioarii", culeasă de I. Diaconu.

Arhiva Şomeşană, revistă istorică culturală din Năsăud, an. I, nr. 10, cuprinde: *Militarizarea văiei Bârgăului*, de Virgil Şotropa. — *«Ţara Năsăudului»*, de I. Marţian. Supt această denumire, cea mai veche menţiune istorică se află într'o diplomă a lui Ştefan IV din 1264: terra Nazwod, adică satele din basinul superior al Someşului mare, în frunte cu Năsăudul. Autorul urmăreşte cele mai vechi aşezări omeneşti din aceste locuri, cu datele arheologiei. Celţii au lăsat aci în sec. III urmele lor în toponimie; Rodna şi Rocna pot proveni dela ei chiar. Regiunea aceasta minieră va fi atras, sub Daci, apoi sub Romani, diferite elemente romanizate ca şi străine—bunioară sirieni prin sec. II a. C, cum şi Evrei. După Romani, Gepizii stăpânesc valea Someşului până la dispariţia lor. Prin sec. VII se aşează aci şi Slavii, cari luptau sub scutul Avarilor. Cei vre-o 200 de ani cât au stat aci au lăsat urme în toponimia şi limba românească. După dispariţia acestora şi până la venirea Ungurilor «ţara Năsăudului făcea parte din unul din voevodatele româneşti care se formară în această epocă». In acest timp industria minieră trebue să fi decăzut cu totul.—*Un capitol din litigiul Bistriţenilor cu Someşani*, de V. Lichigean,—*Corespondenţa lui Naşcu cu Moisil şi Petri (1860–1864)*, în chestiunea averilor grăniceresti, comunică V. Şotropa.—*Jurnalul locotenentului Ioan Tomuţa*, tradus din nemţeşte de I. Marţian, povesteşte întâmplări din 1848 - 1849, foarte interesante, pentru a învedera cum se foloseau de ostaşii vrednici români nevrednicii comandanţi nemţi în campaniile timpului de atunci. — *Comunicări mărunte* la sfârşit.

Revista Filologică, organ al Cercului de studii filologice de pe lângă Facultatea de Litere din Cernăuţi. An. II, nr. 3, se deschide cu un cuvânt de omagiu pentru colaboratorul preţios şi învăţatul filolog care a fost *Eugen Herzog*, despre a cărui operă

notează însemnările sale N. Meyer-Lübke, urmate de un repertoriu bibliografic al lucrărilor celui decedat.— *Rumänisches in albanischen*, de Norbert Jokl, valoroasă contribuţie la problemele influenţelor exercitate de limba noastră asupra celei albaneze în mai multe domenii.— *Die altfranzosischen infinitive „q u e r r e" und „corre"*, de Adolf Zauner. — Câteva etimologii: *a răzgâia*, de S. Puşcariu; *ciofligar, încoderat* (sau *încondurat*), *de-a ştemătu, a se râde* (poporul în părţile oltene zice deobicei numai aşa, pentru „a râde", caşi pentru „a-şi râde de cineva"), de I. Iordan; arom. *mirie* (dacorom. *mirişte*), *pururea*, de Th. Capidan; *a desfăta*, arom. *ancun'are, proor, prăură*, de L. Spitzer; *a întuneca, a întonca, mişiţă, a mişină, muşunoi* (cu variantele sale), de N. Drăganu. — *Chestiuni sintactice*, de N. Drăganu.—*Din istoria pronumelui în limba românească*, în continuare, de Al. Procopovici.—*Despre genetivul-acuzativ slav*, de Gr. Nandriş —*Aşezarea definitivă a lui Coresi la Braşov* este de rectificat, împreună cu alte amănunte de istorie literară, potrivit acestui articol al d-lui Const. Lacea. Aşa „Triodul-Penticostar slav" (Bibl. Rom. Veche, I, p 31) e tipărit de Coresi în Târgovişte la 1557—1558, iar aşezarea definitivă a lui Coresi la Braşov a fost din toamna lui 1558, după terminarea cărţii de mai sus.

Revista aromânească, publicată de Tache Papahagi şi Victor Papacostea. Vol. I, nr. 1, cu articolele: *Românii medievali în Epir* se constată din sec. XIII dintr'un document grecesc aflător la München şi publicat de G. Murnu.—*Les relations bulgaro-roumaines au moyen âge* încep printr'o recenzie a cărţii lui Mutafciev, publicată în Anuarul Universităţii din Sofia în 1927, şi care e plină de injurii la adresa d-lui Iorga şi a Românilor. D-l P. P. Panaitescu restabileşte şi pune la punct falşificările istorice ale sovinistului bulgar.—*Din literatura şi graiul Românilor:* o problemă naţională, de T. Papahagi. — *Insemnările lui Ioan Şomu Tomescu privitoare la Arhimandritul Averchie*, însemnate ca valoare, pentru că aduc lumini asupra epocei de redeşteptare naţională la Românii din Pind, de Vict. Papacostea. — *Originea geografică a Românilor*, note bibliografice de Valeriu Papahagi. — *Conflict aromâno-bulgar la Veleş*, relatat de un diplomat austriac, din 1874.— *Hărţi cu privire la elementul românesc din Pen Balcanică*, de I. C. Băcilă.—*Documente aromâneşti dintre 1860 şi 1870.— Cronică literară*, rubrică ce 'şi propune a reproduce în fiecare număr câte o bucată din literatura cultă sau populară a Aromânilor Se dă poezia lui Zicu Araia: *Urfanamea di la noi.*

Nr. 2 cuprinde: *Colonizarea Aromânilor* în Dobrogea s'a făcut în urma războaielor din deceniul trecut, când Grecii, Sârbii şi Bulgarii mai mult, Turcii mai puţin, au voit să se omogenizeze populaţia respectivă prin schimb de locuitori de aceiaşi origină cu cei străini de pe teritoriul lor nou delimitat. Românii din regiunile nenorocite luate în stăpânire de Greci — Vodina, Veria, Meglenia şi com. Pleasa din Albania—au pornit emigrarea înspre „ţară", pământurile lor fiind cutrupite; cei din sudul muntos al Bulgariei au început şi ei emigrarea în Cadrilater, cam 3500 familii cu totul până în prezent. Au fost primiţi neprietenește, adesea în folosul Bulgarilor, cari abia de pe la 1840 se pomenesc pe aici. Consulatele noastre din Serbia, Bulgaria, Grecia refuză Aromânilor viza paşapoartelor, spre a-i împiedeca de a se înapoia în ţară, în vreme ce deschid graniţele pentru toate lepădăturile balcanice şi cele ungureşti, nemţeşti, evreo-bolşevice de aiurea, mai ales sub guvernul actual. Trebue negreşit oprită această „mică monstruozitate de politică naţională", zice d-nul Tache Papahagi, autorul articolului.— *Bisericile de rit greco-oriental din Viena*: bis. Sf. Gheorghe şi biserica Sf. Treime, răpite prin uzurpare de Greci dela Românii macedoneni cari le-au ridicat. Articolul este al d-lui Mih. Popescu.—*O naraţiune bulgară despre Aromânii din regiunea Ohrida-Monastir*, în prima jumătate a sec. XIX, de V. Papacostea. — *Aromânii, după călătorii apuseni din sec. XIX*, de Val. Papahagi.—*Mişcarea Aromânilor din Pind în 1917*, în urma persecuţiunilor greceşti, pentru că Românii erau francofili, pe când Grecii erau contra Aliaţilor mai toţi. Cărvănarii noştri transportă alimentele ce ne dau fraţii italieni în portul Santi-Quaranta

pentru populaţia aromână înfometată. Raporturile sunt excelente între Aromâni şi Italieni, pe cât de rele sunt faţă de bandiţii oficioşi greci, cari jefuiau şi măcelăreau pe ai noştri.— *Documente aromâneşti dintre 1860 şi 1870* cu privire la înfiinţarea primelor noastre şcoli în Orient — *O ţinţarima* de D. Popovici, cuprinzând: Conflictul cu Aromânii în Soborul de la Timişoara din 1790, şi Sârbizarea şi dispariţia Aromânilor.—Cronica literară dă poezia *Dimândări*, a d-lui Marcu Beza.—Însemnări: *Odysseia în limba română; Aromânii la Kraguevatz; Ce sunt Macedo-românii?*

Revista Muzeului Geologic-mineralogic al Univ. din Cluj. Vol. III, nr. 1, din 1929 — *Aperçu synthétique sur la structure des régions carpathiques*, par le prof. Dr. I. P.-Voiteşti — *Câteva date asupra vârstei calcarelor metamorfice din valea Ieri* (munţii Apuseni), extras din teza de licenţă a d-lui ing.-geolog Valeriu Luca.— *Contribuţiuni la explicarea fenomenului de încălzire al apelor lacurilor sărate din Transilvania*, anume lacurile dela Sovata, mai ales lacul Ursului, apoi lacul Aluniş şi lacul Negru, cu constatarea că temperatura şi concentraţia apelor lor e variabilă, că lacul Negru se prezentă ca un lac termic şi că pânza de apă dulce dela suprafaţa acestor lacuri are rol pur pasiv în încălzire, prin menţinerea căldurii odată primită de apa sărată din jos.

Revista ştiinţifică „V. Adamachi", Iaşi, vol. XV, nr. 4, se deschide cu articolul d-lui I. G. Botez asupra lui *Lamarck*, cu prilejul centenarului morţei fondatorului Biologiei şi creatorului doctrinei transformiste — *Proprietăţile piezo-electrice ale cuarţului şi întrebuinţarea lor în T.F.F.*, de Dr. C. Mihu.—*O familie de plante carnivore, Sarracenaceae*, de Paul Creţoiu. — *Rolul organelor de simţuri în căutarea hranei la Teleosteeni*, de C. S. Antonescu — *Note şi Informaţiuni* variate, din care notăm rezultatele unor cercetări, care au dus la o determinare nouă a iuţelii luminei, cercetându-se datele până aci acceptate de ştiinţă: viteza luminii e de *299796 = 4 km. sec.* Măsurătorile au fost făcute de savantul american Michelson.— *Dări de seamă* şi *Bibliografie ştiinţifică* la urmă.

Die Verständigung Zeitschrift für den Austausch rumänischer und deutscher Literatur. Bukarest, strada Popa Soare, 59. Herausgegeber und Verläger: Beatrice Harden. — Primul număr al acestei publicaţii binevenită, răspunzând unei necesităţi culturale şi însemnând şi o propagandă pentru ţara noastră, a apărut în Sept. 1929, urmând regulat cu fie care lună, ultimul fiind nr. 6 din Febr. 1930, Fie care broşură, de câte 32 de pagini, cuprinde traduceri din scriitorii noştri cei mai însemnaţi, mai vechi şi mai noi, ca Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Brătescu-Voineşti, Sandu-Aldea, St. O. Iosif, Rădulescu-Motru, Sadoveanu, G. Galaction, L. Rebreanu, Cezar Petrescu, Em. Bucuţa, Tzigara-Samurcaş, I. Andr eşescu, L. Blaga, V. Eftimiu, A. Maniu, Ionel Teodoreanu, R. D. Rosetti, C. Nottara, Tr. Bratu şi Elena Farago. Se dau aci, pe lângă traduceri, notiţe biografice, cum sunt acelea despre D-na Farago, Caragiale, Coşbuc, Alecsandri, Eminescu şi Grigorescu pictorul. Nu lipsesc nici gravurile cu portrete, reproducri după tablouri şi alte vederi. Contactul cu prezentul este de asemenea menţinut prin articole de informaţie asupra vieţei artistice, literare şi industriale din România şi prin recenziile de cărţi noui

Revista doamnei Harden, o intelectuală distinsă, deopotrivă cunoscătoare a literaturei noastre caşi a celei germane, se cere încurajată şi ajutată de cei în drept şi în cădere de a o face. Să sperăm — şi-i dorim călduros aceasta—că va fi mai cu adevărat sprijinită de autorităţi de cum e publicaţia în care înscrim aceste însemnări.

Convorbiri Literare, a cărei apariţie tânjea în aceşti doi ani din urmă, a reînceput să iese regulat, lunar, de cu an. LXIII, adică din Ianuarie 1930. Din anul 1929, în numărul unic, notăm la pag. 106—109 două documente publicate de d-l St. Nicolaescu, cu privire la Caimacamia Craiovei. Cel d'întâi, din 5 Decemvrie 1821, orândueşte „portar baş al Craiovei pă dumnealui Hristea Evinea"; semnează: Postelnic Ioan Samurcaş. Cel de al doilea, din 28 Iunie 1822, emanat dela „Costache Samurcaş, biv vel cămăraş, caimacam acestor cinci judeţe", către paharnicul Hristea, re-

cunoscându-i serviciile aduse, când a fost vlori portar al Craiovei, cum şi „Mării Sale Dârviş Paşa Vidin Muhavăz", îl dărueşte cu „iude 25 oameni, fără de pricină de dajdie".

Nr. de Ianuarie cuprinde, în afară de studii şi bucăţi literare: *Ocupaţia Principatelor Române de Ruşi şi Austriaci între 1853 şi 1857*, de Mihail Popescu.

Nr. de Martie: *Războiul austro-ruso-turc între 1783—1792 şi Principatele-Române*, în continuare de Mih. Popescu.

Buletinul Comis. Monum. istorice, an. XXII, fasc. 60, pe Apr.—Iun. 1929 Tip. „Datina Românească", Vălenii-de-Munte.—*Les châteaux occidentaux en Roumanie*, conferinţă pronunţată de d-l prof. N. Iorga în Capitala Franţei, la 25 Ian. 1929, înaintea societăţei „Les Amis de l'Université de Paris". In imperiul bizantin propriu zis sunt puţine construcţiuni de acestea; puterea imperială nu admitea autonomie or organizaţie militară locală particulară, ce ar fi putut prezenta vreodată un scop de rezistenţă acelei puteri. Aci doar zidurile Constantinopolului, întăriturile Bosforului şi alte mici apărări pe coastele Mării Negre. In Bulgaria tot cam puţine, după chipul Byzanţului. In Grecia şi Serbia însă sunt multe şi variate—cum n'am găsi la noi—, mai ales în Grecia ce a fost sub dominaţia francă, unde au rămas atâtea castele. In Bosnia şi Herzegovina, regiunea de seniori—cnezi şi voevozi—cu caracter de independenţă faţă de ţaratul sârbesc, sunt cele mai numeroase şi mai pictoreşti castele militare. In Dalmaţia e influenţă italiană. Romănia are puţine astfel de monumente; ele înfăţişează de cu sec. XIV şi XV o influenţă bizantină de sfârşit al evului mediu, şi până la influenţe noui, veneţiene în sec. XVII, iar în sec. XVIII şi XIX de formă franceză. De-a lungul Dunării castelele se înşiră pe malul drept, propriu apărărei; pe cel stâng foarte puţine lucrări. La gura fluviului au fost numeroase, genoveze mai ales; din ele a rămas mai spre est castelul bizantin la origine Maurocastron, pe care Genovezii l'au numit Moncastro, iar Moldovenii Cetatea albă şi Turcii Akerman, foarte bine păstrat. In Oltenia aflăm, la Severin, resturile unui castel unguresc în grădina publică. In această regiune se găsesc culele—case fortificate — din sec. XVI şi XVII, caşi în Serbia şi Albania. Alte fortificaţii nu aflăm pe aici decât spre munte; la Curtea-de-Argeş şi Poenari sunt resturi. Oltenia şi Muntenia au însă din sec. XVI—XVII mănăstiri întărite, ca la Cozia, ce este de sigur mult mai veche, din sec. XIV. Austriacii au folosit aceste cetăţi şi au voit să le organizeze sistematic ca fortificaţiuni înspre munte. In Moldova fortificaţiunile sunt mai dese; ele ne vin din Transilvania, dela Ungurii ce au ocupat-o, şi nu încep decât cu sec. XV. Cele mai marl şi mai interesante sunt spre Nistru şi Marea Neagră, ca Hotinul, Ismail, Teghenea, Soroca, Dincoace de Prut avem cetatea Suceava şi a Neamţului. Palatele domneşti ce avem încă sunt din sec. XVII, cum e cel de lângă Bucureşti al Brâncoveanului, cu influenţe italiene venite prin prietenul său Const. Cantacuzino, cel ce făcuse studiile la Padova, sau cel dela Potiogi.—*Popeştii pe Argeş*, câteva note asupra acestei biserici cu o pictură remarcabilă şi arhitectură brâncovenească, de N. Iorga — *Sultana*, în continuare, cercetând tehnica ceramicei de acolo şi ornamentarea ei, de I. Andrieşescu — *Une icône byzantine au Portugal* comunică tot d-l N. Iorga — *Domnii fanarioţi şi ctitoriile* de acelaş.— *Biserici muntene de curând reparate* sunt, spune d-l Iorga, cea din Urlaţi şi altele în lucru, pe şoseaua din Ploeşti spre Capitală, cum şi în Bucureşti.

Reviste noui au apărut mai multe în ultimele luni, cu toată criza ce bântue, materialiceşte mai ales, publicistica noastră. Idealiştii nu se descurajază uşor. Dintre acestea am primit pe următoarele:

Darul vremii, din care au ieşit două numere, în Febr. şi în Mart., revistă lunară, ocupându-se de literatură, artă şi ştiinţă, apare în Cluj. Ea caută, dincolo de preocupările estetice, a da o albie nouă fluidului de nelinişti în care se leagănă astăzi viaţa Ardealului. Căci „există un gând răzleţ şi o vorbă nerostită încă, elemente de preţ, tăinuite în ascunzişuri caşi comorile pe care le anunţă doar vălvătăi în noapte. In nădejdea că vom putea să dibuim măcar aceste

daruri, pornim la drum", zice cuvântul introductiv al Darului Vremii. — *Bilanț ardelean*, al d-lui I. Chinezu, explică bine mentalitatea specială, care poartă în ea urmele unui secol de opresiune și educație maghiară, înstrăinătoare de suflet, a celor de peste Carpați, cum și zăbava pulsului său de viață încetinit, dar care din fericire nu i-a atins însă «substanța intimă, spontaneitatea de a se regăsi în consensul vieței românești în ceasul hotărâtor». Or cum, dacă ne-a dat pe Coșbuc, pe Goga, pe Agârbiceanu, pe Blaga și pe Rebreanu, bilanțul Ardealului nu poate fi considerat deficitar. — Considerațiuni interesante în articolul *Folklorul în literatură cultă*, de d-l H. Teculescu, directorul liceului din Sighișoara.— La partea literară însemnăm proză de I. Agârbiceanu, Victor Papilian, Paul Dan și I. Munteanu; versuri de Justin Ilieșiu și G. Retezeanu —*Cronică literară, Cronică artistică*, cu reproduceri după câteva picturi. *Cronică socială* și o rubrică copioasă de recenzii de cărți și reviste românești și străine.

Îndreptar, revistă de literatură, apărând lunar în București, de cu Ian. 1930. Este o prelungire, aș zice aproape o reînviere a „Vieței noua", pe care, dacă vrem să fim drepți, trebue s'o primim cu bucurie. Căci or ce intelectual judicios și obiectiv— deci fără aderențe cu clanurile literare și artistice ale Capitalei — va fi regretat dispariția revistei pe care d-l profesor Ovid Densușianu a susținut-o aproape două decenii și care a contrabalansat curentul semănătorist, ajutându-l prin aceasta, căci l'a împiedecat de a cădea astfel în clișeu și a se anchiloza prea curând. Regăsim aci o parte din vechii colaboratori ai revistei pomenite; sunt și noi veniți. Colaborează de asemenea și câte un scriitor francez, cum e M-me Aurel și Emile Vitta. Dintre oamenii noștri de litere semnează I. M. Rașcu, Eugen Sperantza, C. Narly, Mia Frollo, Mih. Cruceanu, Virgil Huzun și D. N. Theodorescu.

Boabe de grâu, revistă de cultură, organ al Direcției Educației Poporului, sub conducerea redacțională a d-lui Em. Bucuța, a ieșit odată cu primăvara, în Martie. De un aspect seducător, pe hârtie excelentă, luxos tipărită și ilustrată în belșug, publicația aceasta se prezintă în ireproșabile condițiuni de estetică. Cuprinsul e la acelaș nivel. Despre *Academia Română și Biblioteca ei* ne dă ample și amănunțite lămuriri acel care o cunoaște azi mai bine ca or care altul, și care este spiritul ei protector, bătrânul profesor universitar, neobositul d-l I. Bianu — *Bucegii iarna*, cu poezia lor sălbatică și captivantă totuși, ni-i prezintă d-l Mihai Haret, președinte al Turing-Clubului românesc.—*Statui echestre*, de I. Jalea.— *Cetatea albă*, de Gr. Avakian.—*Casele Naționale*: zece ani de experiență — cu o scrisoare într'adevăr mișcătoare, primită dela un profesor spaniol cu privire la o excursie făcută la Breaza—, de scriitorul Jean Bart.— *Cumpăna Părintelui Teodorit*, de Gala Galaction. — *Cronică* despre cărți, conferințe, congrese și expoziții, apoi teatru, muzică, cinematograf și radio.

România Literară, pentru literatură, artă, cultură, cea mai nou ieșită la lumină din publicațiile noastre, a apărut tot în Martie, la Arad, redacția fiindu-i la Aiud. Revista, având ca prim redactor pe d-l Ovidiu Hulea, își propune «să reia firul acolo unde a fost întrerupt» prin dispariția «Tribunei» și «Luceafărului» din Transilvania, într'un «spirit de înfrățire a tutulor prin literatură, artă și adevăr». Respect pentru principiile de ordin etic tradiționale românești; îngrădire împotriva extremismelor nesăbuite: iacă ce vrea «România Literară» în chestiune de literatură și artă. — *Inimi simple*, nuvelă de I. Agârbiceanu. — *Basarabia în 1838*, de G. Bogdan-Duică. — *Domnul Consilier*, de Al. Ciura. — *Când a plecat Gh. Lazăr din Sibiu?*, de Cor. Suciu.— *Insemnări asupra lui Pirandello*, de N. Mărgineanu. — *Dela criticism la sociologism*, de R. Demetrescu.— *Poezii* și la sfârșit *Cronică*.

Revista Clasică, publicație trimestrială, an. V, condusă de N. I. Herescu, a apărut de cu anul trecut sub acest titlu, din contopirea revistelor *Favonius* din Craiova și *Orpheus* din București.—Cuprinde articolele următoare: *Gândirea epică elină; Homer și Hesiod, expresiuni ale vieței sociale; Gândirea epică*

elină: *Hesiod; Evoluția gândirei eline*; *Hesiod, Theogonia*, de C. Papacostea;—*Doi elegiaci greci*: *Solon și Mimnerm; Antemergătorii lui Pindar în lirica corală*; *Stesihor, Ibicos, Simonide din Ceos*; *Pindar*; *Antichitatea păgână și creștinismul*, de I. Val ori;—*Julius Caesar*; *Vergilius*, de I. M Marinescu;—*Observațiuni la Virgiie, Bucoliques, Texte établi par Goelzer*; *O formulă a stilului epic*, de N. I. Herescu; — *Numele secret al Romei*, de M. G. Nicolau;—*Luna în tradițiile romane agricole de origină magică*, de D. M. Pippidi;—*Traduceri din latinește* de G. Murnu, N. I. Herescu, Val. Al. Georgescu, T. A. Naum, N. Laslo, iar din grecește de C. Papacostea.—*Cronica* de cărți și reviste foarte bogată și deosebit de conștiințioasă. La sfârșit o rubrică cu interes mai de actualitate, cuprinzând: *Discuții, însemnări și rectificări*. — *O Bibliografie clasică în România* pentru anul 1928 ne dă N. I. Herescu.—Fie care număr al revistei se încheie prin câteva pagini în franțuzește, conținând rezumatul studiilor și articolelor aci cuprinse. E de pomenit și faptul că Revista Clasică se publică în cele mai bune condițiuni ca estetică și îngrijire a tiparului.

Ardealul tânăr, revistă bilunară de ideologie democratică, An. I, nr. 1, Ian. 1930, Cluj. Director V. V. Tilea.—Redacția vede în Unire doar „un punct de plecare pentru o serie de realizări noi, în al căror duh original, stropit și de contactul prudent cu vechile culturi apusene, valorile pozitive ale trecutului ardelenesc să fie desgropate evlavios și generos aruncate în largul vieței publice românești". Nu năzuesc a da o revistă regionalistă; doresc numai „cultivarea conștientă a ideei naționalismului organic".—*Ardealul și democrația* de N. Buta. — *G. Clemenceau*, de Ion Breazu. — *Organizarea raporturilor economice internaționale* (între România și Polonia), de Dr. V. Jinga.—Din literatura ce se intercalează distingem versurile lui Cotruș (reproducere) și a emulului său viguros Teodor Bugnariu.

Buletinul Soc. de Științe din Cluj, tom V, fasc. 1, pe Ian. 1930, ocupându-se exclusiv de științele matematice, fizice și chimice, cu următorul sumar: *Sur une formule de M. Pompeiu*, de A. Angelescu. — *Une nouvelle méthode macro-et microchimique pour le dosage rapide du bismuth*, de G. Spacu și G. Suciu. — *Recherches sur une équation intégrale linéaire*, de R. L. Bădescu.— *Sur le théorème de Sturm*, de M. Niculescu.—*Etude sur les cuprothiosulfates complexes d'ammonium, de potassium et de sodium*. de G. Spacu și I. G. Murgulescu — *Observations el nouvelles propositions relatives aux règles de la nomenclature officielle pour les composés anorganiques*, de A Ostrogovici.

Natura, revistă pentru răspândirea științei, a intrat în al 19-lea an de apariție cu 1930 Nu se va putea niciodată mulțumi după drept și cuviință celor cari conduc această publicație,— care apare sub îngrijirea d-nilor G. Țițeica, G G. Longinescu și O. Onicescu — pentru câtă osteneală și cât devotament pun în scoaterea revistei „Natura". Deopotrivă distanți de erudiția specialistului (ca în Buletinele Universităților respective) și de vulgarizarea științifică (și aceasta, în definitiv, folositoare și adresată unei anumite clase de cititori puțin pretențioși și puțin pregătiți, — cum e cazul cu „Ziarul călătorilor și al științelor, editat de ziarul „Universul"), publicația aceasta ridică pe cititor la sine, în loc de a se prea coborî spre el, tratând subiecte de ordine științifică variate, eliberate de aparatul lor savant, dar pentru înțelesul celor de o cultură mijlocie chiar, păstrând în acelaș timp totdeauna legătura cu actualitatea, cu chestiunile ce intră în orizontul preocupărilor zilei și care suscită interesul curiozității veșnic treze a cărturarului și a oricărui intelectual. Neobositul susținător al acestui organ este d-l G. G. Longinescu în primul rând, d-sa împărtășindu-ne în fiecare număr cu 2—3 articole, daruri ale științei sale și întrupări în cuvinte ale sufletului său întraripat. Chestiuni de fizică, chimie, mecanică, fiziologie, aeronautică, radiofonie, medicină, descrieri ale frumuseților firii din lumea largă, cum și din cărți și reviste, atrag, încântă și instruesc. Preocupările speciale, regionaliste ale „Arhivelor Olteniei" își află și ele foarte adesea mulțumirea lor în paginele

„Naturei". Citesc astfel din numerile din urmă, articolul *La castrul roman Berzovia din Banat*, de ing. Adam Cucu, în nr. 10, din 1929 şi *Sărbătorirea lui George Ţiţeica*, de G. G. Longinescu, din nr. 3 de pe 1930.

Cronica Numismatică şi Arheologică, an VIII, nr. 83—88. — D-l Const. Moisil scrie o pagină de regrete pentru mort şi de elogiu pentru cel rămas totuşi viu în istoria artelor noastre: *Medalistul C. Kristescu*, fost ofiţer şi sculptor animalier de mare talent. In ramura medalistică, după ce rămăsese invalid — picioarele îi fuseseră fracturate dintr'o cădere de aeroplan într'o luptă aeriană pe vremea războiului—s'a specializat în această artă, dând un mare număr de plachete şi medalii admirate în străinătate caşi la noi. Notele caracteristice ale tehnicei sale, zice d-l Moisil, sunt «fineţea execuţiei şi relieful extrem de mic al planurilor».— *Plachetele municipiului Tg-Mureş din timpul războiului mondial*, de Dr. Justin Nestor.—*Cu privire la plachetele de mai sus*, de C. Moisil — Despre *Podul lui Traian dela T.-Severin* aduce d-l Mih. Popescu o informaţie nouă: In atlazul lui Spaar din 1751 se dă se gravură în care se vede, pe jumătate în perspectivă, resturile podului de peste Dunăre „tel qu'il est aujourd'huy existant", cum spune legenda de deasupra. In primul plan din dreapta e un copac, lângă piciorul podului, păstrat destul de bine, iar dela el pornind spre stânga, peste fluviu, picioarele destul de mult ieşite deasupra nivelului apei.—*Noile noastre monete de aur.—Două statuete ecvestre*, proiectate în 1860, cu intenţia de a se executa în bronz—ale lui Mihai-Viteazul şi Ştefan-cel-Mare —au format obiectul unei corespondenţe între comisul Ioan Fătu din Iaşi şi sculptorul francez E. Forachon, cum descoperă d-l Em. Virtosu în nişte manuscrise dela Acad. Rom.— *Vechile cupe de argint*, de C. Bănaru. — *Din condica schitului Cornetu (Vâlcea)* se dau, de Em. Virtosu, câteva însemnări lăsate de călătorii în trecere pe acolo în condica mănăstirii.— *Medalii şi plachete*, de Fery —*Monete dace din Muscel*, de C. M.—*Informaţii diferite*, în legătură cu lucrurile ce interesează publicaţia, se dau la urmă.

Gallia, revue d'études françaises, nr 4—5.—*Un Centre d'amitié franco-roumaine: Lille*, de amicul nostru, care se designează singur „un roumanisé encore tout chaud de ce soleit qui mûrit les grappes sur les coteaux de Drăgăşani ou de Cotnari", d-l prof. universitar Marcel Emerit. D-sa face o propagandă călduroasă peutru ţara noastră, ajutând pe studenţii români—încă puţini—aflători în acel oraş, îndemnându-i să vină la studii în acest oraş ce prezintă toate avantagiile unui centru univerator ca Parisul, dar fără desavantagiile acestuia, şi luând parte la orce iniţiative de manifestări în favoarea României. E bine să ştie orşicine dintre Români că nu au alt prieten mai devotat şi mai sincer în acest oraş, „pays de brumes et de bière lourde", care este Lille. — *Edmond Jaloux et le roman lyrique*, de J. Voilquin. — *L'Art roumain*, articol apărut şi în numărul din „Illustration" dedicat României, din lunile trecute, de Henri Focillon. — *La conception de la douleur chez les romantiques français*, de D. I. Râşcanu.—Revista se termină cu o rubrică de foiletare a cărţilor: *Les livres*.

Soveja, revista Societăţei studenţilor în Geografie, Bucureşti an. II, nr. 1—2, pe 1930, care pare a fi continuarea celei de mai sus, cuprinde: *Câteva obseraaţiuni asupra romanizărei numirilor de sate din ţinutul Săcuilor*, adaogă la contribuţiunile aduse asupra aceluiaş subiect de d-l prof. Sabin Oprean în volumul „Lucrările Inst. de Geogr. Cluj. II", prin condeiul d-lui V. Ghibedea. — *Originea locuitorilor de pe valea râului Bâsca Chiojdului* (afluent pe dreapta al Buzăului) este din Transilvania, cu elemente amestecate de acolo: români în primul rând, apoi Săcui şi Unguri, de V. Dumitriu. — *Excursia Bucureşti-Turtucaia*, de V Dimitriu şi I. Bădescu Singureanu — La sfârşit recenzii şi informaţii.

C. D. Fort.

Cărţi primite la Redacţie

Ed. „Cartea Românească", Bucureşti:

Damian Stănoiu: Duhovnicul maicilor, roman. Lei 75.
Mihai Codreanu: Turnul de fildeş, poezii. Lei 60.
G. Ibrăileanu: Studii literare, Lei 75.
Cezar Petrescu: La Paradis general, roman. Lei 96.
Lucia Mantu: Umbre chineze şti, proză. Lei 75.
Harry Tramp: Inelul fatal, roman. Lei 90.
Octav Dessila: Zvetlana, roman. Lei 120.
Const. Kiriţescu: Porunca a zecea, schiţe. Lei 75.
Gh. Brăescu: La clubul decavaţilor, schiţe umoristice. Lei 60.
Liviu Rebreanu: Crăişorul, roman. Lei 100.
Th. D. Speranţia: Inceput de viaţă, proză. Lei 75.
I. M. Sadoveanu: Cântece de rob, poeme. Lei 60.
Mihai Tican: Lacul cu elefanţi, povestiri. Lei 75.
G. Clemenceau: Măreţia şi amărăciunea unei victorii (traducere). Lei 180.
Emilio Salgari: Smaragdul din Ceylau, (traducere). Lei 75.
D. D. Xenopol: Istoria Românilor, vol. X. Lei 180.
Const. D. Mereanu: Neguţătorul de poveşti, Lei 80.
Liviu Marian: B. P. Hasdeu, schiţă biografică.
Teodor Bălan: Refugiaţii moldoveni în Bucovina.
Constanţa Marino-Moscu: Făclii în noapte, schiţe şi nuvele. Lei 75.
Adrian Maniu: Jupânul care făcea aur, nuvele. Lei 60.

Diferite edituri:

H. Jarnik: O galicismech v rumunstine (din Sbornik prednasek). Praha.
Michel Uţă: La crise de la Théorie du savoir. Ed. F. Alcan, Paris, frs 25.
Alex. Vitencu: Documente moldoveneşti din Bucovina, Cernăuţi, Lei 60.
Ion Sân-Giorgiu: Mih. Eminescu şi Goethe, Ed. Ramuri. Lei 60.
I Agârbiceanu: Dolor, mic roman. Ed. Scris. Rom. Lei 60.
Mircea Damian: Eu sau frate-meu ?! schiţe, Ed. Ramuri. Lei 70.
Al. Popescu-Telega: Idolul vremii, schiţe, Ed. Ramuri. Lei 80.
Leca Morariu: Lu fraţii noştri, cartea Românilor din Istria. Lei 180.
George Dumitrescu: Pietate, spovedania unui suflet.
Artur Gorovei: Alte vremuri, amintiri literare. Lei 65.
R. I. Călinescu: Intre vânătoare şi ştiinţă, Lei 10.
Calendarul gospodarilor pe 1930. Lei 30.
Almanahul Banatului pe 1930. ei 40.
Dr. Iosif I. Gabrea: Naţionalismul creator, Ed. Casei Sc. Lei 15.
P. Nemoianu: Prin Iugoslavia, Lugoj 1929. Lei 20.
„ : *Bănatu-i fruncea,* Lugoj 1929. Lei 20.
Ion Muşlea: Invăţătorii şi Folklorul, Cluj.
„ : *Scheii dela Cergău şi folklorul lor.* Cluj.
Filitti şi Vrăbiescu: Le conseil legislatif de Roumanie, Ed. F. Alcan, Paris.
Al. Olăreanu: Insemnări p. o istorie a teatrului craiovean, Lei 60.
Const. Tomescu: Catagrafia Basarabiei la 1820, Chişinău.
Stef. Metzulescu: Dintr'un carnet, schiţe şi povestiri, 1930, Lei 20.

Livia Rebreanu-Hulea: Răvaşe 'n tabără, poezii ed. II Cluj. Lei 60.
Ovidiu Hulea: Invierea, poem. dramatic în versuri, Cluj.
Emil Ludwig: Iulie 14, trad. V. Turtureanu. Lei 100.
G. Niculescu-Varone: Paris, ed. II-a. Lei 20.
„ *: Ce am văzut în Elveţia,* 1930. Lei 40.

Din tipăriturile „Academiei Române":

N. Bănescu: Acte veneţiene despre Petre Schiopul.
Sextil Puşcariu: Studii istro-române, partea III-a.
G. Balş: Biserica din Lujeni.
Dr. Andrei Verress: Pictorul Barabas şi Românii.
Claudiu Isopescu: Documenti inediti della fine del cinquecento.
Miron Costin: Istorie în versuri polone, Trad. P. P. Panaitescu.
S. Mehedinţi: Coordonate etnografice, Civilizaţia şi cultura.
Const. Donciu: Climatologia Basarabiei.
N. Macarovici: Depozitele pliocene din sudul Moldovei.
Sabin Anca: Elementul esenţial în artă, Oradea.
G. Cantacuzino: Colonizarea orientală în Illyricum.

ULTIMELE PUBLICAŢIUNI PRIMITE:

Stredni Skola, Praha, X, nr. 4. — *Vestnik,* Praha, XXXVII, 14—15. — *L'Europa Orientale,* Roma IX, 1—2. — *Storia ed Arte,* Roma XXIII, 134. — *L'Art à l'école,* Paris, XXII, 120. — *Journal des Collèges,* XXIII, 237. — *Annales de Paléontologie,* Paris, XVIII, 2—3. — *Bulletin International* des prof. secondaires. Paris, nr. 27. — *Revue historique du sud-est européen,* Bucarest, VI, 10—12. — *Die Verständigung,* Bukarest, I, 6. — *Viaţa Românească,* Iaşi, XX', 11—12. — *Revista istorică,* Buc. XV, 10—12. — *Buletinul Soc. de Ştiinţe din Cluj,* V, 1. — *Revista de filosofie,* Buc. XV, 1. — *Natura,* Buc XIX, 3 — *Cronica numismatică şi arheologică,* Buc. VIII, 83—88. — *Gallia,* Iaşi, I, 4—5. — *Revista critică,* Iaşi, IV, 3. — *Transilvania,* Sibiu, LX, 1'. — *Revista ştiinţifică „V. Adamachi",* Iaşi, XV, 4. — *Arhiva,* Iaşi, XXXVII, 1. — *Analele Dobrogei,* Cernăuţi, X, 1—12. — *Convorbiri Literare,* Buc. LXIII, 3. — *Revista Muzeului Geologic-Mineralogic,* Cluj, III, 1. — *Arta şi Arheologia,* Iaşi, II, 4. — *Gândirea,* Buc. X, 4. — *Propilee Literare,* Buc IV, 8—9. — *Cele trei Crişuri,* Oradea, XI, 3 — 4. — *Junimea Literară,* Cernăuţi, XVIII, 9—12 — *Analele Brăilei,* Brăila I, 2—3. — *Analele Banatului,* Timişoara, II, 3. — *Ţara Bârsei,* Braşov, I, 2. — *Făt-Frumos,* Suceava, IV, 5. — *Societatea de mâine,* Cluj, VII, 8—9. — *Independenţa Economică,* Buc. XIII, 1. — *Orizonturi noui,* Buc I, 10. — *Buletinul Federaţiei Corp. Didactic din România,* Buc. I, 1. *Ritmuri,* Braşov, I, 7. — *Revista Filologică,* Cernăuţi, II, 3. — *Revista aromânească,* Buc. I, 2. — *Arhiva Someşană,* Năsăud, I, 10. — *Milcovia,* Focşani, I, 1. — *Indreptar,* Buc. I, 2 — *Acţiune şi reacţiune,* Buc. I, 2. — *Graiul Românesc,* Buc. III, 8—10. — *Revista gen. a învăţământului,* Buc. XVIII, 3. — *Democraţia,* Buc. XVIII, 1. — *Viaţa Literară,* Buc. V, 127. — *Tinerimea română,* XI, 7. — *Revista clasică,* Buc. V, 4. — *Şezătoarea,* Folticeni, XXXVII, 11—12 — *Fântâna Darurilor,* Buc. II, 4. — *Scrisul nostru,* Bârlad, II, 1—2. — *Darul vremii,* Cluj, I, 2 — *Ardealul tânăr,* Cluj, I, 1. — *Soveja,* Buc. II, 1—2. — *Bob de grâu,* Buc. I, 1. — *România literară,* Aiud, I, 1. — *Opaiţul satelor,* Bistriţa-Mehedinţi, III, 14. — *Revista Funcţ. publici,* Buc. V, 2. — *Studentul,* Chişinău, III, 12—13. — *Buletinul cărţii româneşti,* Buc. II, 4. — *Şcoala bănăţeană,* Timişoara, IX, 8. — *Seminicul,* Lugoj, III, 3—4. — *Datina,* T.-Severin, VIII, 1 — 3. — *Ramuri,* Craiova, XXIII, 12. — *Grafica română,* Craiova, VIII, 85—86. — *Renaşterea,* Craiova, IX, 3. — *Gazeta Şcoalei,* Craiova, XII, 3—4. — *Mişcarea medicală,* Craiova, III, 2.

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BIMESTRIALĂ

Abonamentul pentru anul 1930, în țară:

Pentru Ministere, Prefecturi, Primării, Bănci și alte instituții similare, pentru un an 500 lei.

Pentru școli și particulari 400 lei anual, abonamentul putându-se plăti în două rate de câte 200 lei.

Cine din această categorie achită integral abonamentul înainte de 1 Martie 1930, va plăti numai 350 lei în loc de 400.

Pentru străinătate: In Europa 80 franci francezi anual; în America 3 dolari.

Orcine reține un număr, se consideră prin aceasta abonat pe anul în curs și obligat a plăti abonamentul.

Pentru orce schimbare or completare de adresă, rugăm a vesti la timp Administrația.

Abonamentele, cași manuscrisele, cărțile pentru recenzat, schimbul de publicații și orce corespondență referitoare la redacția și administrația «Arhivelor Olteniei», se vor adresa Direcției revistei: *Craiova, str. Jules Michelet, 2.*

Domnii colaboratori pot avea extrase din articolele publicate în revistă, plătind tipografiei numai costul hârtiei și trasului, în câte exemplare doresc, conform următorului tarif:

O coală de 16 pagini, formatul și hârtia revistei:

100	ex.	Lei	550,	plus	coperta	și	broșatul	Lei	200
200	»	»	800	»	»	»	»	»	300
500	»	»	1050	»	»	»	»	»	700
1000	»	»	1700	»	»	»	»	»	1400

Prețul acestui număr: 150 lei.